Sigitas Parulskis

murmanti siena

baltos lankos

Sigitas Parulskis

Murmanti siena

baltos lankos

UDK 888.2-3
Pa296

Viršelyje panaudotas Šarūno Saukos
fotomontažas „Centrinė aikštė I“, 2008

Dizainas Zigmanto Butaučio

Maketavo Audris Šimakauskas

Printed in Lithuania
ISBN 978-9955-23-296-4

Lašas spermos, ištryškęs iš šios varpos, man kur kas brangesnis už visas niekingų dorybių apraiškas.

Markizas de Sadas, *Filosofija buduare*

Miglos negalima kasinėti, ją galima tik pūsti, varinėti.

Arūnas Sverdiolas, *Apie pamėklinę būtį*

Pagrindinis literatūros tikslas – miglos archeologija; filosofija kasinėja tą pačią substanciją, tačiau šį procesą vadina mokslu, todėl iš filosofų visi juokiasi.

Koka, iš pokalbio

Aš prisėdau šalia jo.
– Pradžia visada sunki. O įsivaizduok, kaip tavo bendraamžiai kariavo fronte? Taip pat ilgėjosi namų, motinos, gyveno žeminėse. Dar ir į mirtiną ataką ėjo... Niekas lengvai nepasiekiama.

Leonidas Brežnevas, *Plėšiniai*

...mus apkabina tam, kad pasmaugtų.

Seneka, *Laiškai Lucilijui*

...laikyti save paršu yra kukliau ir galiausiai teisingiau, negu vaizduotis puolusiu angelu.

Josifas Brodskis, *Poetas ir proza*

Modernioji estetika juk tėra modernios moralės tęsinys – jos abi slepia tiesą ir gėdą, kylančią iš tiesos pažinimo.

Piteris Ekroidas,
Paskutinis Oskaro Vaildo testamentas

Aš nusivilsiu jūsų knyga, jeigu pabaiga bus lovoje.

Vladimiras Nabokovas,
Tikrasis Sebastiano Naito gyvenimas

Dievas – tai žmogaus šešėlis.

Bolas Šemas

Šlamštas, pabertas kaip papuola, – gražiausia darna.

Hėrakleitas, *Fragmentai*

I.

Man atrodo, aš jį nužudžiau.

Vos dunkstelėjo nuslydęs nuo delno sutrešęs palėpės dangtis, paširdes nusmelkė baimės gūsis: tolimajame palėpės kampe, tirštoje vorų ir kerštingų vaiduoklių numegztoje prieblandoje, už nedidelio siuvamosios „Singer" stalelio stovėjo žmogus. Po kaukolės skliautais vis garsiau ir garsiau ėmė gausti tuščia, nežinia iš kur atklydusi frazė: „Man atrodo, aš jį nužudžiau." Holivudiniai trileriai, detektyvai, nuotykiniai komiksai, vakarais plūstantys iš televizoriaus ekrano, tapo gyvenimo fonu, tuštumos užpildymo medžiaga, nes užsiimti kuo nors padoresniu paprasčiausiai nėra jėgų. Tingi, nemato prasmės, rezignuoja. Žiūri į ekraną kaip banderlogas į smauglį – be jokios reakcijos, nekritiškai, klusniai. Tai vadinasi laiko švaistymas, bet ar galima laiką taupyti? Kur jo atsargos, į ką galima investuoti laiką, kokiu kapitalu jį paversti, kad duotų dividendų? Kelionės, virtusios nuotraukų albumais, – apgailėtina. Vaikai, vos pramokę kalbėti, jau laukiantys tavo mirties, – žeminantis mazochizmas. Malonumai – seksas, svaigalai, finansinės ir intelektualinės avantiūros – visa tai virsta patirtimi, kurios galiausiai niekam nereikia. Jis pastaruoju metu jaučiasi kaip priešistorinė pelkė, į kurią smenga jo dienos, jo metai, ir pamažu ten, spaudžiami nuobodulio svorio, presuojasi į juodą anglį, tamsų, kietą kurą, tinkamą

vienintelei retkarčiais dar pakurstomai aistrai – vienatvei. Jaučia šios situacijos bejėgiškumą, bergždumą, bet... Šimtai tūkstančių tai jaučia, ir ką gi. Man atrodo, aš jį...

Koka mėgsta kartoti, esą tokios klaidžiojančios, neva iš niekur išnyrančios frazės visuomet susijusios su giliausiomis mūsų pasąmonės struktūromis, neįgyvendintais norais ir troškimais. Perskaitė kokiame nors moterų žurnale odontologijos kabineto priimamajame. Jam velniškai gerai sekasi samprotauti visokiomis niežulį keliančiomis temomis. Antikos laikais būtų buvęs demagogijos ir sofistikos meistras.

Adolfas, pamažu priprasdamas prie gana tirštos prieblandos, įsižiūrėjo ir pajuto, kaip maloniai atslūgsta ūmaus išgąsčio sukeltas kraujo patvynis gyslose: nenatūraliai atsilošusi, beveidė berankė figūra, primenanti moters torsą. Ne žmogus, tik žmogaus kūrinys. Žmogaus, kuris kūrė pagal savo pavidalą ir atvaizdą. Apsinuoginusi paslaptingoji, tebelaukianti kiekvieno vyro slaptose vaikystės ar paauglystės sapnų ir svajonių kertelėse. Pradėjęs matyti geriau, Adolfas, atsargiai statydamas kojas, žengė keletą žingsnių į priekį: namo lubos buvo tokios sutrešusios, kad kiekvieną akimirką jis rizikavo prasmegti kiaurai, lyg po kojomis būtų ne lentos, o ištežęs pavasario ledas. Priėjo prie stalelio, atsargiai ištiesė ranką, paglostė senos violončelės siluetą: grifas suskilęs, lakas ant korpuso nusilupęs, vietomis dar likę suskeldėjusių, seno žmogaus odą primenančių buvusio grožio salelių; išlikusi vienintelė styga, tačiau ir ta nutrūkusi, bejėgiškai kadaruojantis jos fragmentas kaip pakaruoklio virvagalis apleistoje egzekucijos vietoje. Palėpė – puiki nusikaltimo vieta. Tinkamiausia aplinka paskelbti kam nors mirties nuosprendį. Kas budelis, o kas auka?

Man atrodo, aš jį nužudžiau... Jis pasąmonėje geidžia ką nors nudobti. Kaip ir kiekvienas iš mūsų. Žodžiai kaip sperma blaškosi po kaukolės gimdą, siekdami apvaisinti smegenų kiauši-

nėlius, trokšdami virsti kūnu. Jau keletą metų jis jaučiasi lygiai taip – blaškosi kaip žodis, kuris neturi dirvos suleisti šaknims. Bergždžia, ant akmenų nukritusi sėkla. Galbūt artėjantį keturiasdešimtmetį pasitikti tokios būsenos paprasčiausiai neišvengiama.

Adolfas užsimerkė, pastovėjo keletą akimirkų, paskui atsimerkė ir pamažu, lyg norėdamas visiems laikams įsiminti, ką pamatys, ėmė apžiūrinėti palėpės erdvę: senas vaikiškas vežimėlis be ratų, vienišas medinis ramentas, pats skubiai reikalingas chirurgo pagalbos, radijo aparato korpusas be vidurių, – jeigu voratinklių ir sukrešėjusio, dulkėmis virtusio laiko gurvuolių nelaikysime painia laidų ir tranzistorių sistema, – priekyje atkišęs gelsvus išklibusius, į nugaišusio arklio dantis panašius klavišus, keletas senų batų be poros, geltę pergeltę popiergaliai, senos sąskaitos, blankai, nublukę kadaise buvę žali mokykliniai sąsiuviniai, tuščias žalias butelis išblukusia etikete, medinė drabužių kabyklė be kabliuko, namų apyvokos daiktas – galbūt grūstuvė, keletas drabužių, anksčiau buvusių lyg ir kelnėmis, lyg ir megztukais, dabar virtusių tik neaiškios spalvos ir formos skudurais, kokių mėtosi kiekvienoje palėpėje.

Jis dar sykį paglostė seną, suskeldėjusį instrumento, kurį palaikė žmogaus figūra, laką, pabeldė krumpliais į dusliai gaudžiantį korpusą. Bo kūnas primena violončelės linijas. Muzikinis kūnas. Galėtų pasiimti šį daiktą, restauruoti, nulakuoti, įtempti naujas stygas ir išgauti garsą, slypintį viduje, melodiją ar bent intonaciją, kuri liko sugauta violončelės, kai ją glamonėjo paskutinis jos šeimininkas, jos partneris ir vasalas. Apie violončelę Adolfas ir anksčiau pagalvodavo kaip apie moterį – dailus torso kontūras, švelnios paliesti, erotiškai stangrios stygos. Jam maloniau liesti Bo kūno stygas. Aptikti tą vienintelę stygą, kuri įtempia visą jos kūną, ir paskui kilti kartu į kulminaciją, kuri staiga kerta kaip žaibo blykstelėjimas ir viską išjungia. Šį vakarą

scenoje dulkinsis violončelė ir kontrabosas. Muzikinis ištvirkavimas. Instrumentų kūnai. Kūnų instrumentai.

Dar sykį apmetė žvilgsniu niūrią palėpės erdvę ir apmaudžiai atsiduso – viskas ne taip. Nežinojo, kaip turėtų atrodyti tas „taip", tačiau jautė, kad lipdamas į palėpę tikėjosi kažko daugiau.

Nulipęs palaikėmis kopėčiomis žemyn, išsitraukė cigaretę, prisidegė, kol baigė rūkyti, atsirėmęs į purviną palangę, stebėjo tolumoje boluojantį ežerą, paskui pasilenkė ir paėmė į ranką laužtuvą.

Lentos senos, bet pasidavė ne iš karto – pakvipo sužalota mediena, pelėsiais ir dar kažkuo, ką galėtum pavadinti laiko skoniu: tas pats kvapas, kaip ir palėpėje, tas pats kvapas, ištinkantis žmogų, besirausiantį senelių ir prosenelių sandėliukuose, šeimyninėse kapavietėse ar atminties kriptose.

Apytikriai metro ilgio, pusmetrio pločio ir ne daugiau kaip trisdešimties centimetrų aukščio niša, pilna neaiškios paskirties popierių, daugiausia – senų, tarp pirštų trupančių laikraščių. Iš tiesų radau lobį, šmėstelėjo Adolfo galvoje. Atsisėdęs šalia urnos mėgino perskaityti, kas tuose gelsvuose, miruolių veidus primenančiuose puslapiuose parašyta, bet popierius buvo senas kaip Egipto papirusai ir, regis, trupėjo nuo paprasčiausios dienos šviesos prisilietimo. Visi visą laiką tikisi rasti daugiau. Vienas pagrindinių žmogaus kančios šaltinių.

Prisiminimai – kaip rūgštis: graužia iš vidaus, smelkiasi į giliausias kerteles, atidengia silpnąsias žmogaus gyvenimo konstrukcijų vietas. Vos tik pasiduodi jiems, tuojau pat įsiveli į nelygias grumtynes su laiku. Būni priverstas pajusti pralaimėjimo kartėlį ir gėdą, kad taip lengvai pasidavei, beveik be kovos, beveik nė nebandydamas pasipriešinti. Adolfas piktai nusispjovė ir ketino keltis, eiti iš čia, palikti šią vietą užmarščiai ir griovėjams, tačiau už nugaros išgirdo kažką panašaus į žingsnius, nors gal ir ne, gal tai buvo labiau panašu į plėšraus

paukščio sparnų švilpesį, kai jis akmeniu krenta ant savo aukos. Vos kryptelėjęs galvą, periferiniu matymu dar spėjo pastebėti šmėkštelint staigiai artėjantį šešėlį, po akimirkos tas šešėlis virto smūgiu per sprandą, ir akys prisipildė ryškiai gelsvos, melsvos, tuojau pat juostančios tuštumos, kurią įprasta vadinti tamsa.

2.

Švenčiausiosios Mergelės Marijos Žengimo į Dangų bažnyčią padegė žydai. Taip žmonės kalbėjo dar nespėjus atvėsti šventiems pelenams, taip šnekėjo kitą dieną, taip žmonės manys ir po metų, ir po dešimties, ir ilgai niekas negalės tokios nuomonės pakeisti, net pasaulinis gaisras.

Maži miesteliai iš pirmo žvilgsnio panašūs vieni į kitus, geriau įsižiūrėjus – skirtingi. Olandija buvo kaip tik toks miestelis: ant kalnelio pseudoklasicistinio stiliaus bažnyčia, nuokalnėj netoli jos gausiai kryžiais pasišiaušusios kapinaitės, kuriose į žemę sukištų gyventojų skaičius jau senų seniausiai pranokęs miestelio gyvųjų skaičių, tiesiai per kelią smuklė, į kurią patogu užeiti į aną pasaulį palydėjusiems kaimyną, kad nuplautų nemalonų į rūbus ir plaukus įsigėrusį gedimo kvapą ir ašarų kutulį, įstrigusį galugerkly; šiaurėje upė, pietuose ežeras, viena pagrindinė, keletas šalutinių gatvelių, paštas, geležinkelio stotis ir slogi provincijos nuotaika, persunkta vienatvės ir neaiškaus ilgesio.

Turgaus aikštė, keletas parduotuvių, parduodančių geležį, muilą, audinius ir kitokias ūkyje reikalingas smulkmenas, negali išsklaidyti kerų, kurie užburia jaunus žmones ir traukia juos į tolimas, nežinomas šalis, skatina svajoti, kankintis nemigos naktimis, o paskui išvykti iš namų ir visą gyvenimą blaškytis

ieškant to, kas žmogų išsunkia iki paskutinio lašo, bet nesuteikia nei paguodos, nei ramybės.

Šiuos ilgesio kerus mažame Olandijos miestelyje skleidžia trečdalis jo gyventojų. Atkeliavę čia neatmenamais laikais, žydai stovi ant savo parduotuvių slenksčių taip, tarsi būtų kiekvieną akimirką pasirengę iškeliauti, tarsi lauktų ženklo iš aukščiau, ženklo, kuris būtinai pasirodys ir kurio šiukštu negalima pražiopsoti. Jų migdolinėse akyse tvyro nepaaiškinamo ilgesio ūkas, kurį pamatęs niekas nebegali nurimti ir užmiršti, todėl miestelio gyventojai juos nelabai mėgsta, galbūt net privengia, ir nors žydai čia gyvena jau labai seniai, seniau už kai kuriuos senbuvius, vis dėlto yra vadinami svetimaisiais.

Kitoj Olandijos ežero pusėj, ant aukšto smėlėto skardžio stūksantis miškas kadaise buvęs pilnas laukinių žvėrių. Medžiotojai atvykdavę čia su šunimis iš aplinkinių dvarų, šunys po tas olas landžiodavo ir išguidavo persigandusias lapes. Ilgainiui šis landžiojimas po olas ir virtęs Olandija. Gali būti, kad ši miestelio pavadinimo versija sugalvota kokio nors vietinio mokytojo ne daugiau kaip prieš keliasdešimt ar keliolika metų, tačiau kitokio, tikslesnio, ežero, dvaro ir miestelio pavadinimo paaiškinimo niekas nežinojo.

Saulėtą tūkstantis devyni šimtai aštuntųjų metų rugsėjo dieną Olandijoje ant smuklės laiptų stovėjo du vyrai: vienas aukštesnis, sukryžiavęs rankas ant krūtinės, pakreipęs galvą ir papūtęs tankiai sužėlusius ūsus Pranciškaus Ferdinando Habsburgo maniera užriestais galais, žiūrėjo tiesiai priešais save, kitas, žemesnis, apžėlęs tankia, juoda barzda, pasisukęs į ūsuotą, kažką jam pasakojo, kartkartėmis skersakiuodamas kryptimi, kuria spoksojo ūsuotasis, ir barzdylos akyse išgąstis maišėsi su rudens danguje vis labiau ryškėjančiais liepsnų liežuviais.

Tai buvo geriausia vieta stebėti aikštę ir per ją netvarkingai bažnyčios link bėgančius žmones – kas tuščiomis, kas nusitvėręs

kibirą, kas lazdą, jie lėkė skubėdami, anot posakio, kaip į gaisrą. Skubėta ne šiaip sau – dabar jau degė ne tik aštuonioliktojo amžiaus medinė varpinė, bet ir pagrindinis šventovės mūrinis pastatas. Staiga, – nors vėjas buvo visai silpnas ir daugelis miestelėnų be reikalo baiminosi, kad liepsna persimes ant kitų namų, kaip jau buvo atsitikę per 1868-ųjų gaisrą, tai yra prieš keturiasdešimtį metų, kai sudegė pusė miestelio pastatų, – permušdami gaisrą mėginančių gesinti žmonių šūkavimus, pradėjo skambėti bažnyčios varpai, todėl daugelis paskubomis ėmė žegnotis ir žvalgytis į dangų, laukdami neišvengiamos šio rūstybės.

Ūsuotasis nesižegnojo, tik graudžiai šyptelėjo: jam varpų skambesys netikėtai priminė Šustovo konjako etiketę, ant kurios puikavosi užrašas „Trade mark", o tarp šių dviejų žodžių buvo įterptas varpas. Kai išgeri, – o jis išgerti mėgo, – galvoje ima skambėti, pradeda gausti varpas, ir skamba taip, kad net rytojaus dieną girdėti. Smuklės savininkas Belozaras, juodabarzdis vyras suskretusiom kelnėm ir ne itin švariais marškiniais, pasikrapštęs pakaušį, vėl pasisuko į šalia stovintį ūsuotį ir pasakė:

– Matyt, ženklas.

– Tamsta turit galvoje prekės ženklą? – paklausė ūsuotasis, kurio galvoje tuo metu kaip tik šmėstelėjo „Trade mark" etiketė.

– Dangaus, o kaipgi, – skėstelėjo rankomis Belozaras.

– Dangaus... – Vaizdas priešais vargu ar galėjo priminti Mozės krūmą. – Jeigu čia pasaulio pabaiga, tai jau keletą metų pavėlavusi, – pasakė vyriškis, prisiminęs amžių sandūroje tvyrojusias niūrias apokalipsines pranašystes.

– Vahpai patys šiaip sau neskamba, ponas, – atsakė sutrikęs prekeivis.

Gana keistai atrodė per patį gaisro sukeltą sąmyšį ramiai stovintys ir aplinką stebintys vyrai, tačiau abu jie turėjo svarbias priežastis nieko nedaryti: parduotuvės savininko dešinė ranka apmuturiuota purvinu skuduru, kurį jis kartkartėmis atkišdavo

į priekį, kad kas nors pamatytų, ir kratydavo nutaisęs skausmingą veido išraišką, o kitas, ūsuotasis, visą laisvalaikį skiria violončelei, todėl nė pagalvoti negalėjo apie kibirų su vandeniu tampymą, juolab akivaizdžiai buvo matyti, kad tai bergždžias darbas – bažnyčia jau taip įsiliepsnojo, kad nebebūtų padėjus net biblinį tvaną sukelianti liūtis.

Kuo smarkiau liepsnojo varpinė, tuo garsiau gaudė joje kabantys varpai, atrodė, pats pastatas šaukėsi dangaus, nes iš žmonių rimtesnės pagalbos sulaukti negalėjo.

Dar sparčiau parapijiečiai ėmė žegnotis, kai varpinė triukšmingai susmuko, tačiau varpai taip ir nesiliovė skambėti – atrodė, nuo ugnies įkaitusiame ore jų garsas amžiams įaugo, ir dabar Olandijos miestelis jau niekad nebeturės šventos ramybės. Kai žmonės pagaliau atitoko nuo griūvančios varpinės sukelto triukšmo ir gyslas sustingdžiusio įspūdžio, jie suprato, kad varpai, tiksliau, vienas varpelis, skamba ne virš rūkstančių griuvėsių, o iš tolo, iš pakalnės – greitai iš už kampinio namo, kuriame savo medžiagų, drabužių ir siuvimo reikmenų parduotuvę įsirengusi pirklė Alperavičienė, pasirodė dviejų arklių traukiamas ugniagesių vežimas: jie sėdėjo aplink vežime pūpsančią statinaitę ir naują vandens pompą, miesteliui padovanotą dvarininko Bolcevičiaus, mainais gavusio sklypą bravorui statyti. Šešetas vyrų sėdėjo po tris iš šonų, o priekyje, šalia vadeliotojo, su labiausiai iš visų blizgančiu šalmu išsidrėbęs riogsojo ugniagesių vadas Kaniavka. Jis buvo toks storas, kad atrodė, jog dėl viso pikto ugniagesiai ir į jo masyvų kūną pripumpavo kokius du šimtus litrų vandens – jei staiga pritrūktų.

Ugniagesiai kilo į įkalnę, tačiau kai iki bažnyčios liko apie trisdešimt žingsnių, iš šoninio skersgatvio į pagrindinę gatvę tiesiai priešais ugniagesių vežimą pasileido persigandusių galvijų banda: iš pradžių gūdžiai maurojančios karvės, paskui jas

gailiai bliaunantys veršeliai, o galiausiai ir visais bažnytinio choro balsais mekenančios avys. Šalia bažnyčios gyvenantys žmonės iš savo tvartų išginė visus galvijus, ir dabar pagrindinė miestelio gatvė panėšėjo į plaukti pasirengusio Nojaus laivo apylinkes.

– *Stoj, nazad!* – visa gerkle rėkė gaisrininkų vadas Kaniavka, bet niekas jo ne tik neklausė – niekas per tokį baubimą, žvengimą ir bliovimą jo net negirdėjo.

Belozaras kiek patylėjo, paskui vėl kreipėsi į kone puse galvos aukštesnį Augustiną Zagorskį, nuolatinį pirkėją, Olandijos dvaro ekonomą, – miestelyje sklido garsas, jog ponas Augustinas ryt poryt susilauks trečio vaiko.

– Ah tiesa, ponas, kad degtinė vėl bhangs? – paklausė Belozaras tokiu balsu, tarsi prašydamas pasigailėti.

– Degtinė? – kilstelėjo antakius ekonomas.

– Ponas Zbelskis, tas, kuhis prie tilto vaistinę tuhi, skaitęs laikhaštyje... – nebaigė prekeivis sakinio, pastebėjęs piktą praeivio žvilgsnį, – jis skubiai atkišo purvinu skuduru apmuturiuotą ranką ir bejėgiškai pakratė ore.

– Šiais laikais nebrangsta tik išmintis, – atsakė ekonomas, kurio pažastyje kaip tik styrojo suspaustas vakarykštis laikraštis, mat paštą į šį užkampį kartais pristatydavo pavėluotai. – Regis, kibiras gerosios brangs keturiasdešimt kapeikų, stalvynės bene šešiasdešimčia, o Rusijoj ir Sibire kainuos visą rublį.

– Vai vai, – suaimanavo žydas.

– Ko aimanuoji, Belozarai, brangiau gausi, brangiau parduosi, – pasakė Augustinas, mėgaudamasis gaisrininko Kaniavkos bejėgišku skeryčiojimusi galvijų bandos viduryje. Paveikslas galėtų vadintis „Ganytojas ir jo mokiniai“ – tokia mintis apnuogino ekonomo dantis.

Vaizdų čia netrūko. Jau po akimirkos jis stebėjo, kaip sentikis Fedula nuo kalnelio ridena rūkstantį šventąjį Petrą su raktų

ryšuliu. Gipsinis raktų ryšulys atitrūko nuo suakmenėjusios rankos ir pariedėjo dar keletą žingsnių, iš tolo atrodė, kad šv. Petras kybo žemyn galva, siekia savo neįkainojamų raktų, bet suakmenėję sąnariai neleidžia pajudėti iš vietos, dėl to jo suodino veido išraiška tokia nelaiminga.

– Prarasti raktus nuo dangaus – kosminė tragedija, – nepasisukdamas, tarsi sau pačiam pasakė Augustinas. – Ir taip du tūkstančius metų – žemyn galva. Kaip ir visa bažnyčia. Kaip ir visa kita.

– Degtinė bhangs, blaivininkai hėks, Belozahui bus hublis thumpas, thagedija, ponas, tikha thagedija, – visiškai sutiko prekeivis.

Smuklininkui Belozarui neseniai įsisteigusi Blaivybės draugija buvo tikra rakštis. Lietuvis mokytojas, dėl po 1905 metų revoliucijos caro valdžios padarytų nuolaidų prieš porą metų pakeitęs mokytoją rusą Maksimovičių, pamažu ėmėsi švietimo veiklos: jo iniciatyva miestelyje įkurtas blaivybės skyrius, kuriame kol kas buvo tik apie septynias dešimtis narių, bet jų smarkūs pareiškimai verslininkus, daugiausia prekiaujančius degtine ir alumi, nervino ir erzino. Monopolinės smuklės vedėjas Rekašius dėl to nė kiek nesuko sau galvos ir visiems, kurie mėgino prie jo įstaigos durų prisegti lapuką su raginimu nepirkti degtinės, sakydavo: eikit ir pasikarkit, pigiau kainuoja ir popieriaus nereikia. Belozaras, pamatęs kokį nors blaivininką, segantį prie jo durų raštelį su agitaciniais šūkiais, tuojau pat imdavo rėkti per visą gatvę:

– *Soha, Soha, hif a phistav*!

Tą patį jis šaukdavo savo Sarai ir tada, kai atsirasdavo skolininkų: vyrai geria geria, vaišinasi Belozaro degtine, juokiasi ir dar prašo, paskui paaiškėja, kad nei vienas, nei kitas neturi pinigų, o Belozaras tokių niekad neišleidžia iš akių, ir kai įkaušusi kompanija mėgina išeiti nesumokėjusi arba žada grąžinti

kitą sykį, smuklininkas tuojau pat skardžiu balsu per visą gatvę: „Sara, šauk pristavą!“

Iš bažnyčios vis dar bėgo žmonės, nešantys kokius nors šventus atributus: žvakides, stacijas, varinius indus, bet jų vis retėjo, nes, vos nutilus varpams, jau ir pastato viduje kažkas ėmė bildėti ir griaudėti: sudegus sijoms pamažu ėmė griūti stogas. Paskutinis iš liepsnojančių Dievo namų išbėgo vargonininkas Petrauskis, jis ant pečių vilko didžiulį paveikslą, vaizduojantį, kaip šventoji Morta moko Šventąją Mergelę Mariją, dar visai mažą mergaitę, skaityti. Tai buvo žinomiausias bažnyčios paveikslas, prieš pusę amžiaus Vilniuje nutapytas italo Bočirelio ir pašventintas vyskupo prie Aušros vartų. Petrauskis paveikslą buvo užsidėjęs ant galvos kaip skydą nuo krentančių žarijų ir nuodėgulių, liepsnojantis medžio gabalas pataikė ant aliejumi padengtos drobės ir, matyt, pradegino skylę, nes vargonininkui bėgant staiga jo galva smego kiaurai drobę, ir dabar žvelgiantis iš aukščiau ponas Augustinas ne be pasitenkinimo galėjo stebėti, kaip šventajai Mortai ant pečių netikėtai išdygo nuplikusi ir šlakuota, dėl užtiškusių įkaitusių aliejinių dažų iš skausmo spiegianti vargonininko Petrauskio galva.

Kai ugniagesiai pagaliau prisikasė iki bažnyčios, gesinti jau nebebuvo ko. Vis dėlto jie narsiai išvyniojo savo žarną, keturiese nauju rankiniu siurbliu papumpavo, palaistė šventoriuje gulinčias ir dar liepsnojančias stogo nuolaužas – paragavusios vandens, jos ėmė šnypšti kaip pragaro pabaisos, o paskui pradingo su garais sumišusiuose dūmų kamuoliuose. Įkaitusios mūro sienos spragsėjo kaip perdžiūvusios žirnių ankštys kepinant rugpjūčio saulei, atrodė, jog šventuosiuose griuvėsiuose įsikūrė pragaro virtuvė.

Aplink Kaniavką jau būriavosi miestelio gyventojai, ir iš jų piktų šūkaliojimų aiškėjo, kad gaisras bus kilęs nuo žydų bendruomenės pirties, stovėjusios netoliese. Atsirado net liudytojų,

mačiusių, kaip nuo įkaitusio kamino užsidegė šiaudinis stogas, kaip įsiplieskusi ugnis peršoko ant tvarto, akimirksniu prarijo keletą šalia esančių ūkinių pastatų ir greitai pasiekė koplytėlę šventoriuje, o nuo jos ugnies liežuviai krito jau ir ant varpinės, ir ant bažnyčios stogo.

Miestelio viešoji pirtis stovėjo prie ežero, tačiau kai žydų bendruomenė pareiškė pageidavimą šalia esančiame sklype pasistatyti savo pirtį (senoji, kaip tyčia, buvo neseniai sudegusi), miestelio seniūnas su raštininku ir uriadniku nusprendė, kad ten, sklype šalia pirties, būsianti labai gera vieta pastatyti paminklą imperatoriui Mykolui Antrajam, kai tas kada nors aplankysiąs miestelį, todėl žydai, nors ir labai reikalingi šio sklypo, jo negausią. Imperatorius Mykolas Antrasis nesiruošė apsilankyti Olandijoje nei šiais, nei kitais metais, bet tai nereiškia, kad vietoj paminklo turėtų stovėti žydų pirtis. Vien jau mintis, kad šalia katalikų prausis sinagogą lankantys žmonės, daugeliui miestelyje gyvenančių katalikų ir stačiatikių atrodė nepadori.

Tada pirtis buvo pastatyta sentikio Danilos Karpovo, kurį neseniai nuteisė ir išsiuntė į katorgą už parduotą žydą, sklype.

Slabados kaimelyje, esančiame už geležinkelio, į šiaurę nuo Olandijos, didžiuma gyventojų buvo sentikiai, įsikūrę čia dar XVIII amžiaus pradžioje, vėliau po 1863 metų sukilimo, kai caras ėmėsi Lietuvos rusinimo politikos prie jų prisidėjo ir kolonistai. Danila Karpovas, garsėjęs nesutramdomu temperamentu ir nuolatiniais pokštais, beje, ne mažiau žinomas ir kaip girtuoklis, Slabados kaimelyje lankėsi pas tolimus giminės. Grįždamas namo jis paėmė pavėžėti pakeliui žingsniavusį siuvėją Bliumentalį. Važiuodami miško keliuku, jie ir sutiko du Slabados gyventojus, Ivanovą su Goriunovu. Goriunovas, norėdamas pajuokauti, šūktelėjo Karpovui: „Ką, veršį parduoti veži? Kiek kainuoja?“ Karpovas taip pat juokais atsakė: „Nebrangiai,

už dvidešimt kapeikų atiduosiu." Goriunovas nusprendė pasigalynėti su Karpovu, kuris pirmasis liausis juokavęs, ir pasirausęs kišenėse surado kapeiką. Karpovas irgi buvo ne iš kelmo spirtas – paėmė monetą, o, nesuprantančio, kas čia vyksta, vargšo siuvėjo Bliumentalio mantą permetė į Goriunovo vežimą ir pasakė abstulbusiam žydui: „Eik, dabar tu jų nuosavybė." Ir nuvažiavo. Goriunovas su Ivanovu, nežinodami, ką su įsigytu turtu veikti, liepė jam stotis šalia arklio, įsitverti rankomis į pakinktus ir padėti traukti vežimą. Ivanovas, kad juokingiau būtų, kaip vėliau tvirtino teisme, dar ir botagu porą sykių pliaukštelėjo Bliumentaliui per pečius. Tik kai atvažiavo prie kaimo, broliai Magilos, kurių ūkis pačiame pakraštyje, prie upeliuko, pasigailėjo vargšo žydo, išvadavo jį iš gėdingo jungo, o Ivanovui vožtelėjo per snukį. Kaip vėliau liudijo teisme – už botagą.

Teismas buvo negailestingas, nors Karpovas nusisamdė advokatą lenką Vrublevskį net iš Vilniaus. Karpovas, pardavęs žydą, buvo nuteistas dvylika metų katorgos, Goriunovas už tai, kad pirko gyvą žmogų, kai baudžiava jau atšaukta kone prieš pusę amžiaus, devynetą metų. Lengviausiai atsipirko Ivanovas, jis buvo nuteistas kalėti trejus metus už tai, kad mušė Bliumentalį botagu.

Taigi nepraėjo nė dešimt metų, ir pirtis, pastatyta Karpovo sklype, supleškėjo.

Gaisras pamažu rimo, miestelyje tvyrojo keista tyla – ne todėl, kad žmonės būtų praradę žadą dėl tokių pasibaisėtinų įvykių, – miestelis atrodė kaip po Vezuvijaus išsiveržimo, galėjai pamanyti, visą jo teritoriją padengė plaštakos storumo pelenų sluoksnis. Per jį brendant buvo girdėti lyg šnabždesiai, lyg aimanos, lyg murmesys, o geriau įsiklausius – ir tylus, atkaklus varpų gaudimas, todėl žmonės tik braidė po tuos pelenus kaip Pompėjos gyventojai andai, septyniasdešimt devintaisiais po Kristaus, ir nieko vienas kitam nebenorėjo sakyti.

Ponas Augustinas iš lėto patraukė pagrindine gatve žemyn, palikdamas paskui save vienišą brydę dar šiltuose pelenuose.

Miestelis lipte prilipęs prie Bolcevičiaus dvaro žemių, todėl vos po keliolikos minučių kelio pėsčiomis ekonomas, priėjęs dvaro valdas, įžengė pro vartus, ant kurių iš abiejų pusių stūksojo sparnuoti liūtai, patraukė tiesiai parko alėja, o kai pagaliau pasiekė pirmą suoliuką, įrengtą šalia tvenkinio, kur tingiai plaukiojo negausūs nuo medžių atitrūkę lapai, atsisėdo, išsitraukė iš po pažasties laikraštį, išskleidė jį ir perbėgo akimis, tačiau, kad ir kaip mėgino susikaupti, kažkas jam trukdė. Dvaro ekonomas atidžiai apsižvalgė: jam po kojų telkšojo tvenkinys, įrėmintas grubiai tašyto lauko akmens krantų, toliau kitas, taip pat išklotas akmenimis, tik kiek mažesnis tvenkinukas, tarp jų, tarsi pagauta į Skilos ir Charibdės gniaužtus, – nedidelė sala su joje pastatyta rotondos formos pavėsine. Baltos jos sienelės, papuoštos dekoratyvinėmis kolonėlėmis, atsispindėjo vos vos ribuliuojančiame tvenkinio vandenyje, ir ta baltuma, lyg įsikišus antgamtinėms jėgoms, staiga įgavo iš salos šešėlio išplaukiančios gulbių poros formas, o po tilteliu, permestu per salelę juosiantį kanalą, pasimatė besiturškiančių naminių žąsų vada.

Už kito tvenkinio, dešiniau, stovėjo dvaro kalvė, iš jos dieną naktį rūko dūmai; kalvis Ignacijus, 1905 metų sukilimo metu labai atvirai reiškęs simpatijas socialistinėms idėjoms, su kitais miestelio revoliucionieriais dalyvavęs mitinguose prieš caro valdžią, ant uriadniko ir raštininko durų klijavęs raštelius su raginimais vykti iš Lietuvos, išsisuko trim mėnesiais kalėjimo; kadangi buvo geras darbininkas, auksinių rankų žmogus, Bolcevičius jį vėl priėmė į kalvę. „Auksinių rankų žmogus turi sidabrinę gerklę", ironizuodavo ekonomas, nes kalvis Ignacijus mėgdavo išgerti. Praėjusią žiemą pamatęs kalvį, perkantį degtinę, Augustinas nutarė jį paerzinti:

– Ignacijau, ar žinai, kad daug degtinės geriantis žmogus anksčiau ar vėliau išsikrausto iš proto? Gersi – būsi idiotas. Geriau knygą nusipirktum.

– Šalta, – mostelėjo ranka kalvis į sniegu užneštą gatvę, kuria vos galėjo prasilenkti dvejos rogės.

– Tu kalvėj gyveni šilčiau nei ponas!

– Viduje šilta, bet štai, atvarysit man savo žirgą: „Ignacai, pasaga nesilaiko." Ir ką gi, Ignacas prikals, tik vienais marškiniais ant sniego šaltis į ragą suriestų, o gurkšnelį patraukęs ne tik pasagas, galiu ir pavažas, ir ienas, ir ką norit.

– Tamsus tu, Ignacai, o šviesos nenori.

– Knygos! Ar nuo knygų man būtų šviesiau? Penktais metais skaičiau, klausiausi tų, kurie dar daugiau skaitė, ir ką gi? Gumbai ir mėlynės, ir dar šaltojoj pasėdėjau. Degtinė – nuo jos ir šilta, ir šviesu, o nuo knygų tik galva skauda ir spardo visi kaip šunį.

Dar toliau, už kalvės matėsi raudonų plytų dvaro arklidės su trimis poromis dvivėrių durų. Vienoje arklidžių dalyje laikomi dvarininko žirgai, kita, ratinė, skirta vežėčioms, rogėms ir pakinktams laikyti, o trečia, didžiausia – darbiniams arkliams. Šalia pirmųjų plačiai atlapotų durų darbavosi moteris – net iš čia, nuo suolelio prie tvenkinio su švytinčių gulbių pora, Augustinas matė Emiliją. Jos paraitotas sijonas atidengė baltas blauzdas, mergina pasilenkusi kažką skalbė.

Nors tas baltumas buvo gana toli, jis keistai paveikė ekonomą, – tiesą sakant, jam tik skausmingai ir kartu maloniai dilgtelėjo papilvėje – jo žmona ryt ar poryt turėtų pagimdyti trečią kūdikį.

3.

Adolfas buvo pradėtas prie senos dvaro pastato sienos, vietinių gyventojų iki šiol vadinamos Murmančia siena. Ten buvo pradėti visi dvaro vaikai. Jeigu kuri šeima ir sumanydavo savo palikuonio pagrindus padėti kurioje nors kitoje vietoje, pavyzdžiui, Malūno pakalnėje arba Požnugarių šilelyje, nieko gero iš to neišeidavo. Moterys paprasčiausiai nepastodavo. Lygiai tokia pat nesėkme baigdavosi bandymai vaikus pradėti žiemą, kai, savaime suprantama, prie Murmančios sienos to daryti niekas ne tik nerekomendavo, bet ir draudė.

Stačiatikiai Ulijana ir jos sugyventinis atsargos majoras Karpovas, giminaitis to Karpovo, kurio sklype kadaise stovėjusi žydų pirtis, nuo kurios kilęs gaisras 1908-aisiais prarijo ketvirtadalį Olandijos, bandė tai daryti žiemą keletą metų iš eilės. Darė taip tyčia, norėdami pasijuokti iš vietinių prietarų, bet kiekvieną sykį bandymas baigdavosi persileidimu. Penktas persileidimas buvo toks, kad Ulijana daugiau niekad nebegalėjo turėti vaikų, o Karpovas iš sielvarto, kad neišeina pratęsti giminės, prisigėrė, grįždamas namo nugriuvo visai šalia savo durų, pragulėjo keletą valandų sniege ir iš ryto rajono ligoninėje jam nupjovė abi kojų pėdas. Visiems buvo aišku – tai Sienos bausmė. Buvo gandų, kad Karpovui nupjovė ir dar šį tą, bet Adolfas žinojo, kad tai netiesa, kadangi ne sykį buvo matęs majorą Karpovą viešojoje miestelio pirtyje, stovinčioje prie dumbliais užaugusio ežero, kuriame negalima maudytis, nors kiekvienais metais iš jo išgriebdavo vieną kitą skenduolį išpampusiu pilvu ir ungurių išėstomis akimis. Karpovo unguriukas buvo savo vietoj.

Adolfas niekada negirdėjo sienos murmant, bet kad polinkis murmėti būdingas visiems Olandijos gyventojams, nesunku

būdavo įsitikinti per pamaldas – susirinkusieji taip garsiai kažką marmaliuodavo po nosimis, kad per tą ūžimą beveik nesigirdėdavo lotyniškų kunigo pamokymų, kaip gyventi ne nuodėmėje ir koks artimiausias kelias pelnyti Viešpaties Dievo malonę.

Toks pat murmesys turgaus dienomis persikeldavo į turgavietę, esančią tuojau pat už miestelio kapinių, – anksčiau turgūs vykdavo centre, bet, laikui tekant palei kapinių tvorą kartu su upele Durpyne, kasmet vis įnirtingiau mazgojančia numirėlių kojas, turgus buvo perkeltas už kapinių – ten pat, kur iki 1945-ųjų buvo laidojami pakaruokliai ir nekrikštyti kūdikiai. Tarybiniais laikais tarybiniai piliečiai jau turėjo teisę kartis ir būti palaidoti ten, kur pageidavo giminės, o ne bažnyčia.

XX amžiuje apie sienas buvo daug kalbama: Kinijos siena, Berlyno siena, „Pink Floyd" siena, valstybės siena, Raudų siena, pasaulis be ribų, atvira visuomenė, susvetimėjimo sienos ir kitokios nesąmonės. Kad ir ką žmonės būtų norėję pasakyti, vienokiu ar kitokiu pavidalu jų kalboje slypėjo arba sienos baimė, arba baimė, kad sienos nebėra, ir nebus į ką atsiremti, nebus kam suversti bėdos dėl savo nelaimių, neryžtingumo ir nesėkmių. Adolfui žodis siena visuomet siejosi tiktai su vienu vaizdiniu: su Murmančia siena.

Darbininkai ilgais įmantriais pjūklais neskubėdami pjauna storą ežero ledą, dabar pats viduržiemis, vasario pradžia, ledas storas, kai kur daugiau nei metro storumo, tai vienur, tai kitur į jį, kaip į gintarą, įšalę ežero žolių ir netgi stambių oro pritrūkusių ir dėl to galą gavusių žuvų – kuojų, ešerių, raudonsparnių, retsykiais pasitaiko ir lydekų; ką tik išpjauti ledo gabalai švyti šviesiai žalsva gelmynų spalva, dar žema, bet vis labiau atsigaunanti saulė akimirksniu pakliūva į ledo spąstus, ir įšalę žolynai staiga tampa magiško smaragdo spalvos, o įšalę žuvų kūnai ledo luitus daro panašius į priešistorines iškasenas; paskui traktorius ilgais tvirtais čiuptuvais lygiašonius, žalia ledo

ugnimi liepsnojančius kubus griebia ir krauna į priekabą, ši, tempiama tepaluoto vikšrinio, pajuda prie dvaro ūkinio pastato, stovinčio čia pat, paežerėj, ledas ten sukraunamas ant grindų lygiomis eilėmis, užberia pjuvenų sluoksniu, ten jo fantastiška šviesa užgęsta, ir ledas vėl tiktai ledas – atrodo, jog kažkokiam vietiniam milžinui ruošiamas kokteilis su ledais ir šaldytos žuvies gabaliukais, nors iš tiesų greitai čia bus šaldomas netoliese esančios pieninės pienas, o darbininkai tuo metu stovi prie lede žiojinčių aštriakampių duobių ir nuo jų nugarų kylantis garas saulėje atrodo kaip gaisro dūmai.

Žaliasis atminties ledas, vaizdinys, persekiojantis Adolfą nuo vaikystės, sudomino ir mokslininkus, jie ultragarsu, grąžtais ir zondais tyrinėję Murmančios sienos fenomeną ilgai suko galvas, kol pagaliau priėjo išvadą, kad tirpstant ledui, kuris laikydavosi iki vidurvasario, siena sudrėksta, suminkštėja arba, atvirkščiai, išsiplečia ir sustangrėja, todėl leidžia tokius ar labai panašius garsus, kokius skleidžia ir į šią sieną atsirėmusios merginos, nes porelės taip mėgo atokią, gluosniais ir juodalksniais apaugusią vietelę, kad iš stambių ir smulkių lauko akmenų sumūrytoje sienoje buvo spauste įspausti čia maloniai praleisto laiko pėdsakai – dvi rankų plaštakas primenančios žymės vieno iš stambiausių sienos riedulių šone.

Dvaro gyventojai mokslininkų išvadas laikė niekais. Siena murmėdavo ir tada, kai jokio ledo sandėlyje nebūdavo. Murmančios sienos galią jie galėjo įrodyti ir paprasčiausiu statistikos faktu – visi dvaro vaikai buvo pradėti šiltaisiais metų laikais, vadinasi, nebuvo gimusių rugpjūtį, rugsėjį, spalį ir lapkritį. Siena žiemą nemurmėdavo, ir vyrai visai neturėdavo jokio potraukio moterims. Arba atvirkščiai – moterys, kurių klausos nedirgindavo paslaptingas sienos skleidžiamas garsas, buvo uždaros ir kietai sučiauptom lūpom kaip geldelės ežero pakrantėje, ir vyrai pagarbiai nusiimdavo kepures joms einant pro šalį.

Žinia buvo netikėta: gavo pranešimą, kad prosenelio namą pagaliau nuspręsta nugriauti. Adolfas būtų net nesužinojęs – pusseserė Otilija paskambino ir pasakė, kad, jeigu jis norįs paskutinį sykį pamatyti prosenelio namą, tegul atvažiuoja nedelsdamas. Ir jis pažadėjo atvažiuoti. Nors su namu jo niekas nesiejo, valdžia jo taip niekad ir negrąžino, nes nebuvo dokumentų, įrodančių, kad dvarininkas Bolcevičius šį namą proseneliui Augustui Zagorskiui tikrai dovanojo. Tiesiog norėjo ištrūkti iš miesto.

Olandijoje nebuvo nei viešbučio, nei nakvynės namų, miestelis mažas, jokių turistams patrauklių objektų, jokių gamtos sutrikimų, kurie trauktų smalsuolių akis. Atvažiavęs į miestelį, užsuko pas keletą metų vyresnę pusseserę, kuri taip ir liko neištekėjusi. Gyveno viena, dirbo vietinėje ligoninėje vyriausiąja slaugytoja, vienu metu buvo pradėjusi leistis morfijų, paskui metė narkotikus, kartais užgerdavo, daug rūkė, didelėm vyriškom plaštakom iš pakelio traukdama cigaretę po cigaretės. Kai kurie žmonės tiesiog tinka vienatvei. Otilija buvo kaip tik toks žmogus.

Persimetė keletu žodžių apie sveikatą, gimines, kurių didžiuma jau po žeme, ir kažkodėl apie juos turėjo daugiau kalbos nei apie gyvuosius.

Paklausta, kodėl paskambino kaip tik Adolfui, pusseserė gūžtelėjo kaulėtais pečiais:

– O kam daugiau? Nieko nebėra. Tu paskutinis. Tau visuomet tokios nesąmonės rūpėjo. Kam daugiau.

– Kaip reikalai su šituo, – Adolfas spragtelėjo pirštu sau į kaklą – tokį ženklą Olandijos vyrai rodydavo kalbėdami apie alkoholį.

– Užrišau, – ryžtingai papurtė galvą Otilija.

Panašiai ji kalbėjo ir paskambinusi, ir Adolfui, kaip ir kalbant telefonu, kažkodėl buvo malonu išgirsti, kad jis vienintelis iš giminės, kuriam dar rūpi „tokie“ dalykai. Kaip tik dėl „tų“ dalykų jis, viską metęs, atlėkė per pusę respublikos.

Pusseserė Otilija buvo provincijos merginos įsikūnijimas, pradedant išvaizda – stambi, grubių rankų ir atžarios šnekos, – baigiant likimu. Kadaise buvo įsimylėjusi gražuolį veterinarą, jis dešimtį metų žadėjo skirtis, o paskui, kai Otilija jau buvo jam „sukišusi“, anot jos, visą savo jaunystę, išsikraustė gyventi į kitą šalies pakraštį ir Otilijai neatsiuntė net sumauto atviruko. Bent vaiką būčiau pasidariusi, kartais atsidusdavo Otilija, bet dabar jau viskam buvo per vėlu – jai teliko šunys, katės ir senelių kretančiomis galvomis istorijos apie vaikų nedėkingumą ir vaistų kainas.

Pietauti Adolfas nuvažiavo į miestelio užkandinę. Atsisėdęs prie stalelio, įvertino, kad egzistenciškai nusiteikusiam žmogui čia labai patogi vieta: pro langus matyti kapinės, kuriose visuomet kas nors laidojama iš miestelio, dvarelio ar apylinkių, o jeigu laidotuvininkų nėra, juos simboliškai pakeičia pulkas etatinių kapinių varnų – juodi sparnai spindi saulėje ir atgrasus krankimas praeivio klausai tolimu aidu atkartoja niūrųjį *Nevermore*. Su močiute Vincine Adolfas čia praleido pačias laimingiausias vaikystės akimirkas, kai po pamaldų mėgaudavosi kokiais nors skanėstais ir klausydavo nesibaigiančių suaugusiųjų kalbų apie gyvenimą, mirtį ir nekaltas kaimynų išdaigas.

Laukdamas patiekalo, galvoje apmetė veiksmų planą: paskutinį kartą pasivaikščios prie prosenelio namo, nesvarbu, kad kokie nors intymūs, asmeniški prisiminimai Adolfo su juo nesieja, užsuks trumpam pas Otiliją, bet labai trumpam, surūkys vieną cigaretę, ir važiuos į sostinę.

„Egzistenciškai nusiteikusiam...“ – atsiduso pamatęs priešais save neaiškios spalvos mėsos gabalą, iš visų pusių apkrautą rusva bulvių koše, ir pas Otiliją nusprendė nebeužsukti.

Adolfas gimė ir užaugo kiek tolėliau, dideliame buvusio kumetyno pastate. Ten gyveno dvylika šeimų – jas kartais prisimindavo su keistu virpuliu, gal dėl to, kad beveik visi tie žmonės

jau buvo mirę. Prosenelio namą nacionalizavo iš karto, vos tik po karo į dvarą atvažiavo dulkėtas sąjungininkų dovanotas studebekeris, pilnas siauraakių kareivių dervuotomis galvomis (tokio juodumo plaukų čia retai būta). Jie su keletu apylinkės elgetų, vadinusių save komunistais, o paskui virtusių stribais, labai aktyviai ėmėsi atkurti tarybų valdžią.

Iki karo čia buvo įsikūrusi kooperatinė pieninė, po karo name įsitaisė dvaro teritorijoje sukurto tarybinio ūkio kontora, parduotuvė, vėliau veterinarijos vaistinė, sėklinimo skyrius. Kai griuvo geležinė uždanga ir buvęs sovietinis lageris ėmė dalytis turtą, paaiškėjo, kad dokumentų nėra. Anot Adolfo senelio, prosenelis šį dvarui priklausiusį pastatą iš dvarininko Bolcevičiaus išlošęs kortomis. Gyveno jame, nes dirbo dvare ekonomu, išlošė, ir namas tapo jo nuosavybe. Bet senelis jau buvo miręs, ir prosenelis miręs, ir apskritai, po velnių, visi jau mirę, pagalvojo Adolfas, artėdamas prie apleisto pastato.

Otilijos žiniomis, ūkis bankrutavo, namas kažkam parduotas už simbolinę sumą, kas tikrasis savininkas, ji nežinojo. Adolfas nebūtų jo ir prisiminęs, jei ne pusseserės skambutis. Dabar, sukoręs ne vieną dešimtį kilometrų, bandė surasti kokią nors svarią priežastį, kodėl čia atvažiavo. Šios sienos kadaise matė jo prosenelio ir prosenelės sueities akimirkas. Jeigu sienos ir turi atmintį, tai nėra tokių ryškalų, kurie padėtų tas scenas atkurti, paversti jas nuotraukomis. Žmones traukia į artimųjų, ypač tėvų ar senelių, miegamuosius – gyvuliškas gimdos ilgesys. Demitologizavimo akimirka – net ir herojinio epo laike gyvenantys proseneliai buvo žmonės. Bent menkiausias čia aptiktas jų gyvenimo reliktas būtų patvirtinimas, kad Adolfas tikrai egzistuoja, kad ir jis atėjo iš praeities kartų estafetės būdu, kad jis nėra savo paties ar kokios nors kitos žaisti mėgstančios sąmonės pramanytas personažas. Giminės lizdas, kelmas – tai turėtų būti svarbu, tai turėtų būti argumentas.

Pastatas stovėjo išdraskytomis sienomis, be durų, tuščiomis akiduobėmis pasitikdamas nedrąsiai artėjantį Adolfą. Pastatai jaučia nelaimes, reaguoja į didelius jausmus, jie – mūsų veidrodžiai, sakydavo senelis Augustinas, su anūku vartydamas architektūros albumą. Adolfas šyptelėjo panosėj – jis savo senelio niekad nematė su knyga rankoje, o žodis siela iš jo burnos būtų nuskambėjęs kaip šventvagystė.

Palėpėje Adolfas užtruko neilgai – nusileidęs žemyn, apėjo aplink namą. Apgailėtinas, kaip senas, sau padėti nebegalintis žmogus. Nevalingai norisi sukti akis šalin, kol neužklupo kaltės jausmas. Nuo ežero pusės pastatas dviaukštis, iš šiaurinės pusės, ten, kur už keleto šimtų metrų driekiasi plentas, matyti tiktai vienas jo aukštas. Rytiniame pastato pakrašty kerojo tankiai suaugusios alyvos. Jei Adolfas gerai atsimena, jos čia augo amžinai, nuo laikų pradžios. Netoliese kalnelis, sėdėk ir sakyk pamokslus, kol Judas pabučiuos.

Jis apsisuko ir grįžo prie pietinės pusės. Viena siena pusiau nugriuvusi, bet perdangos tarp pirmo ir antro aukštų sveikos, vaizdas primena lėlių namelį – fasadas atrodo puikiai, o iš kitos pusės sienų nėra, ir žvilgsnis nekliudomas gali narstyti pastato intymumus. Tokius apnuogintus, pažemintus namus gali pamatyti „History“ kanalu rodomose karo kronikose, Niurnberge, Minske, Londone ar Vilniuje. Nemaloniai paveiktas šitokio griuvėsių ekshibicionizmo, Adolfas atsuko jiems nugarą ir patraukė tarp dviejų kalvelių įsigraužusiu keliuku žemyn. Kai kalvelės ėmė žemėti, kairėje išniro aukštas seno sandėlio pastatas.

Sandėlis stovėjo apleistas, ant durų kabojo žalstelėjusi spyna. Tarsi laikas būtų gyvulys, savo žaliomis gleivėmis pažymintis ilgai neliečiamus daiktus. Priėjęs prie didžiulių dvivėrių durų, žvilgtelėjo pro plyšį į vidų. Žvilgsnis įsirėmė į akliną tamsą, o uoslė pagavo aštroką pelėsių (gal pelijančių šiaudų ar kokių agrarinių kultūrų) kvapą.

Priėjęs prie Murmančios sienos, surado akmenį su plaštakos formos įdubomis, uždėjo ant jų savo delnus, apsižvalgė – galbūt kur nors prasivers slaptos durys, pasirodys apsinuoginusi Afroditė ar bent jau undinė iš ežero. Anksčiau čia šlamenę juodalksniai iškirsti, siena niekuo nebepridengta nuo vandens pusės. Dvaro gyventojų populiacija seniai nebepapildoma, Murmanti siena prarado savo galias. Adolfas kakta prisiglaudė prie sienos akmenų, tikėdamasis išgirsti garsųjį murmesį. Nieko, išskyrus niūroką akmens šaltį. Lengvas vėjo gūsis suklabeno atšokusios skardos gabalą sandėlio pašelmenyje, ir dabar nosis jau užuodė džiūstančių vandens augalų aromatus: artėdamas prie ežero, jis matė kai kur ant kranto išverstas gelsvas lelijų šaknis, jam nežinomų vandenžolių krūveles, su šaknimis išrautų ajerų kuokštus ir apdžiuvusio dumblo kauburėlius, kuriuose kur ne kur kyšojo moliuskų geldelės ir saulės šviesoje blykčiojo smulkios negyvos žuvytės. Kažkas čia neseniai perėjo su dvibradu. O paskui viską metė ir nusekė paskui Mokytoją, ir tapo žmonių žvejais, pasisukęs į ežerą nenatūraliai aukštu balsu pasakė Adolfas ir paspyrė koja juodą geldelę.

Netoliese gulėjo dugnu aukštyn senoviška, derva aplieta medinė valtis, – Adolfui kilo nenumaldomas noras atsilaužti gumulėlį ir pakramtyti – melancholiškas praradimo ir vaikystės skonis.

Grįždamas nuo ežero, stabtelėjo prie pietinės namo sienos, tarsi ketindamas įsiminti pastato bejėgišką apsinuoginimą pašalaičio akims, ir tada jo dėmesį patraukė vienoje vietoje neproporcingai storos lubos: tarp dviejų sijų jos buvo storesnės nei tarp kitų. Po krūtine nusmelkė šiltas paslapties gūsis: na štai, radau lobį. Ir pačiam kažkodėl pasidarė labai linksma – jis vis dar nerado priežasties, kodėl čia atvažiavo, ir dabar bet kokia kvailystė gali tapti pasiteisinimu. Gėda, kokia gėda.

Atsargiai statydamas kojas tarp grindyse žiojinčių skylių, priėjo prie vietos, kuri turėjo būti kažkas panašaus į slėptuvę – kažkodėl

piršosi kaip tik toks, paslapties gobiamas, įvaizdis. Palėpėje maždaug virš šios vietos stovėjo violončelės liekanos. Reikia atplėšti seną grindų lentą. Apsižvalgė aplinkui – nieko panašaus į daiktą, primenantį laužtuvą, nesimatė. Virš galvos švietė kiauros lubos, kai kur grėsmingai nukarusios kybojo pažeistos konstrukcijos – matyt, nuo sniego svorio žiemą perlūžusios gegnės smigo kiaurai. Žvilgtelėjo į automobilį, stovintį netoliese. Puiku, ką nors bagažinėje suras. Kai prisiartino prie automobilio, apėmė neviltis: kada jis apskritai buvo atidaręs tą prakeiktą bagažinę, vargu ar ten yra koks nors gelžgalys. Nuogąstavimai pasitvirtino: rado tiktai veržlėraktį ratams ir keltuvą, su kuriuo ant skylėtų grindų nėra ką veikti; jam reikia ne kelti, jam reikia laužti.

Man atrodo, aš jį nužudysiu, piktai sumurmėjo Adolfas.

4.

„Teutonija – geriausias pasaulyje separatorius!“ – skelbė reklama laikraštyje. Tą patį jis išgirdo ir brolių Burkevičių Prekybos namuose, į kuriuos užsuko kaip tik norėdamas užsakyti keletą separatorių ir kitų garsios Mak-Kormik firmos mašinų; konkrečiai jį labiausiai domino pėdarišės ir šienapjovės, jų dabar, rudenį, buvo galima laisviau gauti ir netgi tikėtis kainos nuolaidų.

– Nesigailėsite įsigiję šį technikos stebuklą, – įsiteikiančiu balsu kalbėjo pardavėjas. – „Teutonija“ grietinę atskiria greitai ir vienodai, eina taip tyliai ir lengvai, kad galima pamanyti, jog kas smuiku griežia (Augustinas suraukė kaktą, nes pats grojo violončele ir jam nepatiko, kad koks nors asilas tokį subtilų instrumentą lygina su kvailu žemės ūkio prietaisu); sukti gali ir dešimties metų vaikas, ir konstrukcija paprastesnė nei

anksčiau, būgnas turi tiktai vieną įdedamą dalį, be lėkštelių, iššveisti jokių problemų, nes materijolas labai geras, o ir kaina juokinga.

– Cha cha cha, – išskiemenavo Augustinas visiškai rimtu veidu, ir pardavėjas prikando lūpą.

Augustinui buvo smagu pasijusti padėties viešpačiu. Nepatiko pardavėjas – nepirko, nuėjo į kitą parduotuvę. Taip retai atvažiuoja į Vilnių, kad pirkti pirmoje pasitaikiusioje parduotuvėje būtų skriauda sau, mėgavosi ekonomas, praverdamas Šventojo Jurgio prospekte 20/1 esančios parduotuvės „Konstruktor", kurios savininkai buvo inžinieriai Skrypkus ir Beinoravičius, duris. Čia Augustinui pasirodė kur kas jaukiau, žmonės mielesni, ne tokie įkyrūs, kontora taip pat prekiavo lokomobiliais, kuliamosiomis, Alfa Loval centrifugomis, gaisro gesinimo įranga – sandėlyje ekonomas galėjo pats išsirinkti ir pėdarišę, ir šienapjovę, apžiūrėti eilėmis sustatytus katilus, plytų rietuves, plieno lakštų krūvas ir prietemoje žybsinčius pjūklų ašmenis. Pats svarbiausias dalykas, kad pardavėjai sutiko prekes į dvarą pristatyti savo lėšomis. Tai Augustinui labai pakėlė nuotaiką.

Sutvarkęs pirkinių reikalus, jis užsuko pas seną pažįstamą Jokūbą Sinkevičių, su kuriuo kartu mokėsi Varšuvoje agronomijos ir zootechnikos. Augustinas metė mokslus nebeišgalėdamas už juos mokėti, tad jų keliai išsiskyrė: Jokūbas įsitaisė Vilniuje, laikraščio redakcijoje, rengdavo straipsnius apie žemės ūkio ir kultūros reikalus, o Augustinas gavo darbą dvarininko Bolcevičiaus dvare, prižiūrėjo ūkį, kariavo su valstiečių tamsumu ir provincijos nuoboduliu.

Studijų laikais Jokūbas buvo avantiūristas – krėsdavo nepadorius pokštus, užkabinėdavo ištekėjusias, solidžias moteris. Augustinas, vos pažvelgęs į netvarkingą studijų bičiulio apdarą, neskustą smakrą, nė kiek neabejojo, kad Jokūbas nepasikeitęs. Augustinui netgi šmėkštelėjo mintis, kad toks nesolidus,

nestabilus žmogus negali dirbti laikraštyje. Kita vertus, galbūt į laikraščius kaip tik priima įvairiausio plauko prašalaičius.

Štai ir dabar jis nieko nelaukdamas stvėrė Augustiną, pradėjusį pasakoti apie žmoną ir jos „rimtą" padėtį, už parankės išsitempė į gatvę, švilptelėjo vežikui, ir abu vyrai, sėdę į ekipažą guma apmuštais ratais, nuriedėjo Georgijaus prospektu.

– Važiuosim į teatrą, pjesė apie Lietuvos praeitį, – kreivai šiepdamasis pasakė Jokūbas. – Parašė Jeronimas Druckis-Lubeckis, kunigaikštis – mėšlinas pagaikštis.

Kai Augustinas pasakė, kad norėtų pamatyti ką nors nekasdieniška, jis nesitikėjo, kad tai bus spektaklis. Tačiau bičiulio sumanymui nesipriešino.

– Tebūnie teatras, – sutiko Augustinas.

Jokūbas įdėmiai nužvelgė Augustiną: nuo iškrakmolytos standžios marškinių apykaklės iki pat veidrodiniu paviršiumi tviskančių aulinių.

– Savo dvare visai sulaukėjai.

– Tau irgi būtų ne pro šalį atgal į gamtą.

– Negaliu pakęsti gamtos. Man grindinio reikia. Vandens vežėjų, galąstojų, batsiuvių šūkavimo po langais. Mieste yra tai, ko jokiame dvare, jokiame gamtovaizdyje nesurasi. Kai tik išvažiuoju kur nors į užmiestį, mane apima tokia melancholija – norisi prisigert. Blogiausiu atveju – Jekateriną išdulkint, – Jokūbas nusikvatojo užversdamas galvą.

Augustinas bakstelėjo lazdele vežikui.

– Susimildamas, nors tavo ratai ir apmušti guma, bet duobes teikis aplenkti.

– Gehai, – neatsisukdamas burbtelėjo vežikas ir piktai šmakštelėjo arkliui botagu.

Augustinas atsilošė sėdynėje kaip žmogus, ką tik atlikęs svarbų ir rimtą darbą, paskui žvilgtelėjo akies krašteliu į dešinėje pusėje likusį imperatorienės Jekaterinos II paminklą. Kai jis

Vilniuje lankėsi prieš ketvertą metų, paminklo dar nebuvo. Augustinui pasirodė, kad jo bičiulis arba išgėręs, arba vis dar apsėstas revoliucinių nuotaikų.

– O man, atvirkščiai – štai šios plytos kelia melancholiją, – po pauzės atsakė Augustinas, dėl viso pikto apsižvalgydamas, ar kur nors netoliese nėra ausų, galinčių išgirsti Jokūbo repliką.

Ekipažas sustojo prie Bernardinų sodo vartų. Kol Jokūbas mokėjo vežikui, Augustinas apžiūrinėjo netoliese stovintį vandens vežėjo vežimą: statinaitė buvo purvina, vietomis leido vandenį, arklys nusimušusiom pasagom, seniai nekaustytas. Du apdriskę vyrai stovėjo atokiau prie vandens pompos ir kažką pusbalsiu kalbėjosi. „Sostinė!" – ironiškai burbtelėjo sau po nosim ekonomas, paskui įsižiūrėjo į tolumoje stovintį paminklą imperatorienei, prisiminė Jokūbo nešvankią frazę, ir jo sąmonėje staiga išniro galingas Jekaterinos II kūnas – nuogas nuogutėlis, su gausiai prižėlusiu šakumu ir didelėmis, melsvų kraujosruvų išvagotomis nukarusiomis krūtimis. Augustinas net rankomis pliaukštelėjo iš netikėtumo ir pajuto skruostus užplūstančią gėdą. „Sostinė!" – dabar jau piktai pakartojo ekonomas ir greitu žingsniu pasivijo prie sodo vartų stabtelėjusį Jokūbą. Iki vasaros teatro vyrai nuėjo pėsčiomis, nes spektaklis turėjo prasidėti dar kone po pusvalandžio.

Kalba nesimezgė, jiedu nesimatė keletą metų.

– Bezdanų apiplėšimo byla juda? – paklausė ekonomas.

– Generalgubernatorius Kžyvickis net mėlynas iš pykčio, – Jokūbas mostelėjo ranka, siūlydamas suolelį šalia Vilnelės. – Prisėskim, parūkysim.

Priešais stūksojo Bekešo kalnas, panašus į milžinišką elgetą, numirusį kažin kada ir pamažėle yrantį. Augustinas net patraukė šnervėm – ar neužuos gedimo kvapo.

Jokūbas išsitraukė pypkę ir neskubėdamas ėmė kimštis tabaką:

– Bylą tiria teismo tardytojas ir prokuroro pavaduotojas iš Peterburgo, buvo surengtos kratos Žvėryne, kažkokio Pimenovo vasarnamyje gyventa keliolikos žmonių, rastos keturios bombos, šaudyklė, apie šimtas patronų, kinžalas ir keletas spirito butelių.

– Manai, suras? – smalsiai primerkęs akis, paklausė Augustinas. – Juk traukiniu vežta trys milijonai rublių!

– Paskalos, – krestelėjo galvą Jokūbas. – Pagrobta tik apie septyni šimtai tūkstančių.

– O Fijalkovskis „Mileris“? Tyli?

– Tyli, kalės vaikas. Aišku viena. Dvylika vyrų važiavo traukiniu, keletas laukė laive, upėje. Paskui neva nuplaukę su pinigais į Žvėryną, o iš ten pėdsakai dingsta. Sklando gandai, kad tai bus gauja arba iš Peterburgo, arba iš Varšuvos, greičiausiai socialistų darbas.

– Septyni šimtai tūkstančių, – beveik svajingai ištarė Augustinas.

– Kapeikos! – su panieka konstatavo Jokūbas, išpūtė paskutinį dūmą, apsižvalgė ir iškratė iš pypkės pelenus padaužydamas į pakulnę.

Augustinas neabejojo, kad už alų, kurio jiedu rengėsi išgerti po spektaklio, mokėti teks jam.

Pjesė *Taip mirdavo lietuviai* buvo pastatyta Nunos Mlodziejovskytės-Ščurkievičienės teatre, aktoriai kalbėjo lenkiškai, todėl ir publika daugiausia buvo pagyvenę žmonės inteligentiškais veidais ir akivaizdžiai dar iš „ano amžiaus“ – sulėtėjusių manierų, vyrai stačiomis, kietomis ir nepatogiomis apykaklėmis, ilgaskverniais surdutais, su aukštais, buvusį blizgesį praradusiais katiliukais. Kai kurios ponios dar atrodė kaip iš karalienės Viktorijos palydos – korsetais susiveržusios liemenis, ant galvų užsimaukšlinusios kažkokius beformius skrybėlėmis vadinamus blynus.

– Čia kas antras aršus lenkas tautininkas, būk su jais atsargesnis, – tyčia garsiai ir aiškiai perspėjo Jokūbas svečią iš provincijos. Niekas iš žiūrovų nereagavo.

Artistai vaidino jau antrą sykį, tačiau kai kurie vis dar blogai mokėjo tekstą, dažnai užsikirsdavo, suakmenėdavo tarsi stengdamiesi prisiminti, ką jie čia veikia ir kur geriausia būtų sprukti, jeigu žiūrovai sumanytų juos už tai nubausti.

Jokūbas šį spektaklį jau buvo matęs, todėl kartkartėm kumščiojo Augustiną į šoną ir sunkiai šnopuodamas švokštė į ausį: pažiūrėk, Margirio žmona, Jadvyga Pšibilskytė, matai kokia! Dievaitė!

Augustinas, išėjęs iš teatro, buvo blogai nusiteikęs.

– Artistai susikaustę, teksto neišmokę, kalba pusbalsiu, kartais nė suprast negali, ką jie ten murma, – kalbėjo Augustinas, paklaustas apie spektaklį. – Margiris su žmona, tu matei, kaip jie mosuoja rankomis, kaip tūpčioja vienas priešais kitą – atrodo taip, lyg būtų Lenkijos karaliai, o ne lietuviai kunigaikščiai. Mano mužikai, degtinės patraukę, geriau suvaidina. Bent jau gyvi žmonės.

Jokūbas staiga sustojo vidury gatvės, nužvelgė jį nuo galvos iki kojų:

– Iš tavęs išeitų puikus paminklas!

– Kada nors – būtinai, – pritarė Augustinas.

– Ir vis dėlto Jadvyga – gražuolė, – lyg nenorom išspaudė Jokūbas.

– Jai su lėlėm reikėtų žaist, o ne vaidint.

– Aš ne apie vaidybą, – susiraukė Jokūbas. – Koks jos kūnas, po velnių, koks kūnas! Vaidina-nevaidina, susikaustę-susimaustę – kam ta vaidyba, po velnių, rūpi! Juk vyrai į teatrą eina, kad į gražius kūnus pažiūrėtų, į kūnus, supranti?

– Kūnas... – susimąstęs nutęsė Augustinas. – Aš ne veidrodis, kad vertinčiau kūnus.

– Na, žinoma, menas – gyvenimo veidrodis, – beveik su panieka pasakė Jokūbas. – Klausyk, Augustai, mesk velniop tuos savo chalopus, kelkis su Sofija į Vilnių, a? Tu, šviesus žmogus, pelyji užkampy, ponui lenkui nugarą lenki. Nori, laikraštyje įtaisysiu? Nepatinka spauda, galima ir dar kur sugalvoti. Tokiems žmonėms kaip tu būtinai atsiras vietos.

Augustinas gūžtelėjo pečiais ir nieko neatsakė.

Vyrai sėdėjo Rūdninkų ir Didžiosios gatvių sankirtoje, restorano „Kontinental" terasoje. Padavėjai čia kalbėjo lietuviškai, be to, galėjai užsakyti šviežios žuvies, gero grafienės Zubovienės alaus: „bavarsko", „pilzensko", šviesaus „Exporto", tamsaus kaip derva „Kulmbachers". Priešais plytėjo Senasis miestas: arklių kanopų bildesys grindiniu, prekeivių šūkaliojimai, vakaro vėsai plūstant nuo upės uždaromų langų trinksėjimas, aitrus česnako kvapas, dūmai iš Jokūbo pypkės, – visa tai Augustinui keistu būdu priminė namus ir žmoną, maloniai rudenėjančią dvaro parko alėją, tirštą rūką, paryčiais dar gobiantį anapus ežero plytinčias pievas.

– Vis dar vienas? – paklausė Augustinas.

Jokūbas pasimuistė, paptelėjo pypkę.

– Žinai anekdotą apie Adomą ir Ievą? – ir nelaukdamas atsakymo ėmė pasakoti: – Žmona klausia vyro, ar yra nors vienas vyras, kuris ranką ant širdies padėjęs galėtų pasakyti, kad myli tiktai vieną moterį. Vyras atsako, yra. Kas gi, klausia patenkinta žmona, ar tai tu, mielasis? Vyras sako, ne, tai pirmasis žmogus Adomas, – ir Jokūbas ėmė garsiai kvatotis.

– Po velnių, bet juk tu ligi ausų įsimylėjęs! – staiga apsidžiaugė Augustinas, pagaliau supratęs, kas vyksta bičiulio galvoje.

Jokūbas staiga išraudo.

– Juk pats matei, kokia ji... Vaikas dar.

– O tu? Tu jau subrendęs vyras!

Jokūbas ištiesino nugarą, perbraukė plaštaka plaukus, pripildė bokalus alaus.

– Išgerkim, Augustinai. Taip retai matomės!

Paskui Jokūbas grįžo prie anksčiau pradėtos temos – Augustinas galėtų atvykti gyventi į Vilnių.

– Vilnius – Lietuvos širdis? – pasitikslino Augustinas, žvilgsniu nulydėdamas dvi kelią priešais restoraną kertančias studentes. – Didelė širdis, kuriai trūksta kraujo.

– Prieš keletą metų į lietuviškas pamaldas Katedroj susirinkdavo dar trys keturi tūkstančiai, o turint galvoje, kad ne visi šeimynykščiai gali atvykti, tai 12–15 tūkstančių lietuvių. Jeigu atverstume aplenkėjusius ir save laikančius baltgudžiais – būtų dar daugiau.

– Mat kaip, – kilstelėjo antakius Augustinas. – Daugiausia tarnai ir darbininkai.

– Nepatinka darbininkai? – Jokūbas mirktelėjo akim. – Kaip tik dėl to tave ir kviečiu – mums labai reikia tokių kaip tu, šviesaus proto vyrų. Patriotų. Ir ne darbininkų.

Augustinas mostelėjo ranka, paskui stipriai patraukė šnervėmis orą:

– Geras kvapas. Iš Rygos?

– Tabako parduotuvė „Malinowski i Podjorkowski“. Tiesiai iš Varšuvos gabena prekes, – paptelėjo porą sykių Jokūbas. – Kas tave ten laiko?

– *Modus vivendi*, – šyptelėjo Augustinas. – Sofija galudienė, tikiuosi, bus vyrukas.

– Vadinasi, šeima? – paklausė Jokūbas

– Šeima, – linktelėjo galva Augustinas.

Jis melavo. Melavo ir pats jautė šio melo netvarumą. Ne šeima Augustiną laikė provincijoje, nukvakusio dvarininko valdose. Arba – ne tik šeima. Šeimą galima pervežti visur, net ir į Vilnių. Bet štai aplinkybių, įpročių, susiformavusių dvaro aplinkoje,

neperkelsi. Tik ten jis jautėsi šio to vertas, o kas jis būsiąs čia, tarp šių didelių mūrų, kunigaikščių mieste? Saujelės lietuvių, nuolat kartojančių Mickevičiaus *Litwo! Ojczyzno moja! Ty jesteś jak zdrowie*, vadas, dvasinis ar idėjinis vedlys? Nė velnio. Vilniaus šviesuliai Vileišis, Landsbergis, Kukta, Jablonskis... Na ne. Taip, dvarininkas jo šeimininkas, bet iš esmės... Štai jis pastaruoju metu vadovauja didelio dvaro sandėlio statyboms, stovi ant supilto žemių pylimo, žiūri į apačioje, pamatų duobėje plušančius darbininkus ir jaučiasi šiek tiek Napoleonas. Dvarininkas senas, nukvakęs, iš tikrųjų valdžia šiame ūkyje yra Augustino rankose, jis čia viešpats ir valdovas, o ką gi jis gautų atvykęs į Vilnių? Geriausiu atveju – tarno vietą, ne daugiau. Kartais jį apimdavo drovumas, beveik gėda, kad tenkinasi tokiais primityviais bonapartiškais užmojais, – bet tai buvo gėda, su kuria susitaikai ir netgi imi jausti malonumą. Kaip tik apie tai kalbėjo Mazochas. Malonu ne kankinti save, o jausti malonumą, net jeigu dėl to tektų save šiek tiek pakankinti.

Ar galima žmogų smerkti tik už tai, kad jis nori jaukumo? Neaiškią pareigą iškeisti į konkretų kasdienį malonumą? Žinoma, galima. Žmogų galima smerkti vien už tai, kad jis žmogus – vien jau iš šios sąvokos kyla šlykšti smarvė ir nuodingas užkratas.

– Aš per daug... surambėjęs peštis su lenkais dėl Vilniaus bažnyčių. – Augustino balse pasigirdo atsainumas.

– *Conditio sine qua non*, – paerzino Jokūbas. – Po velnių, Augustinai, Maironis savo dainas jau išdainavo, reikia mums imtis kažką daryti, Lietuvą kurti!

– Provincijoj irgi reikia žmonių, mokančių skaityti ir rašyti. Tu neįsivaizduoji, kokio tamsumo kartais pasitaiko – jie ėda velniai žino ką, geria iš kur pakliūva, ką jau kalbėt, kad iš smuklių neišlenda, vaikų prisigamina, paskui vaikšto ištiesę ranką.

Jokūbas tylėjo, o jo žvilgsnis, nukreiptas į saulėlydžio ugnimi žaižaruojančius Senamiesčio stogus, buvo sklidinas nusivylimo

ir abejingumo, o Augustinas gurkštelėjo vyno ir nusprendė baigti pokalbį šia tema:

– Gerai išdegusi plyta gražios raudonos spalvos, rankų netepa, vandenyje nesikeičia ir sugeria jo tik apie keturis procentus, žodžiu, puikiai tinka mūrijimui. Perdegusi plyta tamsios spalvos, jos paviršius blizga kaip stiklas, vandens ji nesugeria, todėl mūrijimui netinka, bet dėl kietumo puikiai pritaikoma rūsiams ir šaligatviams kloti. Yra dar neišdegtos plytos, jos vandenyje išsileidžia, šalčio nepakelia, rankas tepa, tinka tik kaminų ar krosnių vidui, geriausiu atveju – vidinėms sienoms mūryti.

– Plytos?! – pasitikslino Jokūbas. – Visą gyvenimą būti dar viena plyta sienoje, tu šito nori?

– Kad ir kokia plyta būtų, kiekviena gali rasti sau pritaikymą, negalima jos per prievartą kišti į jai netinkamą vietą.

– Gal tu ir teisus, – netikėtai sutiko Jokūbas. – Laikraščiai taip pat sunkiai gyvena. Profesionalių rašytojų beveik nėra, visuomenė nepajėgia jų išlaikyti. Nėra talentų, nėra sąlygų jiems atsirasti. Batsiuvys gali užsidirbti, o rašytojas – ne. Lietuvoj – tautų tautelių mišrainė, pramonė ir miestų turtas daugiausia žydų rankose, didesni žemės plotai lenkų arba sulenkėjusių lietuvių rankose... Ką rašyt? Ką, po velnių, parašyt, kad šitie žemės kurmiai išgirstų, pakeltų galvas, susimąstytų?

– Vadinasi, lietuvių rašytojų raštai skurdūs, kaip skurdus valstiečio gyvenimas?

– Menas – gyvenimo veidrodis, ko tu, po velnių, nori... – staiga žurnalistas sujudo, veidas vėl pagyvėjo. – Klausyk, spjaunam į viską, velniop alų, išgeriam vyno ir... – Jokūbas mirktelėjo, nutaisęs suokalbininko miną. – Noriu tau vieną dalyką parodyt.

Augustinas buvo girdėjęs apie Pragaro namus Vilniuje, bet manė seniai juos esant sudegusius, o štai dabar lipo laiptais paskui tamsiai raudona suknele vilkinčią būtybę kaip tik Pragaro

namų viduje. Kaip pranašas Jona jūrų pabaisos pilve. Jokūbas, kur Jokūbas? Jiedu išgėrė keletą butelių vyno – kokia šlykštynė alų maišyti su vynu, ir kiek aš vyno išgėriau, po perkūnais! – niekaip negalėjo prisiminti Augustinas, žiūrėdamas į dailias priešais lipančios merginos kulkšnis, kad būtų patogiau, ji buvo pasikėlusi rankomis suknelės apačią ir kojas statė atsargiai, tarsi ne laiptais liptų, o žengtų per vandenį. Galbūt naujokė, pamanė Augustinas, paskui atsisuko – Jokūbo nesimatė. Kodėl aš čia vienas? Juk važiavome kartu su Jokūbu, jis sakė sureng-siąs nakvynę, kokios provincijoje tikrai nėra buvę, ir visą laiką nesiliaudamas juokėsi. Nešvankus girtuoklis. Jeigu nesusiras žmonos, toks *modus vivendi* jį tikrai pribaigs. Kai Augustinas nesuprato, apie kokius namus tas šnekąs, Jokūbas familiariai paplojo per petį ir mirktelėjo akim: Augustinai, juk tu jau kone metai be moters!

Kad priešais lipanti mergina prostitutė, Augustinas žinojo, bet negalėjo suprasti, kodėl šie laiptai niekaip nesibaigia. Po akimirkos jis pagavo save galvojantį apie grafą Montekristą. Jeigu kalėjime būtų pasitaikiusi proga pasinaudoti moters paslaugomis, ar jis būtų likęs ištikimas savo mylimajai Mersedesai? Jūrininkai, plaukiojantys svetimose šalyse metus, – visi žino, kad juos uostuose aptarnauja kekšės. Tai reikėtų traktuoti kaip nuodėmę ar kaip higieną? Galbūt kaip nuodėmingą higieną arba higienišką nuodėmę – juokas pakuteno ekonomo paširdes, ir Augustinas susverdėjo. Dievaži, vyno jis išgėrė per daug.

Tiktai tada, kai prieš juos pagaliau prasivėrė durys ir drėgną, pelėsiais ir kačių šlapimu trenkiančią laiptinę pakeitė šviesus, nors ir skurdokai apstatytas, bet švarus, prižiūrėtas kambarėlis, Augustinui paaiškėjo, kodėl jie kopė taip ilgai: tai buvo palėpė.

Šalia tvarkingai paklotos lovos – stalelis, ant jo žvakidė su ligi pusės nudegusiais žvakigaliais, krucifiksas galvūgalyje, lo-

vos gale dubuo su vandeniu, lango niša ir dalis sienos aplink ją išklijuota laikraščiais. Tipiškas tarnaitės kambarėlis, pagalvojo Augustinas. Prostitutė – tarnaitė. Moteris, tarnaujanti vyro geiduliams patenkinti. Nenoriu būti tarnas, sumurmėjo Augustinas. Nenoriu būti nei Vileišio, nei Landsbergio prostitutė.

Mergina uždegė žvakes ir klausiamai pažvelgė į vyrą. Jis pritariamai linktelėjo, nusivilko surdutą, bet paskui liovėsi rengęsis ir ėmė žiūrėti į išklijuotą sieną. Kiek pastovėjęs, atsisėdo ant vienintelės kambaryje esančios kėdės, pasilenkė ir ėmė skaityti. Iš keletą kartų pasikartojusios antraštės suprato, jog tai *Vilniaus žinios*: „Iš Antverpijos į Ameriką 3 kartus per savaitę plaukia laivai „Red-Star-Line". Apačioje esančioje žinutėje akis užkliuvo už eilutės: „1900 metais Amerikoje gyveno apie 75 milijonus žmonių..."

– Tu lietuvė? – paklausė merginos, stovinčios prie lovos vienais apatiniais.

– Ne, – atsakė ta.

– Norėtum plaukti į Ameriką?

– Ne, – pakartojo mergina.

– Praversiu langą, – pasakė Augustinas ir, nelaukdamas merginos reakcijos, atsistojęs pradarė langą. Jam į veidą dvelktelėjo vakaro vėsa, iš apačios sklido žirgų pasagų kaukšėjimas į grindinio akmenis, pirmyn atgal zujo vežikai, šnervės užuodė pirmuosius nukritusių lapų gedimo kvapus, ir virš viso šio jutimų chaoso pleveno moters balsas. Jis nesuprato žodžių, nes dainuojama buvo toli, girdėjosi tik melodija, ilgesinga ir trūkčiojanti.

– Ponas, man dirbti reikia, – pasigirdo priekaištingas balsas iš lovos. Mergina gulėjo pasirėmusi ranka galvą, jos marškiniai ant krūtinės buvo prasegti, ir žvakės šviesoje Augustinas galėjo aiškiai matyti nusvirusios krūties kontūrą, pasibaigiantį dideliu tamsiai rudu speneliu.

Nejaugi ištikimybė žmonai sulaužoma taip banaliai, lyg niekur nieko užlipus laiptais paskui mergšę į nykią palėpę, degant žvakigaliui, o dar tas dubuo gale lovos, ar vanduo jame bent švarus, ar jinai jį po kiekvieno kliento keičia? – su apmaudu galvojo Augustinas, niekaip neprisiversdamas nusiauti batų. Po užpakaliu pajuto kažkokius popierius. Kyštelėjo ranką – ten gulėjo pluoštelis nuotraukų. Pirmiausia į akis krito stambūs moterų sėdmenys: nuotraukose jos stovėjo priešais nemokšiškai nupieštą jūros dekoraciją, atsukusios nugaras, pakreipusios galvas į šalį. Viena, kita, trečia – ši jau buvo atsisukusi, kukliai nudelbusi akis žemyn laikė delnais savo krūtis kaip vaisius. Paslaugi tarnaitė, siūlanti vaišintis. Dar kitoje nuotraukoje moteris stovėjo ištiesusi ranką į mažytį angelėlį, amūrą su lanku ir strėlėmis. *L'amour qui vient* – skelbė užrašas apačioje. Augustino žvilgsnis ilgiau sustojo ties nuotrauka, kurioje moteris sėdėjo ant dviračio didžiuliu ratu – atrodė, kad ji balansuoja, vos išlaikydama pusiausvyrą, – į vieną pusę nukarusios stambios blauzdos su dar storesnėmis šlaunimis, į kitą – didelės, sočios krūtys. Žiūrint į šią nuotrauką galvoje grūmėsi gašlumas ir baimė, kad mergina nukris nuo to velniškai didelio rato. Paskutinėje nuotraukoje moteris sėdėjo prasižergusi, į tarpkojį įsikišusi kažkokį pailgą tamsų daiktą – dėl prastos nuotraukos kokybės Augustinas negalėjo įžvelgti, ar tai agurkas, ar morka, ar dar kokia kita daržovė, merginos akys buvo užverstos aukštyn, burna praverta, o lūpose sustingusi keista išraiška, kurią keletą sykių jis buvo matęs savo žmonos veide prieš pat suaimanuojant. Ir vėl – gausiai prižėlęs šakumas, kūšys, kaip sako dvaro samdiniai, apžiok kūšį mažiau ūši, laido gerkles jie per šienapjūtę ar stengdamiesi perrėkti kuliamosios gaudimą. Vulgarybėje visuomet esti dalis tiesos. Ir ta tiesa pati svarbiausia. Tai aistros tiesa. Galingos, visą esybę sukrečiančios aistros. Ar dėl to nukenčia moralė, ar svarbu tik galutinis rezultatas – pasitenkinimas?

Jis prisiminė neseniai matytą spektaklį, kuriame lietuvių karžygiai mojavo mediniais kardais ir lenkiškai deklamavo apie savo meilę tėvynei, o už jų esančios dekoracijos, vaizduojančios senovės pilies sieną ir kuorus, buvo tokios mažos, kad aktoriai atrodė milžinai guliveriai, atkeliavę užkariauti Liliputijos. Numetė nuotraukas ant grindų, pamėgino įsivaizduoti aktorius nuogus, ir spektaklis pasirodė visiškai absurdiškas. Nuogas žmogus negali mylėti tėvynės. Niekas juo nepatikės. Net jis pats savimi nepatikėtų. Augustinas pajuto lyg kartėlį, lyg didžiulį nepatogumą: jis norėtų didingesnių dekoracijų savo nuopuoliui. Jis nori moters, bet ne šios, jos jis negeidžia, jam jinai atgrasi, ji bloga aktorė, net nemėginanti apsimesti, kad jaučia Augustinui potraukį, lygiai kaip ir aktoriai visiškai negeidė įtikinti žiūrovų savo vaidyba. Kad jie myli Lietuvą, kad dėl jos pasiryžę mirti. Jie tai darė be malonumo. Falšas – didžiausia kliūtis patirti malonumą. Tai dar blogiau už nuogybę.

– Žmonės mūšio metu taip atsainiai nesielgia, – staiga prabilo Augustinas. – Niekas negali būti toks abejingas savo mirties valandą, niekas, žiūrėdamas į mirties veidrodį, nevapa tokių nesąmonių. Niekas! – jis staigiu judesiu nusimovė kelnes ir taip energingai trūktelėjo marškinius ant krūtinės, kad tie perplyšo ligi bambos be menkiausio pasipriešinimo.

Po akimirkos namą nuo palėpės iki rūsio pervėrė nerimo ir išgąsčio sklidinas moters šauksmas.

Ekonomas atsilošė ant suolelio priešais tvenkinį, pasirąžė, kad atsikratytų stingulio, koks apima kūną prisiminus ką nors nemalonaus. Bet ar viskas buvo taip nemalonu, pagalvojo Augustinas. Jis iki šiol jautė palengvėjimą, kurį patyrė išėjęs iš Pragaro namų, taip ir nesulaužęs santuokos įžadų. Ne dėl to, kad būtų buvęs labai religingas.

Vis dėlto jo sąmonė dar saugojo ir keistą jausmų gūsį, kuris užplūdo krūtinę žvelgiant į nuogutėles moteris nuotraukose prie liepsnojančių žvakių šviesos. Tie jausmai buvo bauginantys savo begėdiškumu, keliantys nerimą, netgi pavojaus, nelaimės nuojautą, bet vyras sąmoningai nenorėjo jų atsikratyti, atvirkščiai, kartkartėmis pakurstydavo erotinius išgyvenimus, vis versdamas atmintyje atgyti nuotraukoje matytą moterį keista veide sustingusia išraiška. Gašlumo ir nuodėmės, saldumo ir palaimos išraiška. Prostitutės, kuri sukėlė skandalą išsigandusi, kad klientas gali ją sužeisti, jis net neprisiminė. Ji taip ir liko tik krūties kontūras. Beveidė, beveik bekūnė.

Akimis greitai permetė laikraščio puslapius – bręsta karas Balkanuose, cholera siautėja Rusijoje, Bezdanų apiplėšimas: Didysis kunigaikštis Aleksandras Mykolas važiavo pro Vilnių užsienin. Sužinojęs apie apiplėšimą, davė žandarų viršininkui 300 rublių, kad perduotų apiplėšimo metu užmušto žandaro Durovo našlei. Gerasis tėvelis caras. Trys šimtai rublių durno žandaro durnai našlei. Perskaitys dvarininkui, jis pastaruoju metu taip domisi traukinio apiplėšimu, kad net užmiršo savo ligas. Ekonomas pakilo nuo suolelio ir alėja patraukė baltuojančių dvaro rūmų link. Gulbės tvenkinyje atrodė ką tik nupieštos: sulenkusios kaklus, plūduriavo pasisukusios viena į kitą lyg snausdamos, nuo kalvės girdėjosi skardūs kūjo dūžiai, iš jos kamino kylančių dūmų kvapas, dvokiantis pragaro siera, ekonomo nosį pasiekė jau sumišęs su saldžiarūgščiu arklidžių kvapu.

Dvaro rūmai buvo statyti praėjusio amžiaus viduryje, juos pradėjo dvarininkas Kremeris, tačiau, dar nebaigęs statybų, staiga numirė. Kadangi neturėjo palikuonių, dvaras atiteko pusbroliui Eduardui Bolcevičiui, kuriam taip pat teko dalintis su broliu. Likusi dalis sudarė apie kelis šimtus hektarų žemės, iš jos dirbamos apie 250 hektarų, apie šešiasdešimt miško, dar žemėje buvo parkas, sodas, stovėjo vėjo malūnas, arklidės, karvidės, kiaulininkai,

kalvė, kumetynas, kuriame gyveno keliolika samdinių; samdiniai daug neuždirbdavo, bet didesnės šeimos laikė gyvulius – netoli kumetyno, ant kalnelio, kone vėjo malūno papėdėje dvarininkas specialiai jiems parūpino iš molio drėbtą tvartą. Dirbdavo samdiniai nuo šeštos ryto iki aštuntos vakaro, porą valandų turėdami papietauti ir apsitvarkyti savo darbus; visą šį laiką ir dvaro ekonomui Augustinui reikėjo būti ant kojų.

Bolcevičius sėdėjo didžiuliame krėsle prie židinio, kuriame vos vos ruseno ugnis, ir snaudė.

Ekonomą pasitikęs juodaodis liokajus Maiklas sunkiai kalbėjo lietuviškai. Jį prieš porą metų ponas parsivežė iš Varšuvos, pusiau rimtai, pusiau juokais sakydamas, kad išlošęs negrą iš kažkokio rusų generolo. Tačiau kalbėdamas su ekonomu Maiklas visuomet stengdavosi pasakyti ką nors lietuviškai. Štai ir dabar jis beveik pašnibždom tarė Augustinui:

– Ponas miegioti, Maiklas ššš-š.

Tačiau ponas arba nemiegojo, o tik smaksojo krėsle užsimerkęs priešais židinį, arba, išgirdęs varstomas duris ir ekonomo žingsnius ant laiptų, nubudo.

– *Nie wolno tu mówić po litewsku*, – išsiviepęs pagrasino pirštu dvarininkas Maiklui, ir tas, ranka užsidengęs burną, nuolankiai pasišalino iš svetainės į virtuvę. Kažkodėl Bolcevičiui negras, kalbantis lietuviškai, atrodė visiškas nesusipratimas, nors juodaodis, važiuojantis bričkele į kaimiečių turgų, atrodė ne mažiau keistai. Maiklas retai išeidavo iš dvaro rūmų kiemo, – paskui jį iš karto nusidriekdavo virtinė vaikiščių, kurie šaukdavo: „velniau velniau, kur tavo uodega?!!“ – juodaodis žmogus šiuose kraštuose buvo beveik tas pats kaip Mergelės Marijos pasirodymas Lurde.

– Kas naujo, Zagorski? – klausiamai pažvelgė į ekonomą dvarininkas.

– Bažnyčia sudegė, ir koks tuzinas namų. Regis, gaisras bus kilęs nuo žydų pirties.

– Et, gaisras! Nemačiau! Ir tegul jis prasmenga, tas gaisras. Man apie jį pirklė Alperavičienė ausis išūžė. Geriau sakyk, kas naujo apiplėšimo byloje?

Augustinas atsisėdo į krėslą, išskleidė laikraštį, sulankstė jį taip, kad būtų patogu laikyti, ir ėmė skaityti:

„Suimtojo Milerio ir kitų įtariamųjų fotografijos išsiuntinėtos į didžiuosius miestus. Plėšikai supjaustę du odiniu maišu, penkis lagaminus ir penkiasdešimt šešis maišelius. Visi maišeliai buvo sukabinti geležiniais rateliais ir surakinti. Iš stočių kasų paimta 29, 288 rubliai; 247 000 popieriais ir 153 000 gyvaisiais pinigais. Ant reikų rasta dar dešimt bombų (anksčiau tą pačią dieną rasta devynios bombos). Plėšikų važiuota iki Vileikos, o iš tenai susekti nebegalima.

Krasos valdininkai, važiavę traukiniu, per keletą dienų pražilę iš baimės ir pergyventųjų valandų.“

– Ir viskas? – pakėlė antakius dvarininkas.

– Viskas, – linktelėjo ekonomas, sulankstė laikraštį ir užsikėlė koją ant kojos. Dvarininkas dėbtelėjo į šį ekonomo judesį, krenkštelėjęs atsistojo.

– Sukčiai. Tie laikraštininkai tikri sukčiai, niekad nieko nepasakys kaip žmonės. Pražilę iš baimės, matote! Tegul man į dugną pabučiuoja su savo baimėmis. Vis užuominos, užuolankos. Žydai jie visi! – vėl dėbtelėjo į ekonomą. – Tu čia neįsitaisyk kaip katinas priešais ugnį. Eime į lauką, oras malonus, – jis pasisuko į virtuvės pusę ir šūktelėjo: – Maiklai, atnešk arbatos į pavėsinę. Ir gramofoną.

Bolcevičius atsisėdo nugara į kalvę ir arklides, todėl Augustinas vėl prieš akis matė tą patį vaizdą kaip pirma, tik jau gerokai iš arčiau: iš kalvės kamino girto kavaleristo žingsniu griūvantys juodi dūmai, praviros arklidės durys, kažką skalbianti skaisčiablauzdė Emilija.

– Viešpats nepagailėjo mergaitės, – veidmainiškai gailestingu balsu prašneko Bolcevičius. – O iš nugaros, juk iš nugaros tikra kumelaitė, a? – senis ėmė kvatoti, paspringo skrepliais ir juokas baigėsi baisiu kosėjimu su traukuliais.

Emilija, arklininko dukra, vaikščiodavo nuleidusi ir kiek prie peties palenkusi galvą: jos veido dešinėje pusėje lyg popieriuje švietė atsispaudusi arklio pasaga: dar būdama maža mergaitė, ji pateko eržilui po kojų, manyta, jog vaikas mirs, jau ir kunigą iškvietė, ir žvakes moterys degiojo, bet išgyveno, tik žymė veide liko visam laikui. Be abejo, su tokiu veidu tikėtis sėkmingai ištekėti sunku.

– Kai žiūriu į tokias blauzdas, – vėl prašneko Bolcevičius, tarsi pakaušyje turėtų akis ir matytų tai, ką mato Augustinas, – gailiuosi, kad nebegalioja *prima noctis*... Išleisčiau už kokio nors, na, kad ir už girtuoklio kalvio Ignacijaus, o pirmoji naktis būtų... – ir senis vėl ėmė kikenti, tik šį kartą kylantį kosulį užgėrė arbatos, kurią vikriai pilstė Maiklas, šlakeliu.

Paskui negras oriai pasuko gramofono, ant kurio šono puikavosi angeliukas su plunksna, rankenėlę ir nuleido adatą ant plokštelės. Iš plačiai pražiotos vario burnos pasigirdo pirmieji melodijos garsai, paskui ir Karuzo balsas, staugiantis ariją *Mieloji Aida* iš to paties pavadinimo operos. Augustinui ši arija nepatiko, jis būtų mieliau dabar paklausęs ko nors iš *Karmen* ar *Rigoleto*.

– Kaip manote, pone Eduardai, ar suras? – keldamas arbatos puodelį prie lūpų paklausė Augustinas.

– Klausyk, mano mielas, mesk tu šitą šūdiną arbatą. Maiklai, įpilk ekonomui konjako. Sekmadienis, šiaip ar taip, – senis staigiai maktelėjo taurelę konjako, susiraukė, piktai dėbtelėjo į gulbes tvenkinyje. – Šūdą jie suras. Kas nors čia ir iš savų bus prikišęs nagus. Žydpalaikiai socialistai. Kuris nors valdininkas

iš geležinkelio. Papūsk dabar jiems į uodegą, seniai kur nors Šveicarijoj vyną geria ir juokiasi iš asilų žandarų.

– Gali būti, gali būti, – linktelėjo išsiblaškęs Augustinas, kurio žvilgsnis, kad ir kur nuklystų, vis sustodavo ties švytinčiomis Emilijos blauzdomis. Reikėtų ir pačiam įprasti – sekmadieniais po pietų taurelę gero konjako. Tradicijas kuria dievai, o mėgaujasi jomis žmonės.

– Alperavičienė pasakojo, – dvarininko balse atsirado dviprasmiška intonacija. – Vakar ją pamiškėje pasergėjo du šunsnukiai ir apiplėšė. Aimanavo boba, nesidžiaugė, kad gyva liko, o virkavo dėl sumautų trijų šimtų rublių. Įdomiausia, Zagorski, kad jinai pinigus laikė kapšelyje ant krūtinės. Ir kaip manai, kas atsitiko? Ogi bernai perplėšė jai drabužius ir... – Bolcevičius vėl gurkštelėjo konjako ir sučepsėjo lūpomis. – Kokie laikai, kokie papročiai! Jeigu aš, jaunas būdamas, būčiau pamatęs tokius papus, – dvarininkas šelmiškai mirktelėjo Zagorskiui, – tamsta atsimeni, kokie jos papai? Alpės, po velnių, o ne papai! Kas tie trys šimtai rublių tokios grožybės akivaizdoj!!! Ne, jaunimas visai nebeturi aistros.

Bolcevičius dar sumurmėjo: „kaip norėčiau parsiversti tokią...“, ir jo galva pamažu nusviro ant krūtinės: juodaodis Maiklas, jau pripratęs, kad ponas dažnai užsnūsta sėdėdamas, atsistojo jam už nugaros, pasirengęs kiekvieną akimirką sugriebti senį, jei tas sumanytų griūti nuo krėslo.

Augustinas tylėdamas išgėrė dar vieną taurelę konjako, paskui atsistojo, linktelėjo Maiklui, ir patraukė prie arklidžių.

Prie kalvės stovėjo dvikinkis arklinis vežimas, jame matėsi vandenžolių liekanų, tarp kurių nelyg būtybės iš kito pasaulio ropinėjo du nedideli tamsiai rudi vėžiai. Vieno vėžio nuplyšusi dešinė žnyplė vos laikėsi ant nežinia kokių balkšvų ir rausvų siūlelių, ir atrodė, kad jis, traukdamasis atbulas, nori atsikratyti savo nusikaltimo įrankio. Ignacijus stovėjo prie žaizdro

ir suspaudęs ilgomis žnyplėmis vartė iki melsvumo įkaitusį gelžgalį.

– Vėžiauji? – mostelėjo ranka vežimo link ekonomas.

– Nulūžo ašis, kad ją kur... – susikeikė kalvis. – Žydams vėžių du vežimus vežė ir nulaužė, benkartai.

– Žydai nulaužė? – šyptelėjo Augustinas. Jo nuotaika buvo puiki – galvoje jeigu ne skambėjo, tai bent jau kaip reikiant tilindžiavo Šustovo „Trade mark" varpelis, tolimu aidu susišaukdamas su liepsnose paklaikusiais bažnyčios varpais. Akies kraštelių ekonomas matė, kad Emilija baigė skalbti ir nuėjo į tvartą.

– Juokitės, juokitės, – piktai pašnairavo į ekonomą Ignacijus, ištraukė iš žaizdro gelžgalį, įmerkė į vandenį, ir geležis sušnypštė, lyg patvirtindama, kad kalvio rūstybė teisėta, o juokas čia visai nedera. – Ką jie daro, žydai ir sentikiai maskoliai? Miestelyje žmonės jau nieko nebegali nusipirkt, net kiaušinių – šitie parazitai superka mėsą, sviestą, kiaušinius, susitarę su miestų pirkliais, laksto po sodžius, ir turgun niekas jau nieko nebeatveža. O jei nori iš jo, iš šito perpirklio ką nors pirkti – mokėk daugiau kaip mieste!

– Pinigai, Ignacijau, pinigai, – užsirūkė pypkę Augustinas ir įsispoksojo į šalia žaizdro kepurės kabančius dumplių plaučius, jie atrodė kaip grėsmingas inkvizicijos kankinimo įrenginys.

– Dvarininkai turėtų rūpintis, kad į miestus išvežtų tiktai tada, kai vietiniai apsirūpinę! Niekas jiems nerūpi, tiktai pajodinėti, karietaitėmis pavažinėti, gulbes papenėti, – kalvis kalbėjo, bet nesiliovė mosuoti kūjeliu, ir kiekvieną jo žodį lydėjo smūgis į įkaitintą geležį.

– Būtų gerai, jei rytoj mano Bonapartui priekines pažiūrėtum, – pasakė ekonomas ir nesulaukęs atsakymo išėjo iš kalvės. Žaizdro liepsna dar labiau įkaitino konjako sušildytą galvą, ir Augustinas, pats nelabai suprasdamas kodėl, užuot pasukęs namo, patraukė tiesiai į arklides.

Maloni tvarto prieblanda pasitiko šviežių, bet jau su arklių išmatomis ir šlapimu sumišusiu šiaudų kvapu. Žirgai, stovintys šiame tvarto gale, niekad nebuvo kinkomi į vežimus – atostogų atvykę iš Varšuvos dvarininko vaikai, sūnus Stanislavas ir duk-ra Jadvyga, jodinėdavo jais po parką arba lėkdavo į ganyklas, plytinčias už vėjo malūno; kai buvo jaunesnis, ant žirgo užsi-ropšdavo ir Bolcevičius, o dabar jis mėgdavo tik žiūrėti, kaip arklininkas, išvedęs kurį nors garde užsistovėjusį žirgą, gena pievoje ratu ir šūkčioja gergždžiančiu balsu oplia!

Čia stovėjo ir Augustino Bonapartas, dailus juodbėris eržilas. Dabar, pajutęs šeimininką, jis grįžtelėjo, blizgančios strėnos keletą sykių trūktelėjo, o iš šnervių pasigirdo prunkšėjimas. Ekonomas paglostė žirgo šoną, paplekšnojo per kaklą, pasilen-kęs pakėlė priekinę koją.

– Ar čia yra kas nors, – pasigirdo merginos balsas iš tvarto gilumos: ten, dešinėje, kur baigiasi gardai, buvo laikinos šiaudų atsargos, aukščiau lygiomis eilėmis sukabinti kabojo balnai, apynasriai, raštuotos gūnios, vadelės, botagai.

Augustinas ėjo kaip užhipnotizuotas tiesiai į balsą, iš abiejų pusių stebimas didelių beaistrių žirgų akių, matydamas tiktai boluojančią Emilijos, arklininko dukters, suknelę, ir kuo arčiau buvo ta balta dėmė, tuo labiau kilnojosi ekonomo krūtinė, o galvoje ėmė plaktis toks milžiniškas varpas, kad atrodė, jog jo siūbavimas mėto Augustiną į šalis. Emilija šakėmis grėbstė ant grindų pasklidusius šiaudagalius, kai iš nugaros priėjęs ekono-mas griebė ją į glėbį, ir mergina riktelėjusi griuvo aukštielninka ant šiaudų, nė nespėjusi įkvėpti oro dar vienam šūktelėjimui, – ją tuojau pat užgriuvo vyras. Augustinas gestu parodė, kad mergi-na nerėktų, užvertė Emilijos suknelę ir veidu įsikniaubė į jos lytį: bučiavo ją kaip pamišęs, kandžiojo, kažką vapėjo apie Pragaro namus, apie Šustovą, Karuzą, apie varpus ir gaisrą, ugnį, kuri dega iš vidaus, paskui puolė glamonėti apvalias, šiek tiek į šalis

nusvirusias merginos krūtis, mano imperatoriene, mano Jekaterina, lyg kliedėdamas švokštė vyras, aš tavo imperatorius, tavo imperatorius, čia paskubom, urgzdamas šuns balsu paėmė ją. Emilija, nenorėdama dar sykį sušukti, stipriai krimstelėjo savo lūpą, atlaužė galvą, ir per jos negražų arklio pasagos sudarkytą skruostą nutekėjo mažytis kraujo lašelis.

Tą pačią naktį gimdydama dar vieną sūnų mirė Augustino Zagorskio žmona, Adolfo prosenelė Sofija.

5.

Iš pradžių į beldimą niekas neatsakė. Dar sykį pasibeldė tikėdamasis, kad šiuo popietės metu kas nors namuose yra. Pagaliau viduje pasigirdo žingsniai. Po akimirkos durys atsidarė, ant slenksčio pasirodė sunkiai apibūdinama būtybė. Greičiausiai taip Dovydas jautėsi pamatęs Galijotą: moteris buvo kone dukart už jį stambesnė, nešukuoti, riebaluoti plaukai krito ant akiniuoto, ilgais šviesiais gyvaplaukiais apžėlusio veido, o panosėje lyg pirštu brūkštelėta tamsi juosta, kokią gali pamatyti šeštojo ar septintojo dešimtmečio Holivudo gražuolių aktorių nuotraukose – patys tikriausi ūsai. Ne šiaip plaukeliai ant moters veido, o stambūs, tankūs šeriai.

Mintyse palygino priešais stypsančią būtybę su Bo – plaštakė ir begemotas. Na ne, Bo plaštakės įvaizdis nė velnio netinka. Bet kažkoks lengvumas, kažkas, kas trapu ir sunkiai apčiuopiama, – toks jausmas jį apima pastaruoju metu, kai pagalvoja apie ją, apie Bo.

Adolfas tuojau pat pasigailėjo atėjęs į šiuos namus ieškoti laužtuvo. Jo *idee fixe* apie prosenelio paslėptą lobį šios moters, panašios į sumo imtynininkę, akivaizdoje tapo komiška. Galvoje

šmėstelėjo mokykloje privalomas lietuvių literatūros klasikas, jaunystėje mylėjęs merginą kaukazietę ir aplankęs ją senatvėje. Jis, kaip ir Adolfas dabar, pamatęs, ką padarė laikas iš grožio, iš jo geismo objekto, negalėjo pripažinti, kad ta susisukusi boba su karpa ant nosies kadaise buvo jo gražuolė juodaakė mylimoji. Regis, kažką sumelavo, taip ir neparodęs, kad ją pažįsta.

Adolfas mėgino išsisukti iš padėties sumurmėdamas pirmą pasitaikiusią pavardę, bet meluoti staiga, nepasiruošus sunkiai sekėsi. Po velnių, paklausė jis, ar čia gyvena Robespjeras ar kažką panašaus, ir jau būtų patekęs į visai mėšliną padėtį, jei moteris nebūtų prabilusi pati:

– Aš tave prisimenu. Tu Dolis.

Mokykloje, žemesnėse klasėse draugai jį pravardžiuodavo Hitleriu – kažkodėl niekam nešaudavo į galvą, kad Adolfas gali būti nebūtinai reichkancleris. Vėliau jam prilipo Dolio pavardė. Buvo ją užmiršęs, bet visada atsiranda žmonių, kurie primena. Jis irgi prisiminė šią moterį. Prisiminė iš karto, vos pamatęs.

Jie, dvaro berniūkščiai, dar nežinojo, kokios turi būti gražios moterys, tiksliau, kokie dalykai sukuria moters grožį, tačiau apie krūtinę jau šį tą nusimanė. Valerija nebuvo graži, tačiau per anksti subrendusi, paauglius tas moteriškumas ir traukė, ir drauge gąsdino. Visiems reikėjo jos krūtinės, bet ne jos pačios. Kone kiekvienas berniūkštis tamsoje mielai glamžydavo jos krūtis, tačiau išaušus dienai nenorėdavo prisipažinti, kad bendravo su Valerija. Jau tada Adolfas ėmė suprasti, kuo skiriasi diena ir naktis, ypač jeigu turi reikalų su moterimis. Atsargiai dėliodamas kojas ant ištrupėjusių grindų, paskui darbuodamasis pasiskolintu laužtuvu, prisiminė, kad Valerijos biusto magiją jam pačiam teko patirti su baisia, tiesiog triuškinančia jėga.

Pavasario vakarą ėjo iš mokykloje vykusios vakaronės, kvepėjo žydinčios vyšnios, oras buvo pilnas kerų, kurie trylikamečio paauglio organizme iš tiesų darė stebuklus. Buvo kaip tik me-

tas, kai gali daug ką atiduoti už apnuogintos moters figūrą, kai paauglys tuo pat metu jaučiasi esąs ir supermenas, ir spuoguotas nevykėlis. Viena buvo visiškai aišku: suaugusiųjų pasaulio slenkstis kažkur čia pat, ir ta už keleto žingsnių laukianti ateitis galėjo iš proto išvaryti. Kai buvo jau netoli keliuko, vedančio į namus, liepos šešėlyje pamatė tamsią figūrą.

– Kodėl tu mane persekioji? – pasigirdo balsas, kurį nesunkiai atpažino. Valerija stovėjo atsirėmusi į medžio kamieną ir spoksojo į Adolfą savo didelėmis... na taip, ta jos kūno dalis užgoždavo viską, net akis. Pamačiusi jo sutrikimą, ji mostelėjo ranka, kad prieitų arčiau.

– Nori paliesti? – be jokių įžangų paklausė Valerija ir paėmė jo delną. Merginos delnas buvo stambus, drėgnas, pirštai stiprūs.

– Aš nesekiau, aš einu namo, – tesugebėjo išveblenti Adolfas ir tuojau pat neteko žado, nes ji jo delną uždėjo tiesiai sau ant krūtinės. Ir ne šiaip uždėjo, o įsikišo jo ranką į prasegtą palaidinukės iškirptę. Adolfą ištiko lengvas šokas – ji buvo be liemenėlės. Jis jautė stangrų spenelį, ir akimirką pasirodė, kad jo delnas virto lūpomis, kurios siurbte įsisiurbė į tą spenelį, delno bučinys buvo toks galingas, kad netrukus Adolfas pajuto trumpikėse tvinksnius, lydimus šlapumo pojūčio, mėgino atitraukti ranką, tačiau Valerija ją atidavė ne iš karto. Ji dar sykį įdėmiai (kiek prietemoje įmanoma) pažvelgė jam į akis ir keistu balsu paklausė:

– Gera? Žinau, kad gera, – ir tik tada leido jam ištraukti delną, o pavymui, jau pasukęs namų link, Adolfas dar išgirdo juoką primenantį garsą. Ėjo neatsigręždamas, nes toks dalykas jį ištiko pirmą sykį gyvenime. Ėjo apspangęs, jausdamas didelį palengvėjimą ir drauge – iki šiol nepatirtą kaltės, sunkumo, gėdos naštą. Jis drąsiai galėjo sakyti esąs išprievartautas. Tiesa, nebuvo kam sakyti, nebent alyvų krūmui, kuriame tūnojo

pasislėpęs ant kryžiaus kabantis Jėzus Kristus. Ėjo keikdamas visą pasaulį ir save patį, žingsniavo mėgaudamasis nakties poezija ir pavasario kerais, dievino Valeriją, keikė jos juoką, įsmigusį jam į nugarą, ir nė akimirksnį nesusimąstė, kad ji galėjo ne juoktis. Ji galėjo verkti.

Nors lentos buvo senos, pasidavė ne iš karto. Pakvipo sena sužalota mediena, pelėsiais ir dar kažkuo, ką galėtum pavadinti laiko skoniu: toks kvapas mūsų laukia senose palėpėse, besirausiant po senelių sandėliukus, šeimyninėse kapavietėse ar atminties kriptose.

Tai buvo apytikriai metro ilgio, pusmetrio pločio ir ne daugiau kaip trisdešimties centimetrų aukščio niša, pilna neaiškios paskirties popierių, daugiausia – senų, tarp pirštų trupančių laikraščių. Atsisėdęs šalia urnos mėgino perskaityti, kas tuose gelsvuose, miruolių veidus primenančiuose puslapiuose parašyta, bet popierius buvo senas kaip Egipto papirusai ir, regis, byrėjo nuo paprasčiausios dienos šviesos.

Ką gi, teks grąžinti laužtuvą, nors norėdamas išvengti susitikimo su neviltį keliančia Valerija jis mieliau šveistų šį prakeiktą laužtuvą į krūmus ir nešdintųsi kur akys mato. Prisiminimai kaip rūgštis: graužia iš vidaus, prasismelkia į atkampiausias sielos kerteles, šantažuoja ir persekioja, atidengia silpnąsias žmogaus gyvenimo konstrukcijų vietas. Juk žmogus dažniausiai palūžta ne gąsdinamas kokių nors konkrečių priešų, ne dėl išorinių aplinkybių. Dažniausiai jį pribaigia atmintis – kokia nors rakštis iš praeities, kuri apnuodija visą organizmą ir virsta nenugalimu košmaru, vėliau įsikūnijančiu į kokį nors populiarų kaip pagyvenęs šlagerių atlikėjas piktybinį auglį ir keletą nekrologo eilučių.

Jau norėjo suktis ir eiti, kai išgirdo kažką panašaus į žingsnius, nors gal ir ne, gal tai buvo labiau panašu į plėšraus paukščio

sparnų švilpesį, kai jis akmeniu krenta ant savo aukos. Periferiniu matymu dar spėjo pastebėti šmėkštelint staigiai artėjantį šešėlį, tuojau pat tas šešėlis virto smūgiu per sprandą, ir akys prisipildė ryškiai gelsvos, paskui melsvos tuojau pat juostančios tuštumos, kurią įprasta vadinti tamsa.

6.

Augustinas Zagorskis, buvęs dvaro ekonomas, po žmonos mirties dvaro gyventojų buvo laikomas kvankštelėjusiu. Kurį laiką jis dar dirbo dvare, bet daugiausia tik dėl dvarininko Bolcevičiaus malonės arba, kaip šnekėdavo pikti liežuviai, dėl to, kad reikėjo baigti statyti pradėtą sandėlį. Iš pradžių niekas ir nemanė, kad per žmonos laidotuves tvirtai laikęsis, tik be galo išblyškęs vyriškis staiga susipyks su protu.

Po bažnyčios gaisro dalis jos sienų buvo nugriauta, Bolcevičius su klebonu susitarė, kad Dievo namams nebetinkančias plytas ir akmenis galėsiąs panaudoti sandėlio statybai. Darbininkai, vežę akmenis iš gaisravietės, greitai pastebėjo, kad ekonomas su tais akmenimis ne tik labai pagarbiai elgiasi, bet su jais dar ir kalbasi: ką nors pasako, paskui klausosi jų, linksi galva tarsi pritardamas, kartais krato ją, akivaizdžiai nesutikdamas. Kai ekonomas ėmė kalbėti „šventųjų akmenų kalba", visiems pasidarė nejauku ir gaila šio vyro. Plytos ir akmenys iš gaisravietės buvo įmūryti į sandėlio sienas, dvarininkas Bolcevičius numirė, paveldėtojai dvarą pardavė, o naujasis savininkas Augustino paslaugų nebenorėjo. Buvęs ekonomas nieko nebeveikė, tiktai kiekvieną vakarą grojo violončele, ilgas valandas klaidžiodavo dvaro apylinkėse, dažnai sustodamas prie sandėlio ir vis dar mėgindamas užvesti kalbą su siena.

Keisčiausia tai, kad ilgainiui panašiai elgtis ėmė ir daugelis dvaro gyventojų. Pavasarį, vasarą ar rudenį, pasitaikius šiltam orui, tai viena, tai kita porelė pasirodydavo paežerėje, ir greitai pasklido kalbos, kad sandėlio siena iš tiesų esanti nepaprasta. Kai kas ją vadino kalbančia siena, kai kas dainuojančia, bet ilgainiui prigijo Murmančios sienos pavadinimas.

Augustinas kiek atsiliko nuo paieškos būrio. Vaikas dingo iš ryto, o dabar jau popietė, rusai nusivijo vokiečius už miško, ten dabar griaudėjo pabūklai, tankiai pokšėjo šautuvų salvės ir tolumoje matėsi juodų dūmų kamuoliai, tarsi kas nors degintų degutą.

Pirmieji vokiečių kareiviai Olandijos dvare pasirodė rugsėjį. Rusų kariuomenė porą dienų tarsi kažko lūkuriavo. Po keletą kartų per dieną virš vokiečių pozicijų bjauriai plerpdami pralėkdavo rusų orlaiviai, bet jų dideli šešėliai labiau gąsdino dvaro vištas negu kaizerio kareivius. Tiesa, kai tie lėktuvai vieną sykį numetė bombas, – viena pataikė į dvaro samdinio Biržiškos daržą, kita krito netoli vokiečių įsirengto kulkosvaidžio lizdo, bet didesnės žalos nepadarė – iš už miško netikėtai iššoko ryškiai raudonas vokiečių orlaivis, staigiai šovė aukštyn, apsivertė ratais į viršų, paskui vėl papilve į žemę ir nėrė tiesiai į dvi rusų skraidykles. Kai vokietis buvo už kokių šimto ar kiek mažiau metrų nuo rusų, iš lėktuvo nosies pasipylė kulkų kruša, ir smalsiai galvas užvertusius dvaro gyventojus pasiekė į genio kalenimą panašus garsas. Po kelių akimirkų vienas rusų lėktuvas pasviro į šoną, jo variklis ėmė dirbti su pertrūkiais, aparatas pradėjo sparčiai leistis, galiausiai žemyn pasviręs sparnas užkabino prie kelio į bravorą augančias liepas, krito į pievą, kurioje ramiai ganėsi pririštas kažkieno arklys, kaip pasiutęs šuo apsisuko aplink savo ašį, uodega numušė arklį, vienas dvigubas sparnas atitrūko ir nulėkė į krūmus, likusi fiuzeliažo dalis pasviro ant

dešinio šono ir sustingo. Arkliui orlaivis permušė užpakalines kojas, gyvulys garsiai žvengė ir vis mėgino stotis ant dviejų priekinių, bet kiekvieną sykį griūdavo, vėl žvengė ir vėl stojosi. Atbėgę vokiečių kareiviai nušovė arklį, iš lėktuvo nuolaužų ištraukė lakūną, jis dar buvo gyvas, bet, kaip ir arklys, negalėjo pastovėti ant kojų. Vokiečiai bandė lakūną apklausti, tačiau jis greitai neteko sąmonės ir po poros valandų mirė, paskui tysojo prie kumetyno, kol vokiečiai liepė jį palaidoti toje pat pievoje, kur gulėjo nušautas arklys. Arklys, skirtingai nei rusų lakūnas, buvo panaudotas maistui.

Kitas rusų aeroplanas atrodė nekliudytas, skrido lygiai, nesiblaškydamas į šalis, ir greitai dingo iš akių. Vokiečių raudonas orlaivis jo nebesivijo, apsuko ratą virš dvaro, pakrypavo sparnais, nulėkė po amžiaus pradžios gaisro neseniai atstatytos bažnyčios pusėn.

Augustinas sustojo prie vėjo malūno, kuris dar vakar mojavo keturiais plačiais, impregnuota drobe aptemptais sparnais, o šiandien iš jo buvo likusios tiktai sienos. Iš tos pusės, kur puolė rusai, malūno sienoje žiojėjo skylė, tuoj pat už pastato gulėjo apdegusios malūno kepurės griaučiai ir sparnų liekanos. Augustinas žvilgtelėjo į pajuodusį malūno vidų – kai kur dar žėravo nuodėguliai, iš vidaus tvoskė sudegusių miltų ir ugnies iškankinto metalo kvapas. Vidury malūno kaip sustojusi širdis riogsojo girnos – viršutinis akmuo nuo karščio buvo įtrūkęs. Atrodė, kad malūną ištiko infarktas, karo baisumų neatlaikiusi širdis plyšo, ir dabar jo konuso formos lavonas žiūrėjo negyvomis akiduobėmis į žmones, kurie patys nežino, ką daro, nebijodami Dievo rūstybės žudo vieni kitus ir net nebespėja palaidoti.

Zagorskis nusileido nuo Malūno kalvos ir patraukė tiesiai į geležinkelio pusę. Niekas, išskyrus jį, į tą pusę nėjo. Niekas, išskyrus jį, negalėjo nė pagalvoti, kad vaikas sumanytų nusigauti taip toli nuo namų.

Labiausiai dėl dingusio Augustuko graužėsi ir save kaltino velionės Sofijos sesuo Katerina. Po Augustino žmonos mirties ji atvyko iš Marijampolės, kur mokytojavo mergaičių „Žiburio" progimnazijoje, ir pasiliko Olandijoje. Namai be moters – ne namai, sakydavo ji. Augustinas nelabai domėjosi, ką ir kaip ketina daryti žmonos sesuo. Tačiau kartą, kai jis į ją kreipėsi „Sofija", – Sofi, malonėk man paduoti druskos, – pasakė vieną dieną prie pietų stalo Augustinas, – ji staiga pravirko, greitai susitvardė ir, nutaisiusi kiek patetišką balsą, pareiškė:

– Aš negaliu tau pakeisti žmonos, bet motina vaikams pažadu būti, kol mano paslaugų jiems reikės.

Iš pradžių vaikai Kateriną vadino teta, bet greitai šis jauną moterį sendinantis žodis buvo pakeistas Katre. Vardas prigijo, net ir dvare visi ją vadindavo Katre. Vaikams ji buvo ir auklė, ir draugė, ir mokytoja, tiesa, žmonos Augustinui ji niekados nepakeitė.

Vos prieš keletą dienų Olandijos geležinkelio stotis buvo pilna garvežių ir vagonų, o dabar, po staigaus rusų kontrpuolimo, ant bėgių matėsi vos keletas pusvagonių, ant vieno, matyt, stovėta kažkokio artilerijos pabūklo, nes aplink jį tarp bėgių mėtėsi gausybė tuščių patronų. Paties pabūklo nebebuvo, tik ant nuleistų pusvagonio kraštų tamsavo tirštos dėmės – arba kraujas, arba koks nors tepalas, pagalvojo Augustinas, atsargiai statydamas kojas tarp bėgių.

Už stoties pastato stovėjusi vandentraukė – penkių aukštų raudonų plytų bokštas, aukštesnė už jį miestelyje buvo tiktai bažnyčia – dabar beveik sulyginta su žeme. Panašiai kaip ir prie vėjo malūno, šalia jos gulėjo medinės kepurės griaučiai, tiesa, nesudegę, tik gerokai aplamdyti. Geležinkelio bėgiai taip pat kai kur buvo išsprogdinti, gal tyčia, gal rusų patrankų. Augustinas sustojo prie vieno dangun pasišiaušusio bėgių mazgo – atrodė, kad dvi keturpirštės plaštakos nukreipė į dangų sužalotus

pirštus, melsdamos užuojautos ir gailestingumo – ir palingavo galva. Ne, sprogdinta tyčia, dėl ekonomijos, ten, kur susieina keletas bėgių, arba „reikų“, kaip sako vietiniai žmonės. Nejaugi vokiečiai nebeketina grįžti – juk išsprogdintus bėgius teks susiremontuoti. Karas nepaiso jokio sveiko proto, sumurmėjo Augustinas, ir jeigu kas nors būtų išgirdęs šiuos jo žodžius, būtų graudžiai nusijuokęs.

Kitoj pusėj stoties stovinčių sandėlių sienos ir stogai buvo išvarpyti kulkų, mašinų pašiūrė priminė rėtį, o ant mūrinių krovos platformų kur ne kur matėsi didesnių ar mažesnių duobučių – matyt, pataikyta artilerijos sviedinių; iš karto už sandėlių stovintys daugiausia prie geležinkelio dirbančių žmonių namai buvo sudegę, griuvėsiuose kai kur prie vienišai styrančių krosnių ir palei sienas matėsi supleškėjusių lovų likučiai, pasitaikydavo ir siuvamųjų mašinų griaučių. Augustinas nelabai prisiminė, kas gyveno šioje namų eilėje, bet, regis, daugelis namų priklausė žydams. Vyras apėjo kiekvieno namo liekanas, norėdamas rasti kokią nors vietą, nepaliestą gaisro ir sprogimų, vietą, kurioje būtų galėjęs pasislėpti septynerių metų vaikas, tačiau nė vienoje tokioje slėptuvėje nebuvo nė gyvo padaro. Likę sveiki namai buvo apiplėšti, visur mėtėsi vyriški ir moteriški, kai kur vaikiški drabužiai, virtuvės rakandai, sudaužytos lėkštės, peiliai, šaukštai, neplauti puodai su valgio nuoliekomis, spintų ir spintelių durys buvo plačiai atlapotos, lentynos sulaužytos, skrynių spynos nudaužtos, pribarstyta miltų ir kruopų, ką jau kalbėti apie kokį nors namuose buvusį stiklą – šukėmis buvo nuklotos visos grindys. Ant vieno namo laiptų gulėjo pasviręs pianinas – matyt, kažkas norėjo jį išnešti iš namo, bet verandoje su instrumentu įstrigo, o atgal įnešti nebebuvo laiko arba neužteko jėgų. Eidamas palei geležinkelį tolyn nuo stoties, apžiūrėjo netgi nuo bėgių nuvažiavusį garvežį – didžiuliais metalo ratais jis buvo įsirausęs į suplūktą žemę šalia bėgių, pasviręs į šoną,

bet taip pusiaukelėje ir sustingęs. Jo garo katilas buvo nuteptas baltų dažų dryžiais, ir Augustinui pasirodė, kad tai visai ne garvežys, o tas pats tarpduryje užstrigęs milžiniškas garu varomas juodas pianinas su kaminu – tuojau per ventilį plūstelės karštų garų srautas, ir iš suodinos pabaisos vidurių pasigirs dangiška melodija. Jis palypėjo garvežio kopėtėlėmis – tepaluoto, anglimi ir siera dvokiančio monstro kabinoje buvo tuščia. Pasiekęs susprogdintą geležinkelio tiltą per upeliuką, Augustinas ilgai žiūrėjo į virš vandens kabantį vagoną, užsikabinusį už bėgių, paskui atsargiai įlipo pro atlapotas duris, pažvelgė į vidų: sėdynės apdraskytos, ant grindų pilna sprogimo bangos išdaužytų stiklų, kitame žemyn pasvirusiame vagono gale mėtėsi paliktas lagaminas, skrybėlaitės dėžutė, moteriška pirštinaitė. Augustinas, atsargiai statydamas kojas, perėjo vagoną, pasilenkęs pakėlė nuo grindų pirštinaitę, priglaudė ją prie burnos, įkvėpė vos pagaunamo kvepalų aromato, pasisuko į staliuko pusę, mandagiai linktelėjo ir paklausė:

– Ar galėčiau įsibrauti į jūsų vienatvę?

Mergina, dailiais ilgais pirštais laikiusi peilį ir šakutę virš garuojančio patiekalo, – regis, tai buvo zuikio šlaunelė su persikais ir burgundišku padažu, – pakėlė neįtikėtino žydrumo akis, permetė skvarbiu, vertinančiu žvilgsniu vyrą nuo galvos iki kojų, rimtai linktelėjo galva ir, netarusi nė žodžio, vėl įniko į garuojantį, pritrenkiamai kvepiantį patiekalą. Augustinas naktį blogai miegojo, akys buvo raudonos ir pilnos nemigos paliktų smulkučių stiklo šukių, o ir apetito neturėjo, tačiau, kai pamatė ją, neišlaikė ir prisėdo vagone-restorane prie stalelio.

– Man to paties, kaip ir panelei, – linktelėjo atėjusiam padavėjui ir dar paprašė atnešti butelį šampano.

– Tikiuosi, palaikysite mano idėją pagarbinti Bakcho dekalogą? – šyptelėjo Augustinas, žiūrėdamas į merginą, paskui susigriebė, nutaisė oficialią veido išraišką, atsistojo ir linktelėjęs

galva greitakalbe išpyškino: – Malonėkite atleisti – Varšuvos universiteto studentas Augustinas Zagorskis, vyksta aplankyti tėvynės Lietuvos, šalies, kur miega kampuos didvyriai.

– Neįtikėtina, – šaltu, visiškai jokios emocijos neatskiestu balsu pasakė mergina, žvilgtelėjusi į pirštinaitę vyriškio rankose. – Maniau, kad pamečiau dar stotyje.

Augustinas padėjo merginos pirštinaitę ant stalelio krašto ir pajuto, kad gresia nemaloni tyla – mergina nieko daugiau nepasakė, tik susikaupusi valgė.

– Bakcho dekalogas – labai sudėtingas studentų tautos kodeksas, – ėmėsi gelbėti padėtį Augustinas, – jo reikia laikytis smuklėse, jam turi paklusti visi, net arkliai: neturėk kitų dievų, išskyrus Bakchą, nesistenk prisiminti, ką sakei vakar dieną, nes tau tai pasakys pavyduoliai, gerbk savo taurę ir savo guolį kaip tėvą ir motiną, pagirios palengvina sielą kaip išpažintis, todėl išpažinkime savo nuodėmes kuo dažniau...

– Tikėjausi ko nors išradingesnio. Ko nors kilnesnio. Graikiško, – pertraukė mergina Augustiną.

Jis susigėdęs nuleido akis. Paskui, norėdamas pasukti kalbą kita vaga, prabilo:

– Ar jūsų zuikis nesupyks, jeigu pasiteirausiu vardo?

Mergina padėjo įrankius šalia lėkštės, priglaudė prie lūpų servetėlę, pasižiūrėjo per langą į pro šalį šmėkščiojančius medžius, paskui išsitraukė dailią, kone miniatiūrinę cigarečių dėžutę, išsitraukė vieną, užsirūkė ir, išpūtusi dūmus, nusišypsojo:

– Sofija.

– Sofija, – pakartojo Augustinas. – Nuostabus vardas.

– Tai reiškia – banalus ir gana nuvalkiotas, – suraukė kaktą Sofija. – Nuostabus tik tokiais atvejais, kai kas nors nori kam nors įsiteikti.

– Ne, na, ką jūs... Zuikis vardu Sofija – ne toks dažnas reiškinys, patikėkite, – nuoširdžiai paprieštaravo Augustinas. – Sakykite,

kokiu instrumentu jūs grojate? Leiskite, atspėsiu – skambinate pianinu?

– Įprastai vyrai tokių dalykų klausia, norėdami pasigirti, kad patys moka groti, – pasakė mergina, žvelgdama pro vagono langą, ir dabar Augustinas jau tirštai nuraudo, nes kuo toliau, tuo labiau jautėsi su šia mergina kaip ant žarijų. Kalba nesimezgė, tačiau kažkokia jėga neleido jam atsiprašyti, eiti į savo vagoną ir užmiršti šią atžagarią, ironišką, akivaizdžiai Varšuvoje sufražistinių idėjų galvą prisikimšusią būtybę.

– Ką gi, – dusliu, nuoskaudos šiek tiek spaudžiamu balsu prabilo Augustinas. – Matau, jums labiau patinka zuikio draugija. Perduokit linkėjimų Sofijai. Atleiskite, – dar sykį atsiprašė Augustinas ir, nebaigęs pietauti, jau kėlėsi išeiti, tačiau mergina staiga pratrūko taip kvatoti, kad jis turėjo palaukti, kol ji liausis.

Sofija juokėsi nuoširdžiai ir ilgai, paskui pasikeitusiu, švelniu, bet drauge ir įsakmiu balsu tarė:

– Sėskitės! Zuikis vardu Sofija! Nieko sau. Ką, pasijutote nepatogiai? Liaukitės! O aš maniau, kad kelionės traukiniu – tokia nuobodybė!

Ir ji, išgėrusi taurę vyno, rūkydama jau antrą cigaretę trumpai papasakojo apie save: kilusi iš Žemaitijos, augo ir mokėsi dvare, žinoma, kad tėvai nebuvo labai pasiturintys, ji nepasakė, tačiau ir nesigyrė, kad yra pertekusi lėšų, – pradėjusi Petrapilyje mokytis gimnazijoje, baigė mokslus privačiai, o štai dabar važiuoja iš Varšuvos, kaip tik ten išklausiusi bitininkystės kursus.

– Bitės? – nustebęs pažvelgė į ją Augustinas.

– Bitės, – linktelėjo galva Sofija. – Ar manote, kad jos per menkas domėjimosi objektas?

– Mano tėvas prekiavo popierium, kol 1883 metų gaisras nepavertė viso jo kapitalo pelenų krūva, o skolos pelenais pavertė tėvą, amžiną jam atilsį, – trumpai referavo savo praeitį Augustinas. – O bitės...

– Na, taip, tai juk ne cinematografas.

Ir tada ši nuostabioji būtybė (Augustinui kuo toliau, tuo labiau ji atrodė nepriekaištingai graži ir išmintinga) papasakojo apie bites: ir apie spiečių leidimą, ir kaip jas laikyti žiemą, ir apie bites našlaites, ir net apie bites vagiles: ypač svarbu, sakė panelė Sofija, rimtai suraukusi kaktą, sužinoti, ar vagilės yra jūsų, ar svetimos bitės. Augustinas stengėsi atrodyti kuo labiau susidomėjęs. Reikia vagiles, išlendančias iš avilio, pabarstyti kreida, o paskui žiūrėti, ar jos grįžta į kurį nors jūsų avilį, ar ne. Jei negrįžta – vadinasi, svetimos, rimčiausiu veidu baigė savo pasakojimą Sofija.

– Nuostabu, – pasakė Augustinas ir paklausė, gal panelė dar ko nors norėtų. Panelė, tuo metu valgiusi pyragaitį, nieko neatsakė ir padarė tai, kas Augustino krūtinę perliejo karšta banga: žiūrėdama tiesiai jam į akis, lėtai ir stropiai lyžtelėjo liežuviu savo nykštį, šiek tiek išsitepusį kremu, o paskui lyg niekur nieko atsakė „ne“.

– Ar esate ragavęs šviežio viržių medaus? – staiga paklausė Sofija, skvarbiu ir vertinančiu žvilgsniu atakuodama Augustino vis dar liepsnojantį veidą. – Įsivaizduokite, kad tai medus, ką tik išsuktas, kvepiantis pievomis ir ankstyvo vasaros ryto rasa, kai basas išeini į kiemą, žolė taip gelia kojas, kad, atrodo, kerta dalgiu, o paskui, kai atsisėdi įsaulyje, kojos atsileidžia, ima kaisti, degti, liepsnoti...

Ji lėtai pakėlė pirštą su kremo likučiu prie lūpų, paskui apsigalvojo ir grakščiai ištiesė siaurą, kiek net per ilgą delną Augustino link.

– Paragaukit, Augustinai, paragaukit. Ne, pirmiausia užsimerkite, o tik paskui ragaukite – tai pats šviežiausias, pats tikriausias medus.

Augustinas užsimerkė ir nė nespėjęs atmerkti akių tarp lūpų pajuto merginos pirštą. Tiesą sakant, jis nejautė jokio medaus

skonio, bet keletą akimirkų spausdamas lūpomis pirštą, ėmė jausti ką kita, ir tai, ką jis jautė, jam be galo patiko. Norėjo, kad šios akimirkos tęstųsi amžinybę, nes merginos pirštas burnoje kažkokiu būdu buvo susijęs su visu jo šeimininkės kūnu. Augustinas, gal dėl to, kad vis dar buvo užmerkęs akis, jautė laikąs burnoje ne mažą šios merginos dalelę, o atvirkščiai – greitai pasijuto pats esąs mažytė, kiek juokinga kruopelė, patekusi ant Sofijos piršto, kremo likutis, kurį kiekvieną akimirką mergina gali lyžtelėti, ir Augustinas patektų į jos vidų, nuslystų į tamsias ir karštas gelmes, į...

– Jūs užmigote, ar ką? – pasigirdo pyktelėjęs Sofijos balsas, ir Augustinas atsimerkė.

– Ne, ne, – sutrikęs burbtelėjo vyras, dar negalėdamas atsipeikėti, išsivaduoti nuo keistos jį apėmusios būsenos, nuo švelnios, saldžios baimės būti prarytam.

– Gerai, – atidžiai žiūrėdama vyriškiui į akis linktelėjo Sofija ir vėl prisidegė cigaretę. – Viena mergina, sužinojusi, kad mylimasis neištikimas jai su kita, pasikvietė jį į svečius, nugirdė vynu, paskui, kai jis miegojo, ėmė ir nupjovė... – Sofija liovėsi pasakojusi ir įbedė akis į Augustiną.

– Ką... nupjovė?.. – sutrikęs paklausė Augustinas.

– Kaip jūs manote, ką? – įrėmė aštrias akutes bičių specialistė. Net akys kaip geluonys.

– Pirštą, – atsargiai pamėgino jis.

– Cha! – šūktelėjo Sofija. – Pirštą! Nejaugi manote, kad už tokią kiaulystę, už išdavystę vyras vertas netekti tiktai piršto?!

– Taip... ne... nežinau, – sumurmėjo jisai. Kokia moteris, po velnių, kokia moteris, dunksėjo širdis Augustino krūtinėje.

– Traukinys lėtina greitį, ko gero, vėl stotis, – mergina atsistojo, ištiesė jam ranką. – Buvo malonu paplepėti.

– Labai malonu, – linktelėjo jis. – O vis dėlto?

– Kas – vis dėlto?

– Ta mergina... su peiliu?

– Ak, jūs apie merginą. Kijeve, taip, tai atsitiko Kijeve. O nupjovė ji tai, apie ką laikraščiuose galima rašyti. Todėl galite eiti ramiai miegoti.

– Pasibaisėtina.

– Ji teisme pasakė – kitos į jį nebežiūrės, o aš jį ir tokį mylėsiu.

– Ir ką gi – ar mylės? – paklausė Augustinas.

Sofija vėl atsisėdo priešais, pažvelgė jam į veidą:

– Pažiūrėsim, – pasakė rimtu balsu.

Augustinas žiūrėjo susižavėjusiomis akimis į priešais sėdinčią merginą, prisimindamas tėvo pamokymus (dulkink tarnaites, o vesk karalienę!). Prekeivis, nelaimingas su skolomis visą gyvenimą kovojantis chamas. Paskui jo dėmesį patraukė pro šalį lekiantys vaizdai – tai buvo beržai, ir kiekvieno medžio viršūnėje tupėjo nykštukas. Augustinas nusijuokė, pamanyk, kokie linksmi žmonės čia gyvena, taip, jis ves šią merginą, ne, pirma rašys jai ilgus laiškus, vadins ją princese ir karalaite, o paskui ves ir jie turės krūvą vaikučių, tačiau staiga kažkas atsitiko: nors vagono langai buvo uždaryti, per jį perlėkė stiprus vėjo gūsis, merginos galva stipriai susiūbavo, lyg būtų popierinė ir blogai pritvirtinta prie pečių, paskui jos kaktoje pamažu ėmė rastis plyšys, ir Augustinas su siaubu stebėjo, kaip jo meilė skyla per pusę ir čia pat virsta purvinais skudurais, stiklo duženomis ir suplyšusios, nuo suolelio atlošo atsiknojusios odos skiautėmis, pakėlė akis – o jo žmona jau kitame vagono gale, žiūri į jį didelėmis, baimės išplėstomis akimis ir kažką sako.

– Ar gerai jaučiatės, pone Zagorski, – pakartojo klausimą Juknienė, stoties prižiūrėtojo žmona. Augustinas nieko neatsakė, staigiai atsistojo, išlipo iš vagono ir lėtai patraukė atgal, į dvaro pusę.

Karas. Skurdas, kraujas, skausmas. O taip iškilmingai, taip deramai viskas atrodė iš pradžių:

„Dievo malone mes, Mikalojus Antrasis, pranešame visiems mūsų ištikimiems pavaldiniams..." - prasidėjo caro manifestas dėl karo su Austrija. „Prieš kelias dienas mūsų manifestu pranešėme mes rusų tautai apie Vokietijos mums paskelbtą karą. Nūnai Austrija-Vengrija, pirmutinė pasaulinės suirutės kaltininkė, gilioje taikoje pakėlusi kalaviją prieš silpnesniąją Serbiją, numetė nuo savęs kaukę ir paskelbė ne kartą ją gelbėjusiai Rusijai karą. Priešininko jėgos didėja, prieš Rusiją ir visus slavus apsiginklavo abi galingiausios vokiečių valstybės. Bet dviguba jėga prieš jas auga ir teisinga ramių tautų rūstybė ir su nesutrupinamu tvirtumu auga prieš neprietelių pašauktoji kovon Rusija, ištikima savo garsingoms praeities tradicijoms. Mato Dievas, ne dėl karo sumanymų arba tuščios pasaulio garbės pakėlėme mes ginklus, bet gindami garbę ir ramybę mūsiškės Dievo saugojamos imperijos kovojame už teisų darbą. Mes ne vieni.

Drauge su mumis stojo garbingi mūsų talkininkai, taip pat priversti stvertis ginklų, idant pašalinti amžinąjį Vokietijos valstybės grasinimą visuotinajai taikai ir ramybei. Tepalaimina visagalis Dievas mūsų ir mūsų talkininkų ginklą ir tepakyla Rusija karo žygiui su kardu rankose ir kryžiumi širdyje."

Duotas Peterburge liepos 26 d. Kristaus gimimo metais 1914, mūsų viešpatavimo 20. Po originalu nuosava Didenybės ranka pasirašyta

Mikalojus

Laikraščio iškarpą su manifestu Augustinas prismeigė svetainėje, tiesiai po Dievo Motinos atvaizdu, kuriame Švenčiausiosios Mergelės širdis buvo perverta skausmo kalavijais dėl Išganytojo likimo, nes geresnės vietos tokiems žodžiams namuose nebuvo: „Tepalaimina visagalis Dievas mūsų ir mūsų talkininkų ginklą ir tepakyla Rusija karo žygiui su kardu rankoje ir kryžiumi šir-

dyje." Šie žodžiai buvo pasakyti 1914 metų liepos mėnesį, tada atrodė, kad karas niekad nepasieks Lietuvos, juo labiau tylaus užkampio, kuriame įsikūręs Olandijos dvaras. Kokie naivūs buvo dvaro žmonių samprotavimai apie karą ir jo baisumus.

Apie tikruosius baisumus pirmas papasakojo vokiečių nelaisvėje pabuvojęs Mykolas Matulaitis, daktaro Aloyzo Matulaičio sūnus. Kadangi į nelaisvę pateko ne mūšyje, – jis buvęs sanatorijoje netoli Štutgarto, Bioblingene. Miestelyje, kur jis dažniausiai lankydavosi smuklėje pas Belozarą, jo pasakojimus vadindavo pasakomis: pinigus iššvaistęs, tai ir prasimano. Esą jis buvęs nuvežtas netgi į Denholmo salą prie Štralzundo miesto, ten kalėjęs kartu su prancūzu kunigu, vienuoliu trapistu (miestelio žmonės kraipė galvas, nes įsivaizduoti kunigą Garšvą su kareivio uniforma niekam niekad nebūtų atėję į galvą), kuris, nepaisant trapistams derančios regulos, buvo gana kalbus ir pasakojo, kad prancūzų armijoje tarnauja apie dvidešimt penki tūkstančiai kunigų. Kunigas papasakojo, kad vokiečiai blogai elgiasi su sužeistaisiais, muša juos ir tyčiojasi, o ypač nekenčia rusų kazokų. Esą tas kunigas savo akimis matęs, kaip du surištus kazokus vokiečiai gyvus įmetę į gaisrą, tai išgirdę žmonės kraipė galvas, o kai Mykolas Matulaitis šią istoriją pasakojo bene dvidešimtą sykį, niekas jau ir nebetikėjo. Ilgainiui galėjai klausti bet kurį Olandijos gyventoją, ir jis būtų pasakęs, kad vokiečių kalėjime, bent jau 1914 metų rudenį, karo belaisvis gauna stiklą kavos ir dvi mažas bandeles. Nuo dešimtos iki dvyliktos leidžiama pasivaikščioti kieme priešais kazarmą, pusę pirmos pietūs – belaisvis gauna gabalėlį mėsos su sriuba, beveik visada su actu, nuo trečios iki penktos po pietų vėl leidžiama vaikščioti. Apie septintą valandą vakaro ateina laikas vakarieniauti, nors vakariene to ir nepavadinsi: du gabalėliai duonos neva su sviestu ir šiek tiek ant to neva sviesto dešros. Kartais dešra pakeičiama silke su šutintomis bulvėmis.

Laisvai aš galėjau eiti tiktai tenai, kur karalius pėsčias vaikšto, o ir tai kartais pavojinga, pasakojo Matulaičiukas, esą vieną sykį jį, einantį savo reikalu, sustabdė jaunas kareivis, visai dar vaikėzas, įrėmė durtuvą į krūtinę ir kad ims kartoti: *Ich werde dich stechen, Ich werde dich stechen*, paskui kažkodėl vėl leidęs laisvai grįžti į „kazarmą“, kurioje veikti nėra ką, gali tik sėdėti prie lango ir žiūrėti į beribę erdvę, nes aplinkui vien vanduo ir baltos bangų skiauterys.

Vis dėlto jau karo pradžia buvo nekultūringa, pagalvojo Augustinas, prisiminęs Matulaičiuko pasakojimo vietą apie jų paleidimą iš nelaisvės: esą vokiečiai liepę susimokėti (kur tai matyta – susimokėti!) už lageryje praleistas dienas, paskui palydėję iki traukinio, traukinys užvažiavo tiesiog ant laivo („Ant laivo?! Melas, pasakos, sukčius!“ – taip įvertindavo buvusio vokiečių belaisvio pasakojimą ir vietiniai, bet tuojau pat godžiai prašydavo pasakoti toliau). Štai taip, lyg ir sėdėdami vagone, lyg ir plaukdami laivu, jie nukeliavę į Riugeno salą, o iš Sasmiko – į Švediją. Tiesa, lipant į laivą „Drotting Victoria“ visi buvo apieškoti – ar neturi kišenėse vokiškų auksinių pinigų, ar nėra paslėpę kokių nors laiškų ar prirašytų popierių, – štai tada, anot Matulaičio, iš jo ir atėmę paskutinius pinigus, kuriuos jis buvo į pamušalą įsiuvęs, ir paskui, kai laivas, juos gabenęs į Švediją, plaukė per jūrą, stipriai, labai stipriai bangavo, ir laivas vis gulė ir gulė ant šono, ir Matulaičiukas nebegailėjo savo pinigų, tiktai meldė Viešpatį Dievą, kad leistų sveikam pamatyti tėviškę, o ypač miestelio gale boluojantį tėvo namą, pro kurio pietinius langus matyti ežeras ir rudenį pavasarį apsemiamos paežerės pievos, o vasarą viską užgožia akinamo baltumo lelijos. Matulaičiukas jau įkaušęs šioje vietoje pravirkdavo, o paskui jau ramiau pasakodavo, kad Stokholmas esąs Šiaurės Venecija, kad ten gausybė kanalų ir tuose kanaluose plaukioja valtelės ir didžiulės lašišos, nes ten jų niekas negaudo, ir jos esą tokios

prijaukintos, kad ėda vaikams iš rankų. Stokholme juos sutiko rusų komiteto nariai, padėjo gauti iš konsulo pasportus, ir vėl visą naktį plaukė laivu iki Suomijos miesto Raimo, ir tik iš ten parvykę Petrogradan.

Kai visi jau buvo šias nelaisvės istorijas girdėję po keliolika sykių ir niekas nebenorėjo Matulaičiuko vaišinti, jis kažkur pradingo. Gali būti, išvažiavo pas giminaičius į šiaurę ir dabar ten pasakoja savo nuotykius, tik vargu ar kam nors jie įdomūs – karas jau čia.

Nors Augustinas ir nebuvo didelis fortifikacijos žinovas, tačiau iš to, kad vokiečiai neįsitvirtinę giliai žemėje (o rusai, juos šį rytą nuginę į vakarus, irgi neskubėjo įsitvirtinti miestelio apylinkėse), buvo galima spėti, kad frontas dar gali grįžti, o su juo ir nelaimės, ir vokiečiai, ir mirties kvapas, kuris ir dabar ore tvyrojo kur kas aitriau, nei pradėję kristi lapai ar iš bravoro virstantys balkšvi dūmai.

Menas – gyvenimo veidrodis, atklydo mintis į Augustino galvą, Šekspyras? Kažkada apie tai kalbėjo Jokūbas, jo jaunystės draugas. O gal ir Šekspyras. Iš tiesų tai gyvenimas yra meno veidrodis. Ir meno, ir visa ko, kas šiame pasaulyje, ir kitame, nėra geresnio veidrodžio už gyvenimą, jame atsispindi net ir tai, ko nei žmogaus akis, nei širdis niekada nėra matę, nė nenujautę esant. Pavyzdžiui, karas.

Vakar vakare vokiečiai pasidarė labai neramūs – ypač po to, kai numušė rusų lėktuvą. Vaikščiojo po namus, prašė tai milcho, tai špekio, išsivedė dvarininko arklį, kadangi pats dvarininkas buvo išvykęs į Varšuvą, jo ūkį prižiūrintis ūkvedys pareikalavo trijų šimtų rublių už ketverių metų juodį, bet vokiečiai tik kažką tarpusavyje sugargaliavo ir parašė raštelį, esą pagal šią kortelę jam bus užmokėta. Kai ūkvedys paprašė smuklininko Belozaro išversti, kas ten parašyta, paaiškėjo, kad vokiečiai parašė: „Ar nori į snukį, ar užteks per sprandą." Iš Augustino šalinės kareiviai

paėmė pusę šieno, bet šeimininkas nieko nesakė, tik sėdėjo savo kambaryje ir žiūrėdamas pro langą į pradėjusį gelsti klevą grojo violončele. Grojo jis ir paryčiais, kai apie penktą valandą prasidėjo patrankų griaudėjimas, nuo bravoro pusės kaip žaibai blyksėjo didžiuliai prožektoriai, grojo Augustinas ariją iš Leonkavalio operos *Pajacai*, pats sau pritardamas virpančiu balsu, o pabūklo kanonada jam atstojo orkestrą su didžiųjų toliašaudžių patrankų bosais, viauksinčių kartečių sopranais, monotoniškai tratančiais kulkosvaidžių būgneliais.

Prašvitus keturi vokiečiai įbėgo į Augustino namo priemenę, paskui greitai įsikibę į kulkosvaidį perbėgo koridoriumi ir įsitaisė prie lango, pro kurį gerai matėsi vieškelis, lenkiantis kumetyną ir sukantis į dvaro rūmų pusę. Katerina su vaikais iš pradžių pasislėpė už krosnies, bet, vokiečiams įvirtus į kambarį, skubiai išsinešdino su visa vada į sodą, o kai prasidėjo šaudymas ir kulkos ėmė varpyti namo sienas, šliaužte persikraustė į rūsį po namu, ir tik kai šaudymas aprimo, pamatė, kad mažojo Augustuko nėra. Nubėgusi į namus, Augustiną rado tebegrojantį, vokiečiai skubiai traukėsi, o jiems ant kulnų lipo rusai. Ji verkdama tąsė Zagorskį, melsdama pasakyti, ar šis matęs mažąjį Augustuką, tačiau tas tik sėdėjo išsproginęs akis, įbestas į išdaužtą langą, ir nieko nesakė.

Greitai ir moteris neteko žado – visi keturi kulkosvaidininkai, įsitaisę jos kambaryje, gulėjo prie lango negyvi: vienam buvo sudraskyta burna, kito ranka kabojo tiktai ant keleto uniformos skiaučių, o dar du buvo sugriuvę vienas ant kito ir gulėjo nejudėdami kraujo baloje. Apieškojusi visus kambarius, vaiko Katerina nerado ir ėmė rautis plaukus, apeidama kiekvieną duobutę aplink namą ir sode ir ieškodama kokių nors jaunėlio drabužėlių liekanų.

Kitoj pusėj vieškelio, už kalnelio, ant kurio augo tankūs alyvų krūmai, tamsūs ir nuolankūs nelyg apaštalai, suklaupę aplink

didelį medinį kryžių, plytėjo balandų miškas. Dvaro kumetys Valentaineris, laiku neišpjovęs piktžolių, teisinosi, jog karas sutrukdęs, nors pats slapta vylėsi, kad šį žemės rėželį ponas leis jam įdirbti veltui, o tokioj derlingoj, piktžolėm apėjusioj, ilgą laiką dirvonuojančioj žemėj puikiausiai augtų bulvės, pupos ar žirniai.

Augustukas Zagorskis tupėjo prie gulinčio kareivio ir atidžiai žiūrėjo, kaip tam iš peršautos gerklės teka kraujas. Anksčiau kraujas kliokė pliūpsniais, dabar čiurkšlė nurimo, tekėjo lygia srovele. Kai tik berniukas įšoko į balandas, kareivis buvo priklaupęs ant vieno kelio ir be paliovos šaudė į vieškelio pusę, bet paskui staiga atsilošė, stvėrėsi kaklo, sugargaliavo *Oh, mein Gott* ir nugriuvo ant šono kaip tik priešais balandose pasislėpusio vaiko veidą.

Kai teta Katerina liepė visiems iš sodo šliaužti į rūsį, Augustukas atsiliko pažiūrėti į obelies žievę, atplėštą skeveldros. Tada iš kažkur išdygo kumetyno moteris, pagriebė vaiką už rankos ir atitempė jį iki vieškelio. Pamačiusi, kad tai ne jos vaikas, metė ir šaukdama „Martynai", „Martynai, kur tu?!" pasileido atgal į Zagorskio namų pusę. Virš galvos švilpė kulkos, tai šen, tai ten sproginėjo sviediniai, ir žemės fontanai trykšteldavo aukštyn. Mažajam Augustinui nieko kito neliko kaip šmurkštelėti į alyvas, bet krūmuose buvo šiek tiek baisu, ypač dėl to rankas į šalis iškėtusio kryžiaus su Nukryžiuotuoju viduryje. Kristus pasitikdavo visus, važiuojančius vieškeliu į Spiritinę, ir palydėdavo grįžtančius iš jos. Vietiniai girtuokliai nukryžiuotąjį vadindavo „Į sveikatą". Vaikui buvo nejauku Jėzaus papėdėje, todėl jis išnėrė iš krūmų ir pabėgėjęs keletą žingsnių į kalnelį įlindo į balandas.

Vokietis žiūrėjo į vaiką išsproginęs akis, o vaikas lygiai tokiom pat stiklinėm, baimės sklidinom akim žvelgė mirtinai sužeistam kariui į veidą. Vokietis pro sukąstus dantis ir greitai bąlančias

lūpas nuolat košė tą patį sakinį: *Es ist kalt, es ist kalt, es ist kalt*, galiausiai nutilo, taip ir nebesuspaudęs lūpų. Paskui, kai šaudymai nurimo, kai pro šalį į malūno pusę nužingsniavo kažkoks vyras, iš nugaros panašus į tėvą, mažasis Augustinas norėjo išlįsti iš balandų prieglobsčio, tačiau paskutinę akimirką apsigalvojo. Jį dabar labai domino kareivis. Berniukas įsidrąsino ir atsargiai palietė numirėlio nosį. Nosis buvo šalta, visai tokia pat, kaip būna paskerstos kiaulės šnipas. Vaikas klūpojo, žiūrėdamas į kareivio veidą, bet kai keldavosi, jam atrodė, kad kareivio akys jį seka, ir berniukas vėl atsitūpdavo. Keista, bet jis nejautė baimės: gal dėl to, kad kareivio akys buvo panašios į jo tėvo akis – šiek tiek išsprogusios, apvalios, šiek tiek pavandenijusios, apsemtos beprotybės ar gilaus liūdesio patina. Galiausiai jis įsidrąsino ir ėmė atbulas trauktis nuo gulinčio kareivio – tas nė nekrustelėjo, tik vis taip pat tėvo akimis žiūrėjo į berniuką.

Augustukas jau buvo beišlendąs iš balandų, tačiau akimirksnį padvejojęs grįžo, atsargiai, stengdamasis nepajudinti gulinčio numirėlio, prirovė balandų – rovė tik tas, kurios buvo sukruvintos, o kadangi iš pradžių pašautam kareiviui kraujas iš gerklės švirkšte švirkštė, tokių buvo nemažai. Paskui, nešinas glėbiu kruvinų piktžolių, vaikas nuėjo į netoliese stovintį kumetyno tvartą ir, prisiartinęs prie gardo, kuriame neramiai kriuksėjo kiaulės, visą glėbį kruvinų žolių suvertė joms į lovį. Pasilipęs nelygiai, ganėtinai dideliais tarpais sukaltomis gardo lentomis, smalsiai žiūrėjo, kaip kruvinos balandos pranyksta skaniai čepsinčių kiaulių nasruose, plonu aukštu balseliu jas paragindamas: *Es is kalt! Es is kalt!*

7.

Tamsa Adolfą pasitiko ir tada, kai atmerkė akis. Tamsa ir kvapas, kurį jau buvo patyręs anksčiau. Prarasto laiko skonis, išlaužtos kapavietės tvaikas. Laiko pelėsiai, pasiekę mane, kai laužiau prosenelio namo grindis ieškodamas... Man atrodo, aš jį nužudžiau... Ko aš ieškojau. Tikėjausi rasti kokių nors prosenelių intymaus gyvenimo įrodymų. Įrodymai labai svarbu. Be įrodymų, kad gyveni, sunku įrodyti, kad esi gyvas. Pavyzdžiui, Paryžiaus ar Vienos porno žurnalų iš dvidešimto amžiaus pradžios. Tai būtų įrodymas, kad prosenelis buvo vyras. Dokumentų, papuošalų, kokio nors baisaus nusikaltimo pėdsakų, kurie įrodytų, kad jis nužudė savo žmoną, Adolfo prosenelę Sofiją. Kad istorija apie jos mirtį gimdant Adolfo senelį yra mitas.

Nuo tokių minčių jam dar labiau ėmė skaudėti galvą. Vis dėlto gyvas, jei skauda. Pajudino rankas, kojas, pamažu delnu perbraukė per krūtinę, pilvą, iki pat papilvės. Viskas yra, akivaizdžių pažeidimų, žaizdų ar lūžių nejaučia.

Kažkas jam stipriai vožtelėjo – skauda taip, kad sunku pasukti galvą. Turbūt prarado sąmonę ir velniai žino kiek laiko čia pradrybsojo. Valerija. Iš jos skolinosi gelžgalį, kurį laužtuvu sunku pavadinti. Valerija patykojo ir norėjo jį užmušti. Ta velnio boba su ūsais. Pilna neapykantos visam pasauliui, o ypač vyrams. Ir kodėl taip tamsu. Gal jis įkrito į kokį nors rūsį? Ar dabar paprasčiausiai naktis? Bet kvapas – ne nakties. Tai aklinos tamsos kvapas, kai nematyti net prie pat veido prikištos rankos. Nakties tamsa turi tęsinį, erdvės nuojautą. Tarsi tamsos transcendenciją. Uždaros erdvės tamsa – be tęsinio, be išeities. Pamėgino atsisėsti – skausmo banga ūžtelėjo į smegenis, po minutėlės atslūgo. Ištiesė rankas į priekį ir labai lėtai pajudėjo paskui Breigelio akluosius – kažkodėl tamsa jam būtinai siejosi su duobe. Paėjęs keletą žingsnių, įsirėmė į sieną.

Adolfas neklydo, tai rūsys. Tačiau, kad ir kiek spoksojo aukštyn užvertęs galvą, neįstengė įžvelgti jokio šviesos spindulio ar bent žybtelint žvaigždės peleko. Pastovėjęs smulkučiais žingsneliais patraukė palei sieną. Gruoblėti, stambūs akmenys, greičiausiai lauko rieduliai su šiurkštokomis statybinio mišinio juostomis tarpuose. Siena buvo vėsi, bet ne drėgna, vadinasi, patalpa turėtų būti retkarčiais šildoma. Kas gali šildyti griūvančio namo rūsį? Kai įsirėmė į kitą statmeną sieną, pasuko į dešinę ir vėl tais pačiais smulkučiais žingsneliais nutapeno iki dar vienos sienos. Vos rankai prie jos prisilietus, iš karto suprato, kad tai visai kitokia siena – tai buvo jau ne akmenys, o medis, lentos. Ketvirtoji siena taip pat buvo nenatūrali, ne akmeninė. Pamėgino pabelsti – garsas duslus, įsirėmė petimi – nė krust. Smulkiais, bet dabar jau drąsesniais žingsneliais dar sykį apėjo keturkampę patalpą, dar sykį įsitikino, jog dvi jos sienos iš akmens, vadinasi, senos, o kitos dvi – pastatytos neseniai, dar nespėjusios nei priplėkti, nei įgauti rūsio patalpai būdingo kvapo.

Bent jau sienos keturios, vadinasi, jis ne ateivių laive. Bet vienas dalykas egzotiškas ir keliantis nerimą – nėra jokių durų.

Galvoje ėmė suktis su baimėmis susijusios sąvokos: klaustrofobija, agorafobija, fotofobija... Ar yra sąvoka, susijusi su tamsos baime? Adolfas suvokė, kad tokiais atvejais privalu nepulti į isteriją, giliai ir ritmingai kvėpuoti, kad deguonis pakankamai aprūpintų smegenis. Tačiau po keleto akimirkų jam ėmė rodytis, kad trūksta oro, kad ši tamsa darosi nuodinga, ji skverbiasi į plaučius, į visus vidaus organus, ima tirštėti, stingti, stumia lauk akių obuolius ir net ausų būgnelius. Atsisėdo nugara įsirėmęs į sieną, stipriai užsimerkė ir pamėgino mąstyti, kaip įprasta sakyti, logiškai.

Jis įkrito į kažkokią patalpą, nuo smūgio į galvą neteko sąmonės, todėl laikinai jo regėjimas sutrikęs. Kodėl rūsys be durų, irgi galima paaiškinti – tai nebenaudojama patalpa, visos angos

užmūrytos ar užkaltos. Kodėl nematyti dangaus ar bent skylės grindyse, pro kurią turėjo čia patekti? Juk jo regėjimas sutrikęs. Logiška. Ko gero, jis dabar galės pasivadinti Homero pavarde. Kita vertus, juk ten, viršuje, gali tvyroti nakties tamsa. Greitai atsistojo ir pamėgino šoktelėti aukštyn, kiek įmanoma ištiesęs ranką virš galvos. Ranka prasmego į tuštumą. Lubos turėjo būti aukštos. Vadinasi, tamsa be tęsinio. Dar sykį apčiuopom patikrino sienas: viskas būtų gerai, bet tos dvi – pastatytos, sukaltos iš tvirtų lentų, kėlė nerimą. Kodėl sename, nebenaudojamame pastate įrengtos tokios sienos? Kas apskritai rūpintųsi taip kruopščiai atitverti seną rūsį nuo išorės pasaulio? Šiuose kraštuose gyvenantys žmonės vangūs, linkę į melancholiją, mėgsta nesaikingai vartoti alkoholinius gėrimus, kruopštumu ar artimo meile negarsėja. Paprasčiau tariant, čia gyvena tamsūs, niūrūs, tingūs idiotai, ir jis, Adolfas, lygiai toks pat idiotas, atvažiavęs čia nežinia ko ir patekęs į sumautą padėtį. Vienintelis, kuriam šis šlamštas gali rūpėti – taip pasakė pusseserė Otilija. Bergždžia kekšė. Tai ji dėl visko kalta.

Jis juto, kaip gyslomis kyla karšta banga: susiformuoja kažkur žarnyne, skyla į dvi dalis, viena ima kopti aukštyn, krūtinės ląsta, kietais pirštais suspaudžia gerklę ir užgriūva smegenis, o kita smunka žemyn, tiesiąja žarna ir visu smarkumu, šokteldama per kelių sąnarių kalnelius, sudūžta pėdose į tūkstančius aštrių, skaudžiai nudilgančių kristalų. Dar akimirka, ir jį ištiks isterija.

Nežinia, kiek laiko prasėdėjo visiškoje tyloje ir tamsoje, vis tikėdamasis, kad staiga prasivers kokia nors anga ar iš viršaus plykstels kylančios saulės spindulys, smalsuolio archeologo prožektorius, bet kas, grąžinsiantis jam realybės pojūtį, tai yra regėjimą. Dieve mano, kokio dar archeologo. Man atrodo, aš jį nužudžiau. Net ir tokie žodžiai, pasigirdę iš viršaus, jam dabar suteiktų paguodos.

Matyt, buvo užsnūdęs, nes šviesą pirmiausia pajuto užmerktais akių vokais. Atsimerkė, ir tik po keleto akimirkų gyslomis nuvilnijo jau ne isterijos, o džiaugsmo banga. Dar nelabai suprasdamas, kur šviesos šaltinis, pastebėjo, kad jis yra nedidelėje, apytikriai standartinio privačiuose namuose rengiamo baseino dydžio patalpoje. Išskyrus aukštį. Lubos buvo lenktos, ranka nepasiekiamos, be jokio plyšio, pro kurį jis tarėsi čia įsmukęs. Kaip jau buvo spėjęs tamsoje, dvi sienos buvo natūralios, tai yra akmeninės, o dvi – iš medžio. Vienoje akmens sienoje, maždaug ištiestos rankos aukštyje, matėsi langelis su statmenai įtvirtintais metaliniais virbais, tačiau iš kitos pusės langelis buvo aklinai užmūrytas. Naujai pastatytoje sienoje pamažu išryškėjo įdomi geometrinė figūra. Kai pagaliau akys priprato prie šviesos, Adolfas suprato, jog tai kažkas panašaus į stiklą, bet pro jį, kad ir kiek stengėsi, nieko negalėjo įžvelgti. Durų, kaip jau konstatavo anksčiau, nebuvo. Vidury patalpos stovėjo mažytis staliukas, prie jo – kėdė. Šalia staliuko gulėjo daiktas, panašus į susuktą čiužinį. Jis priėjo prie stiklinės sienos dalies ir stipriai pabeldė – garsas toks pat duslus, tarsi belstum į sieną. Jokio atsako. Adolfas apsižvalgė aplinkui – tinkamiausias daiktas išdaužti stiklui kambaryje buvo kėdė. Priėjo prie jos, tačiau, kai pamėgino pakelti, jam nepavyko. Kėdė buvo pritvirtinta prie grindų. Prisukta metaliniais varžtais. Palietė delnu stalą – jis taip pat. Daugiau jokių daiktų, išskyrus čiužinį, patalpoje nebuvo. Adolfą pamažu vėl apėmė baimė. Jis puolė prie stiklo, ėmė iš visų jėgų daužyti jį kumščiais ir kiek įmanydamas rėkti.

– Man skauda galvą, išleiskite mane iš čia! – sušuko tamsiam stiklui.

Neįžvelgiamas ir nebylus kaip dumblėta ežero gelmė.

Akimirksnį jam pasirodė, kad girdi balsą ten, anapus. Gal ne balsą, o tik pasirengimą kažką sakyti, kostelėjimą, praveriamų lūpų pakštelėjimą. Pakštelėjimą. Jeigu ir buvo koks nors garsas,

tai tik jo kaip paukštė plastančios šiknaskylės mėšlungiškas susitraukimas.

Adolfas norėjo kokiu nors būdu – keiksmais, nepadoriais gestais ar panašiai – išlieti pyktį nematomam skriaudikui, tačiau jį apėmė vangumas ir apatija, ir jis silpnu, vos girdimu balsu sušnabždėjo:

– Išleiskit mane iš čia, išleiskit. Prašau.

Stiklas tylėjo kaip ir anksčiau. Tamsus, neįžvelgiamas.

8.

Neseniai pakurtoje krosnyje jaukiai spragėjo sausos beržinės pliauskos, lango rėmas, spaudžiamas keturių šerkšnu apėjusių stiklų, buvo panašus į juodą kryžių baltame fone, kartais pasigirsdavo gatve prakaukšinčių arklių kanopų ar, rečiau, pravažiuojančių automobilių skleidžiami garsai.

– *Kauno Karo Komendantas dienos klausimais pulk. Skučas, tvarka ir ramumas, dėl varžymų nakties metu sausio 3 d. leisti judėjimą, kaip mieste taip ir apylinkėse vakare iki pirmos valandos nakties...*

Už lango kažkas sukrebždėjo, raudona dėmė lange, Augustas prisimerkė, paukštis, ak taip, sniegena, atrodo tarsi žaizda stikle...

– *tuomi pat kavinėms, viešnamiams, restoranams ir alinėms leidžiama veikti prisilaikant taisyklių...*

... pravažiavo dvikinkis vežimas, kanopos caksi į grindinio akmenis, šaltyje gerai girdėti toli, kai sušvilpia traukinys, Olandijos geležinkelio stotyje, sakydavo tėvas, šaltas gruodžio dangus kaip veidrodis atmuša garsą, atspindi jį, paskui garsas krenta į ežerą, o nuo ežero – dūžta į jų namo stiklą, taip tėvas jam aiškindavo prieš miegą...

– ir širdingas pasveikinimas Gerbiamam Tautos ir Valstybės Vadui ponui Antanui Smetonai, valio, Tautos Vadui, valio, valio, valio, Valstybės teatras, Kalėdų giesmė, Dikensas, 1–7 litai, Tosca, Pučinis, 3–12 litų, Faustas, Guno, 2–10 litų...

... teta Katrė Kalėdoms kepa tokį skanų pyragą su spanguolėm ir aguonom, kumetis Raugas parneša mišku, sniegu ir sužalota mediena kvepiančią eglę, tėvas groja savo kambaryje,

– valio, Tautos ir Valstybės Vadui ir Tėvui, jei ko nors raštinės reik, firmon „Viskas biūrui" eik, Laisvės al. 50, eikit jūs po velnių, į operą gal būtų ir neblogai nueiti, kaip sako Žalga, o ko tu ten nematei, storos rėkiančios bobos, Žalga – mužikas, jis karvės bliovimo nuo Kalėdų giesmės neatskirtų, *Tartufe Moljero, vaidinimo pražia...*

... ir vėl skrebenimas į langą, ta pati sniegena, ar jau kita, jos atskrenda kaip kulkos iš nakties, nežinai, kuri tave pakirs, nieko sau kulkos, čia jau sviediniai, vėl pracaksi kanopos, dešinė priekinė pasaga niekam tikusi, kliba, kalvis Ignacijus jį dar vaiką išmokė, kaip atskirti pasagas pagal garsą, kuri nauja prikalta, kuri susidėvėjusi, kuri kreiva, nuo galo ar nuo pradžios pradėjusi dilti, pasaga kaip mėnulis, sakydavo kalvis Ingacijus, būna nauja kaip pilnatis ir sudyla kaip delčia, Augustinas įsivaizduodavo mėnuliais pakaustytą žirgą, šuoliuojantį pievomis, tam žirgui iš po kojų trykšdavo žvaigždės...

– Daily Mail praneša, tarptautinė santara prieš Trečiąjį Internacionalą išsiuntinėjusi vyriausybėms memorandumą apie priemones kovai su bolševikų propaganda; suvaržyti kiekvienoje valstybėje bolševikų veikimą, priešintis kiekvienam naujam bolševikų vyriausybės pripažinimui, nutraukti diplomatinius santykius su Sovietais, susitarti įvairioms valstybėms bendrai kovai su bolševizmu, stengtis pakeisti bolševikų valdžią Rusijoje kita teisėta valdžia, kuri atstatytų Rusiją, kiekviename laikraštyje beveik tas pats, visi rašė apie perversmą ir apie bolševizmo grėsmę, į

pavakarę vis rečiau pravažiuoja vežimai, o pasagos kaukši vis skardžiau, kaip kulkos, smingančios į ledinį sausio dangų, kaip sprogstantys mėnuliai, žyrantys žvaigždžių skeveldromis.

Augustas Zagorskis, Kauno kuopos kareivis, šiandien buvo paskirtas budėtoju į kareivių klubą. Vakare bus rodomas kinematografas, o ligi vakaro veikti lyg ir nebuvo ką – grindys išplautos, malkų paskaldyta, vandens prinešta. Jis sėdėjo atsirėmęs į ką tik pakūrentą krosnį ir skaitė: ant stalo gulėjo laikraščiai *Lietuvis*, *Lietuvos žinios*, žurnalai *Karys*, *Policija*. Jau praėjo dvi savaitės po valstybės perversmo, tačiau Augustas kiekvieną sykį imdavo į rankas laikraštį arba žurnalą nekantraudamas.

– *Kriminalinės žinios policijai, Kaminaras Chaimas (Zolotaja ručka), sūn. Abraomo, 27 mt., kilęs iš Vilniaus, Lapatkinas Giršas, sūnus Alterio, 32 mt., kilęs iš Viln., Liškevičius Aleksas, sūnus Šalimo, 28 mt., iš Viln.*, kišenvagiai su nuotraukom, anksčiau matydamas tokias nuotraukas Augustas įsižiūrėdavo labai atidžiai, įsivaizduodavo, kad gatvėje pamato kišenvagį, nustveria jį, nuvelka į policijos nuovadą, gauna premiją, apie jį parašo laikraštis, dabar verčia, kitame puslapyje *Lizdinskas Kazys, gim. 1901 mt., kilęs iš Žagarės mst., atrodo į 17 mt. amž., mažo ūgio, smulkaus kūno sudėjimo, plaukai tamsūs, akys mėlynos, veidas pailgas, liesas, apsivilkęs pilkos spalvos švarku, kelnėmis raudonomis pliušinėmis, apsiavęs senais pusbačiais. kaltin. daugely vagysčių ir pabėgęs iš daboklės, Lizdinskas yra buvęs padėtas Šiaulių kalėjime ir jam atimtos teisės sulig 30 str. Baudž. Stat.*, kur buvo sargas, jeigu pabėgo iš daboklės, miegojo arba išėjo pavalgyti, jokios disciplinos.

– *Marinka-Marek Ona, 15 mt. amž. Jos žymės: mažo ūgio, juodbruva, plaukai juodi kirpti, veidas apvalus, nosis riesta, trūksta priešakinių dantų, rūkanti. kalt. daugkartinėse vagystėse.*

Teta Katrė žodį „nevok“ sakydavo tokiu tonu, tarsi progiesmiu, kartu perspėdama ir stebėdamasi, kad tokį paprastą dalyką dar reikia sakyti žmogui: nevok, pasakyta Dievo, vadinasi, negalima. Nežudyk – pasakyta Dievo, Augustas greitai pervertė keletą laikraščio puslapių, lyg ieškodamas priežasties, staiga jį sujaudinusios, vienintelis dalykas, ką jis gali padaryti, – nesakyti apie tai tetai Katrei, nesakyti niekam, kad ji nesužinotų, bent jau kol bus gyva, kad nesirautų nuo galvos savo žilų plaukų užauginusi žudiką, jie Lietuvos priešai, jie šunsnukiai išdavikai, teta Katerina, nežudyk, pasakė Viešpats, užsidėjęs ant pečių tetos galvą, ar tu gudresnis už Dievą, ar tu nori galynėtis su Šventojo Rašto žodžiais, be abejo, geriausia nesakyti, neprasitarti, neišsiduoti...

– *Macinavičius Adolfas, sūn. Stasio, 23 mt., kil. iš Panevėžio...* Marinka, moteris be dantų, prieš tai apie ją perskaitė, įstrigo, ji Augustui sukėlė keistą maudulį paširdėse, ne, netgi žemiau. Jis prisiminė prostitutę Laisvės alėjos gale, ji neturėjo dviejų ar trijų priekinių dantų, buvo girta, šypsojosi visiems praeinantiems vyrams.

Es ist kalt, sumurmėjo sau panosėje Augustas ir atsivertė kitą spaudos leidinį.

Puslapio kampe didelėm raidėm „KOMUNIKATAS“, o paskui jau mažesnėm:

Dėl Požėlos Karolio, Greifenbergerio Juozo, Čiornyj Rafailio ir Giedrio Kazio komunistinio veikimo Lietuvoje ir jų nuteisimo nužudyti.

1. Požėla, Greifenbergeris ir Giedrys buvo nariai Lietuvos Komunistų partijos Centro komiteto, kuris randasi Maskvoje ir tuo būdu buvo visos Lietuvos komunistinio judėjimo priekyje. Be to, Greifenbergeris buvo „Mopr'o“ (meždunarodnoje obščestvo pomošči revoliuciji) organizacijos pirmininkas Lietuvoje.

Požėla, Greifenbergeris ir Giedrys per darbininkų susirinkimą agitavo darbininkus sukilti ir nušluoti nuo žemės paviršiaus dabar valdančius Lietuvą asmenis ir paimti valdžią į savo rankas. Visi trys dažnai keisdavo savo pavardes ir važinėdavo į Rusiją gauti instrukcijų. Pas visus tris laike suėmimo rasta nelegalės komunistinės literatūros.

2. Čiornyj Rafail. Teroristų grupės vadas Lietuvoje. Organizatorius teroristinių aktų prieš nusikaltusius Komunistų partijos disciplinai narius. Paskutiniu laiku Centro komitetas pavedė jam organizuoti teroristines „jačeikas", kad, atėjus reikalui, iššudyti žymesnius tautos veikėjus. Buvo vienas iš aktyviausių komunistų veikėjų ir organizatorių ir teroro organizavimo reikalais dažnai lankydavosi įvairiuose Lietuvos miestuose.

3. Karo Lauko Teismo posėdyje liudininkų parodymais nustatyta, kad komunistinis perversmas turėjo įvykti 1926 m. gruodžio mėnesio pabaigoje, apie Kalėdų šventes.

Anksčiau minėtų asmenų apkaltinimas formuluotas Karo Lauko Teismo įstatų § 14 pastaba ir B st. p. ir p. § 1 ir 6 ir pasireiškė tame, kad išvardyti asmens laikotarpy 1926 m. rugpjūčio-gruodžio mėnesių iki 17 imtinai, jau Lietuvoj karo stoviui esant, sudarė ir vadovavo slaptai sąjungai, kurios tikslas buvo nuversti įvestą valdymo tvarką, nužudant valdžios ir Seimo atstovus, karininkus ir valdininkus, visuomenės veikėjus ir bendrai inteligentus ir įvesti naują tvarką, kur visa valdžia priklausytų išimtinai vienai Komunistų partijai.

Augustas atidžiai perskaitė tekstą du kartus, nors jo turinį jau buvo girdėjęs: vakar kuopos budėtojas sušaukė visus karius į klubą, ir puskarininkis Paulaitis garsiai perskaitė komunikatą. Baigė, kaip jau įprasta pastarosiomis dienomis, valio Tautos vadui ir Tėvui. Visi šaukė valio, sveikino vieni kitus, bet tai jau nebuvo panašu į pirmą Kalėdų dieną, kai po įgulos viršilų

ir puskarininkių šeimyninio vakarėlio vyko koncertas, pulko orkestras visus sužavėjo *Vengrų rapsodijos* atlikimu, karininkų žmonos atsinešė daiktų, kad būtų galima organizuoti loteriją. Augustas ištraukė šiltus marškinius ir nusivylė. Marškinius jis jau turėjo, o štai tarp fantų buvusio laikrodėlio už keturiasdešimt litų – ne. Buvo ten ir stalo laikrodis, ir sidabrinis portsigaras, petnešos, keliolika porų pirštinių ir kojinių, penki buteliai vyno ir likerio, dvi dešros, daug knygų, peiliukų ir kitų smulkmenų. Jis nebelaukė pabaigos. Aplinka buvo tokia maloni, naminė, žinojo, kad, jeigu pasiliks ilgiau, ims ilgėtis namų, gailėsis pabėgęs savanoriu į kariuomenę, įskaudinęs tetą Katrę, o dar labiau įskaudinęs vėliau, jai net nežinant. Mirtina nuodėmė, krauju suteptos rankos. Tegul jie visi paspringsta savo pamokslais – nukirsk bolševikui galvą, išplėšk bolševikui širdį, ištaškyk smegenis, paleisk jam žarnas, trypk negailėk – štai koks priesakas svarbiausias Lietuvos kareiviui, jie – pikčiausi mūsų priešai, jeigu Dievas myli Lietuvą, jis turi tai suprasti, teta Katrė niekad to nesupras, ji sena ir kvankštelėjusi moteriškė, o Augustas jau progimnazijoje klausėsi šnekų apie Dievo negebėjimą susitvarkyti su šiuo pasauliu, ir kad jam liko tiktai anas, pomirtinis.

Budintis kareivis juos pažadino gerokai prieš egzekuciją. Kareivinių kieme buvo pilna husarų – sklandė gandai, kad komunistų draugai puls palydą ir išvaduos keturis pasmerktuosius. Husarai turėjo lydėti kalėjimo vežimą ligi sušaudymo vietos, ir ne tik lydėti – jiems buvo įsakyta patruliuoti apylinkėse – ar nepasirodys ko nors įtartino, ar netūno kur nors pasala.

Kunigo jie atsisakė, pasakojo vienas iš raitelių, lėtai traukdamas naminio tabako suktinę. Jo žirgas neramiai prunkščiojo, kartais padėdamas snukį šeimininkui ant peties, matyt, dėl dūmų, kuriuos raitelis stengėsi pūsti į kitą pusę, tačiau jie vis tiek lindo gyvuliui į šnerves. Visi laikėsi išdidžiai, tik Čiornyj

klupčiojo lyg pridėjęs į kelnes. Per kiemą nusirito nedarnus juokas. Pūtė šaltas vėjas, snyguriavo, gruodis ėjo į pabaigą.

– Jie – bolševikai, – tarstelėjo vienas iš savanorių. Jis buvo peršalęs, nuolat traukė nosį. Atrodė, tuoj apsiverks. – Kunigo jiems nereikia. Bolševikai jie, bedieviai.

– Žydas ir vokietis mūsų kunigo nė iš tolo nenori, – pridūrė kitas kareivis, pravardžiuojamas Buliumi dėl be galo plačių šnervių.

– Komunistai neturi Dievo, – palaikė Žalga. Jis aršiai nekentė rusų ir lenkų, vos progai pasitaikius imdavo juos keikti.

– Bolševikai darbininkus myli, – tyliai šniurkštelėjo Snarglius.

– Šūdą jie myli! – pasipiktino Žalga. – Jų dievas – Leninas, o Leninas ne darbininkas. Jis buržujus, ponų vaikas.

– Leninas miręs, – įsikišo į pokalbį Augustas. – Ir ne Dievas jis, o sifilitikas. Dulkindavo tėvo žąsis. Ir su avimis tai darė. Ir su karvėmis. Ir su rusų liaudimi. Nuo to ir mirė.

– Nuo žąsų? – aiktelėjo Žalga. Jam mintis apie Lenino ir žąsies artumą buvo netikėta. Jo akys išsiplėtė sulig žąsies kiaušiniu, o skruostai prisipildė tamsiai raudonos spalvos.

– Kažkur Europoje užsikrėtė Veneros liga, – Augustui patiko būti dėmesio centre. – Gali būti, kad komunistų evangelisto Karlo Markso tėvynėje. Vokiečiai tai daro dažnai ir be jokios gėdos. Vaikystėje turėjau draugą iš Austrijos, Štefaną. Jis man pasakojo tokių dalykų, ir žurnalų rodydavo... Vienoje prieš karą tėvai jam nusamdė kaimietę, guvernantę iš ūkio, ir jis su ja... na, kaip Leninas su žąsimis... – matydamas nepatiklius bendražygių veidus, Augustinas šyptelėjo. – Tiesą sakau. Tėvai rūpinosi, kad sūnūs nesišlaistytų po viešnamius ir nepasigautų tokių ligų kaip Leninas. Samdydavo tik patyrusias mergas.

– Ar komunizmas – Veneros liga? Kokia čia kalba – vokiškai? – Žalga jautėsi sutrikęs, ir visi ėmė juoktis.

– Žalga, tu genijus! Komunizmas – baisiausia Veneros liga, malonumas trumpas kaip sapnas, o mirtis skausminga ir lėta, *es ist kalt*! – patapšnojo per petį Augustas.

Pasakojimą apie Vieną jis buvo girdėjęs iš savo tėvo – Augustinas vyresnysis, kai jo pamišimo debesys kiek prasisklaidydavo, mėgdavo prisiminti kokias nors istorijas iš studentavimo laikų, ir istorija apie lytinį auklėjimą prieškario Vienoje buvo jo viena mėgstamiausių. Tada, neatmenamais jaunystės laikais, jis gana artimai bendravo su Štefanu Cimermanu iš Vienos, būsimu inžinieriumi, šis jam dažnai pasakodavo apie gyvenimą imperijos sostinėje, pilnoje fontanų ir muzikos – ji Zagorskiui atrodė kaip Eldoradas.

Žalga pamažu atitoko. Suprato, kad Augustas šaiposi iš jo, bet nenorėjo išsiduoti.

– Veneros ne Veneros, Leninas – ne darbininkas, buržujus jis, utėlė, – atkakliai papurtė galvą Žalga. Jis buvo stiprus, aukštas bernas iš Lietuvos šiaurės. Sklido kalbos, kad sustabdęs traukinį, kai jam reikėję išlipti. Ir kaipgi tu jį sustabdei, Žalga, klausė juokdamiesi puskarininkiai. Aš stabdžio plombą nuplėšiau ir sustabdžiau, rodydamas sveikus dantis juokėsi kartu su puskarininkiais Žalga. Plombą nuplėšė. Toks galvijas galėtų ir neplėšęs plombų traukinį sustabdyti. Tvertų už raudono rato ir sustabdytų. Jam greitai prilipo pravardė „Šimtą lenkų sustabdys“.

– Ir Dzeržinskis nebuvo darbininkas, – atsargiai šniurkštelėdamas vėl prabilo Snarglius, žvelgdamas į Augustą tarsi lauktų pritarimo.

– Dzeržinskis lenkas, – patvirtino Augustas ir iš karto pats suprato, kad be reikalo. Mėgindamas ištaisyti savo klaidą, pridūrė: – Chroniškas silpnaprotis.

Žalga pasisuko į Pilsudskį ir sucaksėjo liežuviu:

– Pilsudski, ar Dzeržinskis kartais ne giminė?

Pilsudskis su Zagorskiu nuo pat pradžių buvo pravardžiuojami lenkais. Žinoma, Pilsudskiui pavardės niekas nepavydėjo. Dar naujoką jį tampė ir vyresnieji – ar tik tamsta ne giminė anam lenkų išgamai? Ne, ne giminė, ir nenorėčiau būti. O kaip namie kalbi? Lietuviškai, muistė galvą Pilsudskis. Ir ką ketini čia dabar daryti? Mokysiuos kautis, o paskui į Vilnių eisiu. Ar kelnės nenusmuks pakeliui? – žvengė puskarininkiai. Augustui buvo lengviau, bet jis, kaip jauniausias kuopoje, taip pat prisiklausydavo užgauliojimų. Ypač per dantį visus patraukti mėgo Žalga. Ilgainiui Augustas su Pilsudskiu susidraugavo. Žalga juos vadindavo „du lenku". Kai vienas pasisiūlė savanoriu į nuosprendžio vykdymo komandą, teko ir kitam. Kuriam ši idėja šovė į galvą, Augustas jau neprisiminė. Kad ir kaip būtų, abiem dėl tos pačios priežasties.

– Ir Dzeržinskis miręs.

– Bolševikų valstybę valdo numirėliai.

Akimirką visi savanoriai nuščiuvę klausėsi savo širdies plakimo, kuriam pritarė vėjo klabenamas medgalis pašelmenyje, – kai kurie mėgino įsivaizduoti bolševikų valstybę valdančius numirėlius, ir nuo tokių minčių norėjosi lįsti į patalus ir kuo šilčiau apsikloti.

– Ne. Stalinas gyvas. Ir Trockis, ir Bucharinas, Kamenevas. Ir nė vienas iš jų nebuvo darbininkas.

– Iš kur tiek žinai? Gal ir tau bolševikai moka, kad būtum jų agentas? – Žalga išpūtė akis, atidžiai įsižiūrėdamas Augustui į veidą.

Augustas tvirčiau suspaudė šautuvą ir nieko neatsakė.

– Kvailys tu, Žalga. Traukinį sustabdyt gali, o liežuvio nevaldai, – piktai sudraudė pulkininkas Sprangauskas. – Zagorskis teisus. Girdėjau, kažkuris iš jūsų sakė, kad bolševikai darbininkų draugai. Nenorėčiau daugiau girdėti tokių kvailysčių. Draudžiu. Ir nesvarbu, iš buržujų jų vadovai ar ne. Jie blogis.

Įsiminkite tai visiems laikams. Jie nuolat meluoja, sako, kad pas mus nesą laisvės, o Rusijoj didžiausia laisvė. Melas! Paklauskite jų: ar Rusijoj yra visų žmonių rinkimai į valdžią, kaip pas mus į Seimą? Nėra! Ar galima ten leisti nors vieną nekomunistinį laikraštį? Neleidžiama nė vieno! Ar gali laisvai veikti nekomunistinė partija? Ne, už tokią veiklą tuoj į kalėjimą grūda. Ar yra susirinkimų laisvė? Ne. Tai griežtai draudžiama! Kariai, jūs jau įrodėt savo sąmoningumą, kitaip nebūtumėt savanoriai vykdyt teismo sprendimą. Bet atminkite – geriau laisvam mirti, negu gyvam būnant vergauti. Tik taip galvojantis karys gali atremti visas komunistų ir lenkų pastangas mus pavergti!

Kunigas su karininkais atvažiavo automobiliu. Juos atlydėjo du raiteliai. Aplinkui bausmės vietą nuolat sukinėjosi raiti husarai, nes, anot pulkininko Sprangausko, net komendatūroje sklido kalbos, kad bolševikai norės atmušti keturis šunsnukius. Išvaduos ir išsiveš į Rusiją.

Nuteistieji, tarsi liudydami tokių gandų tikrumą, elgėsi labai laisvai – jie iš tikrųjų tikėjo, kad tai tik pagąsdinimas, arba laukė, kad bolševikai atsiųs gelbėtojų būrį. Kunigas vėl priėjo prie komunisto Giedrio, paklausė, ar jis norėtų pasimelsti, tas tik papurtė galvą – nereikia, aš visą gyvenimą kovojau su kunigais, jie sukčiai, pučia žmonėms į akis miglą, o aš kovojau už teisybę. Kunigas peržegnojo užsispyrusį ateistą, – visi čia žinojo, kad Giedrys zakristijono vaikas, – ir pasitraukė, Požėlos nė nebepakalbinęs.

Baltame sniege juodavo iškasta duobė, palei jos kraštą buvo įkasti keturi stulpai. Karininkas perskaitė nuosprendį, Rafailas Čiornyj nusijuokė, linksmu balsu šūktelėjo bendrams „Gulėsime kartu!“, ir visi keturi pasibučiavo. Kai kareivis priėjo ir ėmė rišti nuteistiesiems akis, pasmerktieji smarkiai protestavo. Komendantas piktai mostelėjo sutrikusiam kareiviui – „Užrišt!“

Su raiščiais ant akių juos pririšo prie stulpų. Greifenbergeris plonu balsu riktelėjo „Tegyvuoja komunizmas!“ Staiga pakilęs vėjo gūsis nusinešė dar trijų pasmerktųjų padriką pritariamąjį šūksnį: „munizmas... izmas!..“ Kunigas ėmė kiek įmanydamas garsiau kalbėti „Tėve mūsų“, Augustas stovėjo įsikibęs šautuvo, tarsi tai būtų daiktas, daug kartų sunkesnis už jį patį, daiktas, kurio dabar Augustas turėtų stipriai laikytis, jeigu ne – jį nuneš po velnių žvarbus tamsaus gruodžio paryčio vėjas, štai, jie atsisako į širdį priimti Jėzų, tai priims švino, sušnabždėjo šalia stovintis Pilsudskis, bet niekas nesijuokė, niekas nemetė jokios replikos, visi buvo susikaupę, įsikibę šautuvų kaip ir Augustas. Nušauti žmogų nėra taip lengva, kaip atrodo, tai ne šiaudų maišas, sakė puskarininkis, kai savanoriams buvo išdalyti šaudmenys, taikyti į krūtinę, nešaukit į galvą, nes galit nepataikyti, o dar geriau į pilvą, tada, jei kulka kils aukštyn, kliudys krūtinę, jei žemiau, patys suprantat, jie juokavo, jiems iš pradžių tai atrodė didvyriška pramoga, tada puskarininkis ir pasakė, žmogų nušauti nėra lengva, kad ir koks būtų, tai Dievo padaras, ir štai, kai išsirikiavo priešais keturis pasmerktuosius, juokauti nebesinorėjo, suprato, kad puskarininkis buvo teisus, šalo rankos, kaito paširdžiai, Augustas beveik jau gailėjosi pasisiūlęs savanoriu į nuosprendžio vykdytojų gretas, meilė tėvynei atrodo labai graži, kai skaitai laikraštyje ar žurnale, per pamaldas Vasario 16-tąją ar saliutuojant Naujųjų metų proga. Tačiau šaltą žiemos priešaušrį žvelgiant pasmerktiesiems mirti į veidus meilė ir tėvynė atrodė labai tolimos, labai neįtikinamos sąvokos, tarsi tai būtų iš popieriaus iškirpti žodžiai, kuriuos stipresnis vėjo gūsis gali nunešti į juodą dangų.

„Vykdyt!“ – pasigirdo balsas, šautuvai prapliupo nesutartinai, nesulaukę komandos „Ugnis“, šūvių garsas nusirito iki keturių vienplaukių vyrų, nugriovė juos, paskui staiga šovė aukštyn, į juodą dangų, ir nebeatsimušė nuo jo kaip nuo veidrodžio, ir

nebegrįžo, prasmego tamsoje, kaip kulkos pasmerktųjų kūnuose, šie bejėgiškai susmuko, už nugaros apsikabinę stulpus, atrodė, kad tie stulpai išaugo iš pasmerktųjų kūnų, iš raudonų kraujo dėmių marškiniuose, ateis pavasaris, ir stulpai sukraus pumpurus ir sužydės, ir kels tas žydėjimas visiems praeiviams šiurpą.

Ir iš karto stojo tyla, tik girdėjosi, kaip Snarglius traukia nosį garsiau ir dažniau nei įprastai. Ėmė snigti smarkiau ir smarkiau, tarsi šūvių garsas būtų prakiurdęs sunkius, sniego miltų pritvinkusius debesis, snaigės krito ir krito ir klojo įgulos karių, grįžtančių iš egzekucijos, pėdsakus, žmonių ir kanopų, ir vežimaičių ratų pėdsakus, greitai jų beveik nebesimatė, tarsi nieko ir nebūtų buvę, ir ką tik kupsojęs juodos žemės kauburys taip pat buvo užklotas balta marška.

Mirtis panaši į sniegą, pagalvojo Augustas, šalta ir stora antklodė, amžiams užklojanti tave nuo gyvenimo.

ONANIZMAS

Yra vienas labai blogas paprotys, kuris labai išsiplatinęs. Tas paprotys yra onanizmu vadinamas.

Jeigu onanizmas žmogui nekenktų, apie jį galima būtų tylėti. Bet dažniausiai onanizmas sunkiai atsiliepia žmogaus sveikatoje ne tik tuo pačiu laikotarpiu, bet palieka blogų pėdsakų ir tolimesniam jo gyvenimui.

Pažiūrėkime į to žmogaus veidą, kuris labai dažnai užsiima onanizmu. Jis atrodys išbalęs, iškūdęs, įdubusiomis akimis, po akimis mėlynės, veidas dažnai spuoguotas, rankos - pamėlynavusios; toksai žmogus neturi bendrai geros vyriškos išvaizdos, yra silpno kūno, atrodo lyg išgąsdintas, vaikščioja sukumpęs, nemėgsta draugystės, stengiasi būti vienas. Dvasinis tokio žmogaus stovis taipgi sutrinka: jis greitai viską užmiršta, sunkiau galvoja, greitai susierzina.

Augustas atsirėmė į kėdės atkaltę, pasirąžė, pakėlė delnus prie veido, perbraukė jais per skruostus – skruostai buvo kiek įdubę,

kakta aukšta, ausys šiek tiek atlėpusios, mėsingos, įraudusios – skaitydamas Augustas timpčiojo jas pirštais, ir šis pasikartojantis veiksmas neabejotinai išdavė jo susidomėjimą straipsniu.

Jeigu vyras iš jaunų dienų ir dažnai užsiima onanizmu, jo valia visiškai ištyžta. Žinodamas ir jausdamas, kad tai yra kenksmingas ir negražus dalykas, po kiekvieno onanizmo įvykio jis nutaria daugiau to nedaryti, bet geiduliui patenkinti, jis laužo savo nusistatymą ir tęsia toliau tą šlykštų darbą.

Augustinas vėl pakėlė akis nuo žurnalo, pasiklausė atsukęs ausį į durų pusę – pasigirdo, kad kažkas vaikšto po klubo salę. Jis atsistojo, pradarė duris, pasižvalgė tuščioje patalpoje, šūktelėjo skardžiu balsu:

– Kas čia tęsia savo šlykštų darbą? Kas? Komunistai? Onanistai nelaimingi!

Nusišypsojęs pats sau, grįžo prie stalo ir skaitė toliau:

Toksai valios ištvirkimas palaužia galutinai visą žmogų: jis jaučiasi bjauriausiu žmogumi pasaulyje, didžiausiai nelaimingu; jis yra nusiminęs. Jausdamas, kad kūno stovis jo blogas, jis mano, kad įgijo kokią nors blogą ligą, sugadino onanizmu kokią nors svarbią kūno dalį, bet kreiptis į ką nors patarimo neišdrįsta, nes bijo pasakyti, kad užsiima onanizmu.

Pastebėjus, kad kas nors yra panašaus stovio ir kad jis užsiima onanizmu, reikia stengtis tokį žmogų nepaleisti niekur iš akių, būti su juo drauge, nepalikti vieno.

Augustas pasiėmė keletą seno laikraščio atraižų, atsikėlė nuo geležinės lovos, pataisė šiaudinį čiužinį, įtempė susiglamžiusią antklodę ir išėjo iš budėtojo kambarėlio.

Geras straipsnis. Reikėtų būtinai parodyti Žalgai. Ir pagąsdinti, kad jo veidas išbalęs ir iškūdęs. Ir mėlynės po akimis. Juo

onanizmas dažnesnis, tuo pėdsakai bus gilesni. Žalga, tavyje yra du metrai onanizmo. Ir šimtas kilogramų kretinizmo. Žalga buvo pats aukščiausias vyras kuopoje, Augustinas, būdamas vidutinio ūgio, greta jo kartais pasijusdavo nejaukiai. O ką, jeigu majoras teisus, ir kas antras kareivis jau sugadinęs kokią nors kūno dalį? Greičiausiai sugedusi kuri nors majoro kūno dalis, ir ta dalis – galva.

Eidamas per salę, grįžtelėjo į dešinę – prie paveikslo, vaizduojančio šiuolaikinį karį su šautuvu ir senovės karžygį su kalaviju; žvakė buvo užgesusi. Jį erzino šitas „altorius", tačiau klubo viršininkas liktinis viršila reikalavo, kad čia niekad neužgestų ugnis, nušviečianti tarp dviejų karių, tarp šiandienos ir senovės, į padanges kylančią Gedimino pilį, tebebuvusią klastingo lenko gniaužtuose. Čirkštelėjo degtuką, uždegė žvakę. Įdomu, koks jis – Vilnius.

Jeigu tu vyras – trauk kalaviją, eidamas į išvietę niūniavo Augustas, jokia galybė neprivers mūsų išsižadėti savo sostinės, kur Lietuvos Šventovė, Gedimino Pilis, Aušros Vartai, Vytauto Grabas... Šnerves kuteno šviežių išmatų kvapas, bet dar baisiau buvo šaltis, žnaibantis sėdmenis, sėklidžių kapšelį verčiantis susitraukti ligi neįtikėtinai mažo kamuoliuko.

Grįžęs į patalpą, Augustas vėl išsidrėbė ant lovos, išsitraukė iš kišenėlės veidrodėlį, atidžiai apžiūrėjo savo veidą, šyptelėjo sau ir ekspromtu surimavo: „Geriau onanistas negu komunistas." Ir pridūrė: *es ist kalt*.

Jis pabėgo iš namų, savanoriu išėjo į kariuomenę, nors laikai, kai savanoriai su ginklu rankoje gynė Lietuvą nuo lenkų ir bolševikų, jau seniai nugrimzdo į praeitį. Namuose atmosfera buvo nepakenčiama, tėvas visiškai išsikraustė iš proto, teta Katrė kasdieną vaikščiojo į bažnyčią ir meldėsi už velionės sesers sielą, už bepročio svainio sielą, už savo sielą, už visų žuvusių kare sielas, grįždavo nuvargusi, pikta, kad Augustas

nenori nei mokytis, nei dirbti, – neliko nieko kita, tiktai sprukti į kariuomenę.

Augustas vėl atsivertė žurnalą:

– *prieš Didįjį karą iš tūkstančio karių veneros ligomis sirgo 13,4% prūsų kariuomenės, 47,9% rusų, 54,7% austrų, 89,1% italų kariuomenėse*, jis irgi mielai pasinaudotų prostitutės paslaugomis, nors *katalikų tikyba draudžia nesusituokusiems turėti lytinis santykis*, tačiau neturi pinigų, nori lytinių santykių, turėk litų, kaip sako Žalga, tiesa, jis sako ne „litų", o „lytų", tik pinigų jis neturi, o jeigu sutaupo, iš karto bėga pas daktarą Šmigelskį, nuolat pasigauna triperį iš tų mergaičių, ak.

Skersgatvy tyli jauna mergaitė,
Širdy paslėpusi, jai ten nerimsta kas,
Šypsodama vadino į save kiekvieną,
Nudažius lūpas ir paleidusi kasas

Augustas klausėsi skalsiai traškančių pliauskų krosnyje, trauk kalaviją ir į Vilniją, jis mielai trauktų, jeigu tik vadai įsakytų, jis visus sutvarkytų: ir vokiečius, kurie niurzga dėl Klaipėdos krašto, ir žydus, kurie nuolat rezga finansinius neramumus, ir lenkus tikrai kardu išvaikytų iš Vilniaus, o bolševikai daugiau nebenorės, keturis sutvarkė ir dar sutvarkys, jeigu prisireiks, ir keturis, ir keturiasdešimt, ir keturis šimtus tūkstančių, jis užsimerkė, įsivaizdavo save atjojantį žirgu plačiomis Vilniaus gatvėmis Jurgio prospektu tiesiai prie Katedros su trimis statulomis virš frontono, prie šventovės, už kurios styro Gedimino pilies bokštas, paskui jis Pilies gatve patraukia Aušros vartų link, pavargęs, dulkėtu veidu, nulipa nuo žirgo, priklaupia, prie jo prieina graži mergina, duoda atsigerti iš ąsočio gaivaus šaltinio vandens, ne, geriau vyno, pilną ąsotį gardaus prancūziško vyno, krūtinė sušyla, teta Katrė jam, vos sulaukusiam keturiolikos metų, liepė garsiai dešimt kartų perskaityti ištrauką iš *Pradžios*

knygos, tuomet Judas tarė Onanui, sueik su savo brolio žmona ir atlikdamas jai svainio pareigą duok savo broliui palikuonių, bet Onanas, žinodamas, kad palikuonis nebus jo, sueidamas su brolio žmona, visada išliedavo savo sėklą ant žemės, nes nenorėjo duoti broliui palikuonio, ką jis darė, buvo nedora Viešpaties akyse, Viešpatis ir atėmė jam gyvybę, kaip gerai, kad jis pagaliau ištrūko iš namų, kai grįš, ims ūkį į savo rankas, tvarkysis kaip šeimininkas, o ne kaip samdinys, susiras merginą, tarp kareivių iki šiol sklinda kalbos, kad anuomet, dar 1919, 1920-aisiais, herojiškais savanorių laikais, kai vyko kovos su šunsnukiais lenkais, iš nelaisvės išvaduotos merginos būdavo labai dosnios kariams, dosnios, štai taip, Augustas pajuto, kaip karštis ten, apačioje, pamažu plečiasi, tvinksta, brinksta, ir nesusilaikęs palietė virpančiais pirštais save, nebetelpantį munduro narve, augantį, pilnėjantį kaip geltona sunki pilnatis virš tamsaus horizonto brūkšnio, mėnuo, liejantis minkštą dangišką šviesą ant smulkių nuodėmių miško.

9.

Adolfas buvo įsitikinęs, kad tuojau prasivers siena ir įeis žmogus. Vyras, turintis psichikos problemų. Didysis Inkvizitorius, Poncijus Pilotas, kiborgas iš ateities, ir pradės apklausą, pateiks kaltinimus, nuoskaudų sąrašą ar panašiai. Bet stiklas tylėjo. Tokie nepermatomi stiklai rodomi filmuose apie policiją, padaras, esantis kitoj pusėj stiklo, kaip tik tai norėjo akcentuoti – tu esi stebimas didesnės jėgos. Jėgos, kurios dydžio nė nenumanai, kurios niekaip negali paveikti, kuriai negali pasipriešinti. Bent jau kol esi čia, tarp keturių sienų, priešais didelį tamsų stiklą. Taip vabalas jaučiasi prismeigtas po mikroskopu. Didžiulis mi-

kroskopo stiklas nukreiptas tiesiai į jį. Adolfas apsižvalgė, tarsi ieškodamas, kurgi ta adata.

Jis neturėjo jokios nuovokos, kas yra kitoje pusėje stiklo, tačiau nuojauta sakė: tai žmogus, turintis galių. Galbūt ne vienas žmogus. Juk vienas tokio kalėjimo nepastatysi. Nebent būtum visiškai išsikraustęs iš proto. Baimės bangos viena po kitos nusirito Adolfo kūnu. Bepročiams nereikia pinigų, su jais neįmanoma susikalbėti. Jis tai žinojo, nes visą vaikystę praleido su puskvaišiu broliu Simonu. Daumanu, kaip jį vadino motina. Jis buvo ne puskvaišis, jis sirgo dauno liga. Visiškas beprotis, su juo buvo neįmanoma susikalbėti.

Ozo šalies burtininkas, sukriošęs, kompleksuotas ir dėl to siaubingai kerštingas iškrypėlis – štai kas kitoj pusėj, ir jis padėties šeimininkas. Adolfas nieko negali padaryti. Jis negali netgi išsakyti savo paniekos, nes stiklas nekalba. Žiemą gulėdamas ant ežero gali rėkti į tamsią gelmę pro ledo veidrodį – niekas neatsilieps. Žuvys nekalba. Žuvys? Kuo čia dėtos žuvys? Jį gali ir prigirdyti – užlieti vandeniu šią patalpą arba miegantį surišti ir įmesti į ežerą.

Vėl kūną sukaustė baimės šiurpulys. Baimė – štai kas yra toji adata, kuri prismeigė jį prie smalsaus ir ciniško tyrinėtojo stalo.

Adolfas visiškai neturėjo imuniteto skausmui. Mintis apie kankinimą jį varė iš proto. Galbūt jį su kuo nors supainiojo ir klaida greitai paaiškės? Tada visas piktadario triūsas nueitų veltui. Pašalinti Adolfą kur kas lengviau, nei surengti pagrobimo operaciją iš naujo. Jeigu, žinoma, pagrobėjas suklydo. Vadinasi, geriau jau jis (jie) nebūtų klydęs – lieka viltis, kad paleis. Būti priklausomam tik nuo vilties – tokia situacija gali sukelti šleikštulį.

Turėdamas pakankamai laiko, Adolfas perkratė mintyse visus įmanomus variantus: reikalaus išpirkos? Nesąmonė, pinigų jis

neturi tiek, kad dėl jo būtų verta rengti tokius apartamentus, Gvantanamo kalėjimo patalpas tokioje skylėje. Tiesa, po motinos mirties – tėvą ji pergyveno beveik dešimčia metų – Adolfas pardavė namą, kuriame ji gyveno, tačiau pats nė nebuvo nuvažiavęs pasižiūrėti, įgaliojo nekilnojamojo turto agentą pervesti gautus pinigus į labdaros fondą. Motina prieš mirtį apsileido. Ji pradėjo degraduoti nuo to laiko, kai Sąjūdis laimėjo rinkimus, kai komunistai ėmė gėdytis savo bilietų, savo nuopelnų partijai ir tėvynei. Ji kaukdavo piktu žvėries balsu išgirdusi Landsbergio pavardę, rėkdavo, kad mėsos jau nereikia sūdyti, Landsbergio visur pilna kaip druskos, o kai druska, kaip ir visi kiti produktai, tapo normuota, juokėsi žmonėms į akis ir sakė, pasisūdykit Landsbergiu. Valstybė išsilaikė, vėl į valdžią grįžo komunistai, tačiau motina nebegrįžo. Metė darbą, užsidarė nuo visų, gyveno tik iš pensijos, gėrė pigų spirituotą obuolių vyną, laikė kokius penkis tūkstančius kačių, anot agento, visas kadaise buvęs pakenčiamas namas dvokė kačių išmatomis ir atrodė kaip žvejybinis traleris, išmestas ant kranto, – kampai apgriuvę, stoge skylės, pusė langų užkalti faneros lakštais. Motina niekad nesutiko, kad sūnus jai pagelbėtų, ir gyveno apsišikusi vien tam, kad parodytų savo protestą, kad pasakytų pasauliui, kaip jinai nekenčia įvykusių permainų. Matyt, tai ir vadinama principais. Principai, kurių laikydamasis žmogus pelno arba šventojo, arba idioto vardą.

Maniakas. Ten tikrai maniakas. Neperregimas stiklas, sandėlis užkampyje, kankinimas nežinomybe – tai tipiški maniako požymiai. Jeigu būtų vadovėlis maniakams atpažinti, šie faktoriai puikuotųsi pirmame puslapyje.

Kankinti žmogų nežinomybe –geriausias kankinimo būdas. Iš tų, kurie nesusiję su fiziniu skausmu. Tavo siela pasodinama ant metalinio kibiro su skyle dvasiniam užpakaliui, ir Laikas ima kaitinti tą kibirą, po jį blaškosi Likimo žiurkė, o dar geriau –

Vėžys, ir tas Likimo Vėžys arba Žiurkė anksčiau ar vėliau įlįs į tavo sielos šiknaskylę, į labai dvasingą ir dorą šiknaskylę, o tu jau būsi miręs iš baimės dėl nežinomybės.

Smagu gąsdinti žmones, nežinančius nei dienos, nei valandos. Kad jie nebūtų tikri dėl savo rytojaus, dėl savo sveikatos, dėl turto, dėl artimųjų. Dėl nieko. Žmonės, neištvėrę tokio kankinimo nežinia, virsta bomžais. Spjauna į viską, ką galėtų prarasti, ir išeina į gatvę, miega po tiltu, miršta be jokio įsipareigojimo ką nors užbaigti, kam nors grąžinti skolą, pastatyti ant kojų vaikus. Visuomenė jų gailisi, o elgetos – laisviausi žmonės. Neturi prarasti nieko, tik gyvybės grandines. Ar yra tokių rūšių maniakų – kankinančių nežinia. Vienintelis Adolfui žinomas – krikščionių Dievas. Maniakai kartais būna labai rafinuoti. Holivudas šią dirvą jau nualinęs iki absurdiško bergždumo – jie būtinai vaikystėje patyrę tėvo, rečiau motinos, prievartą, išžaginti fiziškai arba emociškai, žeminti, niekinti ir kitokiais būdais terorizuoti, per ilgą laiką šios traumos jų supuvusiose smegeninėse transformuojasi į kokius nors ornamentuotus geidulius ir išrankias niekšybes. Pagal tokias charakteristikas kiekvienas žmogus maniakas. Tėvai visados prievartauja vaikus vien dėl to, kad jie suaugę ir mano turį teisę kišti vaikui į galvą visokį šlamštą, vadinamą „gyvenimo samprata“.

Kodėl aš? Tokį klausimą pakliuvę į keblią situaciją linkę užduoti visi – kodėl aš, kodėl man taip atsitiko, juk visi daugiau ar mažiau ne be nuodėmės, valgo, geria, ištvirkauja, kodėl man ši liga, ši avarija, šis skausmas, šis maniakas... Adolfas suvokė, kad ši situacija pamažu darosi verta saviironiško žvilgsnio, tačiau juokas jo neėmė. Ir netgi keldamas kvailus egzistencinius klausimus, jis nesijautė kvailys, lygiai kaip kvailys nesijaučia žmogus, pratrūkstantis vaikiškai taškytis snargliais, kai mato savo artimąjį, kišamą į kapo duobę...

Adolfas įtempė smegenis, stengdamasis sugalvoti ką nors, kas galėtų padėti užpildyti kartkartėmis atsiveriančią bauginančią, baimės sklidiną tuštumą galvoje. Nežinia iš kur atmintyje iššoko skaityta istorija: tai atsitiko seniai, dar XX amžiaus pradžioje, lyg Rusijoje, lyg Kijeve. Mergina, sužinojusi, kad sužadėtinis ketina ją mesti, pasikvietė jį į svečius, nugirdė ir tada, galbūt apimta nevilties, o gal kaip tik labai racionaliai viską apskaičiavusi, nupjovė jam nosį. Teisme mergina taip paaiškino savo elgesį: subjauroto vaikino nė viena moteris nebenorės, o jinai jį mylėsianti ir tokį.

Ar Bo galėtų jį mylėti tokį? Ar seksas perauga į meilę, ar atvirkščiai – meilė pasibaigia seksu, o su seksu pasibaigia ir meilė? Buridano asilas palyginti su juo – tikras filosofas.

Meilė žmones padaro išradingus ir žiaurius. Taip, anapus stiklo yra jo trokštantis, jo geidžiantis vyras. Adolfas pabandė įsivaizduoti dvi galimybes – mirtį arba homoseksualią meilę, ir automatiškai pasirinko mirtį. Paskui, po bergždžių pastangų numaldyti apmaudą, kylantį tik dėl bejėgiškumo, vėl grįžo prie šios dilemos – meilė arba mirtis. Ne meilė, o seksas, ir seksas su vyru. Juk jis negalėtų mylėti vyro, tiesa? O ar galėtų gyventi išprievartautas vyro? Iš esmės, jeigu ant Temidės svarstyklių būtų padėta vyriška garbė ir gyvybė. Liesa, nušiurusi Pažeminimo Žiurkė, lendanti tau į dvasinę subinę. Štai kas baisiausia. Ir sunku būtų racionaliai tai paaiškinti.

Adolfas prisiminė Viktoriją, tiksliau, ne ją, o seną pederastą, su kuriuo diskutavo panašiomis temomis. Kokiomis temomis – na, maždaug, subinė ir sąžinė, o gal – laisvė ir subinė.

Adolfo draugė operos solistė Viktorija buvo nusivedusi jį į klubą, kuriam priklausė neturintys šeimos piliečiai. Oficialiai klubas vadinosi „Narcizo šaltinis“. Viktorija norėjo vaikų, bet niekaip nespėdavo jų pradėti, nes potencialūs tėvai nuo jos nuolat pasprukdavo. Adolfas taip pat buvo vienas iš pabėgėlių,

bet vėliau jiedu susibičiuliavo ir kartais susitikdavo pasidulkint. Adolfas paprasčiausiai pasiilgdavo talentingų Viktorijos kūno formų ir naudodavosi jos permanentine vienatve. Kaipgi taip, stebėdavosi sunkiai alsuodama Viktorija po sultingo orgazmo, mudu abu vieniši, bet sudėjus mūsų vienatves į krūvą vis tiek nieko neišeina. Matyt, mūsų vienatvės skirtingų dažnių, atsakydavo Adolfas ir atsisveikindavo su Viktorija ligi kito karto.

Dauguma klubo narių buvo homoseksualai – senstančios lesbietės ir žavesio netekę gėjai. Pagyvenęs vyras, demonstruodamas toleranciją ir draugiškumą, užkalbino Adolfą – Adolfas laikėsi nuošaliau, kuo arčiau baro, kad spėtų laiku prisigerti.

– Kam jums visa tai? – iš karto paklausė Adolfas.

– Kas – tai? – mandagiai paklausė senis.

– Visas šis vienišų subinių paradas?

– Mes analitikai. Kaip tik dėl to čia ir susirenkame – kad paklaustume savęs ir vieni kitų, kam mums visa tai, – įdėmiai žiūrėdamas į akis šyptelėjo vyriškis, kaip vėliau paaiškėjo, baleto kritikas, pats kažkada šokęs kordebaleto trupėje. Kitaip tariant, tai buvo žmogus, kurį aplenkė solisto likimas. Adolfas jau seniai pastebėjo dėsningumą – jeigu kalbi su žydais ir homoseksualais, neišvengiamai anksčiau ar vėliau kalba ims suktis apie žydus ir homoseksualus. Ir vieni, ir kiti turėdavo pretenzijų Adolfui – pirmieji dėl holokausto, antrieji dėl sekso. Iš esmės tai kažkuo net panašu, sakydavo Koka (kuris, beje, vienintelis jo pažinotas žydas, kalbėdavęs apie save ironiškai). Tik seksas – trumpalaikis malonumas, o holokaustas – keliems šimtams metų. Todėl kiekvieną kartą, kai tik susitikdavo žydą arba homoseksualą, pagrindinės temos imdavosi nedelsdamas, kad nereikėtų laukti, kol jos griebsis pašnekovas.

Tą patį vakarą, jau būdamas gerokai apgirtęs, Adolfas vėl atsidūrė šalia senojo baleto kritiko, kuris šnekučiavosi su populiariu TV laidų vedėju, ryšinčiu ryškią kaklaskarę:

– Hamletas neabejotinai homoseksualus, kolega, – dėstė karštantis baleto kritikas. – Bjaurėjimasis motinos sanguliavimu su dėde tais laikais tikrai nebuvo populiarus. Jie krušosi tarpusavyje kaip katės, nepaisydami jokių giminystės saitų. Kraujomaiša ir išsigimimai – kiekvienos save gerbiančios aristokratų giminės ženklas. Vesti savo pusseserę ar ištekėti už pusbrolio – anglai tik tai ir darydavo! Tai viena. Antra – Hamleto požiūris į Ofeliją.

– Jis ją nugirdė. Ne, jis ją prigirdė. Pirma prigirdė, paskui nugirdė. Kitaip tariant, *to pee or not to pee*, – mėgino pašmaikštauti Adolfas, bet niekas nesijuokė.

– Jis ja šlykštėjosi, – reagavo į Adolfo išsišokimą kalbėtojas. – Bjaurėjosi lygiai taip pat, kaip Nabokovo Humbertas suaugusiomis, pernokusiomis patelėmis. Ne! Kur kas aistringiau – Ofelijos pamišimas ir savižudybė kaip tik pabrėžia Hamleto požiūrį į moteris. Jam nereikėjo moterų! – senis kreipėsi į Adolfą, nors tebežiūrėjo į TV žvaigždę. Adolfas net pagalvojo, kad jiedu ims bučiuotis ir jisai susivems nuo tokio vaizdo. – Ir apskritai, jaunuoli, jūs jau turėtumėte žinoti, kad meilė tarp vyro ir moters trunka devynetą mėnesių, paskui prasideda rutina, vaikų auginimas, tai yra vergavimas giminės pratęsimo instinktams. Tos pačios lyties atstovų meilė – tikra meilė, nes ji nesiekia rezultato, ji mėgaujasi pačia savimi, giliausia meilės, atsidavimo vienas kitam esme. Šiais laikais būti gėjumi – reiškia sąmoningai apsispręsti, o ne gėdingai prisipažinti!

– Taip, be abejo, sutinku. Ir Oidipas buvo homikas, permiegojo su motina, o iš ryto paaiškėjo, kad tai buvo tėvas, – atsikirto Adolfas.

– Ironija ne pats galingiausias ginklas šiame pasaulyje, jaunuoli, – pasakė kritikas ir koketuodamas palietė Adolfo alkūnę, tuo pat metu mirktelėdamas TV žvaigždei. Šis moteriškai atlošė galvą ir be garso sukikeno. – Jūs, matau, iš tų, kurie sunkiai apsisprendžia.

Žmogus iš TV tiesiog kriuksėjo iš pasitenkinimo.

Adolfas nenorėjo veltis į amžiną pokalbį, kad visi vyrai yra homoseksualai, tačiau tik homoseksualai tai žino. Įdomu, kai bučiuoji šikną sukriošusiam balerūnui, tuos pederastiškus ūselius nusiimi, ar jie tau tarnauja kaip šepetukas išangei pravalyti, – norėjo paklausti įsilinksminusio šoumeno, tačiau dėl viso pikto susilaikė.

– Matote, – pasakė jis, šypsodamasis saldžia popiežiaus šypsena, – nebuvo jokio Hamleto. Ir jokio Šekspyro nebuvo. Visa tai prasimanymas. Tai jūsų vaizduotės padarinys.

– Kvailystė – blogiausias argumentas, ir aš jau per sunkus tokiems pa, – parodė gelsvas iltis kritikas. Žmogus iš televizijos ir vėl pataikūniškai nusijuokė.

– O jūs pasičiupinėkite galvą. Atidžiai, milimetras po milimetro.

– Kuo čia dėta mano galva? – sušvokštė senis ir nepatikliai žiūrėdamas į Adolfą atsargiai palietė savo pakaušį, dengiamą rusvai dažyto peruko.

– Jeigu atidžiai ištirtumėte savo makaulę, būtinai rastumėte joje skylutę, į kurią įkišta mikroschema su Hamletu, Humbertu ir homoseksualumu. Visa tai – robotų darbas. Robotai seniai mus valdo. Kuria visokias nesąmones ir įkiša mums į galvas. Lygiai taip pat, kaip jūs pimpalus vienas kitam į subinę! Aš mielai būčiau gėjus, nes gėjai visuomet patinka moterims, o moterims patikti gerai, kaip minėjot, vienintelis vyro tikslas šioje žemėje – patikti moteriai, bet jau tas jūsų būdas patirti malonumą – neestetiškas jis, po velnių, šlykštus! Į subinę turi teisę lįsti tiktai urologas, ir tai geriausia jį po to nužudyt! Mirtis urologams ir pederastams, valio, draugai gėjai, *ura*!!!

Adolfas jau buvo prisilakęs kaip kiaulė, ir Viktorijai teko skubiai jį išvesti iš klubo.

Ar tu galėtum būti dulkinamas vyro, ar tai būtų paprasčiausias išsisukinėjimas, kūno aukojimas dėl sielos išganymo? Čia, rūsio realybėje, toks klausimas skambėjo visai nejuokingai.

Koks gi išganymas, jeigu nusidėsi savo gyvybiniams principams?

Kokiems principams? Gelbėti savo gyvybę – štai pagrindinis kiekvienos būtybės principas. Savisaugos instinktas – jis galingesnis už visas konvencijas, už visus šūdinus žmonijos susitarimus, vadinamus morale ir etika.

Ar iš tiesų taip? O kaipgi didvyriai, žmonės, neišdavę savo principų?

Kokie žmonės?

Na, pavyzdžiui, Sokratas?

Sokratas? Juk jis buvo homoseksualas! Pyderas, tvirkinęs jaunimą ir už tai nusipelnęs mirties. Jam miegoti su vyru nebūtų jokia dilema. Graikiška meilė, suknistas graikiškas vyrų dulkinimasis tarpusavyje, nors Platonas tai vadino dialogais.

Seksualinė orientacija niekuo dėta – juk kalbame apie etinį principą: neišduoti savo idėjos, neprarasti tapatybės dėl tokio menko niekniekio kaip tavo asmeninė gyvybė.

Vadinasi, tu viską padarytum, kad tik liktum gyvas?

Negarbingas klausimas, kai mano gyvybei gresia pavojus.

Užuodžiu žiurkę.

Pats tu žiurkė.

Sunku įsivaizduoti, koks triukšmingas pasaulis, kol tavęs neištinka tikra, tiršta, sultinga tyla. Nusipenėjusi ir dusinanti. Kai girdi tik savo širdies plakimą, ir dar baisiau pasidaro, kai prabyla ne žmogus, atėjęs tavęs išvaduoti, o siena. Murmanti siena.

Adolfui iš nevilties ėmė mausti paširdę. Jis pradėjo kalbėtis su savimi. Akivaizdūs beprotybės požymiai.

Ne, tai ne beprotybė, sako jam kažkas, ką jis suvokia kaip savo mintis, tai tik bandymas tai beprotybei nepasiduoti. Jis visiškai

neturi valios šiam vidiniam balsui – jis aiškiai girdi šnabždesį, murmesį, tačiau ne išorėje, o viduje. Nusiramink, nieko baisaus, sako jis pats sau.

Iš tiesų girdi balsą, nieko baisaus, aš su tavimi.

Adolfas atsimerkė ir garsiai paklausė: kas čia?

Jokio atsako.

10.

Adolfas Hitleris, Vokietijos fiureris, valstybės reichskancleris, stovi nuogas priešais milžinišką veidrodį ir susikaupęs onanizuojasi.

Toks vaizdas Vincinei prieš akis iškyla visada, kai tik perskaito laikraštyje arba per radiją išgirsta minint žodį Hitleris. Jau galima sriubos nebesūdyt, užtenka Hitlerio – jis visur kaip druska, kartais sako ji prie pietų stalo.

Vincinė niekad nebuvo kare, tačiau kiekvienam karingai nusiteikusiam Olandijos vyrui galėtų pasakyti, kad karas yra bergždžias dalykas. Ji taip ir sakydavo, įsčiomis jaučiu, kad karas tuščias reikalas.

Ji dažnai čia sėdi, restorane tarp virtuvės ir valgomosios salės, kurioje klientai susirenka tiktai po pietų, švenčių, turgaus dienomis, be abejo, po mišių. Bažnyčia netoliese, todėl daugelis apylinkių katalikų, sutvarkę sielos reikalus, traukia į „Odeoną" palepinti kūno – išgerti degtinės, pasėdėt, paklausyt radijo arba patefono plokštelių, aptarti laikraščių. Benjamino Belozaro smuklė kitapus gatvės, ir jis, išėjęs ant smuklės laiptų, kartais nervingai pešioja skystą juodą barzdą, murma kažką po nosim ir grįžta atgal. Jo tėvas, Joselis Belozaras, buvo klestintis verslininkas. Po tėvo mirties smuklę paveldėjęs Benjaminas matė, kad

verslas nesiseka, tačiau nežinojo, ko griebtis. Augustas, Vincinės vyras, tik juokdavosi – su manim nelengva konkuruoti. Iš tiesų su juo konkuruoti sunku.

Kai jis grįžo iš kariuomenės, pratarnavęs ten pusantrų ir dar porą metų liktiniu viršila, Olandijoje jam lygaus vyro nebuvo. Su protu seniai susipykęs senasis Zagorskis, retkarčiais dar išklystantis į dvaro apylinkes, dažniausiai į paežerę prie Murmančios sienos, buvo panašus į šešėlį, o gal tai jo šešėlis dar kažkuo priminė žmogų. Vyriausiasis jo sūnus išvažiavo gyventi pas tolimus giminaičius prie Krokuvos, sesuo ištekėjo ir persikėlė į vyro namus, Augustas tapo vienvaldžiu ūkio šeimininku, pasiėmė paskolą iš banko, išsinuomojo namą miestelio centre ir atidarė jame restoraną. Restoraną pavadino „Odeon": grįžęs iš kariuomenės jis mėgdavo kalbėdamas įkišti kokį nors skambų užsienietišką žodį, pasakoti apie filmus, kuriuos matęs Kaune, apie Marioną Devis ir Garį Kuperį, apie žvilgantį, spindintį pasaulį, kuriame moterys rūko ilgas cigaretes, dėvi lengvas kaip plunksna skrybėlaites, o prie jų kojų klūpo vyrai su smokingais, liaunais ilgais pirštais ištiesę beprotiškai daug kainuojančius brangakmenius. Vincinė buvo laiminga. Laiminga, nes Augustas išsirinko ją. Per pamaldas jo galva nuolat sukdavosi į moterų pusę, kur ji sėdėdavo šalia motinos, po pamaldų jiedu paprastai persimesdavo vienu kitu žodžiu, o vieną sykį Augustas pašnibždėjo jai į ausį – norėčiau, kad būtum mano vaikų motina, ir jos širdis ištirpo kaip ledas ant pjuvenų kaitrioje pavasario saulėje. Be abejo, ji nebuvo apsiseilėjusi kalė, kuri tik vizgina uodegą ir laukia savo šeimininko, tai Vincinė Augustui pasakė iš karto – nebūsiu tau tarnaitė. Jei būsi manęs vertas – tapsiu partnere. Šį gražų, paslaptingai ir iškilmingai skambantį žodį ji buvo perskaičiusi kultūros žurnale. Partnerė – skambėjo kaip iššūkis. Beveik kaip pantera.

Onanizmu užsiimantis Hitleris vėl šmėkštelėjo Vincinės galvoje. Kartą prieš miegą Augustas ėmė samprotauti, ar didieji vyrai, tokie kaip Hitleris, turi laiko moterims, ar susitvarko patys, tiesiog padedami rankos. Vincinei nepatiko tokios šnekos, ypač apie moteris. Lyg jos būtų tvarte stovinčios avys, kurias vyras šeimininkas kartais aplanko. Tarp didžiųjų darbų randa laiko ir moterims, pamanykit.

– Ir vėl širdį maudžia, – dūsavo Abramzon, smiliumi ir nykščiu stipriai suėmusi puodelio ąselę, o mažylį atkišusi taip toli, kad atrodė, tai jau nebe jos pirštas, o šiaip kažkoks padaras kitoje stalo pusėje.

Vincinė nieko neatsakė, o Abramzon perdėtai garsiai sriūbtelėjo.

Žemyn, į ežero pusę gyveno amatininkai: blekorius Chaitas, kurpius Vitminas, laikrodininkas Turla, į kalną, į bažnyčios pusę – mėsininkas Milvidskis, konditerininkas Mozė Zaksas, balnius Plečkaitis. Ant kampo, kur susikerta Basanavičiaus bei Dariaus ir Girėno gatvės, stovėjo didžiulis pirklės Alperavičienės namas. Jame dabar gyveno jos dukra, našlė Abramzon, ji buvo beveik visų miestelio centre stovinčių namų savininkė, gyveno tiktai iš nuomos, miegodavo ligi dvyliktos, maukdavo kibirais vyną, likerį ir kavą, o išsimiegojusi dažnai užsukdavo pas Vincinę su paskalomis.

Prieš porą dienų Abramzon buvusi apskrities centre ir ten, – žinoma, ji tai pasakė lyg tarp kitko, nors pati taip išvertė akis į Vincinę, kad atrodė, akys iškris į kavos puodelį, – taigi buvusi apskrities centre naujos suknelės matuotis, nes Olandijos siuvėjas Šliuchinas nė velnio siūti nemokąs, tik kažkokius maišus, senienas, taigi apskrities centre ji mačiusi poną Augustą, Vincinės vyrą, išeinantį iš viešbutėlio, pigaus viešbutėlio, sakė Abramzon, ir išėjo jis ne vienas, su labai abejotinos išvaizdos poniute, pasakė našlė Abramzon ir į kavą įsilašino keletą lašų likerio.

Tą atmintiną 1939 metų rugpjūčio 31 dieną ji sėdėjo pas kaimynę restorane jau bene nuo dvyliktos, gėrė kavą, praskiestą likeriu, skundėsi širdimi ir Hitleriu.

– Įsivaizduok, ponia Zagorska, pajuodėlis Belozaras sako, kad Hitleris ir pas mus gali ateiti. Lenkus jau prirėmė, greitai ir pas mus ateis. Belozaras sako, geriau, kad rusas ateitų. O kaipgi noitralitetas? Juk Lietuva – noitralitetas!

– Taip, geriau jau niekas neateitų, – nelabai klausydamasi Vincinė pritariamai linkčiojo galvą, o jos akys klaidžiojo po laikraštį, patiestą ant sekretero. Vadovėliai po tris, po du su puse lito, velniškai brangu, sąsiuviniai rašymui septyniasdešimt penki centai, paišybai po dvylika, vyresnėlis berniukas jau reikia leisti į mokyklą, o ji dar nepasiruošusi, visa restorano ruoša jai ant pečių, vyras užsiima ūkio reikalais, šiandien buvo arklių turguje, vėl bus ką nors pardavęs arba nusipirkęs nereikalingą gyvulį, jis su jais šnekasi meiliau nei su ja, galvijas galviją supranta.

Pirmą sykį Augustas ją paėmė prie sienos. Ji buvo atvykėlė, iš vienkiemio, todėl iš pradžių nelabai tikėjo tomis keistomis kalbomis apie Murmančią sieną. Tačiau kai jiedu su Augustu vaikščiojo paežere, kai ji klausėsi jo lipšnių žodžių apie sprogstančius pumpurus ir į juos atlekiančias bites, – apie bites jis žinojo labai daug, – priėjusi prie tos sienos ji staiga pajuto, kad nebegali atsispirti gyvuliškam norui. Norėjo atsiduoti, norėjo išbandyti, apie ką jau ne sykį buvo galvojusi ilgais žiemos vakarais ir trumpomis vasaros naktimis prie Joninių laužų. Čia pat, tuojau pat, nedelsiant. Galbūt net ne vyrui, o kažkam, kas tvyrojo ore, sklandė ir skverbėsi į giliausias esybės kerteles. Keisčiausia – nors tai buvo visiškai šventvagiška mintis – jai pasirodė, kad norėtų atsiduoti sienai, susilieti su ja, įsiremti tvirtai tvirtai, kad atlaikytų ją užgriūvančią, per pusę plėšiančią aistrą.

Augustinas neabejotinai žinojo sienos paslaptį. Jis tarsi jautė, kas Vincinei darosi, ir mielai sutiko būti ore tvyrančios erotinės

dvasios įsikūnijimu. Jeigu Vincinės anądien kas būtų klausęs, kaip atrodo velnias, ji būtų nedvejodama parodžiusi į Zagorskį. Ir kaip tik tada paklausė jos šnypšdamas kaip žaltys, ar sutiktum būti mano vaikų motina, ji nesipriešino, jos vidus sutiko, nors lūpos tvirtai pareiškė, aš nebūsiu tavo tarnaitė, aš būsiu tavo partnerė, jis ėmė ją bučiuoti, ji priešinosi, priešinosi visu kūnu, bet ne širdimi, kuri jai buvo nebepavaldi, lūpos sakė viena, o širdis... Kokia, po velnių, širdis, jos apačia degte degė, dubuo buvo pilnas pavasario syvų, gamta sprogo, skleidėsi, tryško visom vaivorykštės spalvomis, kvapai, šimtai kvapų kuteno jaunos moters šnerves, ir tas paslaptingas murmesys, tarsi kylantis iš jos pačios, iš geismu patvinusio dubens tiesiai į smegenis ir dar toliau, dar giliau, ir ji neatsilaikė – atsidavė su tokia jėga, su tokiu goduliu, tarsi būtų laukusi šios akimirkos tapti visiškai kita, kitokia, tapti pagaliau moterimi ir kūnu, nes jos smegenys jau seniai buvo įveikusios šį iliuzinį barjerą, ir ji jau tada, jau po pirmosios sueities, žinojo, kad šis sykis bus lemtingas – po devynių mėnesių jiedu susilaukė pirmagimio, berniuko.

Naujagimį Augustas norėjo pavadinti Adolfu – Hitlerio atėjimo į valdžią proga, tikras lyderis, sakė Augustinas, ir mūsų sūnus bus toks, virš minios, virš chalopų, vadovaus šitiems juodnugariams, išgėręs jis mėgdavo pašnekėti, kaip ir visi Olandijos vyrai, prisigers ir ima matuotis, kurio kumelys didesnis, kurio hitleris iškalbingesnis, tačiau ji, Vincinė, prieštaravo, Hitleris jai kėlė baimę ir nerimą, net ir visiškai nuogas prieš didžiulį veidrodį. Tegul, sakė, pirmagimis tęsia giminės liniją, tebūnie Augustinas, ir vyras negalėjo tokiam sprendimui pasipriešinti, tradicija nugalėjo.

– Bėgt, reikia bėgt, o kurgi nubėgsi, ponia Vincine? – nesiliovė rypavusi našlė Abramzon. – Būtų gyvas Mozė... Negyvas Mozė, niekas man neparodys kelio, kur priglaust savo žilą galvą, vienai teks keliaut per gyvenimo dykumą. Kai jis numirė, nebėra mano

gyvenime šviesos, kibirkšties nebėra, nebedega štai čia, – teatrališkai prispaudė ranką prie krūtinės Abramzon.

Vincinė nieko neatsakė. Ji niekur nesitrauks iš savo namų, ir jokiai kekšei savo vyro neatiduos. Jeigu jau karas, tai karas. Našlė nesiliovė dūsavusi:

– O kurgi dėtis, kur, ponia Zagorska, kaip tie vargšai žydai emigrantai blaškėsi su laivu po jūrą? Niekur žydui nėra vietos, niekur.

Našlė kalbėjo apie neseniai plačiai nuskambėjusį įvykį – Panamos laivas „Parita" su šešiais šimtais žydų tautybės emigrantų tris mėnesius plaukiojo po Viduržemio jūrą, ir nė vienas uostas jų nenorėjo įsileisti, kol galiausiai laivo keleiviai sukėlė riaušes, tačiau Smirnos uostas vis tiek jų nepriėmė.

– Ateis chamas Hitleris, atims mano namus, kur gyvensiu, kur priglausiu savo senus kaulus?

Našlė Abramzon dar nebuvo sulaukusi nė penkiasdešimties ir atrodė taip, kad ją pasikinkęs galėjai laukus arti, tačiau niekas miestelyje už ją geriau nemokėjo kentėti ir skųstis savo sveikata.

Vincinė nepajėgė susikaupti, viskas krito iš rankų: reikėjo patikrinti restorano buhalteriją, greitai baigsis sutartis su draudimo bendrove, galvoje sukosi mokyklinių sąsiuvinių, vadovėlių kainos, o akys vis iš naujo krypo į laikraščio puslapį, kuriame buvo žmogaus skeleto piešinėlis: griaučiai viena ranka ietimi smeigė žiurkę, o kitoje laikė iškėlę kažką panašaus į pistoletą. Kryžiaus pavidalo užrašas skelbė: „Žiurkicid-Pasta", žiurkė – didelis žmogaus ir turto priešas, „Žiurkicidas" – nuodai, kurie specialiai veikia žiurkę ar pelę. Vincinė dar sykį pažvelgė į piešinuką: kažką jai priminė ta pabaisa su ietimi rankoje, gali būti, kad šventojo Jurgio paveikslą, kabantį bažnyčioje, moterų pusėje virš mažojo altoriaus. Šventasis Jurgis, smeigiantis žiurkę, ji yra mačiusi šiuos nuodus, balti milteliai, jeigu įmaišysi tokių

miltelių į maistą, stipriausias vyras kojas pakratys, šmaikštavo pardavėjas, kai ji paklausė, ar šie nuodai pavojingi žmonėms. Žmonos tokius miltelius mėgsta, tai šen, tai ten nuolat pasigirsdavo apie nunuodytą vyrą, apie įskaudintos moters kerštą. Tačiau neseniai atsitiko kur kas keistesnis dalykas, net ir Vincinė, nebūdama labai smalsi, susidomėjo byla, kurioje nunuodijimu buvo apkaltintas vyras, ne moteris. Vyras, gyvenęs iš pradžių su viena moterim, paskui ją palikęs dėl turtingesnės ir apsigyvenęs su kita, galiausiai vėl grįžo pas pirmąją, o antrąją mėginęs nunuodyti. Nuodijo sumaniai, pirma užkūręs pirtį, inscenizavęs apsinuodijimą smalkėmis. Tačiau gydytojai atliko tyrimą ir nustatė, kad apsinuodijimo priežastis – žiurknuodžiai. Vyras mėgino gelbėtis sakydamas, kad jo antroji žmona jaunystėje buvusi kokaino kontrabandininkė ir, matyt, pati bus supainiojusi narkotikus su žiurknuodžiais, tačiau teismas tuo nepatikėjęs. Esą kontrabandininkė visuomet atskirtų pelus nuo grūdų, tai yra žiurknuodžius nuo kokaino. Vincinė staiga pagavo save galvojančią: o mano vyras – gal ir jis kartais vartoja kokainą. Mažam viešbutėlyje, šilkines kojines apibarstęs baltais milteliais, palinkęs prie sunkiai alsuojančios gilios iškirptės.

Prieš porą metų į Olandiją buvo atvažiavę trys poetai – du vyrai ir moteris. Vyrų Vincinė neįsiminė, lyg Oškinis, lyg Miškinis, dar kažkoks -onis ar -auskas, o štai moteris, moterį ji sutiko prie Šaulių namų kampo, kur turėjo vykti poezijos skaitymai, tupėjo kaip paukštukas nusisukusi į šulinį, o kai išgirdo žingsnius, staigiai atsistojo, atsigręžė, snapelis išteptas baltais milteliais, ji nusišypsojo Vincinei, mirktelėjo akimi ir pridėjo pirštą prie lūpų, lakštingala Salomėja, kas būtų galėjęs pamanyti, kad ir ji pasidavusi naujausiai madai – vartoja kokainą. *Tu aras galingas, aš gulbė baltkrūtė, mums tolimos erdvės, mums marių saulutė, ilgaisiais sparnais mes žvaigždynus apjuosim, ten dangišką sapną abu susapnuosim*... Štai apie kokius sapnus Salomėja rašo. Vakare

ji skaitė eiles energingai, pakylėtu, susijaudinusiu balsu, akys spindėjo, tarsi būtų ką tik įsimylėjusi ar pasimylėjusi. Poetai, palaidas, nerūpestingas gyvenimas.

Vincinė pagimdė tris vaikus, tris sūnus, bet taip ir nepajėgė priartėti prie Augustino, jautėsi tarsi esanti prieangyje, prie durų, kurios, kad ir kaip belstų, neatsidaro. Ar ji iš tikrųjų norėjo patekti pro tas duris? Galbūt už jų jau seniai nieko nėra. Ir nebuvo? Aišku viena: Augustas ja nebesidomi. Ji, kaip moteris, jo nebetraukia. Ji atliko savo misiją, pagimdė jam tris vyrukus, ir dabar teliko tūnoti jo šešėlyje ir laukti. Ko laukti? Senatvės. Taip galvijai, kurie nebetinkami darbui, laukia skerdimo dienos. Čia, netoliese esančioje turgaus aikštėje, ji prisižiūrėjusi tokių pasmerktųjų – stovi nuleidę galvas, ištempę kaklus, tarsi suprasdami, kad vienintelis daiktas šiame pasaulyje, kuris jų dar ilgisi, yra peilio ašmenys. *„Katol" firmos Azumi Co. Ltd., Osaka, Japonija, yra garantuotai tikri vabzdžiams milteliai,* tai parazitas, utėlė, tarakonas nelaimingas, tokia gėda, kad kažkokia nukvakusi žydė man prikaišiotų dėl vyro, nenulaikančio kelnėse, utėlė, vabzdys, Vincinės akys karštligiškai blaškėsi po laikraščio skelbimų skiltis, *„Kipro Petrausko" tualetinis muilas, peiliukas Gillete Blue, kad Tamsta įsitikintumei jo nepalyginama kokybe, malonus, tvermingas, taupus,* galėtų dar parašyti, garantuojantis amžinybę, brūkšt per kaklą, ir įsitikini nepalyginama kokybe.

Moteris užvertė laikraštį, žvilgtelėjo į našlę, kuri taip pat spoksojo į ją tarsi laukdama kokios nors naujos medžiagos savo paskaloms. Vincinė atsiduso:

– Laikraščiuose tiek priemonių nuo parazitų skelbimų, kad, atrodo, be jų, daugiau pasaulyje nieko nebeliko.

– O ką aš sakau, – Hitleris! – sujudo Abramzon ir tuojau pat peršoko prie kitos temos. – Buvau prieš porą dienų Kaune, ten tokią filmą mačiau, pani Zagorska, – našlė teatrališkai

užvertė akis į lubas. – Grožis, prabanga, aukštos manieros, anglų gamybos! Anglai supranta apie grožį, *Didžioji Viktorija* vadinasi. Vaidina Ana Nygl, o jos vyrą Albertą, – Abramzon paniekinamai nusispjovė, – Adolfas Volbriukas. Parazitas, kaip sakei.

– Šimtas metų nemačiau padorios filmos.

– Pagaminta labai įtikinamai, labai. Daugiau liečia, žinot, Viktorijos asmeninį gyvenimą. Ir charakterį, ir... – našlė pritilo, stengdamasi prisiminti, ką jai apie filmą sakęs koks nors Kauno perėjūnas, nes pati apie kiną neturėjo jokio supratimo. – Anglijoj filma turėjo didelį pasisekimą, nes anglai iki šiol didžiuojasi Viktorijos valdymo laikais, anuomet buvo pats žydėjimas, pats žydėjimas! Iš pradžių Viktorija buvo pliuškė. Bet paskui Viktorija pasidarė labai rimta, labai. Ir motina gera, ir pavyzdinga valdovė. Gera filma. Norėčiau gyventi Anglijoj. Ir vaidyba gera, ir dekoracijos... Būtų gyvas Mozė, į Angliją mane išvežtų. Išplauktumėm gražiu laivu iš Prancūzijos, iš Kalė, per Lamanšą, per visą pasaulį...

Abramzon per visą savo gyvenimą toliau Kauno nebuvo nukeliavusi. Matyt, tai atsiminusi nutilo ir gerokai truktelėjo likerio iš taurelės.

Vincinė, tarsi norėdama įsitikinti, ar Abramzon sako tiesą, atsivertė kino repertuarą: *KAPITOL, geriausia ekrano artistė Greta Garbo jaudinančioj filmoj „Mato Hari“, du žmonės vienu bilietu*. Du žmonės vienu bilietu, pakartojo mintyse. Tokia turėtų būti šeima, du žmonės vienu bilietu. Nesvarbu kur, į kiną, į karą ar į mirtį. Kai vienas nori žiūrėti atskirai, tai jau nebe jaudinanti filma, o kalėjimo vienutė.

Diena pamažu persirito į antrą pusę, patarnautojas Vainauskas prisuko patefoną, ir restorano salės erdvę akimoju pripildė ilgesinga iš plokštelės sklindanti tenoro arija. Pamažu ėmė rinktis vyrai.

Ketvirtadienis. Arklių turgus pasibaigė, pasirodė šeimininkas. Praėjo pro šalį, jį nusivijo aitrus arklio kvapas. Jojo, tik nežinia kokia kumele.

Sėdo prie stalo ir iš karto apie karą. Pastaruoju metu žodis karas čia skambėdavo dažniau negu žodis duona. Augustas mėgdavo prisėsti prie kalbančiųjų:

– Karas Europoj labai galimas daiktas.

– Vokietis nusitaikė į Lenkiją.

– Dancigas jau jo rankose.

– O Čemberlenas neleis!

– Stalinas savo taip pat neatiduos. Jis taip ir pasakė: mums svetimo nereikia, bet savų žemių neduosim.

– Vokietis su rusu susitarė.

– Tai dar nieko nereiškia, Vokietija aiškiai pasakė, nepuolimo aktas dar nereiškia, kad jie pritaria komunizmui. Vokiečiui naudinga su rusu draugauti, bet komunizmo jis nekenčia kaip žydas kryžiaus.

– Kai vokiečiai kovo penkioliktą perėjo Čekijos sieną, prasidėjo visai kitas etapas. Anglų analitikai sako, kad greitai pasaulis bus perskirstytas, – iki šiol tylėjęs pasakė Augustas. – Vainauskai, atnešk mums konjako. Rangovas Trinkūnas mus nori pavaišinti, *es ist kalt*.

– Matau, turi dosnią ranką, – nepatenkintas storu balsu sududeno Trinkūnas.

– Juk pats gyreisi gerą gešeftą padaręs, trijų aukštų namą statysi paežerėj.

– Aš apie tavo pasaulio paskirstymą, – vėl papūtė lūpas rangovas. – Dalini kaip tortą.

– Kai kam tas tortas bus labai kartus, – atsakė Augustas.

Abramzon sukruto sujudo, aš jau eisiu, pasakė kimšdama į burną pyragaičio likučius, tačiau nė nepakėlė sunkaus užpakalio nuo pinto krėslo. Ji visuomet taip sėdėdavo, iš pradžių gerdavo

kavą, paskui paprašydavo likerio ir ištempusi ausis klausydavosi, ką šneka vyrai.

Vincinė paėmė iš restorano patarnautojo Vainausko padėklą su taurelėmis ir buteliu ir pati nunešė prie stalo.

– Kokia garbė, ponai, pati šeimininkė! – šūktelėjo Augustas, galantiškai paėmė žmonos ranką ir pabučiavo. Vincinė linktelėjo kiek į priekį, stipriai patraukė šnervėmis orą ir kiek grubokai ištraukė ranką iš vyro delnų. Augustas į tai nekreipė dėmesio. Moterys turi savo reikalų, vyrai – savo.

– Išgerkim, – šūktelėjo Augustas, – o paskui žiūrėsim.

– Bus karas, tikrai bus karas, – su keista piktdžiuga kartojo Trinkūnas, – vokietis duos į skūrą lenkui ir tada – Vilnius mūsų.

Vincinė prie sekretero sėdėjo apsiniaukusiu veidu. Abramzon išpūtusi ausis klausėsi vyrų kalbų apie karą, nuolat kartojo, kad skauda širdį, ir maukė likerį, o restorano šeimininko žmona kramtė iš pykčio lūpas. Jau ne pirmą sykį vyras iš apskrities centro grįžta su tuo kvapu, bjauriu muilo kvapu. *Jums tikrą grožį atskleis tikras tualetinis Beraro Kipro Petrausko muilas.* Tarsi pritardamas reklaminiam šūkiui, iš patefono kaip tik liejosi tenoro Petrausko balsas. Liejosi sklandžiai, ilgesingomis saldžiomis kaskadomis, atrodė, kad putoja. Vincinės akys vėl pasileido spaudos puslapiais: *Šilalėj sudegė viso 49 pastatai, gaisrininkai tik per didelį vargą išgelbėjo paštą ir policijos būstinę... daugelis pastatų nebuvo apdrausti, savininkai patyrė nuostolių už... gaisras kilo iš sandėliuko, kuriame girtuokliavo kažkokie piliečiai. Vienas sulaikytas, vedama kvota...*

Abramzon dar nespėjo išpliurpti apie viešnagę į apskrities centrą. Ji laukia. Pati nežino ko, bet laukia. Ateina kasdien pas Vincinę, nutaiso paslaptingą suokalbininkės miną ir laukia. Kol ji išsiduos, pratrūks, ims guostis. Našlė – tipiška vampyrė, gyvena nuomininkų vargais, nelaimėmis, maitinasi skundais

ir dūsavimais. Geria kaip kraują jų ašaras. Niekad per daug nepersistengia guosdama.

Nesulauks, kad ir Vincinė susileistų.

Kitoj pusėj kelio, ant savo smuklės laiptų stovėjo Belozaras. Kad ir kiek stengėsi Belozaras konkuruoti su Zagorskiu, nieko iš to neišėjo. Iš nevilties jis net prašė Augustą, kad šis pasidalytų savo komercinės sėkmės paslaptimis, mėgino nuleisti kainas tiek, kad kiti verslininkai ėmė piktintis, kartą perimtas pykčio net pagrasino padegsiąs konkurentą, tačiau kas iš tų grasinimų – Zagorskis klestėjo, o Belozaras kentėjo. Belozaras buvo iš tų, apie kuriuos sakoma – toks ir musės nenuskriaustų. Niekas jo nelaikė rimtu prekybininku, vyru – juo labiau.

Po arklių turgaus, kuris vykdavo antradieniais ir ketvirtadieniais, pas Zagorskį susirinkdavo daug žmonių, o pas Belozarą – vos keletas. Jis mėgino ir patefoną leisti, ir radiją įsitaisė, ir virėją iš Kauno buvo parsisiuntęs – niekas negelbėjo.

Besileidžiančios saulės šviesoj stovėjo Belozaras ant savo smuklės laiptų vienišas, nusiminęs, atrodė kaip keleivis, išsodintas iš laivo negyvenamosios salos pakrantėje, nežinantis, kur dabar eiti, ką veikti, – visas gyvenimas tarsi ėmė ir nuplaukė tolyn. Mudu panašūs, pagalvojo Vincinė, žiūrėdama į Belozarą.

– Vokiečiai jau Slovakijoj, ir dabar lenkų siena, kurią reikia ginti, pasidarė dar ilgesnė, – vyrų protus valdė politika.

– Bus, bus karas, – trynė rankas rangovas Trinkūnas. Atrodė, kad jam taip nusibodo dirbti statybų versle, jog laukia nesulaukia karo, kad pagaliau tai, ką per gyvenimą pastatęs, galėtų per dieną sugriauti.

– Iš tiesų liks tik penkios didelės imperijos: Šiaurės Amerika, Anglija su kolonijom, Prancūzija, Rusija su azijietiškais plotais ir Vokietija, po savo sparnu priglobusi Rytų Europą. Tokios prognozės, – pasakė Augustas. Jis jau buvo išgėręs porą taurelių, bet neatrodė linksmas.

– Teisingai, – pritarė linktelėdamas Trinkūnas, – sutinku su maršalu Geringu, koks vyras, kokia galva, jis sako, jis tiesą sako – vokiečiai tiek daug pasiekusi tauta, taigi negalima leisti, kad jai kitos tautos nurodinėtų, kaip turėtų būti suformuota jos taika ir jos gyvenimas. Ypač tokie nusmurgėliai, pasipūtėliai lenkai!

– Tik japonai ir italai nė velnio negaus, *es ist kalt*! – su ironiška piktdžiuga pridūrė Augustas.

– Taip jiems, šunsnukiams, ir reikia, – beveik vienbalsiai pritarė vyrai, bet Augustui tai nebekėlė pasitenkinimo. Kai pavasarį Lietuvą ištiko tragedija – Hitleris gėdingai, be jokio pasipriešinimo privertė atiduoti Klaipėdos kraštą su uostu, Japonija ir Italija pritarė tokiam nacių reikalavimui, Didžioji Britanija ir Prancūzija, į kurias Lietuva kreipėsi pagalbos, tik apgailestavo, tačiau padėti nė nesiruošė. Apgailestavo! Kai vaikas susigurina nosį arba išdaužia kaimyno langą, reikia apgailestauti! Šikniai! Sovietai apsimetė, kad nemato, kas vyksta pašonėje, nenorėjo erzinti vokiečio. Tie bizantiški veidmainiai, prakeikti azijiečiai, jie tik ir laukia progos, kaip suvaryti peilį į nugarą. Vieninteliai lenkai purkštavo ir gundė lietuvius imtis ginklų – jie jautė, kad tai Dancigo okupacijos repeticija, kad Hitleris su Ribentropu nesustos. Perspektyvos buvo liūdnos – jeigu vokietis eis į Lenkiją, gali ateiti ir iki Vilniaus. Lietuva susigniauš į juokingą mažytį kumštelį – naciai negrąžins istorinės sostinės, nors ir sklinda kalbos esą, jeigu kils karas su Lenkija, Lietuva atgaus Vilnių. Bergždžios viltys – argi galima tikėti naciais? Kas liko Lietuvai iš uostamiesčio – laisvoji prekybos zona, tegul jie į subinę susikiša tokią laisvę. Ir tas iškrypėlis fiureris dar drįsta samprotauti apie nutrauktus Versalio sutarties gėdos pančius, artistas teatro balkone, kad jį kur šikantį sutrauktų. Šiais laikais niekuo nebegalima tikėti, niekuo.

– Uždėk kokią nors linksmesnę melodiją, Vasiliauskai, – šūktelėjo susierzinęs Augustas. – Tas ožys Petrauskas jau per gerklę lenda.

Vyrų balsai darėsi vis garsesni, virš galvų greitai pakibo tamsiai melsvas gausiai rūkomų papirosų „Rokoko“ dūmų debesis, vyrų balsuose girtumas maišėsi su vaikišku, berniukišku laukimo ir greit patirsimo nuotykio aistra, atrodė, kad jie ką tik baigė žaisti intensyvų, daug jėgų pareikalavusį žaidimą, greitai pailsės ir vėl tęs. Žaidimą, kuriame ir kulkos, ir ašmenys, ir kraujas netikras. Tikra tik azartas, tik smalsumas, tik begalinis noras laimėti, būti pirmam, būti šauniausiam ir geidžiamiausiam.

– Mūsiškiai sumalė estus į miltus! – įsikarščiavęs mosavo laikraščiu Morkūnas.

– Na, į miltus – per skambiai pasakyta, Morkūnai, – atsiliepė Augustas. – Vienas nulis – ne itin gausūs miltai.

– Tau neįtiksi. Tau niekad neįtiksi! Vartininkas Jankauskas atlaikė keletą stiprių smūgių, ir dar pavojingų.

– Mes – Europos čempionai, – vapėjo apgirtęs Kanopa, – mes čempionai.

– Asilas tu, Vincai, – kibo į atlapus Kanopai Morkūnas, – mes juk apie futbolą kalbam, o ne apie krepšinį.

– Vis tiek mes – čempionai, – rėkė Kanopa. Riksmas virto isterišku klyksmu.

– Mes čempionai! – pritariamai sumaurojo ir Trinkūnas su Morkūnu.

– O vartininko Jankausko ranka sužeista, – nei šį, nei tą pasakė Augustas. – Jis juk negalėjo gaudyti kamuolio abiem rankom. Dėl voties. Kur jūs matėt vienarankį vartininką, a? Mes – lietuviai, mes ir viena ranka galim, po velnių!

Restorano šeimininko balsas buvo gana aukštas, bet stiprus, todėl akimirksnį svečiai aptilo, bet tuojau pat vėl ėmė šaukti:

– Mes – lietuviai, mes čempionai! Mes lietuviai, mes čempionai! Mes ir viena ranka lenkus į maišą sukišim! Ir Hitleriui snukį išmalsim, ir Stalinui!!!

– Ožys, ožys, Adólfas ožys, – skambėjo restorano stiklai nuo girtų balsų.

Restoranas ūžė, ošė kaip miškas, į kurį įsisuko audra – braškėjo kamienai, tratėjo šaknys, lėkė šakelių skeveldros. Abramzon, prisipylusi į save likerio ligi auksinių karūnėlių, snaudė krėsle, Vinciūnė nebesklaidė laikraščio, tik niūriai žiūrėjo pro langą į Belozarą, sėdintį ant savo smuklės laiptelių.

Zagorskiai gyveno Olandijos dvarelyje, senio Augustino name, iki miestelio centro – maždaug penkiolika minučių sparčiu žingsniu, jeigu bėgte – tai ir greičiau. Vidurnaktį jį pažadino smarkus beldimas į duris:

– Gaisras, restoranas dega!

Išbėgo iš namų vienais marškiniais, girdėjo iš paskos tipenančią žmoną, bet nebelaukė jos, po velnių, restoranas, restoranas, duksėjo jam su kiekvienu žingsniu, užmušiu tą žydpalaikį Belozarą, nudėsiu! Gaisrininkai jau nieko nebegalėjo padaryti – restorano stogas įgriuvo, pro langus veržėsi liepsnos liežuviai, piktai spjaudydamiesi garais, kuriais virto ant įkaitusios medienos pilamas vanduo. Liepsna spėjo persimesti ir ant šalia esančio namo, kur gyveno nuomininkai, dvi šeimos. Namo savininkė našlė Abramzon stovėjo vidury gatvės ir žiūrėjo iškėlusi rankas į degantį turtą, paskui susiėmė už širdies ir susmuko vietoj.

– Ak tu, Stalino išpera, bolševikų šunie, – šaukė spigiu balsu Augustas, artindamasis prie Belozaro, – tokius kaip tu, tokius, aš tokius dvidešimt šeštaisiais šaudžiau, tokius kaip tu!

Smuklininkas Belozaras ant savo smuklės laiptų stovėjo vienmarškinis ir balsu raudojo, šalia stovėjo jo žmona Greinė Belozar ir taip pat balsu raudojo, ir tik šešiolikos metų dukra Zėja, niekad nemačiusi tokio didelio gaisro, stovėjo iš susijaudinimo

išsiplėtusiomis, ašarotomis akimis, ir gaisro liepsna šokčiojo ir blykčiojo bedugniuose jos akių veidrodžiuose.

Abramzon palaidojo šalia vyro. Miestelėnai, prisimindami ją, sakė, santuoka buvo sėkminga, tik nelaiminga – Abramzonai neturėjo vaikų. Belozarą suėmė, vyko tardymas, nors ir nebuvo tiesioginių įrodymų, kad tai jis padegėjas. Vincinė, trisdešimties metų moteris, nuo tos nakties nebeprisileido vyro, o jos vešlūs juodi plaukai tapo pilki kaip gaisro pelenai, nuklojęs centrinę miestelio gatvę.

Kitą dieną ištryškusi Hitlerio sperma raudonai aptaškė pasaulio veidrodį – 1939 metų rugsėjo pirmąją vokiečiai užpuolė Lenkiją.

II.

Tamsa tęsiasi. Ji dar baisesnė dėl to, kad įrėminta nežinios. Nežinia ir laukimas baisiau už tamsą. Adolfas sėdėjo visiškoje tamsoje. Čia, patalpos viduje, nebuvo jokio jungiklio, šviesos jis gaudavo tiktai iš išorės, tam, Kažkam Nematomam, panorėjus. Visiškoje tyloje, dvokiant jo paties išmatom, – kad ir kiek jis kentėjo, vis dėlto teko tai padaryti į kampe stovintį kibirą, – Adolfas ėmė kalbėti garsiai. Tai buvo netgi nelabai panašu į kalbą, tik triukšmo skleidimas. Kuo ilgiau jis sėdėjo tamsoje, tuo labiau atrodė, kad, jeigu kalbės, bus ne toks bejėgis. Balsas bus tarsi dar vienas personažas. Kažkas, kas šalia.

Šalia buvo tik kibiras su išmatomis. Kibiras – vienintelis daiktas šioje celėje nepritvirtintas prie grindų. Tačiau plastmasinis, kad negalėtų išdaužti stiklo. Kai bus pilnas išmatų, galėtų pamėginti trinktelti juo. Penki kilogramai šūdo būtų kelias į laisvę. Vargu ar iš to kas nors išeis, išskyrus tai, kad apsidrabstytų

mėšlu. Bet pastanga kartais svarbiau už rezultatą. Koks idiotas pasakė tokius žodžius – jį patį už tai reikėtų pasodinti čia su išmatų kibiru ant galvos.

Kai taip sėdėjo tamsoje, nematydamas savo rankų, kojų, apie kūną žinodamas tik iš atminties, balsas tapo vieninteliu įrodymu, kad jis egzistuoja. Gali būti, kad aklieji jaučiasi taip pat. Koks iš to džiaugsmas – patirti savo egzistavimo faktą. Faktai mums kelia džiaugsmą tik tada, kai juos galime kam nors parodyti, prieš ką nors pasipuikuoti, bent jau pasidalyti jais. Kad būtume pagirti, kad gautume atlygį, kad patirtume dar vieną malonumą. Dievui žmonės meldžiasi kaip tik dėl to. Reikalingas pašnekovas, reikalingas įrodymas, kad esi šiame pasaulyje ne vienas, kad yra kažkas, didesnis už tave, kam tu reikalingas, kam tu rūpi. Negali kalbėtis su savo šešėliu, jis išnyks iš karto, kai šviesos šaltinis dings. Kai kažkas Nematomas išjungs tavo gyvybės šviesą.

Paskui jis ėmė deklamuoti eilėraščius, padrikus fragmentus, kuriuos galėjo prisiminti:

was irren meine hände in den pinseln wenn ich dich male gott du merkst es kaum ich fühle dich an meiner sinne saum beginst du zögernd wie mit vielen inseln aš niekaip negalėdavau suprasti kodėl žmogus gali per burną valgyti ir kvėpuoti, o per nosį tik valgyti *бессоница гомер тугие паруса я список кораблей прочел до середины сей длинный выводок сей поезд журавлинный он умер в январе в начале года под фонарем стоял мороз у входа не успевала показать природа* du žodžiai bus išgelbėti tik du balta širdies šviesa jie pažymėti šviesaus nasturto balzganų žiedų kaip mano meilės eikite žiūrėti nėra rimbaud jis numirė marsely kliedėdamas jam amputavo širdį paskui ir koją *сохрани мою реч навсегда за привкус несчастья и дыма за смолу кругового терпенья* pabarškinkim kaulus senoji kalė kas lieka iš moters pasaulio skylė o žalieji gvazdikai *although i do not hope to turn*

again although i do not hope although i do not hope to turn naktis mergaitė šviesą užgesinus ateina prieblanda šlamėdama gašliai ir klausosi kaip liūdnas klavesinas *if I should sleep with a lady called death get another man with former lips когда судьба по следу шла за нами как сумасшедший с лезвием в руке* užsimerk žmogus nuoga būtybė

Eilėraščiai greitai ėmė pykinti. Poezija ir baimė – netikęs mišinys. Jie nesimaišo kaip aliejus ir vanduo. Iš atminties iššokdavo tiktai nuotrupos, skeveldros, pirmosios eilutės, kartais pora pabaigos žodžių. Jokios atramos tamsoje, nieko tikro, nieko, į ką galėtų įsikibti ir bandyti nuginti baimę. Lyg jo asmenybė būtų ką tik sudužęs oro laineris. Jis stovi katastrofos vietoje, žiūri į nuolaužų, į liepsnojančių kruvinų gabalų chaosą ir nesupranta, kaip visas šis šiukšlynas ką tik galėjo skraidyti. Tik keletas iš tamsos ištrūkusių frazių.

Kitoj nepermatomo stiklo pusėj stovi neapykanta. Neapykanta sergantis žmogus. Nekenčiantis ne tik Adolfo, bet apskritai vyrų. Mizandras, žmogus, degantis patologiška neapykanta vyrams. Jo vardas Mizandras, Mizandras, Mizandras.

Jis kokiu nors būdu išdavė tėvynę. Pavyzdžiui, per mažai mylėjo Lietuvą ir dabar nusipelnė bausmės – būti iškastruotas! Užtenka keletą dienų pasėdėti savo mėšlo garuose, kad imtum atgailauti už bet kokias pasaulio nuodėmes.

Prisimink viską, ką bloga esi padaręs kitiems, viską, ligi menkiausių smulkmenų.

Vieniems smulkmenos būna nereikšmingos, kitiems – lemtingos. Kiekvieno iškrypėlio gyvenime būna lemtinga smulkmena, kuri paleidžia jo ligos apsemtus smegenų ratus priešinga nei sveikas protas kryptimi.

Štai dabar ir aš elgiuosi kaip pamišėlis – mėginu prasimanyti kvailiausias priežastis, šaipausi iš jų, o dar po keleto dienų, jeigu

manęs niekas iš čia neišleis, jau galvosiu apie tas priežastis kaip apie labai rimtas, tikėsiu viskuo, ką būsiu prasimanęs, susapnavęs ir sugalvojęs sau palinksminti.

Sergančio žmogaus sąmonė ieško pateisinimo, ieško priežasties, pradžios, kuri lėmė vienokias ar kitokias pasekmes. Menkiausia smulkmena, kritusi į smegenų dirvožemį, gali išaugti į siaubingą monstrą. Golemas iš nežinios molio. Nulipdytas iš netikrumo ir baimės. Milžinas, atsisukantis prieš savo kūrėją.

Kiek laiko praėjo, kodėl laikas tamsoje eina visai kitaip nei šviesoje? Adolfas prisiminė tas akimirkas, kai vakare žiūrint televizorių staiga dingsta elektra ir tenka tamsoje tūnoti penkiolika, dvidešimt minučių, o kartais visą valandą. Valanda virsta amžinybe. Kokia laimė dabar būtų paprasčiausiai drybsoti priešais televizorių.

Laikas tamsoje išsitęsia, tampa slegiantis, grėsmingas. Jis bijo pasilikti tyloje su savo mintimis. Dangstosi muzikos ir televizijos skleidžiamu triukšmu, audio ir vizualinėmis šmėklomis mėgindamas užkamšyti sąmonės spragas, taip, kaip tik tai jis ir daro, niekuo neišsiskirdamas iš milijonų kitų šios planetos gyventojų, kurie įvairiais būdais stengiasi anestezuoti skausmingą sąmonės klausimą. Ne. Tris klausimus: 1. kam aš gyvenu, 2. kokia viso to prasmė, 3. kodėl aš turiu mirti. Nejaugi jau dabar, – Adolfo sąmonė tamsoje dirbo kaip niekad aiškiai ir intensyviai, – negi jau atėjo ta akimirka, kuri, rodės, neateis niekada, na, bent jau keliasdešimt metų, o tai beveik kaip niekada.

Man tik pasivaideno, iš tiesų nėra jokio Mizandro, nėra šios patalpos, tamsos, apskritai nieko. Visa tai tiktai kliedesiai. Aš sergu, ir ši stiklo siena tik simbolis, reiškiantis kažką grėsmingo ir baugaus mano karščiuojančioje sąmonėje. Robotai, visa tai robotų darbas, kaip jis kažkada aiškino senam pyderui, manė esąs labai sąmojingas, dabar nė velnio nejuokinga, kiborgai,

terminatoriai, matricos, žvaigždžių karai, šioje tamsoje gali veistis kas tik nori. Nežinomybės tamsoje.

Ir dar kalbanti siena. Siena? Juk tai jis pats kalbasi su savimi. O gal tai Mizandras? Jis kalba su manimi apsimesdamas siena? Bet kaip jis gali kalbėti man iš vidaus, be garso? Ir kam to reikia? Kad išvarytų mane iš proto? Tu jau išėjai iš proto. Sveikinu. *Welcome idiots*! Kad sugniuždytų, kad pažemintų mane, priversdamas drebėti iš baimės, priversdamas bijoti net sienų, kurios mane supa. Niekas tavęs nesupa. Tu esi tiktai oras, gali prasisunkti per menkiausius plyšelius, per dirvožemį, vandenį, metalą. Oras. Kvailystė. Bezdalai. Štai kur tiesa.

Kas yra tiesa, jeigu jis net nebesupranta, kada kalba garsiai, o kada – tik mintyse?

Tiesa ta, kad jis atvažiavo į prosenelio namą, krapštėsi su pasiskolintu iš Valerijos laužtuvu, paskui gavo smūgį per pakaušį... juk smūgis galėjo būti visiškai atsitiktinis, griuvo stogas ar panašiai... ir nebuvo, nėra jokio neperregimo stiklo, nėra jokio Mizandro, dėl Dievo meilės, jau tikrai nėra jokios kalbančios sienos... jis dabar guli kažkokioj skylėj be sąmonės, paralyžiuotas, ir viskas, ką jis manėsi jaučiąs, girdįs, tebuvo tiktai miražas. Jis nuo vaikystės girdėjo šią sieną vadinant Murmančia. Susitinkam prie Murmančios, sakydavo vaikai, eidami čiužinėti ant ežero ledo, ar ateisi prie Murmančios, klausdavo vaikinas merginą pavasarį, ir jeigu ji ateidavo, įvykdavo vestuvės.

Senelis, jau ligotas ir kvankštelėjęs, vis tiek nesiliovė gėręs. Sakydavo, kad nori save gerai dezinfekuoti prieš susitikdamas su kirminais. Išgėręs mėgdavo pasakoti apie ekonomo Augustino nuodėmę. Savo tėvą jis kažkodėl visą laiką vadino ekonomu Augustinu. Lyg tai būtų koks nors titulas. Senelio pasakojimų niekas nelaikė rimtais, nes juose nuolat viskas keitėsi. Bet kaip tik iš jo Adolfas daugiausia sužinojo ir apie ekonomą Augustiną, ir apie savo tėvą ir motiną, beprotišką jų nelaimingos meilės istoriją.

O gal iš senelės Vincinės? Jiedu pasakodavo daug istorijų. Kartais tą patį vakarą papasakodavo apie tą patį įvykį, bet abu visiškai skirtingai. Susiginčydavo, susipykdavo, nesikalbėdavo. Ir abu būdavo teisūs.

Praeitis kinta lygiai taip pat, kaip ir žmogus. Ji su juo kartu bręsta, auga, sensta ir miršta. Ir pasakojimai negali būti visą laiką tokie patys.

Praeitis keičiasi.

Ateitis amžinai lieka nebyli.

O dabartis brandina tylų siaubą.

Nežinia kiek laiko praėjo, tačiau šviesa užsidegė. Iš netikėtumo Adolfas prisidengė akis ranka ir ilgai negalėjo atsimerkti. Ne tik dėl skausmo, nutvilkiusio akiduobes, kai staiga sušvito tamsa, bet ir iš baimės: jis bijojo, kad, kai atsimerks, vėl pamatys tik tamsą, nors vokais jautė, kad patalpoje šviesu. O jeigu tai ir vėl koks nors haliucinacijų pokštas? Pamažu atsimerkęs, pamatė palei sieną stovinčius dubenėlį košės ir indą su skysčiu. Maistas. Duona ir vanduo.

– Ačiū, – pasakė stiklui Adolfas. – Gal galėčiau užsisakyti picą?

Priėjo prie tamsaus stiklo, padaužė krumpliais, paskui ėmė tvatinti kumščiais. Stiklas dusliai dundėjo, bet konstrukcija nė nekrustelėjo. Adolfas bejėgiškai susmuko ant grindų. Jis per silpnas kovoti su nežinomybe.

– Ei! – suriko iš visų jėgų, – ei!!!

Jokio atsako.

Sumautas sadistas, burbtelėjo Adolfas, sunkiai, kiek sverdėdamas atsistojo, žengė keletą žingsnių prie stalelio, išgėrė vandens, paskui, iš pradžių nenoriai, vėliau su vis didėjančiu apetitu rankomis iš dubenėlio išgraibė košę ir vėl užsigėrė vandeniu.

Ko gero, mirtis panaši į didelį nepatogumą. Žmogui šiame pasaulyje pasidaro nepatogu, ir jam tenka susirasti patogesnę vietą. Kitame pasaulyje.

Eik tu šikt.

Adolfas jautėsi sotus ir laikinai netgi nebejautė tokios nevilties, kokia kankino pastarąsias, kaip jis manė, tris dienas. O gal čia jau prabuvo keturias? Arba viso labo tik dvi?

Kodėl tu taip dažnai vartoji žodį šūdas? Ar tai kokia nors psichikos kompensacija? – paklausė Adolfas.

Eik tu..., – atsakė Adolfas, paskui, kiek pagalvojęs, pasikėlė ant alkūnių ir galvą pasuko į stiklo pusę – jeigu jis klausosi, myža iš juoko į kelnes. Ir tegul. Apsišikėlis. Ir Adolfas tęsė dialogą su savimi.

Dėl pusiausvyros. Kad būtų išlaikomos proporcijos.

Per daug grožio? Pusiausvyra kam?

Panašiai, pasakė Adolfas, paskui nutilo, susikaupė.

Jis norėtų pasakyti kokią nors nesąmonę, iš pykčio, iš apmaudo, ir net ne todėl, kad situacija, į kurią jis pateko per šį tipą, esantį kitoje stiklo pusėje, tokia sumauta. Jis dažniausiai bet kokį pokalbį mėgsta paversti niekais, ypač jeigu imama kalbėti abstrakcijomis apie dalykus, kuriuos visuomenėje įprasta vadinti svarbiais. Adolfas įkvėpė oro ir pasakė tai, ko pats iš savęs nelabai tikėjosi:

Aš norėčiau pasakyti kokią nors nesąmonę... dažnai taip darau, tyčia norėdamas pokalbį paversti mėšlo krūva... dabar visi taip daro... kad išvengtų atsakomybės už savo žodžius... kad būtų nerūpestingi ir žaismingi... kad nesukeltų kam nors nuobodulio... Iš baimės, nes svarbūs dalykai kelia baimę. Kančią ir baimę. Kad būtų mažiau skausmo. Vakariečiai išmokė mus negalvoti apie kančią, laikyti ją kliūtimi, kuri užkerta kelią patirti gyvenimo malonumams – valgyti, gerti, dulkintis, žiūrėti TV ir vėl valgyti, gerti, dulkintis, žiūrėti TV. Krikščionys skatina

neminėti Viešpaties vardo be reikalo. Be svarbios priežasties. Ar mano gyvenimas yra svarbi priežastis, ir kas mano gyvenimo priežastis, ar aš esu tiktai dieviško pokšto pasekmė, kadangi aš jo ir taip neminiu, to jūsų sumauto Dievo, nes aš netikiu juo, todėl kaip kompensaciją vartoju šūdo sąvoką, nes jeigu dar ir šūdą man uždraus minėti be reikalo, tada galiu imti įtarinėti, kad šūdas yra lygiai tokia pat svarbi sąvoka kaip Dievas.

Staiga šviesa užgeso, ir jam neliko nieko kita, tiktai aiktelėti iš apmaudo.

Adolfas negalėjo prisiminti, ar jis buvo užsnūdęs, ar nuo ilgo gulėjimo tamsoje ėmė atrodyti, kad visa tai vis dėlto tėra sapnas. Paskui jo sąmonę perskrodė vienintelė tiesa, kurią lemta žmogui šiame pasaulyje suvokti daug sykių, ir kiekvieną kartą ji būna tokia netikėta, net stingdanti – tu mirsi.

Он умер в январе в начале года...

Su Koka jiedu susipažino metų pabaigoje. Juos suartino eilutė, sumautos poezijos eilutė. Dieviškos poezijos. Tik poezija šiame pasaulyje sugeba tuo pačiu metu būti visiškai sumauta ir dieviška. Žodis Dievas, neturintis nieko šventa, vis dėlto yra reikalingas, kai nori apie ką nors pasakyti, kad tai ne šūdo vertas dalykas. Pavyzdžiui, poezija. Poezija apie mirtį. Kito, tolimo, nepažįstamo žmogaus mirtį. Tada žodžiai „tu mirsi“ atrodė visai netikroviški, literatūriniai, beveik romantiški ir privalomi nusakyti atsainiam požiūriui į viešąjį gyvenimą.

Du žodžiai. Baimės ir nevilties istorija. Begalinė ir apgailėtinai trumpa.

12.

Adolfo namuose permainos prasidėjo gerokai prieš perestrojką. „Scorpions“ Lietuvoje dar nešvilpavo „Wind of change“, Berlyno siena stovėjo kaip viagros prisirijusio pensininko pimpalas, tačiau Tarybų Sąjungoje komunizmas nebegalėjo apvaisinti net labiausiai iškrypusios fantazijos.

Marija nebuvo fanatiška leninistė, tačiau svetainėje, šalia trijų dalių veidrodžio, struktūra primenančio viduramžiais Jeronimo Boscho tapytus altorius, kabojo Lenino portretas. Toks nekaltas linksmas seneliukas, niekad nepasakytum, kad tai idiotas sifilitikas, į mirtį pasiuntęs milijonus savo šalies piliečių. Adolfo dėdės šaipydavosi iš jos noro pabrėžti ištikimybę ideologijos stabams, tačiau Marija tai darė ne dėl ideologinių sumetimų. Kartais atrodydavo, kad didžiausias jos ideologinis priešas – anyta, ir viskas, ką Marija darydavo, buvo nukreipta prieš Adolfo močiutę Vincinę. Net ir Lenino snukis ant sienos. Jeigu močiutė rengiasi juodai, tai Marija būtinai baltai, jeigu pasninkauja, tai Marija būtinai ėda mėsą, jeigu anyta bučiuoja kojas Kristui, tai Marija – Leninui į subinę.

Matyt, kaip tik dėl tų pačių priežasčių šalia Lenino atsirado ir Brežnevas. Juokingas senis hemorojumi sergančio buldogo veidu su milžiniškais batų šepečius primenančiais antakiais. Laimei, ji nesugalvojo pasikabinti viso politbiuro – toks rinkinys, mokinių vadinamas „Ali Baba ir keturiasdešimt plėšikų“ (regis, kaip tik tiek būta politinio biuro narių), kabojo mokykloje, istorijos kabinete. Paskui Brežnevas staiga numirė. Istorijos mokytojas Kelmas liepė pagerbti genseką tylos minute, kuri tęsėsi kokį pusvalandį – Kelmas buvo susijaudinęs ir liūdnas.

Adolfas, vos prasidėjus permainoms, šiukšliadėžėje rado keistų laiškų pundelį. Visi laiškai buvo rašyti jo tėvo – iš Kuibyševo,

kur jis statė elektrinę. Laiškuose apie tai nebuvo kalbama, bet Adolfas žinojo, kad tėvas ten sėdėjo kalėjime. Marija ieškojo svarių priežasčių išduoti komunistus. Perbėgti į demokratų pusę. Įgyti nukentėjusiosios nuo režimo statusą. Matyt, nerado, nes liko ištikima komunistams. Visą naktį knisosi laiškuose, bet jos akimis jie pasirodė beverčiai, išmetė juos, o kitą dieną ir sudegino. Visus, išskyrus vieną, kurį Adolfas paėmė ir negrąžino.

Dauguma laiškų buvo adresuoti Veronikai. Adolfas anuomet pažinojo tiktai vieną Veroniką, ir tai buvo jo teta, dėdės Jokūbo žmona.

Vienas laiškas buvo kitoks, datuotas 1920 metais ir rašytas jo proseneliui Augustinui kažkokio Jokūbo Sinkevičiaus iš Vilniaus. Vėliau Adolfas suko galvą, kaip šis laiškas galėjo atsidurti pas motiną ir kodėl jinai, būdama užkietėjusi komunistė, išsaugojo jį ateities kartoms. Gali būti, kad laiškas atiteko jai po vyro mirties – jis žuvo užsidegus arklidėms, bandydamas išgelbėti arklius. Adolfas niekad nesuprato savo motinos. Jis jos bijojo.

Vis dėlto Brežnevo paveikslą pakeitė Andropovas. Tačiau kai pastarasis, valdęs šalį nepilnus metus, numirė, Marijos nuogąstavimai pasitvirtino – bėda artėja. Černenka šalia Lenino irgi kabojo labai trumpai. Atrodė, Lenino kantrybė baigėsi ir dabar jau nė vienas partinis veikėjas šalia jo neištvers ilgiau nei metus. Marija net ėmė galvoti, kad reikėtų nukabinti patį Leniną – tiek metų pragulėjęs Kremliaus Mauzoliejuje, jis tapo nuodingas ir nuo jo nuodų miršta visi Kremliaus vadovai. Mumija terorizuoja šalį. Nuodingi tapo net jo atvaizdai.

Gyventi tuo laikotarpiu buvo iš tiesų jaudinantis dalykas.

Adolfas įsidarbino kroviku alkoholio parduotuvėje Užupyje. Kaip tik vyko kova su alkoholizmu, gėralas būdavo parduodamas nuo 14.00, prie parduotuvių nusidriekdavo milžiniškos eilės, atsirado specialistų, kurie užsiėmė perpardavimais, darydavo pinigus užimdami eilėje vietą, eilėse nuolat kildavo peštynės,

kartais pasibaigiančios kruvináis susirėmimais, žmonės eilėse gyveno, valgė, gimdė, mirė ir vėl gyveno – viską galėjo ištverti, kad tik gautų nusipirkti butelį. Adolfas galėjo nusipirkti alkoholio kiek tik norėjo, bet tai jį ir pražudė. Vieną dieną, kankinamas siaubingų pagirių, nenuėjo į darbą ir buvo atleistas. Niekas negalėjo ilgai išsilaikyti kroviku alkoholio parduotuvėje tais laikais. Tai buvo beveik tas pats, kaip kaboti Marijos namuose šalia Lenino bareljefo – vos spėji kojas apšilti, o tave dėl kokio nors nereikšmingo prasižengimo jau išmeta. Tai buvo velniškai pelninga vieta. Pardavėjai darė didžiulius pinigus, jie nenorėjo tais pinigais su niekuo dalintis. Jie net nenorėjo, kad kas nors matytų juos, kalančius tokius pinigus.

Paskui atėjo 1990-ieji, Adolfas neturėjo nuolatinio darbo, versdavosi atsitiktiniais uždarbiais, dažniausiai padėdamas vyresnėms moterims, kurių vyrai labai užsiėmę darbe. Tie darbai nebūdavo sudėtingi: sukasdavo vieną kitą lysvę sode, pastatydavo šiltnamį užmiesčio sklype, iš garaže netvarkingai sumestų lentgalių sumeistraudavo pakenčiamą lentyną. Kartais atlikdavo jų vyrų užmirštas pareigas.

Tą dieną, kovo vienuoliktąją, Lietuvos Aukščiausioji Taryba kaip tik rengėsi paskelbti Nepriklausomybės atkūrimo aktą, tačiau moteris, jį pasikvietusi iš garažo, kuriame Adolfas kuopė grindyse esančią duobę, neiškentė, ir jiedu aktą pasirašė anksčiau nei tautos išrinktieji. Situacija buvo gana simboliška, moteris netgi atkimšo vyno butelį, tačiau, kaip ir dera tokiose istorijose, staiga pasirodė jos vyras, kuris neturėjo pasirodyti. Jis parlėkė namo, norėdamas savo akimis pamatyti istorinį įvykį, išgirsti signatarų balsus ir panašiai, bet pamatė šiek tiek daugiau nei tikėjosi. Vyras, žmona ir Adolfas – visi trys stovėjo prieš televizorių ir su visa tauta giedojo Lietuvos himną, bet vyras šnairomis vis dėbčiojo į sofą, ant kurios buvo likusi dėmė. Adolfas aktą pasirašė ilgai džiūstančiais skysčiais. Dėmė, jeigu vyras

būtų atidžiau įsižiūrėjęs, priminė Lietuvos žemėlapio kontūrus, tačiau vyras atidžiai nebežiūrėjo – jo smegenis užliejo įsiūtis, išblaškęs visus patriotiškos nuotaikos likučius. Posakis „vyro ragai“ ir yra tas pyktis, įsiūtis, kuris smogia apgautajam vyrui į kaktą iš vidaus, Adolfas tuo įsitikino ne sykį. Tai pojūtis, o ne vaizdinys. Lygiai kaip ir raguotas Mozė. Juk ne Dievas jam, nužengusiam nuo Sinajaus kalno, įstatė ragus. Tai buvo tik pojūtis, Mozės išgyvenimas – jis pasijuto esąs vikingas ar panašiai. Ir kalbos, esą Mozės ragai – Biblijos vertėjų klaida, – kvailystė. O net jeigu ir klaida, Adolfas savo kailiu ne kartą įsitikino, kad tokia klaida gali brangiai kainuoti.

Beje, jam pasisekė – spėjo išsinešdinti beveik be nuostolių. Išbėgo į gatvę be striukės ir paskui pastebėjo, kad į batus įsispyręs basnirčia. Iš esmės dar likus beveik metams iki tragiškų Sausio įvykių Adolfas jau buvo nukentėjęs „už Lietuvą“. Ypač svarūs nuostoliai buvo tai, kad jis prarado pelningą darbą pas moterį vardu... Ne, jis nebeprisiminė, koks buvo jos vardas. Visas tas vienišas namų šeimininkes vadindavo vienodai – „Papiruso pintinė“ arba „Zipora“. Tokią ją ir pasistengė užmiršti – nutviekstą biblinės jos vyro rūstybės šviesos. Bet kas gi užmirštų moterį tokiu vardu! Todėl vėliau, prisimindamas nuotykį Nepriklausomybės atkūrimo dieną, jis galvodavo, kad visa tai buvo pasibjaurėtinai simboliška ir pranašiška: po išsivadavimo iš sovietų imperijos gniaužtų vieni gyveno apimti neaiškaus poorgazminio apspangimo, kiti jautėsi raguoti, treti – apiplėšti ir išvaryti į gatvę. Nei pintinės, nei Ziporos.

Prasidėjus perestrojkai, kartu su akivaizdžiai užuodžiama laisvės dvasia į šį Rytų Europos regioną, kartu ir į Lietuvą, plūstelėjo nenumaldomas noras žinoti. Atsirado daugybė šarlatanų, pranašų, būrėjų bei aiškiaregių, kurie gydė, spėjo, viliojo iš patiklių minių pinigus ir buvo nebaudžiami. Pardavinėdavo iš ožkos mėšlo pagamintus tepalus, kurie gydo nuo

visų ligų, sapnininkus, kurie padeda suprasti ateitį, nuotraukas su auromis, atveriančiomis trečiąją akį, džinsus „Montana“, siūtus Odesoje, turguje ar net gatvėje galėjai nesunkiai nusipirkti gabalą Mėnulio ar kilogramą šv. Petro kaulų. Žmonės degte degė nekantrumu sužinoti ką nors nauja, paslaptinga, demitologizuoti, demistifikuoti kokią nors legendą, mitą ar paprasčiausią prasimanymą – bet kokia kvailystė, pasklidusi tarybiniais laikais, dabar galėjo būti pateikiama kaip saugumiečių nuslėpta svarbi tiesa apie būtį. Gintaro kambarys, ateiviai iš kitų planetų, hileriai, kileriai, kokakola, hamburgeriai, zoofilija, nekrofilija – viskas buvo nauja ir nuostabu. Lietuvos 1918–1940 metų nepriklausomybė irgi buvo vienas iš garbinimo objektų. Nuo laisvės apsvaigusių lietuvių galvose tas laikotarpis buvo aukso amžius, Eldoradas, į kurį reikia kuo greičiau sugrįžti. Tauta sirgo, ir ligos diagnozė buvo romantizmas.

Adolfas nenorėjo prisidėti prie šios paslapčių karštinės, tačiau vieną dieną buvo prispirtas prie sienos – reikėjo pinigų. Tuojau pat. Nė vienas pažįstamas žmogus jam jau nebeskolino, nes iš visų buvo pasiskolinęs. Pinigai pamažu ėmė sirgti rudens lapų sindromu – kuo jų daugiau, tuo labiau pūva. Atrodė, net visa gamta ėmė mėgdžioti infliaciją – artinosi žiema, o sniego dar nebuvo.

Laikraštyje perskaitęs vieno silpnapročio senolio liudijimą, kad jis kūdikystėje plaukęs „Titaniku“ ir išsigelbėjęs per atsitiktinumą, nes kažkas jį įmetė į skalbinių pintinę (!), Adolfas tai palaikė svarbiu ženklu ir iš karto prisiminė laišką. Laikė jį įkišęs į kulinarijos vadovėlį, kurio niekados neatsiversdavo, nes paprasčiausiai nebuvo produktų, iš kurių galėtum ką nors pagaminti. Popierius neblogai išsilaikęs, raštas įskaitomas, tik mėnuo ir diena buvo išsilieję dėl kažkokio skysčio poveikio. Adolfas, važiuodamas troleibusu į laikraščio redakciją, sarkastiškai mėgavosi virš laiško palinkusio ir ašarojančio prosenelio

Augustino vaizdiniu; jam atrodė, kad žmonės prieš šimtą metų buvo labai sentimentalūs, kilnūs ir elegiški; net jų daromos kiaulystės turėjo būti kažkokios gelstelėjusios, kiek netikros, kaip ir tie keisti parudę, pageltę, blunkantys jų atvaizdai nuotraukų albumuose arba antkapiuose. Šio laiško tėvas nė karto nerodė Adolfui. Nepasakojo apie jį. Gal nežinojo. Jie apskritai nė karto normaliai nepasikalbėjo. Gyveno kiekvienas savo gyvenimą, nemanydami, kad reikia tuo gyvenimu su kuo nors dalytis. Kai tėvas žuvo per gaisrą, Adolfas neverkė ir negedėjo. Nesuprato kodėl, bet jam tai atrodė savaime suprantamas dalykas. Jųdviejų su tėvu niekas nesiejo. Jis kartais net pagalvodavo, kad jo tėvas buvo kas nors kitas. Pavyzdžiui, vokietis, kaip brolio Simono.

Kabinete prie didelio stalo sėdėjo neaukštas tamsiaplaukis vyras. Stalas buvo nukrautas rankraščiais, laikraščių skiltimis, laiškais, mėtėsi metalinės sąvaržėlės ir apgraužti pieštukai.

Maždaug po pusvalandžio Adolfas leidosi žemyn daugiaaukščio pastato liftu, apmąstydamas redakcijos vadovo kabinete ką tik įvykusio pokalbio fragmentus.

Ar jis galėtų palikti šį laišką, paklausė redaktorius. Gudrių apvalių akučių vyras sėdėjo atsirėmęs į aukštą krėslo atkaltę ir nesiliovė sukiojęs tarp pirštų metalinę sąvaržėlę, ilgam? – paklausė Adolfas, porai dienų, pasakė redaktorius, porai dienų – galima, sutiko Adolfas ir tuojau pat jam pasidarė labai gaila laiško. Jis pamatė, kad žurnalistas susidomėjo primargintu popiergaliu. Tyrinėjo jį, vartė iš visų pusių, kėlė prieš šviesą. Adolfas net nesusimąstęs atvežė jį į redakciją tikėdamasis gauti šiek tiek pinigų – šiaip ar taip, seniena. Tačiau pamatęs redaktoriaus judesiuose tam tikrą plėšrumą – su tokiu pat godumu alkoholikai atstovėję eilėje tris valandas stverdavo ilgai svajotą vyno butelį, – jis staiga panoro laišką atsiimti. Ir atsiimti taip, kad nebūtų gėda, kad nereikėtų žemintis ir prašyti. Redaktorius paprašė sekretorės padaryti laiško kserografinę kopiją, paskui

atidarė jam už nugaros stovėjusio seifo duris ir laišką atsargiai padėjo į vidų.

Adolfas nuobodžiaudamas žiūrėjo redaktoriui truputį aukščiau galvos, kur ant kabineto galinės sienos kabojo įrėmintas tekstas: „Būk atsargus su laikraščiais, nes vienas turintis daug skaitytojų laikraštis reiškia tiek, kiek du armijos korpusai. Napoleonas Bonapartas I."

– O du armijos korpusai – tai kiek? – paklausė Adolfas.

– Kokios armijos? – redaktoriaus balse pasigirdo lyg sutrikimo, lyg drovumo gaidelė. Iš pradžių jis apsimetė, kad nesuprato Adolfo klausimo, paskui apsimetė, kad nustebo tą klausimą išgirdęs, paskui kažką numykė apie sekretorę ir jos iniciatyvą, galiausiai jo rankose atsirado pluoštas banknotų, ištraukė keletą ir ištiesė Adolfui, vėliau į kabinetą kyštelėjusi galvą sekretorė jį pakvietė, ir redaktorius atsiprašęs išėjo. Slidus tipas. Iš tokio tik ir lauk nemalonumų.

Adolfas suspaudė kodo raides ir seifas atsidarė. „Bonapartas" – kvailesnio kodo nesugalvosi. Jis pasiėmė laišką ir išsinešdino. Visų napoleonų šunybės būna rafinuotos ir subtilios, tačiau jų ydos ir silpnybės dažniausiai banalios ir lengvai nuspėjamos, galvojo Adolfas, leisdamasis iš kažkeliolikto aukšto čežančiu, girgždančiu, kartais ir vaitojančiu liftu.

Triuką su kodu jis prasimanė vėliau, pasakodamas šią istoriją Kokai. Tačiau galbūt kaip tik tą dieną, leisdamasis liftu iš velniai žino keliolikto aukšto, jis suprato svarbią taisyklę ir nusprendė jos visados laikytis – sakyti tiesą absoliučiai nuobodu, ne tik pavojinga. Jeigu kam papasakos, kad pasiėmė savo šeimos relikviją iš seifo be jokių kliūčių, nes redaktorius jo paprasčiausiai neužrakino, klausytojas mirs iš nuobodulio. Istorija su kodu – visai kas kita. Žinoma, reikėtų padirbėti, kad ji atrodytų įtikinamesnė, pavojingesnė, romantiškesnė. Sugalvoti rimtesnę priežastį – jis pajuto meilę laiškui, praeičiai, tėvynei ir panašiai. Suprato, jog

redaktorius kėgėbistas ir šį laišką sunaikins, kad Lietuva niekada nesužinotų tikrųjų faktų. Arba atvirkščiai – panaudos jį šlykštiems kėslams. Kad būtų dar įdomiau, galima pridurti ir aistringą bučinį – sekretorė jį parsivertė ant stalo ir jis ją paėmė nedelsdamas. Šaukdamas *Banzai*! *Heil Hitler*! *Za Stalina*! Tegul saulė Lietuvos!!! Nuostabu.

(Pamestas laiškas)

1920 [neįskaitomas mėnuo ir data]

Gerbiamas Mielas Augustinai!

Nerašiau tau jau bene porą metų. Kaip vaikai, Katerina? Anąsyk pasakojai apie mažąjį Augustuką, kad karo metais buvo pradingęs – bus pašėlęs vyras. Tokių Lietuvai reikia.

Pas mane daug kas atsimainė, daug kas pervirto aukštyn kojom. 19-tų pradžioj Vilniuje buvo tokia košė, tikras Babelis: vokiečių kariuomenė rengėsi palikti miestą, iš karto įvairios partijos ėmė varžytis dėl valdžios. Pradėjo eiti iš karto keletas laikraščių įvairiomis kalbomis. Vilniuje norėjo viešpatauti Lietuvių Taryba, Vokiečių Kareivių Taryba, Lenkų Komitetas, Darbininkų maksimalistų Taryba (su tuo raudonu ožiu Kapsuku priešaky), ir senoji, dar rusų palikta miesto Valdyba. Vokiečiai visiems žadėjo, visiems atsakyti vilkino – sukčiai vokiečiai, mielas Augustinai, dabar jau aiškiai matyti, sukti jie, žiūri tik savo naudos, visus nori sukiršinti, o patys laimėti! Niekad nepasitikėk vokiečiu, vokietis pikčiau žydo, štai ką aš tau pasakysiu.

Praėjusią naktį taip skaudėjo dantį, kone kaukiau žiūrėdamas į pilnatį. Mėnulis – kaip pakaruoklis virš Gedimino kalno.

Greitai į Kauną išsidangino visi lietuvių ministeriai ir jų raštinės, paskui juos ir vokiečiai – išsigabeno visus traukinius ir garvežius, švarutėliai iššlavė, parazitai, visą geležinkelio stotį.

Taip ir kankinomės – vieną dieną vokiečiai šeimininkauja, kitą – lenkų legionistai, o dar kitą, žiūrėk, jau komunistai maksimalistai miestą apėmę – legionieriai išmovę į Gardiną.

Baisi tautų tarpusavio neapykanta – lenkai nepripažįsta nei lietuvių, nei baltgudžių, nori valdžios vien tik sau. Baltgudžių vadai norėtų, kad ir jiems kas nors tektų, bet jų liaudis tamsi, nesusipratusi, jie net ir baltgudiškai nemoka ir tų, kas su jais jų pačių kalba kalba, nekenčia. Žydai irgi, matyt, daugiau laikosi ruso, norėtų prisidėti prie bolševikų, tas akivaizdu. O mes, mes ką – juk žinom, kad Vilniuje tikrų lenkų – nedaug. Daugiausia tai baltgudžiai, už lenkus propaguoja tiktai lenkų dvarininkai ir šovinistai.

O paskui vėl – vieną dieną lenkai ereliais apsikarstę laksto, rytojaus rytą, žiūrėk, raudonarmiečiai rogutėmis po miestą važinėjasi.

Lietuviai tariamės, kaip elgtis su bolševikais, kaip su jais gyvent. Nusistatymas toks:

1. Jei bolševikai pripažįsta Lietuvos nepriklausomybę, mes jiems nesipriešinsim, tegul vykdo savo reformas.

2. Reikia stoti į bolševikų įstaigas valdininkais, kad svetimtaučiai nepaimtų valdžios Lietuvoje į savo rankas.

3. Organizuoti kariuomenę kartu su bolševikais.

Politika politika, Vilniuje vien politika, dabar jau baisu ir puodą nudengti – po dangčiu politikas tupi ir rėkia. Tie, kur prieš mirties bausmę šaukė, dabar patys žudo ir plėšia, tie, kur kovojo prieš cenzūrą ir spaudos laisvės suvaržymą, dabar neleidžia kitokių pažiūrų laikraščių.

Tu, Augustinai, toli nuo politikos, skaitau tavo laišką ir negaliu atsistebėti – tau rūpi tik žirgai ir jų mėšlas. Ar tau tikrai patinka mėšlo kvapas? Hm. Ką rašei apie muziką, nesupratau. Kad gyvenimas įvairesnis ir įtaigesnis už meną – visiškai sutinku. Bet politika – galia, valdžia, o tu sakai – arklių mėšlas vertingesnis.

Kita vertus – gal ir tavo tiesa. Dabar žmonės gyvena pagal tokį dėsnį: jeigu tu pavogsi mano arklį, bus blogai, jeigu aš pavogsiu tavo arklį – bus gerai.

Kai legionistai sugrįžo, kas čia dėjosi. Kai jau baigėsi šaudymai, kai bolševikai pasitraukė iš miesto, ypač kliuvo žydams – jiems už tai, kad buvo palankūs bolševikams. Mačiau gatve varant minią žydų – jau buvo balandis, bet oras dar vėsus, o jie vienmarškiniai, sumušti, žmonės matė, net rabinui barzdą lenkai deginę, senas žmogus, jis mėginęs ranka apsiginti, tai mušė su šautuvo buože per ranką ir deginę jo barzdą. Kareiviai juokėsi, esą žydai gerai dega, ypač rabinai.

Lietuvių ir žydų namuose vyksta nuolatinės kratos, jei ką randa, pasiima – pinigus, daiktus, ir dar paskui grasina, šmeižia. Lenkai parazitai. Niekad nepasitikėk lenkais, Augustinai.

Tai tuomi ir baigiu. Tiesa, klausei apie tą naktį, kai buvo pasirašyta Lietuvos Nepriklausomybės deklaracija. Na taip, aš tą naktį budėjau spaustuvėj, 1918 metų vasario 18. Ar 19? Nebeprisimenu. Gal turi tą brangųjį „Lietuvos aido“ numerį, pasižiūrėk.

Kai visi Tarybos nariai pasirašė Aktą, jis buvo perduotas Kuktai. Kukta su tekstu atbėgo ir kad pradės rėkt, greičiau, greičiau, visiškai jį supratau, vokiečių cenzūra dar veikė ir ji neleido skelbti Lietuvos Tarybos priimto Nepriklausomybės akto. Kai atspaudėme dalį tiražo, 300 egzempliorių išnešėme iš spaustuvės ir paslėpėm pas mane. Grįžę į spaustuvę radom darbininką Cimermaną atsidariusį buteliuką ir begeriantį. Latras! Jis visą laiką ieškodavo priežasties nė velnio neveikti, o išgerti – tik ir išsižiojęs. Taip, buvo pasiutusiai šalta – mudu su Kukta prisijungėm, paskui jis iš savo skrynutės išsitraukė dar buteliuką, jau ir gerai įkaitom. Tiesą sakant, prieš tai neturėjom laiko ko nors užkrimst, Cimermanas ant popiergalio buvo pasitiesęs silkės. Kai atėjo vokiečiai, mums jau buvo vis tiek – žiūrėjom, kaip jie išbarstė surinktą laikraščio šriftą, kaip surenka visus likusius egzempliorius. Žinai, tuo metu

man tai atrodė netgi juokinga – ypač kai aš paėmiau silkę ir ant jos šono pamačiau atsispaudusius mūsų signatarų parašus – tas velnio neštas Cimermanas savo smirdinčią silkę pasitiesė tiesiai ant Nepriklausomybės Akto. Nepasitikėk niekad žydais, iš jų negali laukti gero.

Tai tiek tuomkart

Viso labo, širdingai bučiuoju
Tavo Jokūbas

13.

Tai buvo nuostabus laikas. Laisvės šmėkla klaidžiojo po Sovietų sąjungą, ir visi, pajutę jos kaulėtų sąnarių prisilietimą, šiurpdavo iš džiaugsmo, mėgavosi būsimų įvykių nuojautomis. Tai buvo metas, kai žmonės vaikščiojo. Jie vaikščiojo ne šiaip sau, ne tik komunikavimo tikslais, tai yra iš taško A į tašką B. Vaikščiojimas buvo tam tikra informacijos rinkimo forma, socialinio aktyvumo išraiška – eidamas gatve galėjai sutikti daugybę įvairiausių personažų, jie atidesnę akį ir ausį puikiausiai informuodavo apie kainas, politinę padėtį, apie laisvėjimo, demokratijos užuomazgų tvirtėjimą arba bjaurias tos demokratijos grimasas ir nepatogumus. Tokiu būdu galėjai sutikti žmonių, kurie keičia tavo likimą, kurie griauna arba gelbsti tavo buvimo čia formą, kitaip tariant, ištraukia tavo subinę iš pavojingos situacijos arba įstumia ją į tikrą pragarą.

Grįždamas iš redakcijos, Adolfas užsuko į „Rotondą“, kavinukę miesto parke. Pasiėmė kavos ir azerbaidžanietiško brendžio, dvokiančio Juodosios jūros dumbliais ir tuščiomis naftos statinėmis – ant butelio buvo nupieštos kaip tik trys statinės,

nors ir ne naftos. Kai jis pasiėmė antrą taurę brendžio, prie stalelio prisėdo barzdyla. Barzda buvo milžiniška, nuo ausies iki ausies, vešli ir tamsi, gal dėl to akys atrodė dar mažesnės, apvalios, prisimerkusios kaip apuoko vidury dienos. Adolfas net pamanė, kad tai trumparegio akys. Vyras buvo apsirengęs aptrintu velvetiniu švarku, atrodė bent penketą metų vyresnis už jį, pageltusiais nuo tabako pirštais, jam prasižiojus matėsi juoduojanti švarplė – tarpelis tarp priekinių dantų, kaip tik toks, kad angliškai kalbėtų be akcento.

– Už bedarbių tautą, – kilstelėjo vyras savo taurę.

Adolfas dar buvo studentas, bet tostui nesipriešino.

– Šiandien gerai geriasi, – savo gėrimą ligi dugno išlenkęs pasakė vyriškis. – Būna tokių dienų gyvenime, kai gerai geriasi. Kiekvienas gurkšnis eina teisingai, kiekvienas gurkšnis atitinka savo esmę, tai yra gurkšnio esmę.

– Gurkšnio esmę? – tokią kvailystę Adolfas girdėjo pirmą sykį.

– Gurkšnis sutampa su gurkšniu. Štai mes matome vitrinoje gulinčią dešrą, bet ji nesutampa su savo esme, tai dešros simbolis, pačios dešros vitrinoje nėra.

Adolfas pritariamai linktelėjo – jokios dešros vitrinose jau seniai nebuvo. Tik kažkokie kruvini jautienos kaulai, žuvies konservai ir apipelijęs sausainiai. Ką žmonės valgė – jam buvo mįslė. Virdavo kalafiorus ir valgydavo pasibarstę kažkokiu šūdu, kaip yra sakęs karalius Ūbas.

– O be to, dar ir skonis, – tęsė apmąstymus barzdyla. – Skanu, šnervės pagauna visą alkoholio gylį, tai yra metafizinį, o ne fizinį lygmenį – sąmonė grimzta į apgirtimą ne kaip į nešvankią, geidulingą, keiksmažodžių ir nevilties pilną tamsą, o kaip į nirvaną.

– Neatrodo, kad šitas šlamštas gerai kvepėtų, – kiek patylėjęs atsakė Adolfas. Jokiu gyliu brendis jam nekvepėjo, ir gėrėsi kaip

visada. Pradžioj bjauru, organizmas pasišiaušia ir nusipurto, galvoje ima blaškytis frazė „vemsiu – nevemsiu", paskui viskas pamažu rimsta, šleikštulys atsitraukia ir jo vietą užplūsta šiluma bei apsvaigimas.

– O, nesakyk. Gylio čia kaip tik esama. Po šio gėralo paviršiumi – dešimtys, o gal ir šimtai metrų jūros. Ar žinai, kaip daromas šis brendis, – vyriškis mostelėjo baro link, matyt, turėdamas galvoje lentynoje stovintį brendžio butelį. – Kadangi partijos bonzos išnaikino visus vynuogynus Moldavijoj, Ukrainoj ir Kaukaze bei Užkaukazėj, na, gal ne visus, bet *dachuja* daug, tai dabar azerbaidžaniečiai štai ką daro – alkoholio reikia, ir reikia skubiai, jie supila žaliavą į metalines statines, matei, trys statinės ant butelio etiketės, tada tas statines paleidžia jūroje, Juodojoj jūroj vanduo šiltas, bačkos ten plaukioja, bangos jas sūpuoja, raugas plakasi, saulė kaitina, mielės rūgsta, ir štai per porą trejetą mėnesių jie jau turi konjaką, tiksliau, konjako gėrimą, paprasčiau sakant, štai šitą bizalą, pusiau brendį, pusiau neregių saulę, kurią mes garbinam šį vakarą ir jaučiamės visai neblogai.

Matydamas Adolfo nepatiklumą, barzdyla nusišypsojo, patrynė abiem delnais savo pilvą:

– Sakydamas skanu, sakau ne konkrečiai apie šį naftos produktą, kurio ne tik gert, į jį ir žiūrėt pavojinga. Girdėjai – žmonės nuo jo net apanka. Svarbiausia juk idėja – gėralas tiktai šešėlis mūsų būties vienutės oloje, ir skonis kyla ne iš taurės, jis nusileidžia iš ten, iš idealybės sferos.

Koka buvo mėgėjas kalbėti, Adolfas galėjo ramiai sėdėti ir grimzti į girtumo miglą. Kai vyras pasisakė esąs Konstantinas, Adolfas mintyse jį pakrikštijo Koka. Kad nebūtų taip iškilminga, nes iškilmingumas pykina. Kai geri prakeiktą azerbaidžanietišką konjako gėrimą, nuo iškilmingumo gali apsivemti. Tiesą sakant, gali apsivemti net ir nuo paprastesnių dalykų.

– Siaubas, – pritarė Koka. – Košmaras. Visiškai pritariu tokiai tavo minties trajektorijai. – Ir vėl nuėjęs prie baro atnešė dvi taures bjauriojo gėrimo.

– Matai, kartais tu paprasčiausiai nusigeri, o kartais – patiri ką nors daugiau, – pasakė Koka išgėręs jau velniai žino kelintą taurę. Barzdoti žmonės sunkiai girtėja. Galbūt ne visi, bet Koka buvo kaip tik iš tokių. Jie neturi veido, barzda dengia visą asmenybės paviršių, ir jeigu kas nors prašytų apibūdinti barzdylą, tektų pasakyti viena – jo veidas pasiklydęs plaukuose. Ir alkoholis pasiklysta tuose plaukuose. Kaip kempinėje. Adolfui atrodė, kad jis taip pat greitai pasiklys toje velniškoje barzdoje.

– Он умер в январе, в начале года
Под фонарем стоял мороз у входа
Не успевала показать природа
Ему своих красот кордибалет
От снега стекла становились уже
Под фонарем стоял глашатый стужи...

– ėmė deklamuoti švelnios patetikos ir lengvo narcisizmo sklidinu balsu Koka ir pagarbiai nutilo, kai Adolfas perėmė iš jo deklamavimo estafetę ir užbaigė strofą:

– На перекрестках замерзали лужи
И дверь он запер на цепочку лет...

Adolfas iš tiesų mėgo Josifą Brodskį, neseniai tapusį Nobelio premijos laureatu, tačiau mintinai mokėjo tiktai keletą jo eilėraščių, ir tai dažniausiai pirmąsias tų eilėraščių strofas. Pastaroji strofa buvo kaip tik iš tų. Tačiau Koka, kai paaiškėjo, kad baigiasi Adolfo pinigai, pasakė, jog reikia mesti šį reikalą ir keliauti į „tašką", ten nusipirkti degtinės, o tada bus galima ir pasikalbėti.

Pasikalbėti jiems sekėsi sunkiai – jiedu vaikščiojo po prieblandoje skendintį Senamiestį, užeidavo į kačių šlapimu, pelėsiais ir senomis nuorūkomis dvokiančius koridorius ir visur atsitrenkdavo į tą patį atsakymą – degtinė baigėsi, paskui žingsniavo pro nešviečiančius gatvių žibintus Pilies, Didžiąja gatvėmis aukštyn, į geležinkelio stoties pusę, kur Šv. Stepono gatvėje turėjo būti kaip tik tas „taškas", kuriame degtinės niekada nepritrūksta, nakties tamsa bangomis griuvo jiems po kojų, ir Adolfas jau sunkiai atskyrė, kuri tamsa yra išorės, o kuri vidaus reiškinys, Koka vis kažką kalbėjo, jiedu nusipirko butelį šlykščios degtinės, dvokiančios acetonu ar benzinu, paskui važiavo nežinia iš kur atsiradusiu taksi į naujus rajonus, galbūt Viršuliškes, o gal Justiniškes, ten Koka atkakliai kalbėjosi su mergina, duris pradariusia tiktai tiek, kiek leido durų grandinėlė, mergina buvo neapsakomai graži, bent jau taip atrodė Adolfui iš apačios, kadangi jis sėdėjo laiptinėje, nugara atsirėmęs į neveikiančio lifto duris, o Koka gražbyliavo, esą Adolfas esąs jo draugas iš Piterio, iš Leningrado, ir neturįs kur nakvoti, todėl Andromeda būtinai turinti juos įsileisti, bet kai mergina paklausė Adolfo, ar jis rusas, Adolfas žagtelėjo ir pasakė „taip", užuot pasakęs „*da*", ir jiedu vėl turėjo grįžti į Senamiestį.

Buvo lapkričio pradžia, visiškai tyli naktis be vėjo, jeigu būtų gerai įsiklausę, jie būtų neabejotinai išgirdę bildesį – tą vakarą griuvo Berlyno siena, o gal ji griuvo ir kur kas anksčiau, bet griuvimas buvo garsus, ir jo aidas dar turėjo klaidžioti aptemusios Vilniaus sąmonės labirintais. Švietė pilnatis, pro debesų draiskanas kyščiojanti savo didelį liūdną gelsvą snukį, tarsi abejodama, praryti šiuos du padarus naktipiečiams ar palaukti, kol jiedu išsiblaivys ir jų mėsa nebus tokia nuodinga, Koka vis kalbėjo ir kalbėjo, rūkė ir kalbėjo nesiliaudamas, tarsi paskutinį kartą gyvenime jam būtų leista išsisakyti:

Kinijoj, Jan srityje, kuri yra žemės centras, sakė Koka, ten toks ženklas, apskritimas, jo viduryje stovi lentelė, o ant jos

parašyta „Žemės centras“, ir kita lentelė, ant kurios užrašyta „Du milijardai mylių nuo čia pateka saulė“.

Adolfas stovėjo greta Kokos. Jiedu kažkokiu būdu atsirado ant Užupio tilto, ir Adolfui pasirodė, kad jie plaukia milžinišku laineriu, plaukia toli, galbūt į Braziliją ar Australiją, ten, žemai apačioje, tyliai sukasi didžiulis sraigtas, taškantis vandenį, ir atrodo, kad kartu su tuo vandeniu tolyn plaukia visas jo, Adolfo, gyvenimas. Nuo tokios minties jis net susvyravo ir dėl viso pikto įsitvėrė tilto turėklo.

– Ar ten, tavo Kinijoj, nėra lentelės „Tualetas“, – paklausė jis Kokos, tačiau šis nereagavo. Jis buvo įsijautęs, įkvėptas, greičiausiai toks pat girtas kaip ir Adolfas, bet kur kas tauresnės dvasinės būsenos:

Kas gi atsitinka, kad, kai saulė pateka, kalbėjo Koka, jos spinduliai akimirksniu pasiekia mano veidą, vadinasi, mano akių spinduliai turi keliauti taip pat žaibiškai, kaip ir saulės spinduliai, kai jie ją pasiekia, tai argi mano akys ir mano sąmonė ne *dharmakaja*?

– *Dharmakaja*, nė kiek neabejoju, – Adolfas pritariamai linksėjo galva, žiūrėdamas į purslojantį patvinusios Vilnelės vandenį. – Greitai priplauksim Braziliją, ir aš išlipsiu. O tu galėsi keliauti į savo sumautą Kiniją.

Po šių žodžių jis ėmė vemti nuo tilto tiesiai į mėnulį, kurio šviesos takelis mirguliavo jiems po kojom. Pamažu kilo vėjas, dangumi ėmė šliaužti į purvinas pašluostes panašūs debesų skutai, greitai erdvė virš upeliūkščio prisipildė netvarkingai į visas šalis besiblaškančių mažyčių būtybių, kurios visiškai girtam Adolfui iš pradžių atrodė kažkaip susijusios su Kokos pasakojimu, – jis pagalvojo, kad tai saulės spinduliai, tiktai įgavę kitokį pavidalą, balti žmogeliukai, keliavę ligi jo akių keletą milijardų mylių, todėl pikti ir įkaitę iki baltumo, paskui keistasis regėjimas baigėsi, ir saulės spinduliai virto paprastomis

snaigėmis. Snaigės ėmė didėti, virto didžiulėmis statinėmis, ir Adolfas jautėsi esąs statinė, pilna blogo konjako, siūbuojanti Juodojoje jūroje, juoduose nakties vandenyse. Mažytė statinaitė milžiniškame juodame vandenyne. Maždaug ties šiuo vaizdiniu Adolfo sąmonės juosta nutrūko.

Jis atsipeikėjo su *dharmakaja* burnoje. Tai nebuvo palaimos jausmas, bet kaip tik *dharmakaja* buvo pirmas jo sukepusiomis lūpomis ir perdžiūvusiu gomuriu ištartas žodis.

Snieguolė negalėjo atsikelti, nes neturėjo alaus pagirioms. Princo bučinys – tai alaus butelis, prikeliantis žmogų iš pagirių mirties.

Apvaliojo stalo riteriai ieškojo ne eskaliburo, o butelio alaus. Mitologinis kalavijas – alaus butelio protėvis. Po vakarykščių išgertuvių norisi galvą nusikirsti, jeigu neturi nors butelio alaus.

Jonui Krikštytojui siaubingai skėlė galvą po gerų išgertuvių su Salomėja. Štai kokia legendos esmė. Pagirios.

Raitelis be galvos – pagirios. Galva be raitelio – irgi pagirios.

Aš ne klinikinis girtuoklis. Be abejo, mokykloje mes išgėrinėdavom, tačiau tai buvo labiau pramoga, o ne įprotis. Nei mano senelis, nei tėvas nebuvo alkoholikai. Jie buvo kaip daugelis suaugusių vyrų Lietuvoje. Jie paprasčiausiai gerdavo. Gerdavo, norėdami nuplauti liūdesį. Liūdesys kildavo dėl tėvynės. Atsargiau su sąvokomis. Pagiriomis sąvoka „tėvynė" gali virsti siaubingais spazmais skrandyje. Žmonės gyveno savo namuose, bet tie namai nebuvo jų. Dirbo savo žemę, bet ta žemė dabar vadinosi kolektyvinė, valstybinė, visų ir niekieno. Tiesa, iš liūdesio dėl prarastos žemės, dėl Sibire arba miške prarastų brolių, motinų ir vaikų gerdavo tik pokario kartos. Vėlesnieji ėmė gerti iš inercijos, paprasčiausiai nežinodami ką veikti.

Nuo tokių minčių pagirių rytą gali iš proto išsikraustyti, bet nieko daugiau Adolfas negalėjo galvoti – tik apie liūdesį dėl pra-

rastos tėvynės. Ir kad jis – ne klinikinis alkoholikas. Girtuoklis neturi tėvynės – skelbė blaivininkų šūkiai, išklijuoti gatvėse ant stulpų. Blaivininkai neturi sėdynės – atsakė kažkas Adolfo galvoje į blaivininkų įžūlumą. O paskui jis ėmė galvoti apie alų, kurį dar mokykloje su vaikinais, nugalėję mini futbolo ar krepšinio rungtynėse, susėdę kur nors paežerėje gerdavo tiesiai iš kakliuko, jausdavo pamažu užplūstantį nenusakomą pasikeitimo, metamorfozės artėjimą, akimirką, kai nematoma jėga pripildo ir raumenis, ir kraują, ir vaizduotę iš pradžių perregimu, tolydžio vis sunkėjančiu ir tirštėjančiu šydu, tai buvo velniškai panašu į tai, ką pasakojo Koka, jie pajusdavo didelį nušvitimą, matydavo vieni kitų veidus, kūnus, judesius, stebėdavo, kaip tie judesiai keičiasi, kaip deformuojasi kalba ir pojūčiai, visa tai trukdavo tik keletą akimirkų, nes apgirtę jie tuojau pat virsdavo banaliais kvailiais, tačiau suprasdavo ir brangindavo tas keletą akimirkų, virsmo iliuziją, regimybę, dėl kurios verta daryti beprotiškiausius dalykus, pavyzdžiui, prisigerti.

Tą naktį jis miegojo pas Koką. Jo inteligentiškai netvarkingame dviejų kambarių bute Senamiestyje. Kai iš ryto Koka jį pavaišino alumi, Adolfas, norėdamas atsidėkoti naujajam pažįstamam, papasakojo Laiško istoriją. Kai norėjo laišką parodyti, paaiškėjo, kad jo nebėra. Ir krepšio, kuriame laiškas buvo, taip pat.

– *Dharmakaja*, – pasakė Koka. Jis buvo velniškai teisus.

14.

Stengdamasis kreipti šlapimo čiurkšlę į emaliuoto klozeto kraštą, Augustinas mėgavosi namuose įrengto tualeto patogumu. *Es ist kalt*, šnabždėjo jisai su pasitenkinimu, atsargiai patraukdamas ant metalinės grandinės pritvirtintą rankenėlę.

Garsas buvo toks, kad vyras net prisimerkė, tarsi stengdamasis sumažinti triukšmą, sklindantį po erdvų trijų kambarių butą Vilniaus gatvėje. Buvo dar labai anksti, nenorėjo žadinti šeimininko, nusprendė valandą kitą vienas pasiblaškyti po išvaduotą miestą.

Jis ėjo siauromis gatvelėmis tik intuityviai numanydamas, kad traukia į Aušros vartų pusę. Senamiesčio gatvių labirintas iš tiesų buvo klaidus, kadaise apie tai pasakojo karininkai, vadavę Vilnių dar prieš Želigovskį. Iš Šv. Mikalojaus gatvelės pasuko į siaurą skersgatvį, kurio pavadinimo niekur negalėjo rasti, langinės buvo uždarytos, parduotuvių iškabos purvinos ir nusitrynusios. Augustas pasijuto nejaukiai, tačiau greitai nemaloni nuojauta atlėgo, kai pamatė priešais ateinantį žilabarzdį senį su purvinu maišu ant peties. Žydo barzda dengė beveik visą krūtinę, o ilgi plaukai laisvai krito ant siaurų, kaulėtų pečių. Senis ėjo lėtai, sunkiai, žiūrėdamas į žemę, vos atplėšdamas kojas nuo drėgno grindinio. Dar nelijo, bet dangus nežadėjo nieko gero, pilkos, kone juosvos debesų draiskanos vilkosi namų stogais, atrodė, jog tai senio barzda prasideda ten, padangėje, o gal atvirkščiai – dangus baigiasi čia, senio panosėje, ir debesys auga tiesiai iš jo krūtinės, verčiasi kamuoliais ant grindinio, parduotuvių iškabų, aukštų žvilgančių stogų. Prasilenkdami vyrai žvilgtelėjo vienas kitam į veidą. Žydo žvilgsnis buvo toks skvarbus, o akys liūdnos ir tuščios, kad Augustinas nevalingai pakėlė ranką prie skrybėlės ir kilstelėjo ją pasveikindamas praeivį. Prekeivis neatsakė į šį ankstyvo prašalaičio gestą, tik nuleido akis į grindinį ir nekeisdamas žingsnio ritmo praėjo pro šalį. Žengęs porą žingsnių, Augustas sustojo. Sustojo ir atsisuko tarsi pašauktas vardu – gatvė buvo visiškai tuščia, nesimatė nė gyvos dvasios, tik nuo drėgmės blizgantys grindinio akmenys, pilkos purvinos namų sienos, mediniai, ligi kaulo nutrinti, per vidurį stipriai išdilę

durų slenksčiai. Akimirką Augustinas pasijuto stovįs visiškai negyvenamo miesto viduryje – tarsi visi namai būtų staiga ištuštėję, visi gyventojai pavirtę dulkėmis ir pelenais.

Vakar apskrities centre sumokėjęs penkis litus už leidimą aplankyti atgautą sostinę, sausakimša automatrisa Augustinas į Vilnių atvyko dėl dviejų priežasčių. Apytikriai prieš mėnesį mirė tėvas. Tarsi norėdamas įtikti posakiui „padėjo šaukštą", senasis Augustinas Zagorskis pavalgė, padėjo ant stalo šaukštą, pasakė „jau sotus" ir numirė.

Greitai po laidotuvių Zagorskiai iš Vilniaus gavo laišką – rašė Jokūbas Sinkevičius, senas tėvo bičiulis. Rašė nežinodamas apie bičiulio mirtį, ir Augustas jau rengėsi parašyti atsaką, tačiau viena laiško detalė jį sudomino – esą Vilniuje gali veik už dyką nusipirkti gerą automobilį, motociklą, kostiumą ar žvakidę – apimti panikos ir chaoso žmonės pardavinėja daiktus pusvelčiui. Pats Jokūbas mielai parduotų automobilį, kuris jam nebereikalingas, nes po žmonos mirties ne tik nebeturįs kur važiuoti, bet ir trijų kambarių butas jam per didelis. Augustinas seniai svajojo apie kokią nors škodą ar mersedesą, tačiau naujo automobilio negalėjo įpirkti, o ir seni Kaune kainavo nemažus pinigus. Pasitaikiusios progos jis nenorėjo praleisti. Pats asmeniškai praneš tėvo pažįstamam apie mirtį ir pasižvalgys automobilio.

Kita priežastis buvo labai sena – dar nuo jaunystės, nuo kariuomenės laikų jis svajojo atvykti į Vilnių kaip išvaduotojas, pereiti sostinės gatvėmis kaip nugalėtojas, jeigu pasiseks – ir „Vytauto grabą" pamatys.

Išėjęs iš siauručių gatvelių labirinto Rūdninkų gatvės pradžioje, Augustinas kone kaktomuša susidūrė su keistu, dvokiančiu griozdu: vidury gatvės stovėjo automobilio griaučiai – sunkvežimis buvo sudegęs iki rėmo, o jo kabinoje suanglėjęs vairuotojas tebesėdėjo, atkakliai spausdamas vairą dviem laibais nuodėguliais, klusniai ir kantriai laukdamas viršininko komandos,

negalėdamas patikėti, jog tai jau galutinis sustojimas, kad jis jau turi teisę išlipti ir ilsėtis amžinybėje.

Rūdninkų gatvėje praėjo prašmatnų, bet neveikiantį restoraną. Stiklo vitrina, esanti iš karto už terasos, buvo išdužusi, salėje stovėję staleliai išvartyti ir sulaužyti. Šalia restorano glaudėsi maža mėsos parduotuvė. Ji atrodė nė kiek ne geriau už restoraną: už purvino, kadaise baltai dažyto prekystalio iš tolo švieste švietė tuščios lentynos, tiktai vitrinoje nelyg ironiškame istorijos muziejuje riogsojo stambūs pajuodę jaučio kaulai: sukrešėjusio kraujo gurvuliais aptekęs skeletas ir apipjaustyta, gal kaip tik dėl to liūdnai atrodanti galvijo galva su iš burnos nukarusiu ilgu kruvinu liežuviu. Kiek pastovėjęs šalia eilės, laukiančios, kol atsidarys parduotuvė, nors jau buvo bene devinta ryto, Augustas, žiūrėdamas į šį beveik šiurpų natiurmortą su jaučio galva, pusbalsiu ištarė: *Jeszcze Polska nie zginela...* Štai kas liko iš didžiosios Lenkijos, ragai ir nagai, ir kruvinas liežuvis.

Augustas atsisėdo ant pajuodusio suolelio, pasidėjo kelionmaišį sau ant kelių, neskubėdamas atsirišo jį, išsitraukė storą juodos duonos riekę, dar kvepiančią ajerais, galą rūkytos dešros, prieš kelionę apvalęs nuo jos melsvus ir balkšvus pelėsius ir iš naujo aptepęs sėmenų aliejumi, kad sudžiūvusi žarna atgautų minkštumą ir pirmykštį žvilgesį, ir ėmė neskubėdamas, apsižvalgydamas aplinkui užkandžiauti. Eilėje stovėjusius Vilniaus piliečius šis vaizdas paveikė magiškai. Kone visi beveik sutartinai atsuko galvas į suolą ir, nors iki Augusto buvo ne mažiau kaip dvidešimt žingsnių, ėmė godžiai nosimis traukti orą. Neilgai trukus prie suolelio jau stovėjo gal dešimt apspangusių miesto gyventojų, kurie atidžiai sekė kiekvieną Augusto judesį, stebėjo kiekvieną ant kelių nukrentantį trupinį ir kiekvieną vyro ryjamą kąsnį palydėdavo entuziastingais atodūsiais bei pritarimo šūksniais.

– Matai, nurijo!

– O, velniškai sekasi! Įgūdžiai, iš karto matyti.

– Kad taip dar agurkiuką!

– Žalią, su svogūno laiškais!

– Ne, geriau raugintas! Šviežiai užraugtas, dar vos vos gelstelėjęs, pusiau žalias, pusiau gelsvas. Nesiginčykit, pone, čia jau aš nenusileisiu.

– Ir paskui tabako, cigaretę arba cigarą.

– O prie cigaro kavos, nesiginčykit, pone. Kavos!

– Gal ponas turėtumėt parduoti, – mandagiai pasiteiravo pagyvenusi moteriškė, neprisijungusi prie entuziastų choro.

– Taigi, – nerūpestingai atsakė Augustas, – parduoti galima, tiktai ką jūs man sumokėsit. – Kritiškai nužvelgęs lenkiškų popierinių pinigų saują moteriškės rankoje, jis paniekinamai numojo ranka. – Matot, ponia, lapai po klevu? Tai jie vertingesni, juos galima kiaulėms pakreikti, kol sausi, *es ist kalt*!

– Vyras serga, – pasakė moteris lyg sau, kišdama popierinius nieko vertus pinigus atgal į krepšį.

– Atvykau Vilniaus pažiūrėti, – pasakė Augustas, švariai surinkdamas trupinius nuo savo palto skvernų ir rūpestingai susižerdamas į burną. – Gal tamsta automobilį turit? Pirkčiau. Lašinių puspaltis ir duonos kepalas už automobilį. Kas galėtų pasiūlyt? – kreipėsi jisai skardžiu balsu į susirinkusiuosius. – A, šlėktos? Kur dabar jūsų Želigovskis? Kur, chamai?!

Žiūrovai, pamatę, kad spektaklis baigtas, ėmė skirstytis. Po vieną, po du sunkiai vilkdami kojas, nieko nesakydami pasišalino. Grįžo atgal į eilę prie mėsos parduotuvės, vis dar taip pat tylėdami sustojo vienas paskui kitą ir įbedė akis į priekį, tarsi laukdami kito pasirodymo, kito spektaklio, kuriame pagrindinis veikėjas būtų maistas.

– Ar jums ne gėda, lietuviai? – pusbalsiu ištarė moteriškė ir sunkiai atsikosėjusi taip pat pasuko eilės link.

– Gėda? O kas iš mūsų Vilnių prieš dvidešimtį metų atėmė, a? Kas mus išprievartavo ir su vokiečiais labai draugavo? Gavote

dabar, ką? Gerai, teisingai Geringas sakė: norėjot naujo Žalgirio, tai ir gavot Žalgirį – ir dar tokį Žalgirį, kokio niekad savo istorijoj neturėjot. Ne aš sugalvojau – Geringas sakė!

Iš eilės niekas jam nieko neatsakė. Nė vienas žmogus net neatsisuko.

Kai Augustas grįžo į Jokūbo Sinkevičiaus butą, šis stovėjo prie lango ir žiūrėjo į kieme riogsančius griuvėsius.

– Bomba nukrito visiškai šalia, keletas žingsnių – ir sudie! – tarsi pats sau bambėjo po nosim senas tėvo draugas. – Tiek čia ir buvo to bombardavimo, bet baimės įvarė.

– Rašėt, automobilį turit, – pradėjo Augustas. – Gal...

– Lėktuvai... Didis išradimas, – nutraukė jį Sinkevičius – Mano kaimynas pasakojo, jis buvęs Amerikoj prieš keletą metų, dirbo ten, bet paskui įsimylėjo, grįžo atgal... Moteris nenorėjusi Amerikoj likti... Namai jai, matote, per dideli, dvokia. O ką, ar čia pas mus labai kvepia?

Augustas gūžtelėjo pečiais. Žmogus – dvokianti būtybė, nieko čia keista.

– Pasakojo, kad ten, Amerikos danguje, lėktuvai stebuklus išdarinėja. Raito visokias figūras, jiems iš papilvės dūmai rūksta ir paskui danguje atsiranda užrašas „Pepsi-cola“. Kas ta pepsikola – sušiktas gėrimėlis už keletą centų. Bet štai, lėktuvai raito užrašą.

– Amerikoj viskas kitaip, – pritarė Augustas.

– Kitaip. Kaimynas sakė, kad ten kitokios kainos nerasi, tiktai 95. Ne doleris, o devyniasdešimt penki centai. Ne šimtas, bet devyniasdešimt devyni ir devyniasdešimt penki centai. Idiotai, bet taupyti moka. Mums kas tie penki centai, tfu, – nusispjovė piktai senis. – O jiems – pinigas. Penki prie penkių – jau dešimt centų. Klausyk, gal turi ko nors užvalgyt? Man nuo kruopų su pelais jau žarnos susiklijavo.

Augustas išsitraukė iš kelionmaišio lašinių, duonos, rūkytos dešros galą, du rudeninius obuolius, puslitrį naminės degtinės. Vakar jis atsibeldė jau sutemus, šeimininkas apie maistą nė žodžiu neužsiminė. Mandagus, lenką vaidina. Arba ligotas. Visi ligoti būna bjaurūs arba perdėtai mandagūs, o tai beveik tas pats.

– Reikėtų į kaimą persikelt, – traukdamas šnervėmis maisto kvapą pasakė Jokūbas, – bet negaliu, nemėgstu aš kaimo. Man alergija nuo visų tų žydinčių pievų, tvartų, kaimiečių. Man akmens reikia, grindinio.

– O tas kaimynas – daug pinigo parsivežė?

– Užmušė jį, – pilna burna išsniaukrojo Jokūbas. – Bomba pataikė tiesiai į jo butą. Ir žmoną užmušė, ir šunį. Vaikas liko. Kieme žaidė ir liko gyvas. Stovėjo ir bliovė, kol kaimynai nepasiėmė. Karas.

– Karas, – pritardamas linktelėjo Augustas.

– O kaip tėvas?

– Mirė.

– Mat kaip, – nesiliaudamas kramtyti, sumykė Jokūbas. – Mirti dabar madinga. Ir daug dabar mirs.

– Anksčiau mirė, ne dėl karo. – Augustas nekantravo apžiūrėti žadėtą automobilį, bet matė, kad su seniu gali būti bėdos.

– Nieko keista. Seniai sakiau: lenkų tautai teks eiti savo erškėčių takus. Jiems tai net patinka. Kančių tauta, kad juos šikančius sutrauktų. Ir visą laiką mums dantis rodo. O juk geriausi laikai lenkams buvo, kai juos valdė mūsų, lietuvių, valdovai.

– Išmintingai pasakyta, – pritardamas linktelėjo Augustas. – Bet vokietis per smarkiai. Šitaip išdulkinti tautą. Vesterplatės įvykiai...

– O mes? O aš? – pakėlė antakius Jokūbas Sinkevičius. – Jie dvidešimtį metų dulkino, dvidešimtį metų subines bučiuoti! Tai tegul dabar ir jie man pabučiuoja. – Senis taip susinervino, kad ėmė kosėt ir dusti. Kiek atgavęs kvapą, įsidėjo gabalėlį dešros

į burną, čepsėdamas sukramtė. – Šimtą metų neragavau tokio skanumo. Lenkai apie maistą nieko neišmano. Niekad nepasitikėk lenkais.

– Neseniai skaičiau, Geringas pasakė lenkams: norėjot naujo Žalgirio, gavot tokį Žalgirį, kokio dar nebuvot matę, – nutraukė tylą Augustas. – O kaip tas jūsų automobilis?

– Žalgiris. Žalgirį mes laimėjom, jeigu ne Vytautas... – kažką galvodamas mechaniškai judino lūpas Jokūbas. – Ultratragiška lenkų padėtis – tik jų pačių kaltė. Dabar jie stengiasi suversti atsakomybę kam tiktai pakliūva: vadai blogi, kyšininkavimas klestėjo, šnipai sugriovė gynybinį tinklą, priešai elgėsi klastingai ir negarbingai, mažumos, matote, buvo nusiteikusios priešiškai... Tiktai jų pačių kaltybė, tiktai jų pačių! Kas tai per tauta, kad niekad negali prisiimti atsakomybės už savo klaidas?! – senis vėl ėmė dusti.

– Dėde, norėjau dar jūsų paklausti dėl to laiško, – atsargiai pradėjo kreipti kalbą nuo karo temos Augustas.

– Kokio laiško? – dėbtelėjo Sinkevičius į jį iš padilbų. Senis Sinkevičius atrodė kaip kalinys, paleistas iš kalėjimo po dvidešimties metų katorgos: liesas, apšepęs, išbadėjęs ir piktas ant viso pasaulio.

– Man automobilio likimas rūpi. Sakėt, bomba sprogo.

– Likimas, – įtariai nužvelgė Sinkevičius Augustą. – Nėra jokio likimo. Tik išlikimas. Vieni išlieka, kiti – ne. Štai ir visa muzika. Likimas. Neprisimenu aš jokio laiško, – numojo senis ranka ir atsigulė į lovą.

– O... – vėl žiojosi Augustas.

– Automobilis po langais, kitoj pusėj, – sugargė Jokūbas. – Jeigu nori, gali apžiūrėt, gal dar važiuoja. Aš pagulėsiu. Rytoj pakalbėsim.

Visą dieną vaikščiojęs po Vilnių, Augustas irgi jautėsi mirtinai pavargęs.

Augustas važiavo keliu į Kauną. Pakelėse kai kur matėsi kariškos amunicijos – lenkai pasiduodami lietuviams į nelaisvę mėtė savo daiktus. Iš nevilties, matyt. Iš pykčio. Tiek gyrėsi, kad duos vokiečiams į snukį, ir štai. Gėdingas lenkų armijos sutriuškinimas.

Augustas sustojo šalikelėje, nuėjo prie automobilio galo, apsižvalgė aplinkui, tada ramiai nusišlapino, pasirąžė, paspardė automobilio ratą. Puikus dalykėlis. Nenaujas, bet užtat mersedesas. Rangovas Trinkūnas nusigrauš rankas iki alkūnių. Niekas Olandijoj tokio neturi.

Išvažiavo iš Vilniaus anksti ryte, nespėjęs papusryčiauti.

Vakar vakare senis Jokūbas užmigo anksti. Augustas neturėjo ką veikti, apžiūrėjo automobilį, dar kiek pavaikščiojo temstančiomis, retų praeivių kartkartėmis pagyvinamomis gatvelėmis ir, įveiktas nuovargio, taip pat griuvo į guolį. Iš ryto Jokūbas gulėjo lygiai taip pat nusisukęs į sieną kaip ir vakar. Augustas atsargiai palietė senio petį, norėdamas pažadinti jį pusryčių – Jokūbas buvo šaltas ir žalsvas kaip ledas ant Olandijos ežero. Apetitas buvo sugadintas. Augustas apžiūrėjo butą, tačiau nieko įdomaus neradęs greitai susiruošė ir išvažiavo.

Jis sėdėjo pakelėje prasidaręs automobilio dureles ir valgė duoną. Stora riekė kvepėjo ajerais ir dar kažkuo, ką Augustinas nesunkiai būtų galėjęs pavadinti namų kvapu. Viskas būtų puiku, jeigu ne incidentas, kurį patyrė jau išvažiuodamas iš miesto.

Automobiliui reikėjo gauti benzino. Kelias iki Olandijos tolimas, benzino reikėtų prisipilti pilną baką ir dar pasiimti į kanistrą. Jeigu degalų pritrūktų neprivažiavęs namų, gaila būtų tokį daiktą palikti ant kelio. Laikai dabar neramūs. Štai ir šiandien iš ryto – kol jis laukė pramonės inspektoriaus įstaigoje, Vaivadijos rūmuose, prie automobilio ėmė rinktis vaikigaliai. Viena akimi Augustinas žiūrėjo į kiemą pro langą, kita – į inspektoriaus duris,

melsdamas visų šventųjų, kad greičiau jam išrašytų prakeiktą kortelę kurui gauti, nes „Lietūkis“ be tokios kortelės benzino neduotų nė lašo. Kažkur sąmonės pakraštyje kartais šmėsteldavo sąžinės priekaištas – paliko numirusį žmogų, nepasirūpino laidotuvėmis ar bent jau lavono nuvežimu į miesto morgą. Mirti madinga, žmonės dabar miršta kaip musės, kas nors pasirūpins. Karas pasirūpins visais numirėliais. Augustui pasirodė, kad pagaliau rado išeitį, ir jam staiga palengvėjo. Karas pasirūpins!

Kai pagaliau atsisėdo prie mersedeso vairo ir pajudėjo „Lietūkio“ sandėlių link, vaikigalių būrys klegėdamas bėgo iš paskos, ir tai, ką jie šūkavo, Augustui nepatiko. *Zlot lit, zlot lit, będzie zgoda, będzie kvit!* – rėkė visa gerkle bjaurūs vaikigaliai, kai kurie netgi mosavo purvinose rankose iškeltais pagaikščiais.

Vilniaus senojo miesto gatvių labirintas klaidus pėsčiam, dar sunkesnis jis atrodo važiuotam – Augustas suko ir suko ratus, gąsdindamas pėsčiuosius ir arklius, kol pagaliau pamatė pažįstamą Vilniaus gatvę. *Dobroczyna*, *Ludwisarska*, *Holenderska*, *Franciszkanskij zauł.*, *Szpitalna*, *Kwaszelna* – vėlėsi sunkiai ištariami gatvių pavadinimai, ir pamažu tai kėlė neviltį ir pyktį. Mėšlas! Hitleris jiems kailį iškaršė pelnytai, šitaip sudergti mūsų brangią sostinę! Ne miestas, o pelkė. Iš Dominikonų gatvelės vėl nebežinojo, kur sukti, pasiekęs Vokiečių gatvę pasiklausė policininko – tas mostelėjo ranka tiesiai: Trakų, paskui Pohuliankos gatve jis išvažiuosiąs į Panerių gatvę, ten rasiąs „Lietūkio“ sandėlius su benzino ir žibalo atsargomis.

Tačiau jam vos pravažiavus Vokiečių gatvę, priešais išdygo minia demonstrantų, ir jie rėkė tą patį šūkį, neseniai skanduotą purvinų paauglių. *Zlot lit, zlot lit*, – rėkė minia, ir ši minia buvo kur kas grėsmingesnė nei apšašę vaikigaliai. Staiga iš Vokiečių, Vilniaus ir Trakų gatvių vienu metu išvažiavo policijos mašinos, užkirsdamos kelią demonstrantams. Iš užnugario, iš Dominikonų gatvės, pasirodė garnizono būrys ir ėmė demonstrantus semti

į sunkvežimius. Minia sujudo, subangavo, kažkas šūktelėjo: *Bij žyda*! Tai jų, žydų, darbas, tai jų provokacija! Ir akimirksniu į žydų parduotuvių ir namų langus pasipylė akmenų kruša. Keletas jaunuolių, pripuolę prie mašinoje ramiai sėdinčio ir laukiančio, kuo visa tai pasibaigs, Augusto, ėmė daužyti rankomis per automobilio stogą ir rėkti: *Bij žyda! Bij žyda!*

– Aš ne žydas, – šaukė išsproginęs akis Augustas, jam kiekvienas smūgis į automobilį su skausmu atsiliepdavo kepenyse, tačiau lipti iš automobilio bijojo, nes lenkų moksleiviai ir studentai buvo ne juokais įsiutę.

Aš ne žydas, aš čia visai niekuo dėtas, skundėsi jis vėliau „Lietūkio" darbuotojui, išduodančiam degalus. Vyriškis paišinu veidu gūžtelėjo pečiais: „Juos labiausiai degina gėda dėl Lenkijos pralaimėjimo Vokietijai, dėl to, kad mes atsiėmėm Vilnių be jokio pasipriešinimo. Jie lieja pyktį ant visų, kas tik jiems pasitaiko po ranka."

Riaušės prieš žydus Senamiestyje tęsėsi neilgai. Vėl pasirodžiusi policija – ji buvo trumpam dingusi, matyt, nugabeno suimtuosius ir grįžo pasiimti naujų – suėmė aršiausius demonstrantus, ir viskas pamažu aprimo, tačiau vienas vyrukas, galbūt studentas, nubėgdamas stvėrė akmenį nuo grindinio ir švystelėjo tiesiai į galinį mersedeso langą. Stiklas sausai pokštelėjo ir subyrėjo.

Baigęs užkandžiauti, Augustas atsistojo, dar sykį apėjo automobilį – vietoje galinio stiklo žiojėjo bjauri skylė. Geriau skylė automobilyje, negu galvoje. Jie galėjo ir Augustui pramušti galvą, kaip ne vienam po ranka šiandien pasitaikiusiam žydui. Lenkai ligoniai. Bepročiai.

– *Es ist kalt*, – sumurmėjo Augustas ir jau norėjo sėstis prie vairo. Automobilio salone jautėsi stiprus benzino kvapas – jis prisipylė bidoną benzino, tarp dangčio ir kaklelio įkišo popierių, bet, matyt, blogai prisispaudė, šiek tiek benzino važiuojant

išsilaistė. Būk atsargus, benzinas gerai dega, perspėjo jį „Lietūkio“ darbuotojas paišinu veidu, pagal kortelę išdavęs degalų. Augustas iš karto prisiminė prie vairo sėdėjusį nuodėgulį vienoje iš Vilniaus gatvių ir nedraugiškai dėbtelėjo į darbuotoją – kiekvienas chamas tau nori sugadinti malonumą.

Laukė tolimas kelias, o važiuoti jis dar neįpratęs, tos keletas pamokų, kurias gavo iš vaistininko prieš mėnesį, tuoj po tėvo laidotuvių, buvo tik pradžia. Praktikos reiks įgauti pačiam, šiandien pat. Jis dar sykį įdėmiai nužvelgė automobilio šoną, ar nėra rimtesnių įbrėžimų, ir tada jo dėmesį patraukė daiktas, kyšantis iš po skuduro, panašaus į kareivišką milinę. Gali būti, kad kur nors čia buvo nuginkluojama lenkų kariuomenė prieš išsiunčiant jos karius į Lietuvos koncentracijos stovyklas – tai šen, tai ten mėtėsi niekam tikę, karinius atpažinimo ženklus dar išsaugoje daiktai – sulamdyti katiliukai, tuščios, suplyšusios šovininės, supjaustyti diržai, drabužių atraižos. Augustas atsistojo, vėl apsižvalgė, priėjęs paspyrė batu. Pirmas įspūdis jo neapgavo – iš po skuduro kyšojęs metalo fragmentas buvo ginklo vamzdis.

Jis pavartė rankoje nuo lietaus patamsėjusį, purvu apneštą revolverį, atsargiai nušluostė metalą, atidarė apkabą, patikrino, ar ten yra šovinių, paskui atlaužė gaiduką, nusitaikė į Vilniaus pusę ir šaukdamas „Mes dar pažiūrėsim, kas iš mūsų žydas!“ du kartus iššovė.

15.

Adolfas sėdėjo atsirėmęs į vėsią sieną ir negalėjo pajudėti. Judėti, tiesą sakant, nebuvo kur. Vaikščioti tamsoje nemalonu. Vadinasi, aklieji jaučiasi kaip tik taip – vaikščioti jiems neteikia

malonumo. Jie turi laiko apmąstymams, nes nereikia žiūrėti televizoriaus, netrukdo erotiniai žurnalai, idiotiškos reklamos, gailestis buboniniu maru sergančioms katėms. Homeras tapo poetu tik dėl to, kad neturėjo ką veikti. Visi neregiai turėtų būti dideli poetai. Leninas kalėjime pradėjo rašyti. Ar jis buvo aklas? Ne. O gal ir buvo, nieko tikra apie Leniną niekas nežino. Jis yra mitologinis monstras, ligota fantazija, žiauriausias dvidešimtojo amžiaus sifilitikas. Ką jis rašė? Atsišaukimus laisvėje esantiems draugams. Šventojo Lenino laiškai išsigimėliams komunistams.

Gali būti, dabar naktis. Tamsoje nėra laiko, štai kas. Tik dėl šiek tiek svaigstančios galvos ir lengvo pykinimo Adolfas galėtų pasakyti, kad jis neišsimiegojęs, ir tik tai galėtų reikšti, kad dabar ankstyvas rytas. Trečia ar ketvirta nakties. Bet galvą gali mausti ir nuo smūgio. O pykina nuo narkotikų, kurių iškrypėlis Mizandras deda į maistą.

Adolfas atsistojo, apgraibom apėjo savo kamerą. Akmenys, lentos, stiklas. Stalelis, kėdutė, gultas. Nieko naujo neatsirado. Portatyvinis tualetas dvokia kaip ir dera dvokti indui su žmogaus išmatomis.

Ką apie tai pasakytų Bo. Tamsa, duobė, rūsys. Visa tai niekaip nedera su ja, ji nė velnio nesakytų, užsimerktų ir tyliai murktų, dar truputį pagulėsiu, ji visada taip sako pasimylėjusi, užsnūsta keletą minučių, tarsi norėdama pratęsti malonumą. O gal – užmiršti, paversti sapnu visa tai, kas ką tik įvyko. „Tai ji sapnuoja mane, ar aš ją“, – Adolfas išgirdo tyloje savo paties balsą. Išsigandusį, vienišą, silpną.

De Sadas, sėdėdamas Bastilijoje, parašė geriausias savo nešvankybes. Šūkavo tiesiai į gatvę nutiestu atliekų vamzdžiu, agitavo pulti Bastiliją. Jis buvo pavyzdys Leninui. De Sado mokinys Leninas pranoko savo mokytoją. Ir sadistine vaizduote, ir žiaurumo kiekybe.

Atsistojo, dar sykį apsuko ratą kameros tamsoje atidžiausiai grabaliodamas sienas, kiekvieną siūlę tarp akmenų, kiekvieną plyšelį – nėra jokio vamzdžio. Jokio lango, jokio ryšio su išorės pasauliu, ir tik čia, tik dabar Adolfas visu kūnu pajuto, koks jis sau neįdomus, kaip nieko negali sau pasakyti, negali sau suteikti jokios pramogos, išskyrus gyvulišką nerimą dėl savo gyvybės. Nieko, išskyrus baimę. Jis negalėtų būti Leninas. Nei De Sadas. Nei Paulius, rašantis laiškus išromytiems krikščionims. Ir jeigu būtų vamzdis, kuriuo galėtų šaukti į gatvę, ką jis suriktų? Laisvę seksualinėms mažumoms! Gelbėkit mėlynuosius banginius! Padėkite badaujantiems Afrikos vaikams! Ne, jis kaip paklaikęs klyktų – gelbėkit mano subinę, gelbėkit, noriu namo!

Ką patekęs į tokią situaciją sakytų Kantas? Ką šauktų per šūdiną vamzdį į laisvę? Samprotautų apie moralinį imperatyvą. Ne. Verkšlentų ir prašytų paleisti. Parašytų *Įkalintojo proto kritiką. Kalėjimas kaip būtiniausia laisvės sąlyga*. Ne. Verkšlentų. Kalvinas dirbtų ir dėkotų už galimybę susikaupti sunkiam darbui. Netinka. Ignacijus Lojola – melstųsi ir dėkotų Aukščiausiajam už siųstus išbandymus. Ir tas verkšlentų. Todėl ir Adolfas negali atsiklaupti ir melstis, ne, ne melstis – jam šis religinis ritualas, veidmainiškas nusižeminimas prieš save patį visą laiką buvo koktus – tik medituoti, nekreipti dėmesio į kūną ir jo generuojamą baimę. Baimę, kylančią dėl išnykimo pavojaus. Jis negali. Negali ir viskas.

Koka mėgsta sąvokas „Dievas“, „egzistencija“, „mirtis“, jis kartoja – nėra jokio Dievo, išskyrus tą, kuris tavyje, Dievo nereikia nieko prašyti, nes jis neturi daugiau nei tu turi, tau tereikia išmokti tai pasiimti. Ką pasiimti, klausia Adolfas. Viską, ką tiktai gali sukurti primityvi žmogaus sąmonė, atsako Koka. Tai bent teorija.

Jis vėl atsikėlė nuo gulto, apgraibom apėjo savo kalėjimo teritoriją. Niekas nepasikeitė. Tik portatyvinis tualetas ėmė mažiau

dvokti. Ilgiau gyvenant niekas nesikeičia, tik tavo išmatos ima dvokti silpniau. Arba tavo valia kvapų srityje sustiprėja.

Pabandė daryti atsispaudimus. Po trečiojo atsispaudimo Adolfą pradėjo pykinti, svaigo galva.

Pamėgino įsivaizduoti ką nors šlykštaus. Pirmasis, šovęs į galvą, buvo nuogas Sartras. Sartras garbino Staliną, žavėjosi komunizmu, menkino stalininių lagerių siaubą, tas šlykštus, žvairas, iškrypęs kairysis, saugiai įsitaisęs Paryžiaus lindynėse, jeigu jį patį būtų išsiuntę į Sibirą, į amžinojo įšalo zoną, ir surūdijusiu kastuvu būtų daužę per šlykštų kairiojo intelektualo snukį – kaip jis būtų cypęs apie neteisybę! Rangęsis kaip šliužas budeliams po kojų, bučiavęs purvinus batus, kantriai atstatęs subinę giedotų gaidžio balsu. Padugnė. Vakarų Europos intelektualai dvigubai didesnės padugnės, nei šiaip šunsnukiai. Jie visas savo niekšybes sugeba įvilkti į estetinę formą, esą nors tai ir amoralu, bet gražu. O jeigu gražu, tai nebelabai ir amoralu. Netgi teisinga.

Kažkodėl nuo tokių minčių Adolfui pasidarė šiek tiek lengviau. Jis įsivaizdavo persuktą iš skausmo Sartro snukį ir beveik sukikeno tamsoje. Ir kaip Simona galėjo su juo dulkintis. Su tokiu snukiu. Turbūt niekada nepajusdavo orgazmo. O gal atvirkščiai – Žanas Polis sušukdavo: „Būtis ir Laikas!“, ir Simona iš karto krisdavo. „Pimpalas ir Vagina!“ Penkis sykius iš eilės, iki pat Plotino. Jis netgi sugebėjo susirasti meilužių ir būti neištikimas vargšei Simonai. Jo pimpalas buvo toks pat žvairas kaip snukis, ir tai moteris vesdavo iš proto.

Gali būti, kad vėliau, kai tamsoje žmogus pasėdi bent pusę metų, kvailystės pamažu pasitraukia iš jo galvos ir viskas pradeda šviesėti. Galbūt jį ištiktų netgi nušvitimas. Vanunu Mordechajus, žydas, anglų žurnalistams papasakojęs, kad Izraelis įsigijo atominį ginklą, buvo masado nutvertas už kiaušų ir uždarytas į kalėjimą bene 18 metų. Adolfas negalėjo prisiminti, ar

visus aštuoniolika metų jis išsėdėjo kalėjime. Visuomet tokias garsenybes visi užmiršta. Atsiminė tik detalę – Vanunu sėdėjo kameroje, kurioje šviesa degdavo visas 24 valandas per parą. Ar tai būtų geriau nei visiška tamsa? Gali būti, kad nuo šviesos jis išsikraustytų iš proto dar greičiau, nei nuo tamsos.

Pusbrolis Svajūnas, grįžęs iš Afganistano, dažnai pasakodavo apie dušmanų pasalas kalnuose. Jis tarnavo desantininkų dalinyje, buvo snaiperis, tačiau kai jie žygiuodavo į užduotis kalnuose, nešdavosi ir lengvuosius minosvaidžius. Kariniuose filmuose šie ginklai populiarūs. Minosvaidžiai – mažos patrankėlės, iš kurių šaudoma vamzdį pastačius vos ne vertikaliai, mina įleidžiama į vamzdį ir po akimirkos išlekia iš tenai sausai pokštelėjusi. Pusbrolis pasakojo, kad, kalnuose patekę į aklavietę, desantininkai šaudydavo tiesiu taikymu. Įremdavo minosvaidžio vamzdį į uolą ir leisdavo miną visa jėga, kad ji šautų į artėjančio priešo gretas. Labai gerai atsiminė Adolfas pusbrolio akis, tarsi jos, o ne kažkoks ginklo vamzdis būtų įremtas į uolas. Dabar jis staiga suprato, ką norėjo pasakyti giminaitis – juk ta mina krisdavo labai netoli. Mina, neturinti skrydžio trajektorijos, negalėjo skristi labai toli, o tai reiškia, kad ji galėjo sužeisti ir savuosius. Kai esi įremtas į uolą taip, kad pats sau tampi pavojingas, štai ką norėjo pasakyti pusbrolis Svajūnas.

Esu priremtas prie uolos, galvojo Adolfas, ir dabar man gali padėti tiktai valia. Prometėjas, prikaltas prie nežinomybės uolos. Baimės ereliai drasko kepenis. Ar aš turiu valios ir ką tai reiškia? Galvoje buvo tuščia. Jokių sprendimų, jokių išeities iš susidariusios padėties variantų. Paprasčiausia būtų kam nors paskambinti. Pažįstamiems, giminėms, policijai, greitajai pagalbai. Avarinei dujų tarnybai. Jis neturi telefono. Jokios ryšio priemonės. Negali sukurti laužo, kurį pastebėtų praskrendantys lėktuvai. Neturi signalinių raketų, neturi net minosvaidžio, kurį galėtų įremti į uolą ir susisprogdinti.

Aš neturiu nė lašo sušiktos valios ir apskritai nieko, už ko galėčiau nusitverti šioje aklinoje tamsoje. Nieko, nieko. Tik tamsa, tai tik aklina, beviltiška tamsa, daugiau nieko. Nuo tamsos žmonės nemiršta. O gal Mizandras nori, kad Adolfas nusižudytų?

Jis pajuto, kad tuoj pravirks, ir iš paskutiniųjų stengdamasis nuryti gerkle kylantį kamuolį ėmė niūniuoti „Eagles" melodiją: *„such a lovely face, such a lovely place, such a lovely place, such a lovely face, welcomme to the hotel california..."*

16.

Į vagoną įėjo du civiliai, vienas be skrybėlės ant galvos, vienplaukis, laikė ją prispaudęs prie krūtinės, kaip tik širdies srityje, kito skrybėlė buvo užsmaukta ant kaktos, iš po kraštų matėsi tik trumpa, buka nosis. Augustas juos pastebėjo iš tolo, stipriai spustelėjo sūnaus, mažojo Augučio ranką ir akimirką apmirė – kas bus, jeigu jie taip pat jį pastebės ir šaus iš kito vagono galo. O gal tai ne jie? Ne, ko gero, ne. Kareiviška laikysena – dar ne įrodymas, kad jie iš Saugumo. Saugumiečiai nešaudo, jie ateina naktį ir išsiveda. Ir išsiunčia pas baltąsias meškas. Arba į aną pasaulį. Nežinia, kuris variantas geresnis. Vyrai susirado vietas ir sėdėjo ramiai, vienas žiūrėjo pro langą, kitas į grindis – tas, kuris laikė skrybėlę prie krūtinės.

Žmonių prisigrūdę daug, traukiniai keletą savaičių važinėjo labai nereguliariai, bet vos tik frontas nutolo, susisiekimas pamažu ėmė atsigauti. Vokiečiai ketino susprogdinti Olandijos geležinkelio stotį, bet savo planą įgyvendino tik pusiau – nespėjo užminuoti visų bėgių. Kur ne kur matėsi išsiklaipiusios kaip reumato išsukinėti pirštai sprogimų nuplėštos metalo sijos, tačiau sprogdinta be vokiečiams būdingos tvarkos ir dėsningumo,

todėl vargo tik stoties manevrinis garvežys, kurio mašinistas buvo Martynas Pipinys, benkartas, Emilijos, dvaro arklininko duktės, sūnus, nagingas, nors šiek tiek keistas vyras, mėgstantis knygas, ypač poeziją.

Per pirmąją bolševikų okupaciją Augustui pavyko išsisukti – nors jis ir buvo Šaulių sąjungos narys, laiku susiprato – nėjo į Seimo rinkimus, bet nekėlė balso prieš sovietų valdžią, nebučiavo rusams užpakalių, tačiau nerodė ir didelio priešiškumo. 1941 metų birželio mėnesį prasidėjo keisti dalykai – naktimis miestelyje galėjai matyti tai šen, tai ten žybčiojančias šviesas, virš tamsaus Olandijos ežero vandenų skambėdavo trinksinčios durys, moterų aimanos ir vaikų verksmas. Augusto žmonos giminaitis dirbo valsčiuje, iš jo ir sužinojo, kad Zagorskių pavardė taip pat sąrašuose. Iš pradžių miegodavo daržinėje, visa šeimyna su drabužiais, namus palikę tuščius, net nerakintus, jeigu ateitų mongolai jo suimti, tegul durys lieka sveikos. Po pagalve dėl viso pikto pasidėdavo revolverį, prieš karą parsivežtą kartu su automobiliu iš ką tik atgauto Vilniaus. Automobilį nacionalizavo bolševikai, jam liko tik ginklas. Supratęs, kad daržinėje bolševikai juos nesunkiai suras, iškasė po tvartu slėptuvę. Ir jau pirmąją naktį, kai su visa šeima persikraustė po žeme, kieme pasigirdo automobilio burzgimas, nervingi, suirzę šūksniai, durų trinksėjimas. Žingsnius girdėjo ir tvarte, ypač toje pusėje, kur buvo šalinė su šienu, – Augustas, tarnavęs kariuomenėje, labai aiškiai girdėjo durtuvo, smengančio į šieną, garsą.

Vaikai ir žmona užmigo, Augustas negalėjo užmerkti akių. Kas atsitiko su Lietuva? Kas, po velnių, nutiko, kad jis, ūkininkas, žmogus, turintis autoritetą, savo žemės šeimininkas, savo krašto sūnus, turi slėptis po žeme. Bijo būti savo namuose! Kurvos bolševikai, kurvos komunistai, niekšai, niekšai, niekšai, – inkštė Augustas, ir skruostais tekėjo ašaros. Bejėgiškos ir dėl to dar

kartesnės. Ir viskas įvyko tarsi savo noru, laikraščiai staiga ėmė rašyti, kad sovietų kariuomenė – draugai, kad Stalinas – draugas, visi staiga tapo draugais! Net beprotis Niūnė, skarmalius ir utėlius – ir tas draugas. Tegyvuoja Lietuvos komunistų partija, tegyvuoja Kominternas, tegyvuoja Sovietų sąjunga – viso pasaulio darbo žmonių tėvynė, tegyvuoja viso pasaulio darbo žmonių vadas draugas Stalinas. Net *Lietuvos aidas*, valstybės laikraštis, rašė tokias šlykštynes! Kokia komunistų partija? Iš kur Lietuvoj komunistų partija?! Kodėl Stalinas mano draugas, kodėl lietuviai taip lengvai išvertė kailį ir parsidavė kaip veršiai, kaip avių banda?! Kodėl? Visuose susirinkimuose, manifestacijose, visuose laikraščiuose tik Stalinas, tik Sovietų sąjunga... Draugas, mokytojas, tėvas! Aršūs demokratai, įnirtingi kovotojai už individo laisvę ir su autokratija, su Smetonos režimu dabar taip vergiškai garbina vieną asmenį... Ką tai reiškia? Pataikavimas? Noras gauti geresnių postų? Baimė? Prievartos baimė? Kodėl, po velnių, kodėl? Kas yra lietuvis, jeigu jis lenda į šikną kiekvienam stipresniam už jį? Kas jis, lietuvis?!

Augustas negalėjo atsakyti į šį klausimą. Negalėjo netgi racionaliai mąstyti – klausėsi ramaus vaikų alsavimo tamsoje ir jautė begalinę tuštumą krūtinėj.

Rytojaus dieną jie nedrįso grįžti į namus. Tik po dviejų parų purvini ir neišsimiegoję peržengė slenkstį – juos pasitiko sudaužytas didysis veidrodis. Vincinė piktai susikeikė, jos veidrodis, jos kraitinis veidrodis sudaužytas! Augustas nuramino ją:

– Geriau žiūrėt į suskilusį veidrodį, negu į tviskantį Sibiro ledą.

Nuo Sibiro Zagorskius išgelbėjo karas.

Augustas nenuleido akių nuo dviejų vyriškių kitame vagono gale. Jiedu atrodė per daug abejingi viskam, kad būtų nepavojingi.

– Kai tik pasakysiu, iš karto kylam ir einam lauk, – perspėjo sūnų.

– Gerai, – klusniai linktelėjo vaikas.

Vokiečiai taip pat skubėjo sugadinti savo reputaciją – vos jiems pasirodžius dvaro teritorijoje, prasidėjo laidotuvės. Pirmoji karo auka buvo idiotas Niūnė. Niekas nežinojo, kokio jis amžiaus, kokia jo ligos priežastis, jis paprasčiausiai buvo Olandijos – ir dvarelio, ir miestelio – dvasia, slankiojanti nuo ryto ligi vakaro, gąsdinanti vaikus ir nėščias moteris savo aukštu, kaip neteptos durys girgždančiu, nemaloniai spigiu balsu. Geriausi Niūnės laikai būdavo per atlaidus – jis trindavosi aplink Švenčiausiosios Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų bažnyčią aukštai iškėlęs rankas, ant kurių pirštų buvo kažkas panašaus į žmogeliukus. Viso labo tik purvini skudurėliai, suraišioti mazgeliais, tačiau kai Niūnė imdavo smarkiai plaštakomis mosuoti kam nors prieš nosį, tie skudurėliai atgydavo, atrodydavo, kad ne tik beprotis šnekasi su medžiaginėmis figūrėlėmis, bet ir jos jam praneša kažką, kas paprastiems mirtingiesiems nesuprantama. Tai buvo vieno aktoriaus teatras, pantomimos triumfas, žiūrovus grąžinantis į nebylaus kino laikus. Skuduriniai personažai ant idioto pirštų šokdavo, susitikdavo, išsiskirdavo, puldavo vienas kitam į glėbį, kentėjo, mirdavo ir vėl prisikeldavo, ir tik spektakliui pasibaigus jų džiugius, isteriškus judesius įgarsindavo ne mažiau džiaugsmingas veriantis Niūnės kleketavimas. Nors Niūnė negalėjo pasakyti nė vieno rišlaus žodžio, visi žinojo, kad tos figūrėlės yra šventieji: šventasis Petras ir šventoji Morta. Kiti sakydavo, kad tai šventojo Antano ir šventosios Agotos figūros. Kad ir kaip būtų, visi vienu balsu sutarė, kad tos figūrėlės ne šiaip sau, nes koks gi beprotis pasidarytų tokius dalykus be Aukščiausiojo valios. Bepročiai šiuose kraštuose buvo globojami Dievo, ir niekas nedrįsdavo kelti prieš juos rankos, atimti paaukotų

pinigų ar maisto. Be to, žmonėse tikėta, kad jeigu nuskriausi Niūnę, pats toksai tapsi, pamesi protą ir vaikščiosi be namų ir be vietos, o bepročiu niekas nenorėjo būti. Niūnė gyveno netoli vėjo malūno su sena motina, žiemą vasarą vilkėdavo tais pačiais spalvotais skarmalais, susiūtais iš daugybės skirtingų medžiagos lopų, dėvėdavo ausinę kepurę, net vasarą per karščius jos nenusiimdavo, prakaitas bliaukdavo upeliais per purviną veidą, aplink paklaikusias akis piešdamas keistus, Šiaurės Amerikos indėnų kovinius piešinius primenančius ornamentus, ir Niūnė būdavo dar baisesnis ir galingesnis – maisto ir dėmesio jam niekad netrūkdavo.

Kareivis, paleidęs šūvį tiesiai Niūnei į kaktą, nieko nežinojo apie prietarus, nors ant jo tanko buvo nupieštas kryžius, o ant dujokaukės parašyta *Gott mit uns*. Tankai, lydimi automobilių, motociklininkų ir pėsčiųjų kolonos, pasirodė iš vakarų pusės 1941 metų birželio 26 dieną, žmonės, ką tik atsikratę chaotiškai pabėgusios rusų armijos, neskubėjo džiaugtis vokiečių armijos didybe, nors bolševikų kazokų raudonos kelnės buvo juokingesnės negu vokiečių pilki mundurai, tačiau Niūnei vis tiek, jis išlėkė į kelią, ėmė tursenti paskui tanką, smarkiai mostaguodamas rankomis, rodydamas, kad tas velnio padaras jį gąsdina, kelia triukšmą ir kad geriau visiems būtų, jeigu šarvuotas monstras iš čia greičiau išsinešdintų. Jis kėlė rankas į dangų, intensyviai manipuliavo pirštais, ant kurių pririštos skudurinės šventųjų figūrėlės barėsi ir grasino vokiečių kareivius nubausti baisiausiomis pragaro kančiomis. Kadangi iš pradžių į Niūnę niekas nekreipė dėmesio, beprotis ristele aplenkė vieškeliu žlegantį tanką ir vėl ėmėsi mosikuoti savo šventaisiais pirštais vokiečiams prieš nosį, tada iš tanko išlindo kareivis, gali būti, tanko vadas, pasitaisė nepatogiai nuslydusią ant šono dujokaukę su užrašu *Gott mit uns*, išsitraukė iš dėklo pistoletą ir, gerai nusitaikęs, spustelėjo gaiduką. Niūnė mostelėjo aukštai pakeltomis rankomis, tarsi

norėdamas kuo aukščiau į dangų iškelti savo skudurinius šventuosius, kurie nesugebėjo apsaugoti nei jo, nei šio krašto nuo įsismarkavusios mirties mašinos ir krito aukštielninkas. Tankas nesustojo, todėl Niūnei karstą teko daryti gerokai trumpesnį – jo kojos iki kelių buvo taip sutrintos, kad atrodė, jog Niūnė visą gyvenimą buvo ne tik beprotis, bet ir bekojis.

Kitos dienos pavakarę Juodajame šile, esančiame iš karto už Požnugarių, dvaro vaikai žaisdami surado žmogaus ranką, nukirstą ligi peties. Negana to, ranka buvo apvyniota nauja, nespėjusia nuo drėgmės paruduoti spygliuota viela, ir Augustas, vos tik pamatęs vielą, prisiminė ją matęs anksčiau.

Prieš keletą dienų į miestelį atvažiavo sunkvežimis, jį vairavo kariškiai. Sunkvežimis buvo dengtu kėbulu, paprastai tokiais veždiodavo maisto prekes, nors jokio užrašo ant šonų nebuvo.

Augustas užsuko į Beinešo Zakso parduotuvę nusipirkti naujų kamanų. Į parduotuvę užėjo ir sunkvežimiu atvykęs karininkas. Dar du kareiviai buvo automobilyje – vienas prie vairo, kitas šalia jo. Karininkas nervingai žvalgydamasis į šalis pareikalavo virvės, bet paskui jo žvilgsnis užkliuvo už spygliuotos vielos ritinio. Karininkas dar pasiėmė ir dideles reples, kurias kalviai paprastai naudoja uknoliams iš kanopų traukti.

Paklausęs pardavėjo, kur galėtų gauti benzino, karininkas nedraugiškai dėbtelėjo į Augustą ir išėjęs į gatvę pašaukė vieną iš kareivių, kad tas padėtų į automobilį nunešti vielos ritinį. Greitai automobilis pajudėjo į rytus.

Niekas nepažinojo tų nelaimingųjų, kuriuos Olandijos dvaro žmonės atkasė iš bendro kapo ir su derama pagarba bei apeigomis palaidojo miestelio kapinaitėse. Tai buvo devyni vyrai, jų kūnai buvo taip sudarkyti, kad net santūriausi dvarelio vyrai suko galvas į šalį. Nežinia, kiek buvo kankintojų, bet jie turėjo laiko sadistiškai pasityčioti iš bejėgių, išsekusių, matyt, seniai nevalgiusių ir negėrusių kalinių – buvo nuspręsta, jog tai kaliniai

iš apskrities centro. Bėgdami rusai nežinojo, ką daryti su politiniais kaliniais, su tais, kurių nespėjo išsiųsti į Rusijos gilumą, į Sibirą, todėl jais paprasčiausiai atsikratė. Kodėl šie devyni vyrai buvo taip žiauriai nukankinti, niekas negalėjo paaiškinti. Visų jų burnos buvo užrištos, tačiau ne medžiagos atraižomis, o kaip tik ta pačia spygliuota viela. Kai kurių vyrų genitalijos taip pat buvo užveržtos viela, ir Augustas suprato, kam karininkui prisireikė kalvio replių. Aukų kūnuose nesimatė kulkų pėdsakų – rusai taupė kulkas, užmušė kalinius kastuvais, o kai kuriuos užkasė dar gyvus, tik pritrenktus. Kastuvais daužyta taip stropiai, kad vienam vyrui net nukirto ranką. Vaikai ją rado kaip laišką, tarsi pati ranka būtų išsigavusi iš kapo, norėdama pranešti apie tragediją.

Į laidotuves susirinko daugybė žmonių, moterys verkė, vyrai kramtė lūpas, o rangovas Trinkūnas griežė dantimis ir nuolat kartojo, kad tai žydpalaikių komunistų darbas.

Traukinys judėjo labai lėtai. Vos išvažiavęs iš Olandijos stoties, sustojo ir jau kokį pusvalandį laukė. Augustas akies krašteliu nesiliovė stebėjęs tų dviejų vyriškių, nors jie ligi šiol nerodė jam jokio dėmesio. Jeigu jie seka Augustą, daro tai labai profesionaliai. Kodėl jo nesuėmė tiesiog stotyje? Gali būti, jam paprasčiausia paranoja. Kad ir kaip būtų, jis savo akimis matė atvažiuojančius bolševikus į jo namus. Žmona jau buvo išvažiavusi pas savo gimines su dviem vaikais, Augustas nusprendė laikinai prisiglausti pas kitame Lietuvos pakraštyje gyvenančią tetos Katerinos pusseserę. Kartais nelaimės suartina gimines, kartais visam gyvenimui išskiria. Dar nežinia, ką ta pusseserė pasakys apie jo sumanymą. Bet dėtis nebuvo kur – jis su vaiku turėjo sprukti daržais į artimiausią miškelį, paskui, permiegoję ligi ryto, atėjo į geležinkelio stotį.

Dabar, sėdėdamas vos slenkančiame traukinyje, jis ironiškai pagalvojo – o kodėl gi jis bėga, juk nieko blogo nėra padaręs, už

ką jį suimti? Kad vienu metu dalijo žmonėms maisto korteles? Kažkas juk turėjo palaikyti tvarką. Na, pasakė vienam kitam bolševikus labai mylėjusiam dvarelio gyventojui, kad eitų duonos prašyti pas Staliną, bet tai nėra tokia nuodėmė, už kurią reikėtų sodinti už grotų. Kita vertus, užteko prisiminti Juodojo šilo tragediją, tuos devynis kastuvais užkapotus nelaiminguosius, kad suprastum, jog bolševikai neturi skrupulų. Jiems žmogaus gyvybė nieko nereiškia, jie teisia be teismo, žudo be jokių kaltinimų. Kaltas vien dėl to, kad pasitaikei jų kelyje. Vokiečiai buvo nė kiek ne geresni.

Pro langą lėtai slinko Olandijos dvaro laukai, tolumoje ant kalnelio stovėjo pririštas perkaręs arklys. Javapjūtės įkarštis, o žmonių laukuose vos vienas kitas. Nors arklys stovėjo nejudėdamas, Augustino akį kažkas patraukė – jis dar sykį žvilgtelėjo į gyvulio siluetą tolumoje: net iš tolo matėsi didžiulis žemyn nukaręs arklio penis. Beveik kaip penkta koja – toks neįtikėtinai ilgas. Matyt, nuo karščio.

Ir iš karto prieš Augusto akis iškilo negras Maiklas, net ne jis, o jo susiraukšlėjęs, didelis, į arklio daiktą panašus pimpalas.

Maiklas liko nevedęs – neatsirado merginos, kuri norėtų gimdyti juodaodžius vaikus. Galbūt jis labiau mėgo vyrus, buvo šnekų, esą Maiklas – tiesa, vietiniai ilgainiui jį ėmė vadinti Mykolu – mėgsta galvijų draugiją. Kad ir kaip būtų, po dvarininko Bolcevičiaus mirties Maiklas gavo rėželį žemės ir gyveno sukiužusioje trobelėje. Gyveno skurdžiai, niekam nekrisdamas į akis, niekam netrukdydamas, buvo tarsi peizažo dalis – kiek egzotiška, bet sava.

Augustas norėjo sukti savo vežimą namo, bet vokiečių kareiviai pastojo kelią, liepė lipt iš vežimo ir eit į egzekucijos vietą. O juk jie gali ir man kulką į pakaušį, pagalvojo Augustas, atsistojo kiek atokiau, akimirką užsimerkė, tarsi laukdamas šautuvo bakstelėjimo į nugarą. Ne, šį sykį dar ne jo eilė.

Pasmerktieji jau būriavosi prie duobės. Pirmoji mintis, tada šovusi Augustui į galvą, buvo tokia – jie stovi nuogi, tarsi būtų pasirengę maudytis, stovi ant baseino krašto, baseino, kurį patys savo rankomis buvo priversti išsikasti ir dabar pripildys tą baseiną krauju. Savo krauju.

Maiklas prie duobės stovėjo kartu su miestelio žydais. Jis, išsiskiriantis iš kitų savo ūgiu ir odos spalva, atrodė kaip ateivis iš Marso. Nuogas, liūdnai sukiojantis žilą pliktelėjusią galvą marsietis, nesuprantantis, ką reiškia žemės žmonių ritualai. Iš tiesų atrodė, jog Maiklas nesupranta, kas vyksta aplinkui. Buvo visiškai abejingas, pasinėręs į save, nors ir visiškai nuogas.

Moterys dengėsi baltas krūtis rankomis, beveik visos stovėjo vienoda poza: viena ranka ant krūtinės, kita prispausta prie šakumo, kad delnas pridengtų gėdą, vaistininko žmona Zbelskienė buvo tokia plaukuota, kad tos vietos net ir dviem delnais nebūtų uždengusi. Neįtikėtina, koks skirtumas, kokia siena tarsi neįveikiamas stiklas staiga atskiria apsirengusius žmones nuo nuogų. Lyg nusirengdamas drabužius žmogus nusirengtų ir dar kažką, ne tik apsaugą nuo šalčio, bet ir dalį savęs, savo įsitikinimų, tvirtybės, dalį tapatybės, dalį praeities ir ateities. Lieka tik nuoga dabartis, esamas laikas, akimirka, kurios niekas negali atšaukti.

Kai sužvangėjo ginklų užraktai, jis pasijuto kaip dvidešimt šeštaisiais, lyg ir vėl stovėtų su šautuvu priešais mirti nuteistus keturis komunistus, norėjusius nuversti teisėtą Lietuvos valdžią, tik anuomet buvo aišku – jie priešai, jie Kominterno agentai. Bolševikų visi nekentė, Olandijos žydai buvo kaimynai. O kas, jei ne žydai, stovėjo su gėlėmis prie vieškelio, kuriuo atjojo bolševikai kazokai mėlynomis kelnėmis su raudonomis juostomis, kas šaukė *ura!*, mosavo gėlėmis ir džiaugėsi, kad dabar bus visi lygūs?! Maiklas? Maiklo ten nebuvo, jis niekad nesidomėjo politika. Kodėl Maiklas stovi išrengtas prie duobės? Juk Maiklas – ne žydas.

Laužyta vokiečių kalba jis kreipėsi į arčiausiai stovėjusį karininką:

– O kaipgi negras? Už ką negrą?

– Juodas, geltonas, raudonas – žydas ir yra žydas, – ramiai atsakė karininkas ir pakėlė ranką. Iš dvaro gyventojų su šautuvu stovėjo tiktai buvęs rangovas Trinkūnas. Jis savanoriu užsirašė į policiją, ir atrodė, kad jam toks darbas labai patinka. „Dabar tinkamiausia proga atsilyginti žydams!" – sakydavo Trinkūnas. Jo konfliktas su kaimynu Zaksu buvo nors ir juokingas, bet įsisenėjęs. Kaimynai pykosi dėl silkių galvų. Zakso žmona nuolatos pila pamazgas po Trinkūno langais – paplavas su silkių galvomis! – iškeldamas pirštą rėkdavo Trinkūnas. Jie nešvarūs, jie nuolat teršia, sakydavo jis, jiems mūsų žemė nešventa, mūsų žemė, aplaistyta lietuvių artojų krauju, nešventa, ir jiems nusišikt ant mūsų žemės.

Jie krito aukštielninki, kai kurie pasisukę šonu, lyg nerdami į baseiną, iš kurio jau niekad nebeišplauks. Griuvo į duobės baseiną nuogi, be džiaugsmo, būdingo žmonėms, kurie šoka į vandenį jau numanydami malonumą, kurį patirs. Virto be garso, liūdnais, susikaupusiais veidais. Tokie veidai būna žmonių, kurie atsisveikina žinodami, kad niekada nebesusitiks.

Augusto galva buvo visiškai tuščia. Tik šūvių aidas dar ilgai spengė toje tuštumoje. Dabar jau niekad nebebus kaip anksčiau, dabar jau niekad Olandija negyvens kaip anksčiau, niekada. Jis net nepagalvojo, kad jų tiek daug, žydų, gyvenusių kartu – vyrų, moterų, senelių, ir vaikų, kiek daug vaikų, atrodė, kad mirštančiųjų kur kas daugiau nei buvo gyvų, ėjo ir ėjo, stojo prie duobės ir nėrė į negyvų kruvinų kūnų pilną duobę, į griovį, kurį išsikasė patys ir kuris niekaip neprisipildė, lyg būtų bedugnis.

Po žydų skerdynių Olandijoje pasidarė tylu ir tuščia. Tuščios buvo gatvės, parduotuvės, net žmonių veidai – ir jie buvo tušti, ir burnos tarsi netekusios visų anksčiau žinotų žodžių. Žmonės

atrodė taip, lyg būtų tik dabar suvokę, kad egzekucija, surengta nacių, nebuvo spektaklis kam nors palinksminti ar pagąsdinti, – negras Maiklas daugiau niekada nebepralinksmins savo juokinga lietuvių kalba pasakodamas apie tolimąją Ameriką. Tarsi bijodami ištarti siaubingą skaičių, olandiškai sakydavo „Maiklas ir kiti“. Velniškai daug tų kitų. Užeik pas blekorių Chaitą – niekas neatsiliepia, gal batų pas kurpių Vitminą – jo nebėra, pas laikrodininką Turlą – visi jo laikrodžiai sustojo, pas mėsininką Milvidskį – tuščias prekystalis, aplankyk konditerininką Zaksą – nėra, norėtum palto pas siuvėją Šliuchiną – irgi ne...

Augustinas krūptelėjo tarsi išgirdęs šūvių papliūpą ir apsižvalgė – vagonų ratai trinktelėjo ir traukinys ėmė lėtai šliaužti pirmyn. Nuo Olandijos jie buvo nuvažiavę ne daugiau kaip penkis kilometrus. Jeigu ir toliau judės tokiu greičiu, Šiaulius pasieks tiktai paryčiui. Istorijos lokomotyvas, paskui save traukiantis lavonų pilnus vagonus, lekia kur kas greičiau.

Mažasis Augustas žiūrėjo pro langą. Neseniai atšventęs vienuolika metų, jis dar nebuvo išvykęs iš namų toliau Olandijos miestelio, todėl kelionė traukiniu jam atrodė neįtikėtinai patrauklį pramoga.

Traukinys pamažu įgavo greitį, ratai monotoniškai trinksėjo kažkur apačioje, berniukas, naktį praleidęs su tėvu miške, pamažu ėmė snūduriuoti. Staiga tėvas šiurkščiai truktelėjo jį už rankos:

– Kylam! Metas!

Lipdami per koridoriuje sukrautus daiktus, kelionmaišius, dėžes, lagaminus, jiedu nusigavo ligi vagono aikštelės. Kažkodėl iš savo vietų pašoko beveik visi važiavusieji ir taip pat brovėsi prie išėjimo.

– Atidžiai klausyk manęs. Mes šoksim iš važiuojančio traukinio. Stenkis suglausti kojas, sudėk pėdas drauge ir kai tik pajusi smūgį į žemę, tuojau pat griūk ant šono, supratai?

– Supratau.

– Jeigu kartais mudu pasimestume, čia netoliese gyvena tavo senelio brolis Viktoras. Prisiminsi? Viktoras Zagorskis.

Vaikas pamatė, kad palei vagono pylimą žemė mažais fontanėliais staiga ėmė šokčioti aukštyn, paskui kažkur iš viršaus pasigirdo ūžimas ir žole pralėkė didžiulis šešėlis. Traukinį apšaudė lėktuvas. Frontas jau buvo pasitraukęs į Vakarus, iš kur atsirado lėktuvas ir kieno jis – rusų ar vokiečių – niekas nežinojo. Žmonės ėmė šokinėti iš važiuojančio traukinio, nusileidę ant žemės griuvo, vertėsi kūliais ir spruko į netoliese augančius krūmus.

Mažasis Augustas irgi šoko. Jis stengėsi suglausti kojas, tačiau jam tai ne itin pavyko – viena koja kryptelėjo ir iki pat dubens nudiegė aštrus skausmas.

Traukinys jau buvo beveik sustojęs, kai į jį pataikė bomba – paskutinis vagonas staiga ištiško į šalis kaip pernokusi kriaušė, kritusi nuo aukščiausios šakos ir pataikiusi į akmenį.

Vaikas dar spėjo pamatyti penkiakampes raudonas žvaigždes ant lėktuvo sparnų ir neteko sąmonės.

Jis atsimerkė ir priešais akis pamatė siaurą žemės ruoželį – žemė priminė seną, įdiržusią odą, kurios raukšlės pilnos purvo, mažytis vabalas lėtai keliavo per tą lopinėlį, visiškai nepaisydamas jį stebinčios berniuko akies. Berniukas taip pat nebijojo vabalo. Jis gulėjo ir nenorėjo keltis – maudė galvą, skaudėjo patemptą koją. Kažkur turėtų būti tėvas – jis jam padės atsistoti. Staiga tas žemės lopinėlis krustelėjo, ir dabar jau išsigando ir vabalas, ir berniukas: Augustas pakėlė skaudančią galvą ir pamatė, kad žemės lopinėlis, kurį jis manėsi matąs, yra didelė basa vyro koja. Pats vyras gulėjo kniūbsčias, jo nugaroje žiojėjo didžiulė kruvina skylė, o akys į šoną pasuktame veide buvo atmerktos ir nejudančios. Basa, purvina jo pėda sykiais dar virptelėdavo, ir nuo to virpčiojimo mažąjį Augustą kas kartą

nukrėsdavo šiurpas. Vyras atrodė panašus į gyvulį skerdykloje, bet negyvų galvijų vaikas nebijojo, o štai užmuštą žmogų matė pirmą sykį.

Iš krūmų pamažu rinkosi persigandę žmonės. Tačiau tėvo tarp jų nebuvo.

17.

Košė Adolfui asocijavosi su kiaulių jovalu.

– Klausyk, kad ir kas būtum, – prabilo Adolfas, kai eilinį kartą jam pro skylę sienoje palei grindis buvo įkištas dubenėlis su baigiančia atvėsti koše. – Aš nesiprausęs, aš dvokiu, man reikia pasikeisti drabužius, man reikia paskambinti, paleisk mane, nes aš tave užmušiu, surysiu tavo šūdiną širdį, šikniau tu! – pradėjęs ramiai, Adolfas savo reikalavimus baigė isteriškai rėkdamas. Stiklas tylėjo.

Jis supykęs spyrė į dubenėlį, bet praėjus keletui minučių pirštais išgramdė košės likučius. Užgėrė bespalvį skonį arbata be savybių.

Gali būti, kad Mizandras turi pagalbininką. Jis, tas šlykštus tipas, yra šios begėdiškos akcijos smegenys, o bendrininkas – aptarnaujantis personalas. Dviese tyčiotis linksmiau. Gali pasidalyti pergalės džiaugsmu. Malonumas, apie kurį niekas nežino – tik pusė malonumo. Bet kodėl šviesa uždegama taip trumpai – tik tam, kad jis pamatytų, jog atkeliavo maistas, paskui vėl gūdi tamsa.

Išgėręs gelta sergančio žmogaus šlapimą primenančios arbatos, jis iš tiesų ėmė jaustis keistai – galva buvo šviesi, bet visa kūno motorika sutrikusi, vaikščioti pasidarė sunku, norėjosi prigulti ir pailsėti.

Adolfas nenorėjo diskutuoti su iškrypėliu. Tiksliau – su nebyliu stiklu. Jis jau buvo pamėginęs ir grasinti, ir įkalbinėti, ir maldauti, kad jį paleistų, kad pateiktų savo reikalavimus ar bent jau motyvus – kuriems velniams laiko jį čia, kažkokiame rūsyje, juk anksčiau ar vėliau jam (jiems?) teks kaip nors spręsti šią situaciją, ir kuo vėliau jis (jie) tai padarys, tuo blogiau bus jam (jiems) pagrobėjams, įkaito kankintojams. Pats Adolfas suprato, kad kuo ilgiau tęsis šis farsas, tuo blogiau bus tik jam pačiam. Kai jis pasidarys nebeįdomus – bus pašalintas. Atleistas kaip artistas. Juokdarys, kurio juokai nebejuokingi.

Jis ir vėl buvo užsnūdęs, nes kai staiga plykstelėjo šviesa ir beveik tuo pat metu prasivėrė durys, o ant slenksčio pasirodė kažkokia žmogysta, Adolfas pajuto nubudusio ir negalinčio susigaudyti, kur jis yra, žmogaus baimę. Apakintas šviesos, jis mėgino atsistoti, bet kojos ir rankos buvo pritvirtintos prie gulto, o pakėlęs galvą Adolfas pamatė, kad guli visiškai nuogas. Kai pagaliau galėjo sutelkti dėmesį, pamatė, jog žmogysta, išdygusi ant slenksčio, yra moteris. Moteris, kurią jis prieš keletą dienų jau buvo matęs – taip, laužtuvas, milžiniškos krūtys, Valerija. Jis be garso nusijuokė – buvo teisus, šimtą sykių teisus spėdamas, kad Mizandras turi bendrininką. O jeigu Mizandras ir yra Valerija? Vis dėlto jis apsidžiaugė pamatęs Valeriją, o ne pusmėnulio formos kardo ašmenis.

– Valerija, tu su juo išvien, tu jo įkaitė, ką jis tau padarė, ką jis ketina daryti, kas jis? Gal tavo iškrypėlis vyras? Judu abu grobiat žmones? Ką su jais darote, Valerija, tik nesakyk, kad išverdate ir suvalgote. Ne? Taip? Valgote nevirtus? Nevalgyk manęs, Valerija, aš neskanus, prisiekiu, aš nuodingas, esu per gyvenimą prikaupęs tiek šūdo, tiek nuodų, mane reikia kaip sraigę paleisti į miltus, kad dvejus metus organizmas valytųsi, Valerija, netylėk, po velnių, netylėk! – stengėsi Adolfas kaip įmanydamas prasimušti į mėsos luito, pridengto moters forma, vidų. Valerija tylėjo. Tylėjo

ir žiūrėjo. Adolfas suprato, kur nukreiptas Valerijos žvilgsnis, ir tuojau pat pajuto siaubingą nepatogumą: po velnių, juk jis guli moters akivaizdoje visiškai nuogas ir nieko negali padaryti, nes ir rankos, ir kojos tvirtai pririštos prie gulto!

– Kas tas žmogus ten, anapus? Tu jį pažįsti? Vyras? Žinoma, kad vyras... Jis tau užmokėjo? Valerija, kodėl tu nekalbi su manim, čia juk aš, Adolfas, prisimeni? Aš vakar... kiek dienų aš čia? Kokia dabar diena, Valerija? O gal tai tu mane čia uždarei, nori už ką nors atkeršyti? Bet juk aš nieko tau nepadariau? Padariau? Pakalbėk su manim, maldauju, netylėk!

Bet moteris tylėjo kaip gyvo molio krūva, kaip Golemas, tarsi Adolfas nebūtų ištaręs nė žodžio. Tylėjo ir žiūrėjo kažkur Adolfui virš galvos, o jos pavandenijusiose akyse nebuvo galima įžvelgti jokių emocijų: nei neapykantos, nei gailesčio. O gal jis nekalba? Gal jis iš tiesų nepasako nė žodžio, Valerija jo negirdi, visi jo ištarti žodžiai skamba tik jo paties galvoje?

– Valerija, atrišk mane. Juk tu atėjai išvaduot manęs, tiesa? – nutaisęs kiek įmanoma lipšnesnį balsą, dar sykį pamėgino Adolfas.

– Ne, – pratarė Valerija, paskui pasilenkė ir nuo grindų pakėlė žvilgantį emaliuotą kibirą. Nešina indu ji priėjo prie Adolfo, įkišo ranką į kibirą, iš ten ištraukė šlapią skudurą ir ėmė tuo skuduru lėtai braukti per jo pririštas už galvos rankas, pažastis, šonkaulius. Kiekvieną kartą, kai pasilenkdavo sudrėkinti skuduro kibire, iš jos krūtinės pasigirsdavo keistas garsas – lyg atodūsis, lyg aimana. Paskui, geriau įsiklausęs, Adolfas suprato, kad ji kažką tyliai niūniuoja, ir jam pašiurpo oda – tai buvo panašu į šermenų giesmę. Adolfas žiūrėjo į jos nudribusį pagurklį, į gausybę ant smakro styrančių gyvaplaukių, kurie virš plačios putnios viršutinės lūpos buvo suaugę į nemoteriškai atrodančius ūselius, jo nosis pagavo aitrų prakaito kvapą, trenkiantį nuo Valerijos drabužių, tiesą sakant, nuo vienintelio jos vilkimo

drabužio – plataus neaiškios spalvos nežinia kada skalbto chalato. Dabar Valerijos rankos jau darbavosi Adolfo genitalijų srityje ir jis, iš pradžių mėginęs kalbinti Valeriją, – jis nelabai tikėjosi įkalbėti ją tapti bendrininke ir padėti pabėgti, – greitai nutilo ir susikaupęs, labiau pojūčiais nei akimis sekė moters judesius. Ji numazgojo jį visą – Adolfas vaikystėje ne kartą buvo matęs purvinu skuduru ir karštu vandeniu iš kibiro mazgojamas nudurtas kiaules, jos, kaip ir jis, bejėgiškai gulėdavo ant pilvo arba nugaros ir negalėdavo nė pajudėti, nes būdavo nebegyvos. Adolfas dar buvo gyvas. Beveik kiaulė, bet gyvas. Jis ypač stipriai pajuto, kai Valerija vėl grįžo prie jo genitalijų, tik dabar jau be skuduro. Kilstelėjo galvą ir pamatė, kaip moteris, susikaupusi ir nutaisiusi visiškai ramų veidą, paima pirštais jo penį ir ima lėtai judinti savo plaštaką. Iš nevilties Adolfas net aiktelėjo. Valerija, matyt, neteisingai supratusi vyro išleistą garsą, dusliu balsu paklausė:

– Gera? Žinau, kad gera. Tuoj bus dar geriau.

Valerija liovėsi Adolfą masturbavusi, – varpa spėjo sustangrėti tik pusiau, tačiau Adolfui kėlė siaubą, kad ji apskritai tokiomis sąlygomis reaguoja į glamones, – vikriai nusimetė chalatą, visiškai nuoga pukšėdama užsiropštė ant gulto, savo siaubingom stambiom melsvai balkšvom šlaunim apžergė Adolfo kojas, pasilenkė ties Adolfo šakumu, krūtimis liesdamasi jo šlaunų, suėmė lūpomis jau visai standumą praradusią varpą ir vėl ėmė jį jaudinti. Jis matė siaurą spuoguotą kaktą, jautė nemalonų, aitrų prakaito kvapą ir buvo tikras, kad tuojau jį supykins. Adolfas stengėsi sugalvoti pačių siaubingiausių vaizdų, prisiminti ką nors graudaus, ką nors juokinga, bet nė vienas vaizdinys, netgi nuogas ir žvairas Sartras, Sibire daužomas per snukį surūdijusiu kastuvu, neveikė taip stipriai ir ilgai, kad galėtų įveikti erekciją, – jam stovėjo. Ir kuo bjauriau, kuo vulgariau pūkštė Valerija, savo negražiu, sunkiu ir neprižiūrėtu kūnu glaustydamasi prie

Adolfo kojų, tuo gausiau kraujas liejosi į jo dubens slėnius. Paskui Valerija atsitūpė virš jo ir sudrėkusi, kone varvanti jos makštis karšta mase apgobė Adolfo varpą. Taip smauglys praryja paukštuką, taip pelkės akivare prasmenga auka. Valerija ėmė lėtai spyruokliuoti sulenktomis kojomis, o jos nukarusios, pailgus plokščius duonos kepalus primenančios krūtys kiekvieną sykį jai leidžiantis tekštelėdavo į kūną kaip šlapi skudurai.

Kai Valerija baigė (Adolfas negalėjo net pačiam sau pasakyti „aš baigiau", nes šiuos veiksmus laikė lytiniu nusikaltimu, jo išžaginimu) ir pūškuodama nusiropštė nuo Adolfo, ir vėl nesakiusi nė žodžio apsivilko savo platų chalatą, beveik su panieka pasižiūrėjo į nugeibusį Adolfo vyriškumą, paskui žvilgtelėjo į stiklą ir, iš kažkur ištraukusi žalios spalvos kempinę, kokios anksčiau paprastai būdavo naudojamos mokykloje kreidai nuo lentos šluostyti, ėmė vilgyti kiek apkepusias Adolfo lūpas. Iš pradžių jis nesuprato šio veiksmo prasmės, manė, kad moteris iš tikrųjų nori jam padėti atsigauti, tačiau kai nosis užuodė stiprų eterio kvapą, jau buvo per vėlu: Valerija, pradžioje kempine brūkštelėjusi per lūpas, gana nuožmiai prispaudė kempinę jam prie nosies, kita ranka laikydama už plaukų, kad jis nesimuistytų, ir Adolfas pajuto, kad vėl grimzta į tamsą – joje ritinėjosi dideli raudoni ratilai, paskui liko tik juoduma, ir jis įsmuko į ją kaip bejėgė auka į smauglio vidurius.

18.

Martynas jau ne pirmą sykį buvo praradęs sąmonę. Neteko ir laiko nuovokos – kiek jis čia, vieną parą, dvi? Kažkur netoliese vis pasigirsta rusiška šneka, vadinasi, jis dar negali išlįsti iš savo slėptuvės. Jis liks čia ilgam. Kad ir kaip būtų, visų mūsų laukia

tas pats, kartais šypsosi jis lentoms tiesiai priešais nosį, kvepia aptrešusia mediena, mišku, lietumi, vakar truputį palijo, visi drabužiai šlapi, nors lietaus vanduo nuplovė ir šlapimo kvapą, jis šlapinasi į kelnes jau dvi paras. Vieną? Dvi? O gal ir tris? Kiek metų jis jau po žeme? Dveji, treji, penkeri? Nuo keturiasdešimt ketvirtųjų rudens, kai buvo suimtas už bendradarbiavimą su vokiečiais. Iš pradžių buvo nemažai vyrų, gretos išretėjo, ėjo giltinė su dalgiu ir šienavo gyvybes. Gyvenimas slėptuvėse – mes jau dabar pratinamės ilgai gulėti po žeme, juokaudavo vyrai bunkeryje. Visi mes susitiksim po žeme, ir Doleris, ir Griausmas, ir Bitinas, visi ligi vieno, net ir Stalinas, jis irgi vieną sykį gaus paragauti, kaip žmogus jaučiasi po žeme.

Berniuką ir mokytoją jie paliko sėdėti prie namo. Kaimo pakraštyje, ant priemenės laiptų – berniukas paauglys ir moteris, labiau mergaitė nei moteris, vadinama panele, kadangi jau pusmetį moko vietinėje pradžios mokykloje ir ją visi vadina panele mokytoja. Įsiminė berniuko akis. Jam ne daugiau kaip keturiolika, bet iš veido vyresnis – karo vaikai greičiau bręsta, jų akys, lūpos ir rankos pralenkia brendimui skirtą laiką. Berniukas rankomis buvo įsikibęs panelės mokytojos alkūnės, o panelė mokytoja šniurkščiojo nosimi ir beveik kas dešimt minučių nuėjusi prie namo kampo, pasikėlusi sijoną turkštelėdavo į žolę skystos gelsvos masės. Ji jau nebeturėjo iš ko, ji viduriavo nuo pat pusiaunakčio, o dabar jau švito, jau ryškėjo kluono, tvarto ir būdelės už tvarto kontūrai, bet panelė mokytoja bijojo iki jos eiti, ir ne dėl to, kad reikėtų palikti vieną vaiką, bijojo, nes Martynas jai pagrasino: sėdėkit čia ir nė kojos iš kiemo, nudėsim kaip ir senius. Doleris buvo nepatenkintas – nereikia palikti liudytojų. Niekada tai nesibaigia gerai. Namo viduje, vidurasly, gulėjo vienas ant kito sudėti kūnai, mokytojai kambarį nuomoję sodybos šeimininkai, Viktoras ir Adelė Zagorskiai, stribo Vytauto Zagorskio, kaimo komjaunimo aktyvisto, gimdytojai, juos

suguldė vieną ant kito, reikalavo pasakyti, kur jų sūnus, iš kur seniai gali žinoti, kur jų sūnus, išvažiavo į miestelį, į Olandiją, nepasakė, kur ir ko, jis jau suaugęs, jau savarankiškas, pas tėvus lankydavosi retai. Kur tas prakeiktas stribas, partizanai ir patys žinojo – Olandijoje, miestelio stribelnyčioje, šalia kariuomenės garnizono. Budriai saugo milžino jėga, kaip rašė parsidavusi kalė Salomėja. Vyras, vilkįs Nepriklausomos Lietuvos armijos karininko uniforma, jaunutis dar visai, vos tik pradėjusiais želti ūsais, panelės mokytojos bendraamžis, virpančiu balsu perskaitė nuosprendį, ir jis buvo įvykdytas čia pat, troboje, paliko gulėti du kryžium vienas ant kito suklotus kūnus. Panelė mokytoja neišlaikė ir sukūkčiojo po krosnimi, po vėstančia krosnimi tūnojo ir berniukas, nes kai tik išgirdo stiprų beldimą į lango stiklą, šeimininkai panelei mokytojai liepė lįsti po krosnimi kartu su vaiku. Augustas, Augustino Zagorskio sūnus, atklydo pas giminaičius dar 1944-aisiais, purvinas, apiplyšęs, išbadėjęs, sakė, važiavęs traukiniu, lėktuvas su žvaigždėmis ant sparnų metęs bombą, tėvas pradingo, nors tarp žuvusių jo nematęs, iš kažkur atsiradę rusų kareiviai neleidę ilgiau ieškoti, šokdamas iš traukinio vaikas pasitempęs koją, šlubčiodamas ilgai klaidžiojo po apylinkes, miegodavo krūmynuose, kartą net tuščioje šuns būdoje, kol susirado senelio brolį Viktorą, gyveno čia kaip savas, darbavosi ūkyje, panelė mokytoja ėmėsi jį globoti, nes vaikas be tėvo ir motinos, tarsi našlaitis, ištraukė juos abu, parklupdė šalia vėstančių šeimininkų kūnų, įrėmė į kaklus vamzdžius, ir panelė mokytoja vėl neišlaikė, karšta srovelė jai tarp šlaunų, mirtis dvokia mėšlu, Martynui ne naujiena, tai pamatęs Studentas išbalo, liepė savo vyrams išeiti į kiemą, Martynas pasiliko, prigrasė panelei mokytojai ir vaikui niekur nekelti kojos iki išauš, o tai, ką matė, buvo teisingumo vykdymas, jau užteks kraujo, šnabžda Studentas, studijavęs Universitete, tik keletas savaičių Olandijos grupės vadas, nemažai tikrų karininkų išvežė

į Sibirą, kiti pabėgo paskutiniais traukiniais 1944 metais paskui besitraukiančius vokiečius į Prūsiją, o iš ten ir toliau, į Vakarus, o tie, kurie pasiliko, jau žuvo kovodami su okupantais.

Užteks kraujo, šnabžda Studentas, tačiau kraujo niekad nebūna gana, Martynas guli įsitvėręs šautuvo ir nesiginčija, jam dabar svarbiausia geras šaudymo sektorius, kraujo kiekį bus galima aptarti vėliau.

Jis pasitikrina, ar dar yra prie diržo granata, pajudina sumedėjusius raumenis. Jau kelintą sykį, kai užsimerkia, mato kelią, pilkšvą, balkšvą, vingiuotą žvyrkelį, juo pamažu tolsta pažįstami ir nepažįstami žmonės, ginkluotos figūros, jis stengiasi vytis juos, klumpa, nubunda, šalta ir drėgna, sapnai (kokia palaima užmigti, jeigu negali judėti), vis iš naujo ir iš naujo prasuka galvoje prieš porą dienų surengtą pasalą.

Aušta, tolumoj vis ryškiau boluoja vieškelis, pora kilometrų nuo kaimo, ten, kur vienoj pusėj plyti ganyklos, o kelią apaugę tankūs karklų krūmai, o kitoj pusėj už keliolikos metrų kelio link sėlina miškas, ant vieškelio mėtosi daugybė baltų lapelių su vis ryškiau skystėjančioje prieblandoje šviečiančiomis raidėmis. Martynas žiūri į tas raides, jos veikia migdančiai, ir tos raidės jam vis primena mokytoją, gal ji jau baigė viduriuoti, dabar gėdijasi vaiko ir prašo niekam nepasakoti. O gal atsipeikėjo ir ėmėsi tvarkyti mirusiuosius. Troboj ant grindų daug kraujo. Raidės kelio knygoje, žodžiai, virstantys dulkėmis. Galbūt kaip tik dėl šitų raidžių, o ne dėl keisto reginio – lapukai išdėlioti per visą kelią, nuo krašto iki krašto ir keliolika metrų, paskui jie dingsta už posūkio – jaunas NKVD leitenantas sustabdo vairuotoją ir išlipa iš automobilio. Jis pašaukia kėbule sėdintį stribą, žiaurumu garsėjantį Vytautą Zagorskį, ir paprašo išversti, kas tuose lapukuose parašyta tokiomis stambiomis raudonomis raidėmis, nes jis į šį nesvetingą kraštą atvykęs neseniai ir nemoka čiabuvių kalbos, kuri panaši į žąsų gagenimą ir šnypštimą. Mirtis okupan-

tams! Toliau nė žingsnio! – išverčia stribas, vyriškis, trenkiantis namine degtine, svogūnu ir pigiais rūkalais, neseniai dalyvavęs penkių partizanų egzekucijoje, sušaudė miegančius, dar beveik vaikus, šešiolikos, dvidešimt vienerių metų, sargybinis užmigo, kaip galima su tokiais kariaut, leitenantas jaunas, rikteli, užimti gynybines pozicijas, Martynas nusitaiko tiesiai leitenantui į galvą, kareiviai bambėdami ropščiasi iš kėbulo, jaunasis karininkas jau kelintą kartą jiems liepia užimti gynybines pozicijas, nors nieko dar neįvyko, miško broliai aprimo, gali būti, kad jų liko nedaug, ir tie, kurie liko, ne tokie kvaili, kad pultų sunkvežimį, pilną gerai ginkluotų kareivių.

Kareiviai ginkluoti automatais, turi keletą lengvųjų kulkosvaidžių, granatų naikinti pėstininkams ir net prieštankinių, kurios išdrasko bunkerius ir partizanų kūnus. Yra keletas su ilgais karabinais, tokiais patogu nušauti per pievą į mišką bėgantį partizaną, vėliau paaiškėja, kad tai ne partizanas, o paauglys, vengiantis tarnauti Raudonojoje armijoje. Vienas kareivis prie karabino pritvirtina ilgą durtuvą, kitas su automatu PPŠ jį dengia iš nugaros, kareivis eina ir smaigsto po visą kelią išmėtytus baltus lapukus su raudonomis raidėmis, kiti stovi prie sunkvežimio, juokiasi, šūkčioja replikas, jiems tai primena kvailą spektaklį, Mirtis okupantams! – Martynas šnabžda Studentui, primena žmogų, rudenį renkantį mirusius lapus, Studentas nieko nesako, išbalęs ir susikaupęs, kareivis smaigsto baltus lapus su raudonom raidėm, šie lapai ne mirę, jie patys mirtis, ant durtuvo jau styro keliolika baltų lapų su raudonom raidėm, staiga viename lape raudonos raidės tvyksteli su tokia jėga, kad bloškia kareivį aukštyn ir šiek tiek į šoną, jo kūnas krenta aukštielninkas į šalikelę, tik jo koja, atsiskyrusi nuo šeimininko, nerangiai apsisuka ore kaip akrobatas cirke ir nukrenta ant sunkvežimio variklio dangčio, ir kareivis, kuris lydėjo durtuvu ginkluotąjį, nuvirsta ant kelio, sunkiai suvaitoja ir paleidžia iš automatinio ginklo

seriją į dangų, tarsi norėdamas ką nors nubausti tenai, aukštybėse, už tokią neteisybę, jis dar toks jaunas, o jau reikia mirti, nes minos skeveldra jam pataikė į pilvą ir gabalas garuojančių žarnų su krauju kliūsteli per žemai užsisegtą kareivišką diržą, ir iš tų žarnų veržiasi dar kažkas tamsaus ir šlykščiai dvokiančio, kareivis vis labiau temstančia sąmone suvokia, kad tas dvokas ir yra jo mirtis, nes niekas jo jau neišgelbės, nes aplinkui prasidėjęs toks pragaras, kulkos švilpia į visas puses, kažkas šaudo iš pakelėje tankiai sužėlusių karklų, kulkosvaidis kalena iš netoliese esančios pamiškės, o jam už nugaros padrikai tarška Raudonosios armijos kareivių ginklų papliūpos, girdėti, kaip ryšininkas šaukia į radijo siųstuvą, prašydamas kuo skubiau pagalbos, bet jam, kareiviui išplėštais viduriais, jau niekas nepadės, nebent dangiškoji, bet ir iš ten jis vargu ar gali tikėtis ko nors, nes ką tik paleido seriją įkaitusių kulkų tiesiai į dangų, kita vertus, jis niekad netikėjo Dievu, komjaunuolis.

Martynas, arklininko dukters Emilijos sūnus, anglišką snaiperio šautuvą su optiniu taikikliu parsinešė iš susitikimo su kitais Dariaus ir Girėno apygardos partizanais. Gavo dovanų už gerą tarnybą, už nuopelnus tėvynei. Per optinį taikiklį patikrino kelią – kareivis paleistomis žarnomis žiūrėjo į dangų nejudėdamas, šalia jo gulėjo jaunas leitenantas su skylute tarpuakyje. Viskas baigta, galima eiti rinkti ginklų. Puikus dalykas tas optinis taikiklis.

Jis pamėgino prasikrapštyti akis – jos nuolat pribyra žemių. Vėl prasikrapštė mažytį plyšelį – tamsa. Gali būti – naktis. Jis buvo išalkęs, negėręs, pykino – kartais jam net atrodydavo, kad susišaudymo sceną sukūrė čia, po žeme, kad iš tikrųjų nieko panašaus nebuvo. Galbūt jis kontūzytas, užverstas bunkeryje, reikėtų keltis, pamėginti išsivaduoti. Ne, tik ne tai, jokiu būdu negalima pasiduoti baimei, jeigu ištiktų isterijos priepuolis, jokiu būdu neišsiduoti, jis ne bunkeryje, jis

darže, užkastas ryšininko, Kotas laukia, kol rusai pasitrauks, gal net šeria juos, girdo, vaidina vaišingą šeimininką, kad tik neimtų įtarinėti.

Martynas mėgo skaityti, nuo vaikystės buvo vadinamas benkartu, augo be tėvo, vienintelis jo prieglobstis buvo knygos, paskui pamėgo krapštytis varikliuose, po tarnybos kariuomenėje įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą, bet greitai metė studijas, grįžo į Olandiją, reikėjo išlaikyti sergančią motiną ir seserį, kuri savo tėvo nepažinojo, o Martynui motina pasakė prieš mirtį, kas jo tėvas, bet ir tas jau po žeme, visi po žeme, greitai jis tapo garvežio mašinistu, važiuodavo su kroviniais į Rytus ir į Vakarus, lygiai taip pat važiavo ir rusams atėjus, ir jiems bėgant, ir kai Olandijos miestelio gatvėmis ėmė važinėtis vokiečių motociklai, laikėsi to paties maršruto, į Rytus ir į Vakarus, nes traukinio bėgiais gali važiuoti tik dviem kryptim, pats nepasirinksi, palaukė, kol bus sutaisyti geležinkelio bėgiai, ir važiavo, o kai vokiečiai pasitraukė, kai paskutiniai traukiniai iš Olandijos geležinkelio stoties išdundėjo į Vakarus, o likę garvežiai ir vagonai buvo susprogdinti ir išardyti, vėl pasirodė rusai, atėjo pas jį ir įkišo į kalėjimą, esą jis tarnavęs Reichui ir už tai turįs būti nubaustas, nuteistas ir išsiųstas į Sibirą.

Padedamas sesers, jis pabėgo iš Bolcevičiaus dvaro rūsio, kuriame jį laikė uždarę enkavedistai. Sesuo Ona palaukė, kol sargyboje stovėjęs kareivis užmigo, atšovė duris, ir Martynas, pasiėmęs vaikio šautuvą, išėjo į mišką.

Pasalai partizanai pasirinko patogią vietą: kelias gana staigiai sukosi į pietus, netoliese blyksinčio ežerėlio pusėn, kaip tik iš tos pusės buvo sužėlę tankūs karklai, ir būrio vadas Studentas ten nusiuntė lengvuoju kulkosvaidžiu ginkluotą Dolerį. Kiti būrio vyrai – iš viso jų būryje dabar buvo likę tiktai šešetas žmonių – išsidėstė pamiškėje, maždaug už dvidešimties metrų nuo kelio. Iš čia buvo labai patogu apšaudyti ir vieną, ir kitą kelio pusę,

ypač tuo atveju, jeigu iš kaimo atskubėtų pagalba, nors, anot žvalgų, nei stribų, nei kariuomenės kaime nebuvo.

Užminuotą kelią nukloti grasinamais atsišaukimų lapeliais buvo Studento sumanymas. Būrio nuomonės pasidalijo lygiai per pusę – vieni sakė, kad bolševikai pabijos važiuoti ir pasuks atgal, kiti – kad partizanams taip pat kartais reikia pramogų. Svarbiausia nepradėt šaudyt, kol nesprogs mina. Kai tik automobilis užvažiuos ant sprogmens, tada tegul atidengia ugnį rankinis kulkosvaidis – Doleris šaudo taikliai, nors kartais mėgsta demonstruoti nebūtiną drąsą. Prieš karą svajojo būti lakūnu, buvo atlikęs keletą šuolių parašiutu, viską žinojo apie skraidančius aparatus. Karas daugeliui sugriovė planus, Doleris niekad nepakils į dangų. Kai bolševikai sutelks dėmesį į karklyną, Doleris tuojau pat atsitrauks – karklyne gana gilus griovys, juo kaip apkasu galima nušliaužti keliolika metrų į priekį, į zoną, kurios engėbistai nebeapšaudys, iš ten atsidengs priešo užnugaris. Studentas iš tiesų buvo studentas, mokęsis jau prieš karą iš Kauno į Vilnių perkeltame Universitete, mėgo braižyti popieriuje schemas ir viską užsirašinėti. Ankstesnis būrio vadas Bitinas prieš karą buvo statybų rangovas, žiaurus, maniakiškai trokštantis keršto. Nemėgo apie tai pasakoti, bet sklido kalbos, kad jis dalyvavo šaudant Olandijos žydus. Paklaustas apie tai nesutrikdavo – jie visi Stalino pakalikai, o raudoną gyvulį reikia nudėti. Žuvo prieš mėnesį bunkeryje eilinio raudonųjų reido metu. Susisprogdino.

Sunkvežimyje būta devynių kareivių ir penketas stribų. Visi negyvi. Nemaloniausias darbas – pribaigti sunkiai sužeistą žmogų. Netgi jeigu jis ir priešas.

Partizanų nuostoliai minimalūs – Beržui peršautas petys, Prancūzas apkurtęs nuo netoliese sprogusios granatos, galbūt net lengvai kontūzytas. Surenka ginklus – keturi automatai, trys desantiniai automatai, vienas karabinas, keturi pistoletai, dar

keletas granatų. Vienas šautuvas sugadintas – sprogusi mina perplėšė jo korpusą per pusę. Kaip ir šautuvo šeimininką, kurio koja guli prie automobilio rato.

Partizanai sustoja į grupę – Griausmas turi paėmęs fotoaparatą, padaro keletą nuotraukų. Šypseną, šūkteli Griausmas, ir spragteli aparatas. Staiga jis nuleidžia prietaisą nuo akies ir be žado, tarsi užhipnotizuotas žiūri į tolumą. Kas, klausia Studentas. Visi atsisuka: į juos atlekia pilnas kareivių automobilis.

Koks tai garsas – lyg dainuotų, lyg šauktų. Tai jo motina dainuoja, šaukia jį grįžti namo. Ne, tai jo žmona, Aldona, brenda iš ežero, ant rankų laikydama jų sūnų Adomą. Sūnus atsimerkia, tiesia rankas į jį, į Martyną, sako, man šalta, tėve, Aldona šypsosi, ir tėvui šalta, Adomai, nesiskųsk, dabar visiems šalta, šalta ir drėgna. Martynas eina prie moters ir vaiko, jūs nenuskendot, visa tai buvo sapnas, jaučia džiaugsmą, pripildantį krūtinę, jo žmona ir vaikas gyvi, tai buvo tik sapnas, toji tvanki popietė, kai staiga prasidėjo audra, užklupusi Aldoną su vaiku vidury ežero, kodėl jiedu nuskendo, kodėl, galbūt Adomas iškrito iš valties, motina šoko paskui, kodėl, jeigu jis dar pagulės čia bent pusdienį, niekad neatsikels iš duobės. Nuskęsti galima ne tik vandenyje, galima ir žemėje.

Jis nespėjo atsitraukti su visais. Jėgos nelygios, prie vieno sunkvežimio kareivių prisidėjo dar trys: seniai jų tiek nebuvo šiose apylinkėse, matyt, pasirengę dideliam apylinkės miškų šukavimui. Martynas bėgo per lauką, aplinkui švilpė kulkos. Doleris iššoko iš krūmų, šaudė iš kulkosvaidžio, bet kai pakeitė apkabą, tas nutilo. Supeliję šoviniai, dabar šovininėje dažnai pasitaiko supeliję šoviniai, kiek gi jie gali laikytis po žeme, kad ir kaip stropiai prižiūrėtum, Martynas krito vidury lauko, atsišaudė, pamatė, kaip Doleris griūva aukštielninkas ir nebejuda, viskas, pasipriešinimas baigtas, dabar prasidės persekiojimas. Jis vėl kėlėsi ir susilenkęs kiek įkabindamas bėgo ligi ežero

pakrantės, paskui, prisidengdamas žilvičiais, pasislėpė už pirtelės, gretimais gyvena jų ryšininkas Kotas, jeigu jam pasisektų iki jo nusigauti, padėtų pasislėpti, nuo vieškelio pusės aidėjo šūviai, sumišę su rusiškomis komandomis, karininkai ragino apsupti visą vietovę, jeigu kareivių pajėgos būtų nedidelės, dar galėtum tikėtis, kad jie šukuos siaurą plotą arba lauks pastiprinimo, į mišką mažomis jėgomis bijo eiti, jie ateis ir čia, ateis čia pirmiausia, Martynas šliaužte peršliaužė dirvoną, skiriantį pirtelę nuo trobesių, kluono pasieniu nubėgo iki kampo – Kotas stovėjo darže su kastuvu ir baugščiai žiūrėjo į partizaną. Slėptis daržinėje ar kluone beprasmiška, suras tuojau pat, gyvenamajame name slėptuvė neįrengta, kad dažnai lankydamiesi partizanai nesukeltų įtarimo – geriau, jeigu patikimas ryšininkas nėra įtariamųjų sąrašuose. Tik kas dabar nėra įtariamas? Martynas stovėjo keletą sekundžių, įtemptai mąstė, rankos virpėjo, keliai linko, bejėgiškumas pamažu plūdo į visus sąnarius, ir viskas, nejaugi tai viskas, baigta, jis net nežino, ar liko dar bent kulka, kurią galėtų paleisti sau į smilkinį, nenori tikrinti, karštligiškai apsigrabinėja, yra dar viena granata, jis ją nešiojasi jau metai, gali ir nesprogti, nesinori mirti štai taip, po velnių, bėgant per lauką ar už kluono, gauti į nugarą kulką, bent jau keletą enkavėdistų pasiimtų su savim.

– Imk lentas, greičiau imk lentas, – sušuko partizanui ryšininkas, pusamžis vyras, ir pats ėmė skubiai kasti duobę tiesiog darže, ten, kur stovėjęs. Martynas stvėrė į glėbį keletą lentgalių, gulėjusių prie kluono sienos, keliais šuoliais pasiekė daržą, iš pradžių rankomis, paskui lentgaliu padėjo ryšininkui rausti duobę. Kai duobė pasidarė maždaug tokio gylio, kad tilptų žmogus, atsigulė į ją, ryšininkas paskubom užklojo jį lentomis ir tuojau pat pasigirdo ant lentų beriamų žemių garsas. Po keleto akimirkų partizano slėptuvėje tapo tamsu. Kaip kape, pagalvojo jis. Štai taip bus netrukus ir per amžius. Pro blogai sumestų

lentgalių tarpus ant veido pamažu byrėjo žemė, kaip smėlio grumsteliai ant tavo širdies, prisiminė jis poetės žodžius, poetės, kuri pardavė tėvynę, važiavo į Maskvą su kitais raštingiausiais Lietuvos žmonėm parvežti Stalino saulės, parvežti parvežė, bet ta saulė išdegino tautos kūne žaizdas, kraujuojančias iki šiol, girdėjo jis sakant šiuos žodžius kažkurį iš vadų, daug vadų būta, ir daug iš jų jau po velėna, tamsu kaip kape, aš juk ir esu kape, Martynas pajuto, kad pradeda trūkti oro, jis uždus, žemių sluoksnis nestoras, tačiau vis tiek uždus, jei nieko nedarys, rankas pajudinti jis galėjo, prisitraukė vieną prie burnos ir pamažu ėmė kišti pirštus pro lentų plyšį. Gražu būtų, jeigu dabar darže stovėtų rusas – pamanytų, atėjo Paskutiniojo teismo diena, lietuviai numirėliai keliasi iš kapų, nė velnio jis nepamanytų, tėkštų granatą, atkapstytų ir pribaigtų, jie nei velnio nebijo, nei Dievo, pagaliau pasimatė kažkas panašaus į šviesą, ir jis pajuto, kaip iš viršaus srūva oras, kas bus, jeigu pamatys kareiviai, žemė drėgna, neturėtų kristi į akis, staiga labai aiškiai visai netoliese jis išgirsta žingsnius, sunkūs kareiviškų batų žingsniai, sustoja, kalbasi, Martynas šiek tiek supranta rusiškai, bent jau tiek, kad jam būtų aišku, jog NKVD įsikurs pamiškėje keletui dienų, kareiviai, sustoję padaržėje, kalbėjosi apie maistą, nori ėsti, taip jie ir sako, *жрать хочу*, kad jie paspringtų kruvina duona, okupantai, Martynui ėmė pasiutusiai niežtėti nosį, jis kėlė ranką pasikasyti, staiga vėl pasigirdo žingsniai, šį sykį kur kas garsesni, sunkesni, tarsi tiesiai į jį dangumi ristųsi griaustinis, Viešpatie, gal jisai visai iš proto išsikraustė, prakeiktas kurmis, Kotas sumanė jį dar ir aparti, arklio kanopos pradundėjo visai šalia slėptuvės, o viršum jo kažkas prašnarėjo, matyt, akėčios, jeigu arklys būtų visu svoriu atsistojęs ant lentų, jos būtų neišlaikiusios, ką jis sau galvoja, kvailys, ne, negali ant jo pykti, jis nori kaip geriau, kareiviams nekils mintis ieškoti darže, kuris ką tik nuakėtas, tokia beprotybė net gudriausiam komunistui

nešautų į galvą, kada smirdžiai anglai pradės karą su rusais, ko laukia amerikonai, nieko jie nelaukia, tiktai kol mes išgaišim miškuose, kol mus kaip lapes išrūkys iš urvų medžiotojai, anglai mėgsta lapių medžioklę, sėdi savo saloj, šunsnukiai, geria arbatą ir šaiposi iš lapių, greitai medžioklės sezonas pasibaigs, kiek mūsiškių šiandien krito, Doleris žuvo, Martynas matė, kaip jis sukniubo ir daugiau nejudėjo, Studentas? Nežinia, Studentas traukėsi miško link, matė, kaip griuvo, bet matė ir vėl pasikėlusį, gal sužeistas? Griausmas žuvo, šiandien padarė paskutinę savo nuotrauką, jis vis sakydavo, galbūt ši nuotrauka bus man paskutinė, ir vis juokdavosi, matyt, tokį prietarą turėjo, sako paskutinė, o pats šventai tiki, kad dar gyvens, visi tiki, kad gyvens, štai ir jis, nežinia, kiek čia reiks ištverti, pajudėt negali, šlapinasi į kelnes, nes kitaip pūslė plyštų, o vis tiek tikisi, kad gyvens, jeigu nebebūtų pavojaus, šeimininkas ateitų ir atkastų jį, dabar nieko, neateina, o jeigu jį išsivarė į Olandiją, kas pasakys, kada išlįsti, ar jis pats pajėgs išlįsti, po velnių, nusilpęs gali nesugebėt atversti lentų su žemėmis, ir vėl trūksta oro, ir Martynas pajuto, kad sąmonė temsta, jis netenka nuovokos.

Pasala ir miško šukavimas tęsėsi dvi paras. Dvi paras Martynas tūnojo po žeme, alsavo pro piršto storumo plyšelį ir galvojo visokią velniavą apie gyvenimą ir mirtį, kartais net ir nebegalvodavo, nes trumpam prarasdavo nuovoką, gali būti dėl deguonies stygiaus, dvi dienas negėręs ir nevalgęs, smirdintis savo prakaitu ir šlapimu, jeigu rusai būtų sumanę eiti per daržą su šunimi, tas tikrai būtų užuodęs, kai pagaliau enkavedistai išvažiavo, ryšininkas Kotas atkasė žemes, nužėrė šalin lentas ir padėjo Martynui išsiropšti iš duobės, iš kapo duobės keliuosi, kaip Lozorius šventas, sakė svirduliuodamas Martynas, tu geriau nebejuokauk, į tave ir taip baisu žiūrėti, sakė jam ryšininkas, o tu manai, kad į Lozorių buvo lengva žiūrėti, raukėsi iš skausmo jis, nes nugulėti

šonai baisiausiai maudė, o kojos buvo užtekėjusios ir sutinusios, juk nuo Lozoriaus irgi trenkė, ir gana stipriai trenkė, jis jau buvo pradėjęs gesti, sakė Martynas, pas mus taip greitai nepagesi, ten pas juos karšta, kur Kristus vaikščiojo, dykuma ten, o pas mus taip greit nepagesi, girdi, kaip tylu, greičiausiai prieš šalnas.

Martynas gavo pasikeisti drabužių, užvalgė, atsigėrė, šeimininkas dar siūlė pirtį pakūrenti, bet Martynas atsisakė, vidury savaitės užkursi pirtį, tuojau pat prisistatys stribai, taip Ąžuolas su Bilduku pakliuvo, stribai ne kvailiai, supranta, kad joks ūkininkas nekurs pirtelės šiaip sau vidury savaitės, nebent mėsą rūkytų arba partizanai maudosi, o jie užuodžia ir mėsą, ir partizanus, štai ir išrūkė Ąžuolą su Bilduku, pusnuogius, ir numetė paskui juos tik su apatiniais Olandijos turgaus aikštėj, ką tik nusipraususius.

Bunkeris po liepomis buvo nepaliestas, tačiau jame partizanai jau senokai negyveno, kilo įtarimas, kad apie bunkerį žino vienas išdavikas, ten nebuvo nei maisto atsargų, nei ginklų, paliko jį tiktai patiems blogiausiems atvejams, sunkiems laikams, o dabar kaip tik tas blogiausias laikas ir atėjo. Martynas tikėjosi, kad šiame bunkeryje ras ką nors iš savo grupės, bet jį pasitiko tik pelėsiais persisunkęs oras ir negyva tamsa. Palikęs maisto ir vandens atsargų, kurių pasirūpino pas ryšininką, Martynas, stengdamasis eiti tiktai jam žinomais takais, nusigavo ligi pagrindinio bunkerio, kurį buvo išsikasę prieš žiemą. Geras buvo bunkeris: jame galėjo laisvai įsikurti šešetas vyrų, Studentas sumąstė gudrią ventiliacijos sistemą, išeinančią per nugriuvusį medį į tankų eglynėlį, įėjimo vieta irgi buvo sumanyta su galva – kelmas ant pavažėlių su samanų kilimu užvažiuodavo ant angos taip, jog nepatyrusi akis niekad nepastebėtų, kad po tokiu kelmu gali būti partizanų būstas. Tiesa, žiemą vis tiek tekdavo keltis pas Šeimininką į sodybą, kur jie turėjo bunkerį po kluonu.

Kelmas gulėjo apvirtęs šaknimis į viršų ir atrodė kaip jūrų pabaisa su aštuoniomis kojomis. Aplink juoduojančią bunkerio angą mėtėsi skudurai ir smulkios popierių skiautės. Vadinasi, rado. Greičiausiai išdavikas. Bunkerį žinojo tiktai jo grupė, iš kitų grupių niekas dar nė nebuvo čia apsilankęs. O gal kurį nors sužeidė ir tas pats atvedė prie bunkerio? Ne. Nebent sužeistą persekiojo, nepamatęs paskui save uodegos, netyčia atvedė. Jų grupėje visi buvo patyrę, nė vienas partizanas nebūtų taip neapdairiai pasielgęs. Studentas?

Martynas palaukė kokią valandą, kol įsitikino, kad bunkeris nebesekamas, ir, pradėjus temti, nusileido į vidų. Medinės sienos sukapotos skeveldrų. Vadinasi, kažkas čia kovėsi, Studentas, Prancūzas, Turkas? Doleris ir Griausmas žuvo, pats matė. Kad ir kaip būtų, ilgai pasilikti čia negalima. Greitai mongolai nesugrįš, bet čia jau nesaugu. Paukščiai negrįžta į išardytą lizdą.

Visi jų grupės partizanai dar turėjo ir po savo asmeninį bunkerį, apie kurį kiti nežinojo. Gali būti, kad išsigelbėjusieji, jeigu tokių būta, pasitraukė į savuosius bunkerius ir lauks, kol viskas nurims.

Dėl viso pikto Martynas užkišo ranką už tolimiausiame kampe niūksančios sijos – ten Studentas slėpdavo savo dienoraštį. Per vidurį bunkerio lubos įsmukusios, tačiau pakraščiuose sijos likusios sveikos, tik prismigusios skeveldrų. Sprogdino minosvaidžio miną, kurią buvo pasirengę tokiam atvejui. Granatos skeveldros taip stipriai medienos nesukapotų. Keista, planšetė tebebuvo savo vietoj. Martyną nutvilkė negera nuojauta – gal tai spąstai? Gal tyčia paliko užminavę? Arba laukia pasaloje. Gali būti, kad sija pasienyje liko nepastebėta, užstojo įgriuvusios lubos. Užsimerkė ir trūktelėjo. Nieko. Tik smėlio srovelė nuo lubų. Dar kiek palaukė ir išlindo į paviršių. Tylu. Tai čia, tai ten

kartais pasigirsta lengvas šnarenimas – pradeda kristi lapai, rugsėjo pabaiga.

Martynas gulėjo pas Šeimininką. Matyt, bus pašalęs drėgnoje dirvoje, skaudėjo gerklę, blogai pasijuto grįžęs iš miško, bijojo eiti pas Šeimininką, tačiau nebuvo pasirinkimo. Aplinkui vis dar siautėjo enkavedistai, teko rizikuot. Šeimininkas persigandęs – buvęs Olandijoje, matęs jo būrio partizanus: dviejų kūnai sumaitoti, atpažinęs Studentą, kitų nepažinęs, iš viso penki.

Vadinasi, į savo bunkerius niekas nespėjo pasitraukti.

Jis išsitiesė ant gultų, žibalinė lempelė rūko, bet arčiau prisikišęs galėjo įžiūrėti raides. Skaitė būrio vado ranka įrašytas raides pilkame popieriuje, buvusio būrio vado, nes nebėra nei būrio, nei vado, liko tik jis, partizanas Montekristas.

Nežinau, kaip pavadinti šiuos užrašus. Galbūt „Užrašai iš po žemės". „Požemių užrašai". Nenoriu rašyti „Dienoraštis", man visos dienos vienodos.

Šeimininkas atnešė virtų kiaušinių. Bunkeryje sėdim keturiese, Doleris, Montekristas, Prancūzas. Ir aš. Dievas prisikėlė. Šeimininkas pasisiūlo kartu su mumis pasimelsti. Neprieštarauju, sudedu rankas maldai, bet mintys – niūrios. Kokia prasmė melstis? Kokia prasmė kasti duobę, jeigu į ją nuolat pilamas smėlis. Ir pila tą smėlį viskam abejinga, nieko nematanti ir negirdinti Tėvo ranka. Tarp mūsų daug tikinčiųjų, vyrus palaiko tikėjimas, viltis, aš nemanau, kad tai labai prasminga. Kad gautum amžinojo gyvenimo pažadą? Kad po mirties gyventum amžinai? Mes, partizanai, jau dabar gyvename po mirties. Mūsų nėra ir, ko gero, greitai nebus. Mes gyvename po žeme, mes seniai papildėme numirėlių gretas. Anksčiau turėta prisikėlimo

viltis blėsta. Radijas kuo toliau, tuo labiau nepasako nieko paguodžiančio: nei anglai, nei amerikonai nenori veltis į santykius su mongolais.

Geriau žūsim savam krašte, negu eisim į vergiją – aišku tik tai.

Mes amžiams liksime po žeme. Niekad iš jos nebeišlįsime. Mirsime čia kartu su Dievu. Zaratustra klausė, kaip jaučiasi tas, kuris nužudė Dievą. O kaip jaučiasi tas, kuris nužudė žmogų, klausiu aš ir niekas man negali atsakyti.

Vis daugiau girdėti kalbų apie kolchozus. Vyrai baiminasi, kad neišsilaikysime, kad kolchozai pribaigs ne tik ūkininkus, bet ir partizaninį judėjimą. Ūkininkai klausia, kada bus karas. Nebus jokio karo, noriu jiems pasakyti, bet negaliu. Tai, kad pats nebeturi vilties, dar nereiškia, kad turi ją atimti ir iš kitų.

Svarbiausia neleisti kolonizatoriams įsikurti Lietuvoje. Rusai stengiasi kuo daugiau išvežti vietinių gyventojų ir apgyvendinti atvežtaisiais. Atvežtieji – dažniausiai tie, kurie tarnavę NKVD daliniuose, jie paleisti turi teisę gyventi ten, kur tarnavę. Nusikaltėliai, grįžtantys į nusikaltimo vietą, į savo aukų namus. Negalime leisti, kad ten jų lauktų ramus gyvenimas, ten turi laukti atpildas.

Antrą dieną miške, antrą dieną kasame bunkerį. Molis mus visus pribaigs. Iš pradžių buvo žvirgždas, o paskui sunkus kaip antkapis molis. Kita vertus, bus lengviau sutvirtinti bunkerio sienas.

Papasakojau vyrams apie galimybę pasidaryti mobilią angą ir originalią ventiliavimo sistemą. Doleris skeptiškas, Montekristas nieko nesakė, Turkas sužavėtas, Griausmas – jis visą laiką linksmas. Kelmą užkelsime ant pavažų ir jis, reikalui esant, nuvažiuos kaip tanko dangtis. Reikia dar sugalvoti, kaip fiksuoti, kad pats savaime ar kokios uogaujančios moteriškės užkliudytas

nenuslinktų. Būtų juokinga. Kad mane žemė prarytų, ir še tau, žemė atsiveria, pragaras jūsų paslaugoms.

Už keleto metrų guli stambi liepa ištrūnijusiu vidumi. Įleisime ją ligi pusės į žemę, taip, kad vienas galas būtų aukščiau, eglynėlyje, suaugusiame taip tankiai, kad sunku net prasibrauti. O kitą galą sujungsime su ventiliacijos tuneliu. Tokiu būdu oras mus pasieks iš tolo. Iš Žemaitijos atėjusi ventiliacinių angų technika – puikus dalykas, sukamas kastuvas su ilga rankena – taip gali iškasti bent keletą metrų į šalį, ir anga padori, ir atstumas saugus.

Per porą metų jau esu iškasęs daugiau nei dvi dešimtis bunkerių. Kur tik jų nebuvo: ir daržuose, ir laukuose ir po... įspūdingiausias bunkeris buvo kapuose. Ten jaučiausi arčiausiai tiesos, tai yra mano būsena atitiko vietą. Už sienos gyveno mirusieji. Jie mus suprato geriausiai. Palikim mirusiuosius mirčiai, gyvieji, eikim pasitikti gyvenimo. Kas mes? Nei gyvieji, nei mirusieji. Laisvės kovotojai, šmėklos, tarp žemės ir dangaus, tarp gyvybės ir mirties.

Naktį taip kvepia sprogstantys pumpurai, pirmą sykį girdėjom gegutę.

Kartais pagalvoju – štai, aš miręs. Apima liūdesys ir neviltis. Tibetiečiai apie tai daug mąstė. Mes gyvenam Mirusiųjų knygoje. Miškas – knyga, o mes tik negyvos raidės. Matom savo tėviškę, matom draugų lavonus, matom savo lavonus ir nieko nebegalime padaryti – tėviškė ne mūsų, draugų lavonai niekinami okupantų, mūsų pačių mirtis – ne mūsų rankose.

Telieka sėdėti ir laukti, kada pasirodys Mirusiųjų Valdovas ir pasakys: Tuojau pažiūrėsiu į tavo karmos veidrodį. Kas tame veidrodyje? Daugelis iš mūsų nespėjo net nuodėmių užgyventi.

Kas tas Mirusiųjų Valdovas, jam labiausiai tiktų Stalino snukis, jo tarnai nusitemps tave, nukirs galvą, išplėš širdį, ištrauks

žarnas, laižys smegenis, gers tavo kraują, ris mėsą, grauš kaulus, bet mirti negalėsi.

Esu tuščias pavidalas, negaliu mirti, nes jau esu miręs. Ir viskas, kas bus, bus tik mano įsivaizdavimai. Viskas yra iliuzijos, net Stalinas.

Prancūzas pasakoja anądien pamatęs upeliu plaukiančią maldaknygę. Pasiėmęs pagaikštį ištraukė ją iš vandens. Kaip faraono duktė Mozės lopšį. Maldaknygė beveik sveika, tiktai kruvinais lapais. Keista. Tarsi neseniai nebūta jokių kautynių. Nežinomi upės keliai. Kartais norėtųsi sėsti į valtį ir plaukti, plaukti, ligi pat jūros, ligi pat laisvosios Europos krantų. Ar ten mūsų kas nors laukia, ar mumis kas nors dar tiki?

Žuvo Gegutė ir Sakalas. Sakalas turėjo mylimąją kaime, pas ją buvo įrengta ir slėptuvė. Prieš porą dienų Gegutė sakė juokaudamas Sakalui: nori, iškukuosiu, kiek tau dar liko gyventi. Vos spėjo du sykius sukukuoti, krūmuose kažkas sutraškėjo, ir visi griebėmės ginklų. Vis rečiau šiose vietose pasitaiko žvėrelių – vengia žmonių, iš tolo užuodžia mūsų nemazgotus kūnus, prakaitu ir mirtimi persisunkusius drabužius. Po dviejų dienų Gegutė ir Sakalas žuvo. Pasiliko nakvoti pas moterį, kurią mylėjo. Paryčiui namą apsupo kariuomenė. Turkas įtaria, kad ta mylimoji juos ir išdavė. Paėmė miegančius, vadinasi, enkavėdistai gerai žinojo, kur slėptuvė, ir kad partizanai nesipriešins. Davė su arbata migdomųjų. Jeigu jie, žinoma, gėrė arbatą. Sakalas naminės nemėgo, o štai Gegutė. Anksčiau ar vėliau išsiaiškinsim, jeigu išdavė – bausim. Išdavikai visuomet paaiškėja. Išsiduoda.

Reikia ruoštis, bet kaip gali pasiruošti mirčiai. Aš nepažįstu tokio žmogaus, kuris galėtų paaiškinti, kaip prisijaukinama mirtis. Šimtus sykių žvelgiau jai į veidą, į jos kruvinus nasrus

ir vis tiek kiekvieną sykį, ištrūkęs iš jos glėbio, meldžiausi ir dėkojau Dievui, kad likau gyvas. Neįmanoma priprasti mirti. Kaip neįmanoma atprasti kvėpuoti.

Vasarą visai apleidau užrašus. Nebuvo jokio noro rašyti.

Jeigu būčiau budistas, atgimčiau kitame gyvenime. Neduokdie, stribu arba mongolu. Ši mintis pralinksmino. Geriau liksiu katalikas.

Vakar pasikalbėjom su kolonizatoriais. Atrodo, jie nesupranta, kad čia nebus gyvenimo. Teko sudeginti trobą. Visos Lietuvos nesudeginsi. Jie ateis. Raudonasis maras

19.

Jeigu Dievas perkirto pusiau androginą, tokiu būdu į pasaulį paleisdamas vyrą ir moterį, ir sukūrė meilę, kurios pagrindinis instinktas – susijungti su prarastąja puse, tai kodėl gi iš tų dviejų pusių kraujuoja tik viena, guliu tamsoje ir galvoju apie kraujuojančią tave, galvojo Adolfas, gulėdamas tamsoje ir galvodamas apie Bo. Man nepatinka, kai tu kraujuoji, bet, kita vertus, aš ir nematau, kada tu kraujuoji. Tai velniškai patogu. Jeigu aš kraujuočiau, niekada nenorėčiau, kad šalia būtų kas nors, išskyrus daktarą. Gali būti, kad tai ir vadinasi sarkazmas. Meilužiai yra žmonės, kurie nenori matyti vienas kito kraujo. Tai irgi nepanašu į šventąją priesaiką.

Beatričė, Beata, arba Li Bo, kaip jis vadindavo moterį, su kuria keletą pastarųjų mėnesių jį siejo sunkiai įvardijamas ryšys. Kiekvieno vyro gyvenime būna moteris, su kuria jis lygina visas kitas.

Moterų tipų daugybė: nuo nekaltosios Mergelės Marijos iki Babilono prostitutės, tačiau visos jos Adolfo gyvenime ilgai

neužtrukdavo, sulaukęs trisdešimt aštuonerių jis vis dar buvo nevedęs, nesusiformavęs kaip socialinis produktas. Gali būti, kad jis irgi galėjo savyje sutalpinti vyrų tipų galeriją nuo Onano ligi šv. Sebastijono, bet nė viena jo sutikta moteris tokios svaigios jo skalės neįžvelgė. Tuomet pasirodė Beatričė.

Mano buvimas įgavo prasmės, vieną rytą pasakė sau Adolfas ir išsigando. Jis pasiilgo ko nors stabilaus. Gyvenimui prasmės suteikia kitas žmogus. Patvirtinantis egzistencijos vertę. Tas, kuris grožisi mumis. Informuoja mus apie mūsų sugebėjimus. Praneša apie mūsų unikalumą ir nepakeičiamumą. Ir tuojau pat iškeičia mus į ką nors dar unikalesnį ir nepakeičiamesnį. Ar kitas žmogus būtinai turi būti moteris? Adolfas pamėgino įsivaizduoti, kad Bo yra vyras. Mintis prajuokino. Pajuto švelnų kutenimą giliai paširdžiuose. Gali būti, kad vyrų susitarime muštis iki pirmo kraujo taip pat slypi kažkas iš androgino istorijos.

Adolfas snūduriavo, buvo tarp realybės ir sapno. Man tai artima būsena, pagalvojo jis, galėčiau netgi padėkoti Mizandrui, jeigu jis iš tiesų egzistuoja, pasakyti jam ačiū už tai, kad grąžino mane į man artimiausią būseną.

Tą dieną Adolfas užmiršo plaukimo akinius. Jis kartą per savaitę važiuodavo į miesto pakraštyje esantį sporto kompleksą. Būdamas ne itin sportiško sudėjimo, jis nelankė treniruoklių salės. Sporto salė skirta tiems, kurie nori pasipuikuoti savo kūnu, o ne tiems, kurie nebeturi vilties jį patobulinti. Pusvalandis baseine, masažinis dušas, sūkurinės vonios, šviežių sulčių stiklinė – to užtenka, kad pajustum savo kūno struktūros stabilumą.

Apsinuoginusios čia, sporto ir pramogų parke, moterys tampa neerotiškos. Nuogumas nuvainikuoja, desakralizuoja, jeigu erotiškumą arba geidulingumą apskritai galima sieti su sakralumu. Moters kūnas paplūdimyje ir sveikatingumo komplekse velniškai skiriasi. Paplūdimys susijęs su ištvirkavimo tradicija, o sporto ir pramogų parkas – su sveikatingumu. Moterų kūnai

čia siekia tapti sveikesni, bet ne geidžiami. Patelės nori tapti sveikos, kad paskui, persikėlusios į paplūdimius, suviliotų geros sėklos nešiotojus patinus. Ir vyrai tai suvokia, gauna informacijos iš moterų laikysenos. Jis nė karto nebuvo matęs, kad kas nors baseine flirtuotų. Visi elgiasi kaip ligoninėje. Korektiškai atsainūs.

Tą dieną baseine nebuvo daug žmonių: keletas pensininkų, keletas aptukusių, į karaimų kibinus – daug tešlos, mažai mėsos – panašių verslininkų – įprastinis kontingentas ankstyvam dienos metui.

Nuplaukęs pustuščiu takeliu keletą sykių pirmyn ir atgal, Adolfas pastebėjo kartu plaukiojančią patrauklią moterį. Mielas veidas, daili, vyraujantiems standartams gal kiek per apkūni figūra. Ji plaukė energingai, panirdama visa galva, ne taip, kaip įprasta trisdešimtmetėms namų šeimininkėms, kurios juda vandenyje labai atsargiai, tvirtai laikydamos iškeltą galvą, kad nesušlaptų plaukai.

Adolfas nepastebėjo, kada ji sustojo. Ji sustojo staiga, plaukdama priešais, galima sakyti – „prieš eismą". Adolfas plaukė stengdamasis kuo rečiau atsimerkti, kad baseino vanduo negraužtų akių. Jis išmetė ranką yriui į priekį ir pajuto, kad pirštai kažką užkabino, o po akimirkos ir galva įsirėžė į kliūtį. Prarijęs gurkšnį bjauraus baseino vandens, keletą kartų kostelėjo ir atsimerkė. Moteris stovėjo priešais, abiem rankom prisidengusi krūtinę ir kojas suglaudusi taip, tarsi Adolfas kėsintųsi ją pulti. Jis žvilgtelėjo žemyn ir pamatė, kad rankoje laiko liemenėlę.

Tu neatrodei labai įsižeidusi, labiau nustebusi. Nebuvai stambi, tik vos vos linkusi į apkūnumą. Krūtys puikios, ne per didelės, dubuo kiek per platus. Koks baisus žodis, reikia labai atsargiai rinkti žodžius, kai kalbi apie moters figūrą, nes, kad ir ką sakytum, gali nepataikyti. Turbūt tokį įspūdį kėlė stambios, apvalios šlaunys. Ne, tai tik vanduo, vanduo viską didina ir iškreipia.

Mano sąmonė, mano smegenys plūduriuoja tamsos vandenyse, todėl visa tikrovė man dabar atrodo iškreipta. Jeigu reikėtų nusakyti tavo figūrą, pirmiausia griebčiausi dažnai per televiziją transliuojamos reklamos – iš nugaros rodoma moters figūra, sklandžiai virstanti violončele. O gal atvirkščiai – violončelės korpusas persilieja į moters kūną, į dailius klubų linkius. Tavo klubai verti violončelės vardo. Aš, vos pamatęs tave baseine, pajutau, kad norėčiau sugroti šiuo instrumentu.

Tavo virš vandens iškelta galvutė nutolo, o aš stovėjau negalėdamas pajudėti. Galbūt dėl to buvo kalta mane ištikusi dalinė erekcija. Baseine man tai buvo visiškai naujas potyris.

Adolfas gėrė bare ką tik išspaustas apelsinų sultis, ji priėjo, atsisėdo priešais ir žiūrėjo į jį smalsiai, nieko nesakydama, tarsi laukdama jo reakcijos.

Kiek jai galėtų būti metų, galvojo jis, žiūrėdamas į dvi smulkutes, vos įžvelgiamas raukšleles prie lūpų, dvidešimt septyneri, trisdešimt? Dvidešimt treji?

– Aš dar kartą atsiprašau, – pasakė Adolfas ir kilstelėjo sulčių stiklinę, tarsi joje būtų vynas.

Ji atsakė jam tuo pačiu – kilstelėjo tuščią stiklinę, kurioje ką tik buvo žalias skystis.

– Baseine tiek daug visko, kad būtinai į ką nors atsitrenksi, – mėgino tęsti pokalbį.

– Kitą sykį siūlyčiau atsitrenkti į pianiną...

Abu parodė vienas kitam dantis.

– Ar žinote, kad kiekvienais metais Lietuvos baseinuose vidutiniškai nuskęsta devyni su puse žmogaus. Neoficiali statistika.

– Labai norėčiau pamatyt, kaip nuskęsta pusė žmogaus.

– Jeigu žmogus sudarytas iš *in* ir *jang*, tai, nuskendus vyrui, iš baseino išlipa moteris. Arba atvirkščiai. Tai yra – pusė.

Ji pakilo iš savo vietos, prisėdo šalia, ištiesė nedidelę, vos vos putlią, šiltą plaštaką.

– Vadinasi, prieš lipdama į baseiną, aš buvau vyras. O dabar – Beatričė.

– Adolfas, – jis spustelėjo jos ranką ir vėl pajuto šilumą dubens srityje. Malonumo, patirto baseine, aidas. Vyro kūnas niekad neužmiršta dviejų dalykų: sumušimų ir erekcijų.

Beatričei atnešė kavos. Ji pamaišė šaukšteliu cukrų ir grietinėlę, pakreipusi galvą pažvelgė į Adolfą ir šiek tiek įsakmiai paklausė:

– Tu tyčia tai padarei?

Adolfas nuraudo. Netgi ne dėl klausimo tiesumo. Jis nežinojo, kokį atsakymą pasirinkti. Jis norėjo, kad jo atsakymas patiktų šiai moteriai. Jeigu pasakys „tyčia" ir ji išvadins jį chamu? O jeigu atvirkščiai, ji atsisveikins ir daugiau jiedu niekada nebesusitiks.

– Ar tau patinka šitas skystis? – jis linktelėjo į tuščią stiklinaitę, kurioje buvo kviečių želmenų sultys.

– Šlykštynė, – nuoširdžiai nusipurtė Beatričė.

– Vadinasi, kad Lietuvai būtų geriau.

– Lietuvai? – kilstelėjo jinai antakius. – Aš baseiną lankau, sporto klubą lankau, šituos bjaurius želmenis geriu... Negaliu sugalvot įdomaus melo. Matyt, dėl to, kad esu siaubingai stora karvė, štai dėl ko. Ir man nusispjauti, ką apie tai mano Lietuva.

Adolfas linktelėjo galva.

– Mirtis kompleksams.

– Taip, būtent. Mirtis visiems prakeiktiems kompleksams.

– O man patinka.

– Baseinas?

– Kompleksai.

Ji sėdėjo šalia lyg susimąsčiusi, lyg apimta mieguisto nuovargio, šilta, jauki, kvepianti kaip koks nors pamišęs alyvų krūmas pavasarį. Kaip puikiai ji sėdėjo!

– Žmonės be kompleksų labai neįdomūs, – tęsė Adolfas. – Jie tarsi iš stiklo.

– Ar stiklas – blogai?

– Turbūt teko matyti senų pilių ar šiaip kokių nors senų pastatų kur nors Dievo užmirštame užkampyje. Jeigu gerai įsižiūrėsi, tai šen, tai ten ant jų sienų auga žolė, koks nors smulkutis krūmas ar net medelis. O žmonės be kompleksų – kaip stikliniai dangoraižiai – ten nė velnio niekas neauga. Nėra kur sėkloms užkliūti.

– Gražu, – pritardama linktelėjo Beatričė. – Tačiau visos tos žolės ir medeliai – juk jie ardo, griauna pastatus. Piktžolės.

Matyt, Adolfo veido išraiška buvo velniškai sumauta, nes Beatričė, tik žvilgtelėjusi į jį, ėmė juoktis:

– Bet aš labai mėgstu piktžoles. Tikrai.

Adolfas taip pat juokėsi. Matė, kaip ji paraudo. Išsidavė sutrikusi. Arba nuo tų šlykščių sulčių. Tiesa, nuo jų žmogus turėtų pažaliuoti. Nenorėjo, kad ji liautųsi juoktis. Nenorėjo, kad pasibaigtų jos kava. Pats užsisakė puodelį kavos, pasiūlė jai – ji papurtė galvą, kavos užteks. Mielai išgerčiau sulčių, pasakė ir paklausė, kuo Adolfas verčiasi.

– Aš baseinų prižiūrėtojas.

– Prižiūrėtojas?

– Man paskambina, atvažiuoju, priberiu visokio dezinfekuojančio šlamšto į baseiną, įrengiu apšvietimą, pakeičiu filtrus, perdegusias lemputes, išgraibau lapus ir lavonus, – Adolfas pasakojo apie seniai nebedirbamo darbo specifiką tarsi pirmą sykį. Jokių baseinų valyti seniai nebevažiuoja. Dabar jis siunčia kitus. Tačiau Beatričei nenorėjo sakyti, kad sėdi prie nuobodaus stalo ir spaudo kompiuterio klavišus arba telefono mygtukus. Baseinų valytojas – skamba klasiškai.

Ji pasakė, kad jai jau metas, ir paprašė telefono. Jeigu kartais baseiną sumanysiu valyt, pasakė. Ir pridūrė:

– Tu jau matei mane nuogą. Dabar mano eilė.

Ji buvo žmogus, su kuriuo bendrauti velniškai paprasta. Tokių žmonių šiame pasaulyje beveik nebebūna. Na, išskyrus picos išvežiotojus ir kapinių prižiūrėtojus.

Įsėdusi į sidabrinį mersedesą, iškišo galvą pro langą:

– Taip ir neatsakei į mano klausimą – tyčia ar ne?

– Užmiršau namie plaukimo akinius, – kaltai skėstelėjo rankomis Adolfas. – O tu tyčia? Ir dar labiau man rūpi paklausti – jeigu pusryčiauji viena, ar negalėčiau?..

Jis nutilo pajutęs, kad galbūt leido sau per daug.

Beatričė valandėlę pasėdėjo susikaupusi, žiūrėdama į savo rankas, padėtas ant automobilio vairo.

– Moteriai galima užduoti tik vieną klausimą, – galiausiai pasakė ji šyptelėjusi, linktelėjo ir nuvažiavo.

– Tau reikia kuo greičiau atsikratyti strėlės, atsikratyk strėlės, nes žūsi, atsikratyk nuodo, nes jis tave sunaikins.

Degtinės išgėręs Koka mėgsta pamokslauti. Jis apskritai nekvailas žmogus, bet kartais Adolfą užknisa. Ištrauk strėlę – įprastas Kokos posakis, kai tik Adolfas patenka į kokią nors sumautą aklavietę.

– Koka, tu galvijas, – pasipiktino Adolfas. – Aš tik noriu, kad ji paskambintų. Tai viskas. Nieko daugiau.

– Jau savaitę girdžiu tą „paskambintų“. Nuobodu.

– Nebūk galvijas, tik vieną sykį užsiminiau.

– Dzeusas labai mėgo pasivertęs galviju pasirodyti moterims.

– Man ji visiškai nerūpi.

– O-o, tu ją kiši tik giliau.

– Ką?

– Strėlę.

– Sušiktas Robinas Hudas.

– Esi pažeidžiamas, vadinasi, sužeistas. Moteris vyro kūne. Dievas išlupo jam šonkaulį ir iš to šonkaulio padarė strėlę, mirtinai nuodingą antgalį, kuris sulenda vyrui ligi sėklidžių, ir vyrą ištinka mirtis.

– O, Dieve.

– Taip, leisk man pasijusti truputį Dievu.

– Nebent tuo, kuris atsakingas už alkoholio pilstymą.

– Olimpas tau niekad neatleis – tu dievus pažeminai ligi barmenų!

Adolfas pasirąžė, pamankštino sąnarius. Savijauta buvo siaubinga. Ar jis miegojo? Ar pokalbis su Koka kada nors buvo, ar jis jį sukūrė snūduriuodamas čia, Mizandro nelaisvėje? Jis pradėjo nebesuprasti. Gali būti, kad jis karščiuoja, turi temperatūros, gal net kliedi. Maudė jau ne tik galvą, bet ir visą kūną.

Viską jis kuo puikiausiai suprato – ir kas jis, ir kur. Visus pašalinius sąmonės judesius Adolfas nusprendė vertinti griežtai – tai tik apsauginė reakcija, kažkas giliai pasąmonėje nori, kad situacija būtų neaiški, neva, nebesuprantu, tai tikrovė ar sapnas, ir panašiai. Kad suminkštintų aštrų baimės jausmą, žmogaus savisaugos instinktas gali sukurti ką tik nori.

Ji iš tikrųjų paskambino. Ji pakvietė Adolfą į teatrą.

Koka reagavo kaip ir derėtų:

– Nėra pasaulyje keistesnio derinio, kaip blogas lietuvių teatras tau prieš akis ir graži moteris šalia tavęs. Ji juk graži?

Adolfas pritardamas linktelėjo:

– Ilgi šviesūs plaukai, nosis gal kiek per ilga, bet smakras.. Na, jis toks, tarsi kompensuoja. Arba lūpos... Nežinau. Aš nemoku nupasakoti žmonių išvaizdos. Aš ne dailininkas. Be to, visi žmonių aprašymai yra daugiau ar mažiau netikslūs, nes visi pasakoja apie save, o ne apie kitą. Graži. Ji graži.

– Sutinku, – linktelėjo Koka. – Taigi – teatras, ar ne? Vienu metu lietuvių teatru labai žavėjosi Europa – kadangi europiečiams nuo seno patiko slaviškos teatro tradicijos, lietuviai sukompiliavo keistą derinį: turinys rusiškas (nes beveik visi didieji lietuvių režisieriai studijavę Maskvoje), o forma pseudoeuropietiška, su tam tikrom santūrumo apraiškom. Rusų teatras remiasi aktoriaus autoritetu, o jo autoritetas – gerklė. Kuo garsiau aktorius rėkia, tuo jis didesnis. Iš čia kilo ir garsioji Stanislavskio frazė – kuo didesnis artistas, tuo ilgesnė jo pauzė, – pauzė nieko nereikštų, jeigu nebūtų tarp dviejų didžiojo artisto riksmų. Prasidėjus perestrojkai lietuvių teatralus kviestis į Vakarus buvo šiek tiek saugiau nei rusus. Vakarai visuomet mėgo rusų teatrą, bet visuomet ir bijojo rusų. Rusai bepročiai. Lietuviai geria alkoholio ne mažiau už rusus, bet jie šykštesni – rusas gers, kol pragers viską, pasiskolins iš durininko ir toliau gers, parduos viešbučio baldus ir užsisakys į kambarį čigonų, nes jam svarbu nepaleisti gyvenimo šventės nuojautos, užplūdusios gyslas, o lietuvis ne tik šykštus, bet dar ir bailys. Jam visada rūpi, ką apie jį pagalvos žmonės – vienas savo namuose jis paprasčiausias kiaulė, kaip ir rusas, tačiau pasirodęs viešumoje tampa padorumo įsikūnijimu, kaip ir dera kaimietiškos bendruomeninės galvosenos adeptui.

– Ir apie tai man reikėtų kalbėti su moterim prieš spektaklį?

– Geriau po, – dviprasmiškai mirktelėjo Koka. – Greitai tokia meninė amalgama, vadinamasis lietuvių teatro fenomenas, užkniso ir užsieniečius, ir savus. Lietuvių teatras virto pramoga senmergėms, buvusiems alkoholikams ir pyderams, ieškantiems, su kuo čia šį vakarą pasikrušti.

– Su ja eičiau ir į dar blogesnę vietą, nei lietuvių teatras.

– O blogesnė – kas?

– Na, pavyzdžiui, į jos vaikų gimtadienį.

– Ji turi vaikų?

– Nežinau. Jeigu ir turi. Vaikai ne toks jau blogas išradimas.

– Ar tu žinai, kad vaikai atsiranda su vyro pagalba?

– Kokio vyro?

– Tokio plaukuoto, smirdinčio, su kiaušais ir milžinišku šautuvu. – Kokos balsas buvo šiurkštus, skambėjo grėsmingai, beveik piktai, tarsi norėtų iliustruoti tipišką *homo debilus* pavyzdį.

Adolfas atsimerkė. Tamsos kokybė nepasikeitė. Ji vis dar buvo tokia pat šūdinai juoda, dvokė išmatomis, pelėsiais, neviltimi. Vyras. Jis nė karto nepagalvojo apie Bo vyrą. Jis – Mizandras? Guolis staiga tapo velniškai kietas. Jis atsargiai apčiupinėjo kraštus – gal čia karsto karkasas?

Adolfas sėdėjo kietame, nepatogiame krėsle ir, kramtydamas gumą, mintyse svarstė, kodėl kultūros žmonės kenčia nuo hemorojaus, jeigu jų šiknos nelepinamos prabanga ir komfortu. Jam iš kairės – pagyvenusi moteriškė su akiniais ir taisyklingu, tvarkingu plaukų kuodeliu ant pakaušio – tipiška bibliotekininkė arba mokytoja ir, be abejo, senmergė. Kas buvęs alkoholikas, o kas pederastas, atskirti sunkiai sekėsi – jie velniškai panašūs. Kartais jis žvilgteldavo į Bo, į jos profilį. Moteris, kurios nėra gražios iš pirmo žvilgsnio, jis vadindavo archeologinio grožio moterimis. Archeologinis grožis. Tokia moteris dažniausiai turi kokių nors paviršinių trūkumų, neproporcingos kūno dalys, asimetriškas veidas (Bo nosis per ilga, o smakras galėtų būti ne toks aštrus). Tačiau jeigu turi kantrybės, jeigu smegenų netemdo testosterono perviršis, jeigu sugebi prasibrauti per viršutinį sluoksnį, kaip archeologas, kantriai ir po kruopelytę nuvalydamas moteriai priaugusios kaukės sluoksnį, atsiveria dalykai, kurie kur kas rafinuočiau veikia juslių receptorius nei vulgarios sekso vergės pornožurnaluose. Net jeigu tie „gilesni“ dalykai tėra paprasčiausias lytinis potraukis.

Žinoma, tamsoje užsiimti archeologija Adolfas negalėjo, tačiau užteko profilio kontūro, kuriame slypėjo kažkas be galo švelnaus ir jaukaus, kad jis suprastų, jog kasinėti verta. Juolab kad pagrindinis kasinėjimo darbas vyksta smegenyse. Šlimanas atkasė Troją visų pirma savo galvoje, o tik paskui Mažojoje Azijoje. Adolfas paėmė moters plaštaką, atvertė delnu į viršų, įdėjo į jį savo kramtytos gumos gumuliuką, užlenkė pirštus ir pašnibždėjo į ausį: „Perduokite šventajam Antanui." Moteris sėdėjo kaip sėdėjusi, net nepakreipė į Adolfą galvos. Tik vėliau, po keleto minučių, lėtai atgniaužė pirštus, prisikišo arčiau delną su prie odos prilipusia kramtomąja guma ir kiek per garsiai teatro salės prieblandai pasakė „hm".

Po keleto minučių jis pajuto, kad Beatričės (tiesa, jis mintyse jau tada ją vadino Bo) delnas tamsoje ieško jo delno. Iš pradžių norėjęs patraukti ranką, po akimirkos jis apsigalvojo ir leidosi surandamas – ir tada į jo delną kramtomoji guma sugrįžo. Sugrįžo lydima stipraus spustelėjimo, aptirpusi, lipni, ir Bo prisilietimas Adolfui buvo malonus. Kai ji pamėgino atplėšti savo delną nuo jo, abu pajuto, kad negali atplėšti, kad tarp delnų nutįso lipni kramtomosios gumos masė, tamsoje nusidriekė balti gumos siūlai, ploni, silpnučiai, bet lipnūs, sunkiai nutraukiami, šiek tiek glitūs, atsiduodantys organizmo vidumi, bet kartu jaudinantys savo nekaltu, beveik kūdikišku švelnumu. Gumos gumuliukas niekaip nenorėjo leistis atsikratomas, kad ir kiek jiedu kratė delnus, skėsčiojo rankomis, lietė vienas kito kūnus ieškodami, kur prasideda ir kur baigiasi tie prakeikti nematomi lipnūs saitai, į kuriuos įsipainioja žmogus, viso labo paspaudęs kito žmogaus delną, paskui guli prigludęs prie kito įkaitusio kūno ir jaučia, kad nenori nuo jo atsiplėšti, nes ta prakeikta kramtomoji guma jau numezgusi savo lipniuosius voratinklius, apipynusi kojas ir rankas, pilvus ir sėdmenis, pirštus ir lūpas.

20.

Adolfas atsipeikėjo iš karto, tarsi pažadintas telefono skambučio, tiksliau, tarsi gavęs SMS žinutę. Jį pažadinusi žinia skambėjo apytikriai taip:

„Vienas išminčius pasakė: nesidžiauk nubudęs iš klaikaus sapno: gali būti, kad patekai tik į dar baisesnį košmarą."

Koks išminčius? Nėra jokio išminčiaus, tai tik sapnas. Tarpinė būsena, kai traukiasi vienas erdvės ir laiko suvokimas, ir artėja kitas. Ir kiekvienas suvokimas turi savus išminčius, savas taisykles.

Atsipeikėjęs Adolfas niekaip negalėjo suprasti, ko vėl taip stipriai skauda sprandą ir galvą. Jis beveik visiškai negalėjo pajudinti galvos, nes ant kaklo buvo uždėtas kažkoks vamzdis – jį medikai vadina kaklo įtvaru. Adolfą apėmė negera nuojauta: o gal tai giljotina ir jam tuojau nukirs galvą. O gal jau nukirto ir vėl prisiuvo? Bet supainiojo, ir dabar jis turės nešioti svetimą galvą. Kokio nors buhalterio.

Vos vos pramerkęs blakstienas, jis pamatė gale lovos du baltais chalatais vilkinčius vyrus: vienas iš jų buvo Koka, ir Adolfas vėl užsimerkė – jis kliedi. Iš kur čia, rūsyje, Koka? Be to, kodėl jis vilki baltą chalatą. Chalatą vilki Valerija, purviną, beformį, šlykščiai dvokiantį skudurą. Smegenis nusmelkė apmaudo kartėlis – dabar ją išdulkins ir vyrai. O gal jau? Adolfas pamėgino įtempti sėdmenis, bet nieko ypatinga apačios srityje nepajuto. Ir kodėl jis turėtų jausti skausmą, gal tuo metu, kai tai atsitiko, jam netgi buvo gera. Jeigu tai sugebėjimas juokauti, vadinasi, ne viskas taip blogai. Jis pamėgino dar sykį atsimerkti ir tada išgirdo balsus: vienas buvo labai pažįstamas (garsinė haliucinacija, nes tas pažįstamas balsas ir vėl buvo Kokos), o kitas, kiek aukštesnis, melodingas, pusbalsiu žėrė žodžius, kurie Adolfui atrodė priklausantys kitai suvokimo sistemai:

Smegenyse... kraujo išsiliejimą... gali... kraujagyslių spazmas... spaudimas kaukolės ertmėje... sutrinka galvos kraujotaka... kraujo dujų apytaka... kraujospūdis... širdies ir plaučių veikla... medžiagų apykaita... – balso stiprumas pulsavo, tarsi būtų blogai gaudoma radijo stotis.

Ir kiek... gali tęstis? – vėl Kokos akustinė haliucinacija.

Nuo keleto... iki... savaičių, – atsakė melodingasis vaiduoklis.

Ar gali... blogėti?

Komplikacijos galimos... smegenų pūliniai. Bet tikėkimės... išvengsime.

O... stogas...?

Atsižvelgiant į pažeidimų pobūdį ir tai, kad be sąmonės jis išgulėjo keliolika valandų, gali būti atminties sutrikimų, pažinimo, protinės veiklos sutrikimų, be abejo, neurologinė simptomatika.

Aiškiai suprasti, kas yra kalbama, Adolfas ėmė tiktai baigiantis pokalbiui. Tarsi automatinė paieška pagaliau būtų nustačiusi tikslų dažnį. Mano dažnis sutrikęs, pagalvojo jis. Aš – sugedęs radijas.

Kad bent jau nusimyžt pats galėtų – nei šį, nei tą apmaudžiai leptelėjo vaiduoklis, kurį Adolfas mintyse vadino Kokos haliucinacija, ir abu baltai vilkintys vyrai nutilo.

Sušikti angelai, vėl šmėkštelėjo mintis Adolfo galvoje. Atėjo manęs pasiimti. Mizandras nudėjo mane, ir šventojo Petro taksistai ginčijasi, kurio aš klientas.

Adolfas pamėgino kilstelti ranką – nors ji ir nebuvo pririšta, vis dėlto joje styrojo kažkoks įkištas vamzdis.

Kokos haliucinacija priėjo arčiau, pasilenkė, atsargiai pauostė ir sušnabždėjo:

– Jeigu tu dabar visą gyvenimą stumsi į kelnes – aš tau nepavydžiu.

Kai Adolfas visiškai atsipeikėjo, buvo naktis. Tačiau dabar jis jau aiškiai suprato, kas atsitiko: Mizandras norėjo jį užmušti, palikęs gulėti be sąmonės jo prosenelio namų griuvėsiuose, tačiau planas neišdegė – kažkas jį ten rado ir nuvežė į artimiausią ligoninę. Kaip čia atsirado Koka? Kam tai rūpi. Dabar svarbiausia pričiupti niekšą Mizandrą. Kadangi sunkiai galėjo pajudėti, laukė, kada ateis rytas ir pasirodys gailestingoji sesuo, kuriai jis viską papasakos. Ne, reikėtų pasakoti iš karto prokurorui. Prokurorui. Bus taip, kaip Šurikui atsitiko *Kaukazo belaisvėje*. Šį Gaidajaus filmą jis buvo matęs daugybę kartų – studentas Šurikas tvirtina, kad įvykęs žmogaus pagrobimas, reikalauja prokuroro, bet visi mano, kad jam nuo alkoholizmo baltoji karštinė, ir netiki juo. Juk tai tarybinės santvarkos metafora, pagalvojo Adolfas, žiūrėdamas į baltas palatos lubas. Žmones, nepatenkintus tikrove, norinčius pasakyti apie tą tikrovę tiesą, uždarydavo į beprotnamius prievarta. O paskui, kad ir ką jie kalbėtų – kas gi tiki bepročiais? Juk tai ligoniai. Tiesos apie tarybinės santvarkos dehumanizaciją reikia ieškoti ano meto komedijose. *Kaukazo belaisvėje* akivaizdžios paralelės su Stalinu ir totalitarizmu ir su asmens kulto demaskavimu. Viskas tame pasaulyje buvo apversta aukštyn kojom. Dabarties pasaulis nedaug skiriasi nuo ano. Pasikeitė tiktai jėgos šeimininkai, bet jos pobūdis išliko tas pats. Jeigu pasitaikysi galingam žmogui po kojų, jis tave sunaikins lygiai taip pat, kaip ir tarybiniais laikais. Žmogus – plėšrus ir negailestingas medžiotojas. Jis žudo ne tada, kai jam reikia maisto, bet visada, kai tik pasijunta nebaudžiamas.

Kai pasirodė gailestingoji sesuo, jam iš siaubo atėmė žadą – tarpduryje stovėjo Valerija: tie patys husariški ūseliai panosėje, sunki, tarsi aptirpusio sniego senio figūra su keletu lašinių klosčių ant liemens, lėta krypuojanti gaištančios žąsies eisena, tiktai šį sykį chalatas, kurį ji vilkėjo, buvo ne purvinas, o baltas ir kvepiantis vaistais. Eteris, nusmelkė Adolfą mintis, ir jis

pusbalsiu suvaitojo: dabar ji mane pribaigs. Gailestingoji sesuo, išgirdusi vaitojimą, prikrypavo arčiau, pažiūrėjo į lašinės aparatą, stovintį šalia ligonio, ir klausiamai kilstelėjo galvą: kas yra? Iš arčiau Valerija buvo kiek pasikeitusi, tarsi dar labiau susenusi, išsipešiojusi šlykščių gyvaplaukių kuokštelius iš smakro, be to, dėl solidumo ant nosies užsidėjusi akinius.

– Kas yra? Skauda? Suleisiu vaistų, tuojau bus lengviau.

Balsas taip pat pakeistas. Panašus, bet kiek aukštesnis. Gali būti, kad ten, rūsyje, Valerijos balsas buvo duslesnis dėl aplinkos: ten jis dvelkė pelėsiais ir niūria prieblanda.

– Atėjai manęs pribaigti, stora žąsie? – kiek galėdamas labiau paniekinamai sušnypštė Adolfas, bet seselė į tai niekaip nereagavo. Ji pasilenkė, ištraukė iš apačios indą, vadinamą „antimi“, nuklojo Adolfo antklodę, pakišo indą po užpakaliu ir nuėjo prie gretimos lovos, kur gulėjo kažkoks tipas, dėl vamzdžių galvoje panašus į Švarcnegerį Terminatorių. Adolfas, kai Valerija nuklojo antklodę, instinktyviai mėgino gintis, tačiau galva buvo tokia sunki ir nejudri, kad vėl bejėgiškai nuleido rankas, pasirengęs dar vienam prievartos aktui. Sėdmenimis jausdamas šikpuodžio šaltį, jis pagaliau nusprendė, kad gal Valerija jo dabar ir neprievartaus – juk ją nesunkiai galėtų pamatyti koks nors į palatą netyčia užklydęs ligonis ar gydytojas, tačiau į lašinę įpilti kokių nors nuodų ji tikrai gali. Mizandras ją kaip tik su tokia užduotimi ir atsiuntęs – pribaigti jį. Reikia bėgti. Jis išlašino paskutinius lašus į tualetinį indą, pūškuodamas atsisėdo ir pamėgino iškelti iš lovos kojas. Vos tik basos pėdos palietė vėsias palatos grindis, jis išgirdo galvoje ūžimą ir prarado sąmonę.

– Tai ji, ji Mizandro bendrininkė! – aiškino susinervinęs Adolfas gydytojui, kuris kartu su sesele stovėjo prie lovos nutaisęs nepatenkintą veidą. – Kodėl jūs visi tokie buki, kaip jūs nesuprantate: mane pagrobė, kankino, prievartavo, o štai šita,

Valerija, kokia jos pavardė, jo bendrininkė, ir dabar ji mane nori nunuodyti. Tie patys ūsai!

Adolfas nieko nepasiekė: gydytojas liepė padidinti raminamųjų vaistų dozę, ir porą dienų jis vėl gyveno pasaulyje, kuriame jam buvo visiškai neaišku, kas tikra, o kas haliucinacija. Seselės, kurios pasirodydavo palatoje, jau nebuvo panašios į Valeriją (gal ją suėmė? tardo? tuoj į palatą ateis tardytojas ir apklaus jį), jos atnešdavo šilto maisto, išnešdavo garuojantį mėšlą.

Labiausiai jis ilgėjosi kavos ir cigaretės.

21.

Martynas stovėjo atsirėmęs medinės sienos ir žiūrėjo priešais. Žiūrėjo, bet nieko nematė. O jei ir matė, tik ne tai, kas buvo jam prieš akis. Tarsi žvelgtų į savo vidų, į praeitį. Būna tokių akimirkų, kai pasijunti esąs ne čia. Tuo pat metu esi ir čia, ir dar kažkur, savo praeityje, atmintyje, ištiktas akimirkos, kuri nepakeliama, kurios reikia atsikratyti, kurią turėtum ištraukti kaip skausmingą rakštį. Ta akimirka gali tęstis amžinybę. Tęstis ir kankinti. Ir nieko su ja negali padaryti, nes ji – tavo gyvenimas.

Jis sėdėjo ant taburetės krašto jau visą valandą. Maudė nugarą, skaudėjo rankas ir kojas. Keletą kartų jis mėgino nepastebimai pastumti pasturgalį nuo taburetės krašto, tačiau už kiekvieną tokį bandymą gaudavo smūgį per galvą.

Partizaną tardė du tardytojai. Jie keitėsi maždaug kas penkios, o gal šešios valandos. Martynas jau nebesupaisė, diena tai ar naktis, tiktai kartais, kai jį parvesdavo į kamerą, matydavo pro dvigubom grotom papuoštą langelį srūvančią šviesą arba niū-

rias sutemas. Vieną dieną į kamerą įėjo prižiūrėtojas ir uždarė langelį, tačiau net ir pro uždarytą girdėjosi Lenino aikštėje tarybinių piliečių šūkavimai – vyko revoliucijos paradas, žygiavo eisenos su vėliavom, girdėjosi dūdų orkestro grojami tarybiniai maršai. Lietuvos liaudis sveikina didįjį vadą, Lietuvos liaudis džiaugiasi spalio laimėjimais – puošnus ornamentas Martyno kankinimams.

Jį paėmė spalį. Vadinasi, dabar jau lapkritis, jis Lukiškių kalėjime daugiau kaip dvi savaitės. Iš pradžių tardymai buvo labai intensyvūs, dabar jau aprimo. Pagrindinė taisyklė, kurią sužinojo iš kameros bičiulio, taip pat prisistačiusio pogrindžio veikėju, – su niekuo kameroje nesikalbėk. Greitai jį išsivedė ir jis nebegrįžo, tačiau šią pamoką Martynas gerai įsidėmėjo – kad ir kiek jį vėliau kalbino įvairaus plauko žmonės, nė su vienu nesileido į kalbas.

Jį įskundė ūkininkas, pas kurį norėjo žiemoti. Martynas gerai prisiminė, kad tą vakarą prieš suėmimą skaitė Studento užrašus. Jautėsi labai prastai – buvo peršalęs, skaudėjo gerklę ir galvą. Į slėptuvę pasibeldęs ūkininkas pasiūlė ateiti kartu pavakarieniauti. Valgė bulvių košę, paskui jis įpylė naminės. Tik po taurelę, pasakė šeimininkas, galvos skausmą kaip ranka nuims. Paskui dar vieną, vėliau nusileido į slėptuvę, pradėjo skaityti. O atsibudo jau sunkvežimyje, šlapias, matyt, pylė vandeniu, kad atsipeikėtų, suvyniotas į brezentą, kad nemėgintų iššokti iš sunkvežimio kėbulo.

Pajutęs, kad tuoj praras sąmonę, Martynas perspėjo pro langelį žiūrintį tardytoją.

– Aš tuojau griūsiu, – ir nugriuvo nuo taburetės. Atsipeikėjo nuo smūgio į nugarą. Budelis, stovėjęs šalia jo, niekad neprarasdavo budrumo.

– Užteks, išveskit, – pasakė neatsisukdamas tardytojas, ir partizaną nuvedė į kamerą.

Dar po savaitės intensyvūs tardymai liovėsi. Jis nesutiko bendradarbiauti, tardomas minėdavo tiktai žuvusių partizanų vardus ir jam žinomų kolaborantų adresus.

– Vis tiek jūs mane anksčiau ar vėliau pastatysit prie sienos, tai geriau anksčiau, – sakė jis. Tardytojai niršo, mušė, keikė jį, tačiau partizanas jautė, kad po šia neapykanta slypi ir pagarbos jam šešėlis. Olandijos stribai ir enkavėdistai buvo žiauresni – vos tik sučiuptą, jį žiauriai mušė pagaliais ir virvėm, paskui, nesutikusį nieko pasakyti, nuvedė į paežerę, prie dvaro sandėlio sienos, dvaro žmonių vadinamos Murmančia, ir liepė išsikasti duobę. Baigęs kasti, Martynas atsirėmė į sieną, užsimerkė – ir išgirdo sieną kalbant. Ji ne kalbėjo, ji murmėjo, skleidė neaiškų, bet malonų, guodžiantį ir užjaučiantį virpesį, pasiekusį jo pervargusią, skausmo iškankintą sąmonę, ir Martynas pirmą sykį po kelių dienų nusišypsojo. Jį pastatė prie paties iškastos duobės, nusitaikė šautuvais į krūtinę, bet baimės Martynas taip ir nepajuto, tik beribį ilgesį, siurbiančią, įtraukiančią tuštumą paširdėse, tuštumą, kuri, regis, turėjo jį praryti visiems laikams, amžinai, bet staiga tas visa apimantis tuštumos srautas į kažką atsitrenkė, galbūt į sieną, į Murmančią sieną. Enkavėdistai pagąsdino, bet nesušaudė, išvežė Martyną į Vilnių.

Kartą per dieną jį išvesdavo dešimt minučių pasivaikščioti. Vesdavo pro trejus geležinius vartus, prie kiekvienų reikdavo sustoti, palaukti, kol juos atrakins, paskui palaukti, kol vėl užrakins. Kadangi iš drabužių buvo išpjautos visos sagos, Martynas vaikščiodavo po kiemą įsitvėręs kelnių abiem rankom. Pasivaikščioti išvesdavo dar keletą kalinių iš gretimų kamerų, vaizdas atrodė gana komiškas: suaugę vyrai vaikšto kaip vaikai smunkančiom kelnėm. Martynas gal būtų ir nusišypsojęs, pralinksmintas tokio vaizdo, tačiau labai skaudėjo nuo sumušimo trūkusi lūpa, dešinys skruostas nuo gulėjimo ant šaltų kameros grindų buvo iškeltas skaudžiomis votimis. Keletą metų jis pra-

leido po žeme, įvairiuose bunkeriuose, drėgnose slėptuvėse, miegodavo tiesiog ant žemės, apsiklojęs eglišakėm, apsikasęs sniegu, tačiau sveikata nė karto nesiskundė, nė karto nebuvo panašių dalykų. Laisvė veikia kaip vaistas, nelaisvėje organizmas prarado imunitetą. Martynas nusprendė, kad reikėtų mažiausiai kreipti dėmesį į kūno poreikius, nes dabar tas kūnas jam ir nebereikalingas. Viskas žlugo, dabar laukia tik mirtis arba Sibiras, o tai lygiai tas pats. Jis tapo toks abejingas savo kūnui, kad kas savaitę vykstantis sargybinių pasityčiojimas jau nė nebejaudino. Kas savaitę vykdavo nuodugni krata: kalinius išrengdavo nuogai, liepdavo išsižioti, atsitūpti, išskėsti rankomis sėdmenis, įrodyti, kad nieko nesi paslėpęs. Paskui naršydavo po skurdžią mantą, jeigu rasdavo ką įtartina, išardydavo net paskutinį drabužį ligi siūlelio.

Vieną dieną viskas baigėsi labai greitai. Sargybinis jį nuvedė į nedidelę patalpą su dviem langais, jau be grotų, vidury kambario stovėjo raudona medžiaga užtiestas stalas, prie jo sėdėjo trys asmenys. Martynas, viena ausimi beveik negirdintis, ko gero, mušant trūko ausies būgnelis, ramiai išklausė nuosprendį: dvidešimt penkeri metai lagerio ir dešimt tremties. Jis stovėjo beveik negirdėdamas kaltinimų sąrašo, buvo tikras, kad ši kokčiai raudona medžiaga įmirkusi jo žuvusių kovos draugų krauju. Mintis jam atrodė labai tikra – tai ne raudona stalą dengianti medžiaga panaši į kraują, iš tiesų tai ir yra partizanų ir visų nukankintų, užmuštų, į Sibirą ištremtų Lietuvos piliečių kraujas. Jis kraujo buvo matęs labai daug, jo užtektų nudažyti visoms komunistų vėliavoms, visoms staltiesėms, dar liktų ir pionierių kaklaraiščiams.

Visa tai akių dūmimas, dabar nuves į sandėliuką, kulka į pakaušį, viskas baigta. Keista, jis nejuto baimės. Tik vos pakeliamą sunkumą kojose ir pilve. Bus gėda, jeigu negalės paeiti ir enkavėdistai turės jį išvilkti kaip veršį į skerdyklą.

– Ar norite ką nors pasakyti? – pasiteiravo iš krašto sėdintis nedidelio ūgio vyriškis apvaliais akinukais ir siaurais ūsais panosėje.

– Aš kovojau už tėvynę, o dabar jūs mane teisiate už tėvynės išdavimą. Ar tai jums neatrodo kvaila? – paklausė Martynas.

– Išveskite, – pasigirdo trumpas įsakymas.

Sibiras pasitiko šalčiu. Vienoje tarpinėje stotelėje už Vologdos Martynas, atsistojęs prie viela apraizgyto vagono langelio, pamatė keistą reginį: apsnigtu keliuku roges, prikrautas netašytų rąstų, traukia trumpakojė vienaragė karvė. Pakinkytą karvę jis matė pirmą sykį gyvenime. Galvijas klampojo sniegu, pakreipęs į šoną galvą, atrodė, kad karvė kenčia nenusakomą skausmą, o vadeliotoja, stambi plačiaveidė rusė, kartais pliaukščiojo gyvuliui per įdubusius šonus ir vis šūkčiojo „Hei! Hei!“ Galiausiai karvei nusibodo, ji sustojo, pamažu atsiklaupė ant priekinių kojų, paskui jos pasturgalis nugriuvo ant šono į sniego pusnį, akys išvirto, o iš šnervių plūstelėjo tirštas baltas garas. Karvė buvo panaši į garvežį, kuris sustojo ir nebeketina pajudėti. Lyg kažkas būtų išsiderinę mechanizme, kažkas neatšaukiamai sugedę. Baigėsi vandens ar anglių atsargos. Baigėsi valia gyventi. Ešelonas pajudėjo, o Martynas taip ir liko stovėti prie langelio, begalinėse sparčiai temstančiose Sibiro platumose vis dar matydamas ant sniego nugriuvusią nebenorinčią kankintis karvę.

Ešelonas nuolat sustodavo, gyvosios prekės būdavo iškraunamos, surikiuojamos į nedarnias gretas ir žygiuodavo į persiuntimo punktą, iš kurio vėliau, po paros ar net keliolikos parų keliaudavo į paskirties vietą, į lagerį, kur laukė utėlės, badas, nepakeliamai sunkus darbas ir bejausmė, vieniša mirtis. Traukinys vis stabčiojo ir stabčiojo, ir jiems, sėdintiems uždarytuose vagonuose, tiems, kurių vis dar nepašaukė pagal sąrašą, atrodė, jog visas Sibiras yra milžiniškas konclageris,

pilnas stotelių, kurių pavadinimas tas pats – Mirtis. Geležinkelio linijos stuburas, keliaujantis per amžinąjį įšalą, ir nuo jo nudrikę keliai, pėsčiųjų etapai į kitus lagerius, – negailestingo Mirties Dievo skeletas.

Mirusiųjų Valdovas nukirs galvą, išplėš širdį, ištrauks žarnas, laižys smegenis, gers mano kraują, ris mėsą, grauš kaulus, bet aš nemirsiu. Negaliu mirti, nes tai neteisinga, taip negali būti, negali taip viskas baigtis. Turiu sugrįžti, kad pasižiūrėčiau jiems į akis. Kas tie jie? Žmona ir sūnus jau po žeme, visi bičiuliai po žeme. Komunistai, parsidavėliai, išdavikai – į jų kiauliškas akis ir žiūrėti neverta.

Vėjų perpučiamame palaikiame barake tremtinius išmaudė, balanos galu patepė galvas skystu dvokiančiu muilu, pakišo keletui vyrų medinius vos drungno vandens pripiltus kibirus ir liepė greitai praustis, nes laukia kiti. Martynas drebėjo nuo šalčio, bet atmintyje iškilo karštos dienos vaizdas: už stribų būstinės Olandijos miestelyje guli šeši nuogai išrengti partizanų kūnai, tarp jų ir dvi moterys, nuo karščio išsipūtę pilvai pūpso kaip bjaurūs akmenys galulaukėj, iš būstinės išeina stribas, atsistojęs šlapinasi ant arčiausiai gulinčio mirusiojo, paskui kažką pasako viduje esantiems bendrams ir ima šokinėti nuo vieno lavono ant kito, taikydamas tiesiai ant išsipūtusio žarnyno.

Iš pirties varoma kolona sutiko roges, kuriose gulėjo menkai tepridengti kūnai. Rogės išsuko pro vartus ir pavažiavusios vos keletą metrų sustojo. Juos laidojo čia pat, už tvoros – sargybinis, lydėjęs roges, kiekvieną kūną persmeigė durtuvu, dar sykį apkraustė palaikius drabužius – kai kurie lavonai buvo beveik nuogi – ir du paliegėliai, sumetę į negilią duobę, užkasė juos žemės ir sniego mišiniu. Naujieji atvykėliai, išrikiuoti priešais vieną iš trijų barakų, laukė, kol bus pašaukti, ir stebėjo šį laidojimo ritualą. Kai rogės su sargybiniu ir dviem duobkasiais prašliuožė pro šalį, kažkuris iš tremtinių pusbalsiu pasakė:

neliks nei ragų, nei nagų. Staiga tyloje pasigirdo garsas: iš pradžių panašus į krizenimą, vėliau virto juoku. Žmogus taip nuoširdžiai juokėsi, kad greitai jam pritarė ir dar keliolika rikiuotėje stovinčių vyrų. Ir kuo pikčiau sargybiniai tildė, tuo garsiau jie juokėsi, juokėsi net nebenorėdami juoktis, juokėsi tarsi paskutinį sykį.

Martynui nebuvo baisu leistis į šachtą – jis jau keletą metų ilgiau ar trumpiau gyveno po žeme: bunkeriuose miške, slėptuvėse po daržinėmis, kluonais ar gyvenamaisiais ūkininkų namais.

– Po žeme visur tas pats – tamsa, drėgmė, oro stygius, tik miške, ten, Lietuvoj, buvo... Norėjau gyventi, tikėjau, kad mes nugalėsim, kad ateis amerikonas, padės mums... Galbūt dar ir ateis, nors niekas tuo nebetiki... Nežinau, aš nebetikiu... Ir Studentas netikėjo. Niekas netikėjo... Bet ten, Lietuvoj, po žeme kvapas kitoks. Savas, sodrus, persunktas gyvybės... O čia – metanas, kibirkštis, ir sprogsi kaip aštuonioliktoj... Sako, baisiai apdegė du mūsiškiai, lenkas ir totorius... – kalbėjo Martynas savo kaimynui ant narų po sunkaus darbo šachtoje. Kaimynas, pagyvenęs aviacijos karininkas Petras Žemaitis, nieko jam nesakė, gal tik todėl, kad neturėjo jėgų. Žemaitis po žeme nekirto anglies, jis virve tampė stulpelius šachtos luboms paremti. Darbas lengvesnis, tačiau šlapi drabužiai, alkis ir nuovargis bet kokį darbą paverčia pragariška kančia.

Kai jie iš 300–400 metrų gylio pagaliau iškildavo į paviršių, jų laukdavo nė kiek ne malonesnis šaltis. Šlapi drabužiai sustyra, akimirksniu sustingsta į kaulą, tampa aštrūs, barška kaip skarda, sunku žengti žingsnį.

– Viešpatie, – sakydavo Žemaitis, – juk dabar dvidešimtas amžius, technikos pažanga, lėktuvai ir radijas, o mes, kaip akmens amžiuje, su akmeniniais drabužiais.

Po mėnesio Žemaitis žuvo po anglies vagonėlio ratais. Martynas spėjo, kad tai nebuvo nelaimingas atsitikimas: naktį prieš tą įvykį Žemaitis karštai meldėsi ir verkė.

Po jo mirties, gulėdamas šalia tuščio bičiulio guolio, Martynas mėgino pasimelsti už jo nelaimingą sielą, tačiau nesisekė. Mėgino prisiminti ką nors gera apie Petrą Žemaitį – galvoje buvo tuščia. Nei užuojautos, nei gailesčio. Vagonėlis beveik tas pats kaip granata, galvojo Martynas, jis išėjo garbingai, tačiau kas gi liko iš Žemaičio, iš žmogaus, kuris kažkada buvo karininkas, šeimos galva, trijų vaikų tėvas. Nieko, sniego kauburėlis. Vienintelis dalykas, kurį įstengė įžiebti gęstanti Martyno sąmonė, buvo prisiminimas apie medžio žievę: Žemaitis nulupdavo viršutinę žievę nuo kamieno, o apatinį baltą ir ganėtinai minkštą sluoksnį valgydavo. Varškės pyragas, sakydavo jis. Medinis varškės pyragas, viskas, kas lieka iš žmogaus.

Greitai ir Martyną perkėlė dirbti į viršų. Vieną dieną jį užgriuvo anglies sluoksnis, ir, jeigu ne vokietis karo belaisvis Otas Bartelis, Martynas niekad nebebūtų pamatęs dienos šviesos. Lūžo keletas šonkaulių, blauzdikaulis, buvo sutrenktos smegenys.

Šiek tiek apgydytas vietinėje ligoninėje, kur vienintelis vaistas buvo tepalas nuo šašų, jis buvo paskirtas į stalių dirbtuves. Darbas lengvesnis, tik nuolat kankinantis alkis ir šaltis niekur nedingo. Ligoninėje žmonės mirdavo ne dėl vaistų stygiaus, bet dažniausiai iš bado. Tirštas sultinys su stora duonos rieke būtų ne vieną prikėlęs iš mirties patalo.

Vorkutos anglies kasyklose buvo keturiasdešimt trys šachtos, taip pat buvo kalkių ir cemento gamyklėlė, karvių ferma su kailių apdirbimo cechu ir muilo virykla.

Vasara Vorkutoje trunka vieną mėnesį. Per tą mėnesį gamta suspėja atlikti tai, ką Lietuvoje daro mažiausiai pusę metų: ir sukrauna pumpurus, ir pražysta, ir sunokina vaisius. Trumpa vasara – kaip tremtinio gyvenimas, mėgdavo juokauti ūkininkas

Zibolis. Jis buvo labai apsukrus: pamatęs, kad vokiečiai, kurie buvo dar apsukresni, superka megztukus, pats ėmė supirkinėti iš kolegų suplyšusius niekam nebetinkamus drabužius, taisyti juos, skalbti ir pardavinėti vokiečiams iš Pavolgio.

Vėliau Zibolis įsigudrino tiekti tremtiniams triušieną. Vienu metu jis nebeidavo į darbą, buvo leisgyvis, likdavo barakuose plauti grindų ir kūrenti anglimi dvi iš metalinių statinaičių pagamintas krosnis. Vieną dieną grįžusių iš darbo keleto artimiausių Zibolio kaimynų – draugais jų negalima vadinti, nes draugų čia nebuvo, tiktai kaimynai – laukė netikėtas siurprizas. Mėsa, kurios gavo paragauti, buvo be druskos, salstelėjusi, bet labai minkšta. „Sibiro triušis", – išdidžiai sakė Zibolis ir juokėsi, „Sibiro triušis", – kartojo tremtiniai, valgė, juokėsi, ir vėl kramtė nuo tokių delikatesų atpratusiomis burnomis, vėliau pora iš jų vėmė, bet ne dėl to, kad skrandis būtų atpratęs. Žmogus gali atprasti vaikščioti, tik ne valgyti. Zibolis papasakojo, kaip jis tų triušių prisimedžiojo.

Likęs vienas plauti barako grindų, jis pastebėjęs, jog pro plyšius grindyse, kai barake tampa tylu, išlenda daugybė žiurkių. Jos laksto būriais nuo vienų gultų prie kitų, uostinėja palaikius skudurus, numestus ant narų, kažką nuolat graužia. Zibolis prisirinko iš kalinių gumos, pasidarė laidyklę, ir prasidėjo triušių medžioklė. Apsivėmusieji buvo neseniai atvežti, jie jau žinojo, kas yra alkis, bet jų vaizduotė vis dar veikė pagal senus įpročius. Patyrusiems kaliniams jokie įpročiai, išskyrus vieną – ko nors pavalgyti, jau nebuvo reikšmingi.

Stalių dirbtuvės buvo prisiglaudusios prie muilo viryklos. Martynas užeidavo į ją, nes ten dirbo moterys. Jis norėjo pasižiūrėti į jas. Moterys jam primindavo namus. Arba tai, ko neteko: kažką, kas labai žmogiška, trapu, stebuklinga. Tai, kas atsiranda tarp dviejų žmonių tylint arba dirbant kokius nors paprastus buities darbus. Galbūt jis ilgėjosi meilės. Galbūt tai

buvo lytinio potraukio prisiminimas. Tik prisiminimas, nes paties potraukio nebuvo. Kai vaikštai nuolatos alkanas ir perkaręs, kai netenki pusės svorio, – Martynas, anksčiau svėręs daugiau kaip aštuoniasdešimt, dabar geriausiu atveju svėrė apie penkiasdešimt, – seksas tampa tik egzotišku, retu ir nedaug reiškiančiu prisiminimu.

Jis ateidavo ir žiūrėdavo į moteris kaip į judančius paveikslus. Tapdavo jaukiau, šilčiau, tarsi atsirasdavo prasmė gyventi, kurios čia, lageryje, jau seniai nebebuvo.

Kasparą jis kaip tik ir sutiko tokią dieną, užėjęs į muilo viryklą, vienintelę meno galeriją, kurioje galėjo pamaitinti savo estetinį žmogiškumo alkį – žiūrėdamas, kaip moterys vaikšto aplink didelius katilus, maišo ilgais pagaikščiais verdančią klaikiai dvokiančią masę, iš kurios paskui gaminamas pigus, blogai putojantis muilas.

– Ką, norėtum kurios? – paklausė vienaakis, į seną piratą su akies raiščiu panašus vyras, priėjęs prie Martyno.

– Jeigu ant duonos užteptum, – atsakė Martynas.

Kasparas buvo iš pirmųjų tremtinių, iš 1941 metų vežimo.

– Kaip seniai kalbėjau lietuviškai, – pasakė Kasparas, kai jiedu vėl susitiko skylėtoje malkoms ir kitokiam šlamštui laikyti skirtoje pašiūrėje prie stalių dirbtuvės. Čia buvo galima trumpam užsukti, pailsėt nuo darbo ir įkyrių prižiūrėtojų.

– Iš mūsų vežimo nieko neliko, nieko, – liūdnai purtė galvą Kasparas. – Išvežė mus iš Kauno, aš buvau eilinis mokytojas, niekam nieko bloga nelinkėjau, neburnojau prieš tarybų valdžią, bet, matyt, mane kas nors įskundė, 1941 metų birželio vidury pas mus pasibeldė naktį, gal jau paryčiais, nebeprisimenu... Kartais atrodo, kad aš ir lietuviškai nebeprisimenu, galvoju apie kokį nors daiktą, pavyzdžiui, kokį instrumentą, likusį namuose, turėjau daug instrumentų, mėgau su medžiu

dirbti, pats pasidarydavau baldų, noriu prisiminti, kaip vadinasi tas ar tas daiktas, o negaliu, ašaros teka, rankos virpa, negaliu ir viskas... Nuvežė į Šančius, o ten žmonių daugybė, vagonų ilgiausios eilės stovi, du ešelonai lygiagrečiai. Nešiau ant rankų vaikus, nebegalėjau paimti ryšulių, mums leido pasiimti šimtą kilogramų, nežinau, ką mes ten pasiėmėm, neatsimenu, šiltų drabužių, nuotraukų, engėbistas vis šaukė, kad per daug, kad vis tiek visa tai pražus, paskui čia pat ėmėsi su kareiviais mūsų turtą dalytis, kai priėjau prie vagono, karininkas liepė pasiimt lagaminą, vaikus palikt ir eiti su juo, sakiau, šaukite čia, nepaliksiu šeimos, mus įgrūdo į vagoną vidury ešelono, lauke lijo lietus, mes visi šlapi, vaikai verkia, vagone karšta, nuo šlapių drabužių tvanku, sugulėm ant dviaukščių narų, tamsoje nieko nematyti, jokio langelio, jokios ventiliacijos, o didžiausia bėda su tualetu, niekas neleidžia išlipti, viską reikia daryti vagone, šlapintis vagono sienoje buvo prakirstas plyšys, nedidelis, vaikiško kumščio dydžio, į jį įstatytas lovelis, blogai sukaltas, tokį lovelį gali padaryt tiktai labai skubantis, darbo nemylintis žmogus, tas lovelis daugiau nei pusmetrio aukštyje nuo vagono grindų, vyrai dar pusė bėdos, o kaip moterims ir vaikams, jie negalėjo pasiekti, šlapimas tekėjo ant grindų, sunkėsi pro blogai suleistus kraštus, kai ateidavo laikas didesniam reikalui, žmonės klojosi ant žemės skudurą arba popieriaus, kad mėšlą paskui galėtų išmesti lauk, o anga maža, pro tokią tiktai kačiuko galva pralįstų, teko mums pirštais savo išmatas stumti, pirštais, supranti, juk vagono viduje nepaliksi, mėšlinus pirštus paskui į lovelio kraštus nusivalai, arba į sienas, vandens mums niekas nedavė, nei praustis, nei gerti, važiuojant pradėjo kaitinti saulė, skardinis vagono stogas įkaito, žmonės alpo nuo karščio ir troškulio, daužė į vagono sienas, kai traukinys sustodavo, enkavėdistai atsakydavo, kad sušaudys vietoje, nes liaudies priešams ir kontrrevoliucionieriams negali būti jokio pasigailėjimo. Mirė moterys, dvi gimdyvės,

mirė sergantis vaikas, bet tai buvo tik pirmosios aukos, tie, kurie pasiekė kelionės tikslą, – atsimenu, kad plaukėme didele Sibiro upe, bet kokia, neprisimenu, nebeprisimenu, džiaugėmės, kad gavome gryno oro, bet nuo gryno oro daugelis ėmė viduriuot, dalis atvykusiųjų iškeliavo į kapus, pirmiausia krito vaikai ir seneliai, kiti dirbo, ten, kur mus nuvežė, nebuvo šachtų, mes kirtome mišką, vienam žmogui – du kubiniai metrai malkų, o beveik septynių metrų ilgio rąstų – kiekvienam po tris kubus, nuolat jautėm alkį, nuolat badavom, jūs dabar, jūs gyvenate kaip ponai, o mums buvo pasakyta, šoviniai frontui reikalingi, todėl jūsų ir nesušaudė, čia atsiuntė, kad pastiptumėt, paskui mane permetė prie geležinkelio statybos, nežinau, kodėl aš likau gyvas, iš mūsų kelių tūkstančių vyrų liko tiktai apie septyniasdešimt, ir kam gi man gyventi, mano žmona ir du vaikai, visi jie po žeme, juos įkišo į Sibiro žemę, ir mane įkiš, gal taip Dievas iš žmogaus šaiposi, prašiau kaip Jobas, kad Aukščiausiasis man mirtį atsiųstų, vis tiek jau pasiėmė vaikus ir žmoną, o jis mane tyčia paliko gyventi, kad dar labiau savo skausmą suvokčiau, kad dar labiau mane kančia degintų, o paskui dar ir to nebuvo gana, patekau į lagerį, kur kriminalinių nusikaltėlių buvo kur kas daugiau nei politinių, ir ką gi Dievas, ogi jis dar sugalvojo patyčią, kriminaliniai nusikaltėliai, didžiausi Rusijos vagys, pederastai ir žmogžudžiai, lošė iš manęs kortomis kaip iš daikto, ir tas, kuris pralošė, išlupo man akį ir atidavė savo sėbrui kaip skolą, tai kur tada Dievas žiūri, jeigu jis turi akis, turėjau numirti, o vis tiek likau gyvas, manęs klausinėjo, už ką čia esu, aš nežinau, taip Dievas norėjo, sakau, man sukurpė bylą, esą išdavęs tėvynę, kaip aš ją galėjau išduoti sėdėdamas lageryje, kam, Sibiro meškai, vilkams, ar numirėliams, kuriuos čia kiša į žemę kaip bulves pavasarį, kam aš galėjau išduoti savo tėvynę, ilgai gulinėjau ligoninėse, ir vis tiek likau gyvas, dabar galvoju, ir gerai, tyčia nemirsiu, gyvas grįšiu į Lietuvą, eisiu per kaimus ir miestus ir visiems pasakosiu, tegul

vėl sodina į kalėjimą, vėl siunčia atgal į Komi, į Jakutiją, į Altajų, o aš vėl grįšiu, kaip amžinas žydas, vėl eisiu per miestelius ir kaimus ir sakysiu visiems teisybę, kad rusas baisesnis už vokietį, kad vokietis tik karo metais sugalvojo koncentracijos stovyklas, o rusas jau nuo seno buvo jas įkūręs, jau po savo prakeiktos komunistinės revoliucijos septynioliktais metais, ir niekas taip baisiai nenaikino žmonių, kaip rusai, ir ne tik lietuvius ar latvius, jie naikina ir savus, milijonais, milijonais... – Kasparas nutilo, pažvelgė į Martyną, pačepsėjo išdžiūvusiom lūpom, sunkiai nurijo burnoje susikaupusias seiles. – Ką pasakysi, – paklausė sunkiu, gaudžiančiu lyg įtrūkęs indas balsu.

– Gal turi ko nors užvalgyt? – paklausė patylėjęs Martynas.

Vieną dieną Kasparas išsitraukė kruopščiai sulankstytą laikraščio skiautę – jos sulenkimų kampai nuo ilgo trynimo kišenėje jau buvo prazulinti kiaurai. Tylėdamas išskleidė skiautę priešais Martyną. Ten buvo ne itin ryški nuotrauka – joje Martynas vos atpažino Kasparą, užsimojusį kirtikliu, greta dar keletas kalinių su kastuvais, o apačioje buvo užrašas rusiškai: „Šaunieji mūsų komjaunuoliai tiesia Sibiro geležinkelį.“ Visi laikraščiai, kurie patekdavo į lagerį, būdavo nuodugniai perskaitomi, o paskui lygiai taip pat stropiai surūkomi ligi menkiausios skiautelės. Kasparas labai didžiavosi šia išsaugota laikraščio atraiža. Rodydavo ją tiktai patikimiems žmonėms ir tiktai kokiomis nors ypatingomis progomis. Tai buvo tarsi jo šeimos albumas, menkutė gija, siejanti jį su anuo, laisvės ir žmonių pasauliu, ilgam likusiu už spygliuotos vielos aptvaro. Laikraščio skiautė, nors ir absurdiškai melaginga, jam buvo jo egzistavimo įrodymas.

– Ne mes esame ištremti, – sakydavo Kasparas, – tai pasaulis iš mūsų atimtas, uždarytas, aptvertas, paslėptas, nors yra visai čia pat, mes jo nematom.

Kaip tik Kasparas ir pakvietė Martyną užeiti po darbo į muilo fabrikėlį – buvo pavasaris, gamta, nors ir labai nežymiai, bet jau rąžėsi po sniegu, žemė virpino savo sustingusius ledinius raumenis, rengėsi trumpam gyvybės ciklui, vasarai. Patalpoje buvo tamsu, Martynas ir jaunas ukrainietis Mykola Netrebyčius, su kuriuo Martynas padėdavo Kasparui gaminti baldus – tuos baldus kažkur išveždavo, viršininkas vulgariai šypsodamasis sakydavo, kad baldai keliauja tiesiai į Maskvą, ir kad tokie *kontros* kaip Kasparas ir Martynas neverti gaminti baldų didžiosios valstybės sostinei.

Tamsoje pasigirdo Kasparo balsas: „Ei, čia!" Pasisukę į balso pusę, vyrai pamatė Kasparą, sėdintį prie vos žėruojančios krosnelės. Jis atsistojo, mostelėjo Martynui ir Mykolai, nusivedė prie žemų, karvių odai lupti skirtų stalų, iš po vieno ištraukė metalinę vonią, o joje plūduriavo didoki mėsos gabalai.

– Mūsų kepsniai! – pasakė euforiją tramdančiu balsu Kasparas. Anksčiau čia dirbo Protasovas, buvęs kažkokios įmonės buhalteris, gavęs dešimtį metų už sukčiavimą. Neseniai jis susirgo ir numirė. Dabar jo vietą užėmė Kasparas, vienaakis velnias, kaip jį vadindavo tremtiniai.

Greitai patalpa prisipildė skrundančios mėsos kvapo. Visi trys vyrai sėdėjo neatitraukdami akių nuo krosnelės, jų žandikauliai lėtai judėjo, tarsi jau kramtytų būsimus kepsnelius.

– Kaip manai, tai karviena ar arkliena? – paklausė Martynas, šluostydamasis taukuotas lūpas ir siekdamas kito mėsos gabalėlio.

– Drambliena, – pasakė Kasparas. Visi trys nusijuokė.

Baigę valgyti vyrai nusprendė, kad reikėtų išsikepti dar po gabalėlį, atsargai. Kasparas nuėjo prie stalo, pasigirdo per grindis traukiamos metalinės vonelės garsas, skysčio teškenimas, garsus keiksmažodis, ir stojo tyla.

– Kasparai? – sušnabždėjo Mykola, auksinių rankų meistras, turintis gražų balsą vaikinukas iš vakarinės Ukrainos dalies. – Kasparai, užmigai?

Martynas su Mykola sutartinai sukikeno, o kitą akimirką abu neteko žado: iš tamsos išlindo nuoga, balta žmogaus ranka, kurią laikė tamsi, įdiržusi plaštaka.

Vyrai sėdėjo tamsoje nekalbėdami. Paskui Kasparas atsistojo ir, nieko nesakęs, nužingsniavo durų link. Prie durų atsisuko, kažkokiu keistu, kimiu balsu šūktelėjo: „Niekam nė žodžio!“ ir išėjo.

Martynas tris dienas beveik negalėjo valgyti. Kiekvieną sykį, kai tik ką nors įsidėdavo į burną, jam atrodydavo, kad kąsnis atgyja ir veržiasi iš burnos lauk. Prieš keletą metų jam teko dirbti vietiniame morge – lavonai būdavo sušalę, styrančiomis į šalis galūnėmis, kai kurių veidai apgraužti žiurkių – lūpos, nosys, kartais ir lyties organai. Niekad nemaniau, kad tapsiu žiurke, galvojo Martynas, ir ši mintis buvo beveik baisesnė už nuolatinį alkį ir miego stygių. Mirtis jo jau negąsdino – partizanaudamas jis matė daugybę artimų žmonių mirčių. Matė lavonus, numestus miestelio aikštėje. Nuo žaizdų mirštančių draugų vėstančius kūnus. Bet tai buvo kitokia mirtis. Žiūrėdamas pro vielos aptvarą, kaip palaikis kuinas tempia vežimą su numirėliais, tarsi rąstigaliai sukrautais į vežimą, jis nejautė mirties baimės. Tai buvo kažkas kita. Gyvenimo išniekinimas. Prieš užkasant lavonus sargybinis durtuvu dar sykį perverdavo krūtinę – kad neužkastų gyvo. Kad žmogus nepasprukt į aną pasaulį gyvas – tokia mirties stovyklų esmė. Taip buvo, kai tik čia atvyko, taip tęsis be galo, niekas nepasikeitė. Vis dėlto pasikeitė, nusmelkė mintis Martyną, aš jau ne žmogus, aš žiurkė.

Gyvenimo sąlygos, nors ir nežymiai, bet gerėjo. Atsirado daugiau maisto, pakenčiamesnės sanitarinės sąlygos, daugiau laiko, daugiau norų ir svajonių.

Baigiantis vasarai Martynas pateko į karcerį.

Aldona nieko nepasakė, kai Martynas įėjo į vidų, staigiai atsistojo ir ėmė nusirenginėti. Nusimetė kalinės drabužius, liko visiškai nuoga: krūtys, anksčiau buvusios pilnos, dabar subliuškusios ir tik įtempus vaizduotę buvo galima atkurti jų buvusį grožį, pečių, krūtinės, dubens kaulai išsišovę, tarp susiaurėjusių, tarsi suplotų šlaunų švietė tarpas.

– Ar norėtum manęs tokios? – nusišypsojo moteris.

Jiedu susipažino prieš keletą mėnesių. Martynas ateidavo pažiūrėti, kaip ji dirba klijų virykloje. Atnešdavo jai skanesnį kąsnelį. Praėjusią savaitę paslapčia padovanojo gėlę. Paskui jai parašė laišką: „Tu velniškai graži moteris. Kaip duona." Kitą dieną gavo atsakymą: „O tu velniškai įžūlus – kaip druska."

Martynas nieko nesakęs taip pat greitai nusimetė drabužius. Jo kūnas atrodė dar bjauriau – rankos ir kojos dar liesesnės, raumenys kaip skudurai susisukę aplink kaulus.

– O tu manęs norėtum – tokio?

Jiedu abu gavo po tris paras karcerio.

Ji kvepėjo prakaitu, neskalbtais drabužiais, prastu muilu ir dar kažkuo, ką sunku nusakyti, tuo ypatingu moters kvapu, kurį turi kiekviena, ir visų kvapas skirtingas, vienus vyrus nupurtantis, kitus užburiantis, Martynas lyžtelėjo jos kaklą, petį, krūties spenelį, jis jau nebeatsiminė, kada buvo su moterimi, galbūt prieš dešimt ar penkiolika metų, prieš penkiolika metų aš buvau dar vaikas, man buvo tik dešimt, pasakė ji, aš ir sakau, tai buvo taip seniai, kad net užmiršau, to negalima pamiršti šypsojosi ji, tai tas pats kaip valgyti, leisk, padėsiu, ji prisilietė, vos vos, švelniai, bet kartu reikliai, ir Martynas nustebo, kad jis vis dar vyras, dievaži, maniau, jau niekad, tavo rankos stebuklingos, taip, ir tavo, dabar tu, ir Martynas uždėjo savo sunkią plaštaką ant jos pilvo, praskėtė rankos pirštus, didįjį nuleido žemyn, iš pradžių atrodė, kad pirštai ir jis – tai visai ne tas pat, tarsi jo

ranka jam nepriklausytų, sąmonėje šmėstelėjo balta žmogaus ranka, kurią kaip deglą įsitvėręs laikė Kasparas, jis suurzgė, aš esu žmogėdra, aš suėsiu tave, ir krimstelėjo moters spenelį, jautė, kad labai pamažu, bet vis labiau užtikrintai kraujas plūsta į dubens slėnį, skaitė kaip aklasis pirštais, jautė, kad ir Aldona tai supranta, jaučia, tvinksta, švelnėja, o pats atidžiai žiūrėjo jai į akis, jos prisimerkė ir žiūrėjo į jį iš arti ir iš taip toli, iš gilumos, nieko gražesnio už tas primerktas akis jis jau dešimtį metų nematė, nieko gražesnio ir geidžiamesnio, jiedu mylėjosi lėtai, taip lėtai, kad Martynas net pravirko, jo ašaros tekėjo ant Aldonos veido, atrodė, kad ir ji verkia, aš juk sakiau, kad tu aitrus kaip druska...

Prižiūrėtojas juos surado užmigusius, pusnuogius – gali būti, kad kas nors įskundė.

Kai Martynas išėjo iš karcerio, sužinojo, kad žuvo Kasparas. Kriminalinis kalinys, vagis ir žmogžudys iš Leningrado pravarde Krasavčik Kasparui nematant ištraukė iš jo kišenės laikraščio su nuotrauka skiautę, pasibaisėjusio Kasparo akivaizdoje suplėšė ją ir pasidarė suktinę. Kasparas porą dienų nekalbėjo, paskui pasakė ukrainiečiui Mykolai, kad jo gyvybė neverta net laikraščio skiautės, ramiai pavalgė pietus ir, kai visi rikiavosi į darbą, įsibėgėjęs šoko ant barakus juosiančių spygliuotų vielų. Jį nušovęs sargybinis už gerą tarnybą gavo dešimt dienų atostogų, o Kasparo kūnas dar visą dieną kabojo ant vielų, nes stovyklos viršininkas pedagoginiais sumetimais neleido kaliniams jo nuimti.

Aldoną greitai perkėlė etapu į kitą stovyklą. Martynui liko tik keletas jos laiškelių ant beržo tošies. „Piktas burtininkas mus pavertė žiurkėmis, bet laisvės šviesa mus vėl atvers į žmones, – rašė ji paskutiniame laiškelyje, – mirti lengva, o išlikti tokiomis sąlygomis – tikrasis didvyriškumas. Mes turime apie tai liudyti. Jokiu būdu nepasiduoti, tik išlikti.“ Martynas kartais išsitrauk-

davo laiškelį ir jausdavo, kad jos žodžiai turi stebuklingų galių. Gal todėl, kad juos rašė gražios moters ranka, moters, kurios skonį jis atsimins visą gyvenimą.

Pasibaigus poliarinei pūgai jis stovėjo atsirėmęs į medinę barako sieną, o priešais jį, kaip milžiniškame kino ekrane, plakėsi žalsvi, gelsvi, melsvi ir dar daugybės spalvų bei atspalvių šviesos liežuviai. Kiek daug įvykių pastaraisiais metais, kiek daug naujienų – mirė ir Stalinas, kuris turėjo gyventi amžinai, sušaudytas ir Berija, numalšintas lageryje kilęs maištas, pagerintos sąlygos, atsirado netgi viltis, kad ir jis galbūt kada nors grįš į tėvynę, tačiau viskas tarsi pro šalį, tarsi šalia jo, tarsi nebūtų susiję su juo.

Martynas stovėjo prie medinės sienos ir jautėsi esąs vienas iš sienos rąstų – bejausmis, beširdis, negalintis nei džiaugtis, nei verkti. Žiūrėjo į dangų, kuris buvo neįtikėtino grožio, didingas nelyg koks nors viduramžių paveikslas ar nemirtinga Dantės poema. Kam skirtas šis grožis, tokia dieviška šviesa virš tokios siaubingos vietos, virš mirties fabrikų, virš lagerių, kuriuose miršta viskas, netgi viltis. Atrodė, kad pats Dievas sutrikęs milžinišku prožektoriumi naršo dangaus pakampes ieškodamas priežasties, kodėl sukūrė šį pasaulį, jeigu pats leido paversti jį siaubingų kančių ir patyčių, mirties triumfo buveine. Ko ieško Dievas, kas gi tai galėtų būti, pagalvojo Martynas – gal medinis varškės pyragas? Kasparo nuotrauka? Aldona, iš kurios taip ir nesulaukė nė vieno laiško? Angelas su pilnu dovanų maišu ar amžinojo gyvenimo pažadas jiems, iškentusiems tokias kančias, kokių net pats Dantė nesugalvojo? Liko tik šviesa, šiaurės pašvaistė, kuri skausmingai švyti virš kasdienio žmonių pragaro nieko nenorėdama pasakyti, tiesiog švyti ir tiek.

22.

Studijuoti rusų kalbos ir literatūros Vilniaus universitete stodavo vietiniai rusai. Lietuviai tapdavo rusistais tik tuo atveju, jeigu jų nepriimdavo į lietuvių kalbą arba protestuodami prieš tėvus. Adolfas stojo todėl, kad jam patiko rusų literatūra. Jis skaitė Dostojevskį, Gogolį, Čechovą ir po jų negalėjo skaityti lietuvių literatūros, ji jam atrodė dar tik besiformuojanti, labiau panaši į embrioną, o ne išsivysčiusį vaisių.

Iš penkerių studijų metų Darbo raudonosios vėliavos ordino ir Tautų draugystės ordino Kapsuko vardo universitete Adolfui išliko tiktai senojo universiteto kiemai, kuriuose jis jausdavosi saugiausiai, tarsi pasislėpęs nuo viso viešojo gyvenimo, ir epizodas, prasidėjęs raudonomis spalio vėliavomis, o pasibaigęs nekaltybės praradimu.

Tai buvo Spalio šventės, nuo kurių jis nesugebėjo išsisukti – turėjo dalyvauti demonstracijoje, šventinėje eisenoje. Anksčiau jam kažkaip pavykdavo ištrūkti, meluodavo, kad važiuoja padėti tėvams, kad serga ar panašiai, o šį sykį pakliuvo.

Visa tai kvepėjo anomalija, esmine perversija: tarybinės šventės su vėliavom, vėliavėlėm, šventiška nuotaika, šūksniai „valio“ ir panašiai, nes jokios šventės niekad nebuvo. Iš stulpuose kabančių garsiakalbių sklido oficialiu televizijos diktoriaus balsu skaitomi šūkiai: Tegyvuoja Didžioji Spalio socialistinė revoliucija! Valio!!! Tegyvuoja Didysis Spalis, pradėjęs naują pasaulinės istorijos epochą – visuotinio revoliucinio atnaujinimo, perėjimo iš kapitalizmo į socializmą epochą! Valio!!! Tegyvuoja didžioji tarybinė liaudis, tegyvuoja didvyriškoji tarybų šalies darbininkų klasė, tegyvuoja didvyriškoji kolūkinė valstietija, aktyvi komunizmo kūrėja, tegyvuoja tarybinės liaudies inteligentija – aktyvi komunistinės visuomenės kūrimo mūsų šalyje dalyvė, tegyvuoja

tarybinės profsąjungos, tegyvuoja tarybinės moterys!!! Tegyvuoja tarybiniai idiotai, valio, valio, valio!!! Perversiška buvo jau tai, kad šventė vadinosi Spalio revoliucijos metinės, o vykdavo jinai lapkritį. Kažkas tarybinėje sistemoje buvo stipriai pasislinkę, neatitiko natūralios žmogaus prigimties. Išsigimėliška santvarka, tačiau visi turėjo apsimesti, kad tokia ji ir turi būti.

Studentai, apsikaišę vėliavomis ir transparantais, žygiavo gatve, tarsi ketindami pasitikti didvyrį – Lindbergą, ką tik perskridusį Atlantą, na, jeigu ne Lindbergą, tai vietinius herojus, Darių ir Girėną, kurie taip pat perskrido Atlantą, tiesa, tada jį buvo perskridusi net Amelija Erhart. Drąsiems lietuviams vyrams nepasisekė, jie nukrito Soldino miške ir žuvo, taigi nebuvo net ko pasitikti. Nebuvo jokių didvyrių, nebuvo jokių įvykių. Lietuvoje nebuvo ir jokios revoliucijos, todėl lietuviai turėjo švęsti tolimos, svetimos tautos nesuprantamą šventę – Rusijos revoliuciją. Taip pat sėkmingai buvo galima švęsti ir Šėtono gimtadienį.

Adolfas, žygiuodamas nedarnioje kolonoje, žiūrėdamas į apgailėtinai atrodančius Filologijos fakulteto dėstytojus, garbingus profesorius, mokslininkus, į jų veiduose sustingusias sutrikusias šypsenas, matė, koks tai totalus veidmainystės paradas. Jautėsi pažemintas, kone išprievartautas. Absurdo jausmas jį ištiko staiga, tarsi tik dabar būtų supratęs, kur gyvena. Mažame miestelyje, kur jis užaugo, šito šlamšto nebuvo. Ten niekas nešventė tokių kvailų švenčių. Arba jeigu būdavo, viskas atrodė tik kaip žaidimas, suaugusiųjų žaidimas sau patiems palinksminti. Žinoma, jis buvo ir spaliukas, ir pionierius, ir komjaunuolis, tačiau visa tai buvo labai buitiška, kaip mokesčių už dujas mokėjimas, niekas į tai rimtai nežiūrėjo, žmonės ideologiniais dalykais užsiimdavo kaip kokia nors namų ruoša – nesinori, tingisi, džiaugsmo nekelia, bet reikia. Tarsi išnešti šiukšles, tarsi nueiti į išvietę, kai lauke dvidešimt laipsnių šalčio. Buvo tokių komunistų maniakų kaip jo motina, bet motina savo komunistiniais

reikalais užsiimdavo darbe, namuose ji komunizmu nesidomėjo. Galbūt ir Leninas šalia jos veidrodžio kabojo tik dėl to, kad ji neturėjo jokio estetinio skonio. O gal jai Leninas patiko kaip vyras – tarybinių moterų skonis buvo pasibaisėtinas.

Čia, sostinėje, kai šitokios minios ėjo pro tribūną, kurioje stovėjo respublikos valdžia, vyrai brangiom kailinėm kepurėm ir medinėm šypsenom, vangiai mosuojantys trumpomis rankutėmis, Adolfui staiga visa tai nebeatrodė buitiška. Jis pasijuto prievartaujamas.

Sergejus Dovlatovas yra aprašęs tokią sceną: laikraščio korespondentas ateina į ligoninę ir kabinete užtinka gydytoją, darantį mankštą. „Estas", nusprendžia korespondentas, nes, anot jo, koks gi rusas pats vienas darytų mankštą. Adolfui ši scena labai patiko. Ji buvo jam tarsi identiteto pripažinimas. Kad Baltijos šalių gyventojai turi kažką sava, kažką kita, nei rusai. Kad jie kitokie. Lietuviai niekada nešventė rusų švenčių. Arba jeigu šventė, tai turėdavo galvoje visai ką kita. Šventė iš nevilties, kaip pažeminimo ir okupacijos faktą.

Po demonstracijos bendrakursis Edvardas pakvietė vakare į svečius. Edvardas į rusų kalbą įstojo tik todėl, kad motina ir tėvas buvo lietuvių kalbos mokytojai ir nuolat jam kalė į galvą, jog jis privaląs tęsti lietuvių kalbos gelbėjimo misiją. „Noriu truputį atskiesti lietuvių kalbą", – aiškindavo jis Adolfui, išgėręs „rašalo" kur nors ant nuošalaus parko suolelio.

Per Spalio šventes būdavo pora nedarbo dienų, jeigu jos nesutapdavo su savaitgaliu, žmonės ilsėdavosi beveik savaitę. Edvardo tėvai buvo išvykę pas giminaičius į Lietuvos pajūrį, todėl jis rengė vakarėlį.

– Bus klasiška, – pasakė Edvardas. – Atsinešk degtinės ir penkis rublius.

– Kodėl penkis, o ne dešimt? – pasiteiravo Adolfas.

– Kitiems bus dešimt, – linktelėjo jis. – O tau – penki. Žiūrėsim videofilmus.

Adolfas dar niekad nebuvo matęs videomagnetofono, todėl sutiko. Šiaip ar taip, diena jau buvo sugadinta.

Edvardas gyveno su tėvais keturių kambarių bute. Tėvas buvo padaręs karjerą – tapęs mokyklos direktoriumi, todėl keturių kambarių butas Antakalnyje niekam neatrodė nesąmonė. Direktoriai turi gyventi prašmatniai. Kai Adolfas įėjo į vidų, iš karto į šnerves plūstelėjo alkoholio, cigarečių dūmų ir mišrainės kvapas. Specifinis kvapų mišinys, būdingas visiems vakarėliams, gimtadieniams, vestuvėms ir laidotuvėms.

Edvardas pristatė Adolfui tik tuos žmones, kurie pasitaikė pakeliui į virtuvę, ir porą merginų, kurios stovėjo prie stalo ir gamino minėtąją baltąją mišrainę: smulkiai pjaustyti marinuoti agurkai, retai gaunami deficitiniai žalieji žirneliai, marinuoti kukurūzai, majonezas ir dar kas nors, atsižvelgiant į situaciją. Šį sykį tas „kas nors“ buvo „Daktariška“ dešra.

– Pro langą, rūkykit pro langą, po velnių, man tėvas galvą nuraus, – nervinosi Edvardas, tačiau merginos nekreipė dėmesio ir darbavosi virtuviniais rakandais, neišleisdamos cigarečių iš burnų.

Adolfas atsisėdo ant pasienyje stovinčio suolelio, išgėrė jam pasiūlytos degtinės, užsirūkė, kritišku žvilgsniu įvertino merginas: viena – neaukšta storulė su akiniais ir ilga supinta kasa, kita – taip pat nedidelio ūgio, brunetė, vangiai pjaustanti agurką atšipusiu peiliu. Nieko įspūdingo, padorios krūtys, klasiškos lūpos ir mąslios, girtoms moterims ir egzaltuotoms vienuolėms būdingos akys. Gali būti, kad ji buvo jau gerokai įkalusi.

– Galėčiau prisidėti, – pasisiūlė Adolfas.

– Filologas? – paklausė ji ir, nelaukdama atsakymo, ištiesė Adolfui peilį. – Nenusipjauk piršto.

– Būčiau fizikas, nusipjaučiau ranką, – atsikirto Adolfas ir ėmėsi darbo, kartais patraukdamas dūmo – cigaretę paslaugiai atkišdavo brunetė, prisistačiusi Rūta.

Nepraėjo nė pusvalandis, o Adolfas su Rūta jau bučiavosi. Akiniuotoji iš pradžių mėgino protestuoti, barškino spintelių durimis, nuolat prašinėjo cigaretės, kurią, vos prisidegusi, čia pat užgesindavo ir vėl prašydavo kitos, bet jiedu nekreipė į ją dėmesio. Akiniuotoji vienu ypu išgėrė pusę butelio vyno, pasėdėjusi keletą minučių išrąudo kaip komunistų vėliava, ėmė lieti ašaras, kad ji niekam nereikalinga, paskui užsičiaupė ir nubėgo į vonią vemt. Atmosfera Edvardo tėvų bute tvyrojo totaliai liberali. Kas norėjo, gėrė, kas norėjo, bučiavosi, valgė, rūkė, klausėsi muzikos įrašų – visi laukė paslaptingojo svečio, kuris turėjo atsinešti videomagnetofoną.

Adolfas šiek tiek nusivylė technikos galia. Gali būti, kad ta diena apskritai buvo sumauta. Vien jau dėl sušiktos demonstracijos, po kurios jis jautėsi pažemintas ir išdulkintas, galbūt dėl to, kad diena buvo apsiniaukusi ir lietinga, jis sušlapo kojas, nes avėjo lenkiškus batus, kurie narsiai ištverdavo šaligatvių duobes ir plyšius, bet tik ne lietų. Tai, ką pamatė televizoriaus ekrane, nebuvo stebuklas, kurio jis tikėjosi. Žinoma, jis suprato stebuklo esmę slypint kitur – stebuklas tai, kad tu namuose gali pažiūrėti kokį nori filmą, o ne tik šlamštą, kurį rodo dėžė, vadinama televizoriumi. Akivaizdu, kad kažkas keičiasi – jie, tarybiniai piliečiai, jau gali pamatyti tą patį, ką mato ir JIE, žmonės, gyvenantys mitiniuose Vakaruose.

Filmas buvo fantastinis. Veiksmas vyko kažkur kosmose, kosminėje stotyje, kurią užgrobė robotai. Visi žmonės žuvo, liko tiktai du, vyras ir moteris, tam tikra prasme tik Adomas ir Ieva, tačiau vyras pateko į robotų paspęstą pasalą ir kai atsibudo, pajuto, kad galvoje jam įtaisytas kažkoks prietaisas. Adolfas iš karto pagalvojo apie pagirias – kai vakare išgeri per daug, iš ryto

galvoje būtinai styro koks nors sumautas gelžgalys. Filme tai buvo kažkas panašaus į patroną, kuris įstatomas į galvoje esančią nišą. Robotai įstato tą patroną žmogui į smegenis ir žmogus tampa panašus į robotą – vykdo visas komandas, kurios jam siunčiamos elektroniniais prietaisais. Tiesa, tas pusiau žmogus, pusiau robotas vis dėlto kažkokiu būdu išsaugo žmogiškumą, lieka ištikimas žmonių rasei, apgauna robotus ir išsiunčia savo moterį iš tos stoties, kad ji pratęstų žmonių giminę – nes ji kaip tik prieš tai pasisakė esanti nėščia. Tačiau pats vyras žūva. Sunaikina robotus, bet ir pats susprogsta su visa prakeikta kosmine stotimi. Tipiškas rusas. Matrosovas, tas, kuris kūnu uždengė vokiečių kulkosvaidį, ar kas nors panašaus. Filmas apie herojišką komunisto žygdarbį, tik kostiumai gražesni, ir personažai kalba angliškai, o už kadro sunkia sloga sergantis rusas viską pasakoja rusiškai.

Kai filmas baigėsi, prasidėjo videoklipų įrašai – grojo Vakarų roko grupės, kurių įrašai jau seniai skambėjo Lietuvos diskotekose.

– Man šį tą primena, – Adolfas kreipėsi į Rūtą, kuri gurkšnojo sausą vyną ir čiulpė džiovintą pupą, nes svetainėje Edvardas griežtai uždraudė rūkyt. – Panašu į mėšlą, kuriame mes murkdomės. Mes kaip šitie robotai – darome tai, ką liepia. Esame valdomi radijo bangomis, kurias skleidžia...

– Kas liepia? – pertraukė Rūta.

– Na, nežinau. Man šiandien, pavyzdžiui, liepė nešti raudoną vėliavą.

– O tu pas gydytoją nueik ir gausi lapelį, kad tą dieną sirgai.

– Bet aš nesirgau.

– Labai sąžiningas?

– Aš nesergu, toks įprotis.

– Kiek tau metų?

– Dvidešimt.

– Tokiame amžiuje – tokie įpročiai!

– Blogas paveldėjimas.

– Eime į virtuvę parūkyt, – galiausia pasakė Rūta.

Virtuvėje jie šiek tiek pasibučiavo, paskui parūkė, paskui vėl pasibučiavo. Bučiavosi ji nuostabiai, Adolfas jautė, kaip tirpsta jos lūpos jo burnoje, tarsi būtų žemuoginės.

– Tu žemuogių skonio, – sušnabždėjo jis jausdamas, kad pamažu įsimyli. Sulaukęs dvidešimties metų jis dar buvo nekaltas, todėl įsimylėti galėjo net ir taburetę, jeigu ta būtų su krūtimis.

– Lūpų dažai, – atsainiai paptelėjo lūpomis Rūta ir vėl įsisiurbė Adolfui į burną – šį sykį jau ir liežuviu. – Dabar aš suprantu, kaip žmonės tampa žmogėdromis, – pasakė Adolfas, sunkiai atgaudamas kvapą po tris valandas užsitęsusio bučinio.

– Jeigu kitą sykį nenorėsi į demonstraciją, pasakyk man. Mano tėvas gydytojas, padarysim, kad ir tu sirgtum.

– Ir vis dėlto mes sumautai panašūs į robotus. Į tokius, kuriems į galvas kažkas įkišama ir paskui jie valdomi. Visur – ir mokykloj, ir univerkoj, ir paskui, kai pradėsim dirbti, mums būtinai koks nors asilas kaišios į smegenis savo šūdą ir mes turėsim jam paklusti, – Adolfui ši mintis atrodė tokia svarbi, kad jis negalėjo liautis. – Klausyk, juk filmas turbūt ir yra apie tai. Tai pranešimas mums iš anapus, iš Vakarų. Jie siunčia mums žinią. Jie tyčiojasi iš mūsų, kiaulės.

– Apie ką – apie tai? – mergina vėl prisiglaudė prie Adolfo, norėdama jį pabučiuoti. Žiūrėdamas į ją, Adolfas prisiminė savo dėdės Jokūbo posakį – girta kaip įsimylėjusi gervė.

– Apie smegenų plovimą.

– Nebūk nuobodybė. Visi šiame prakeiktame pasaulyje dulkina vieni kitiems smegenis: tėvai vaikams, viršininkai pavaldiniams, komunistai kapitalistams ir atvirkščiai.

– Kas atvirkščiai? – Adolfas pajuto, kaip merginos pirštai prisilietė prie jo sustangrėjusio daikčiuko ir jau pradėjo atseginėti kelnių sagas.

– Jeigu dar man įkyrėsi, įskųsiu tėvui, – pasakė ji, patogiai įsitverdama. Adolfas pasijuto nejaukiai – dar niekad per visus savo dvidešimtį metų jis nebuvo patekęs į tokią keblią situaciją.

– Ar tavo tėvas saugumietis? – paklausė virpančiu balsu.

– Blogiau, – atsakė mergina. – Jis nusipelnęs tarybinis poetas.

Loštelėjo atgal, pažvelgė atidžiai į Adolfą:

– O ko tu virpi visas?

Geras klausimas. Vietoje ir laiku. O ką gi jam, po velnių, daryti, kai moteris laiko ranką tokioje vietoje.

– Iš baimės, – atsakė nurydamas jaudulį.

– Jėzau! Tu bijai poetų!

– Bijau. Be to, ką tik sakei – gydytojas. Kad tavo tėvas – gydytojas.

– Argi nežinai, kad tarybiniai poetai – sielų gydytojai. Sielų inžinieriai, sielų veterinarai, sielų archeologai ir panašus šlamštas.

– Labai jau daug šlamšto.

– Šlamšto gydytojai, – Rūta ėmė kvailai kikenti. – Mano motina gydytoja. O tėvas poetas. – Ji pakartojo frazę keletą sykių, tarsi labai juokingą pokštą.

– Turėtum būti sveika ir siela, ir kūnu.

– Ar manai, kad mano kūnui trūksta poezijos?

– Nemėgsti eilių ar poetų?

– Jis rašo apie meilę tėvynei, bet myli tik save.

– Visi žmonės myli tik save.

Rūta pažvelgė miglotomis, drėgnomis akimis į Adolfą, jos veidas buvo mieguistas, kūnas staiga atsipalaidavo.

– Aš nemyliu savęs. Myliu tik tave, – pasakė ji ir vėl įsisiurbė į Adolfą žemuogių skonio lūpomis.

– Išprotėt galima, – sušnabždėjo jis merginai į ausį atgavęs kvapą.

– Patikėk, proto čia visiškai nereikia.

Jiedu išsivoliojo mišrainėje – Rūtos šlaunys buvo išteptos majonezu, nors Adolfui atrodė, kad tai jis dėl visko kaltas. Jis kulminaciją pasiekė labai greitai ir iššovė su tokia jėga, kad aptaškė viską: dailias, gal kiek per daug apvalias merginos šlaunis, ir virtuvės stalą, kėdutes, lentynas su pipirinėmis ir druskinėmis, užuolaidas, sienas, šaldytuvo dureles ir net lubas, ant kurių puikavosi nykus lietuvių liaudies raštų ornamentas. Jis buvo susijaudinęs ir apgirtęs: nuo alkoholio, nuo įspūdžių, nuo aistros. Jam atrodė, kad labiau už šią merginą jis niekad gyvenime nieko nemylėjo ir nebemylės. Tai buvo pirmas sykis, kai patyrė moters skonį. Tai buvo nekaltybės praradimo vakaras. Neužmirštamas, nepakartojamas, prasidėjęs raudonomis vėliavomis, kosminių stočių ir robotų vaizdiniais, o pasibaigęs visiška mišraine – viskas buvo taip susipainioję Adolfo galvoje, ten lyg nesiliaujančioje eisenoje plaukė komunistai, kapitalistai, išnirdavo tai Leninas, tai Džonas Lenonas, kartais pasirodydavo KaKa Marija, kartais brolis Daumanas, raudonos vėliavos ir žalias Olandijos ežero ledas, kuriame kaip įšalusi žuvis stirksojo jis pats – nuogas, bejėgis, trūkstantis oro. Grindys buvo nuklotos vengriškais žaliaisiais žirneliais, kurie tarybinėje prekyboje nuolatos buvo deficitas, smulkiai supjaustytos šlapios dešros gabaliukais – ji irgi buvo deficitas, ir majonezas buvo deficitas, ir tokia atvira aistra, dulkinimasis ant stalo ir po stalu buvo deficitas, nes tarybiniams žmonėms nederėjo elgtis taip, kaip buržuazinėje supuvusioje Vakarų visuomenėje, tačiau Adolfas nė akimirkos nesigailėjo, netgi tada, kai Edvardas, užtikęs apokalipsinį vaizdą virtuvėje, labai susinervino ir reikalavo visą šį kurvyną, anot jo, iškuopti. Ko gero, Adolfas pirmą sykį gyvenime pajuto šį tą daugiau nei moters kūno skonį, jam atrodė, kad tai kažkaip susiję su gilesniais, svarbesniais dalykais, kad laisvė yra viduje, tereikia ją iš ten išleisti, išvaduoti, ir nesvarbu, kokiu pavidalu ji iš ten išsiverš, kokią įgaus formą. Aišku viena: alkoholis ir seksas – jėga.

23.

Kiekvieną rytą, kiekvieną vakarą, po velnių, kas pusvalandį, o gal dar dažniau tikrinu duris, langus, spinteles ir net šaldytuvą. Aš iš proto išsikrausčiau, kaip nemalonu, regis, taip sakė Frekenbok. Pati tinkamiausia figūra cituoti.

Adolfas atsikėlė nuo sofos, kruopščiai patikrino duris, apėjo kambarius, pasižiūrėjo pro langą. Kiek padvejojęs, užlipo į antrą aukštą, labiau primenantį palėpę nei gyvenamą patalpą. Kažkada nebrangiai nusipirkęs šią lūšną Stepono Batoro gatvelėje, tikėjosi ją susitvarkyti, bet remontą metė neįpusėjęs. Dabar ėmė gailėtis taip pasielgęs – antro aukšto langai buvo velniškai prastos būklės, papūtus stipresniam vėjui imdavo bildėti, stogas traškėdavo ir vaitodavo. Kiekvieną akimirką Adolfui atrodė, kad pro langą lenda Mizandras. Kankinamas mizandromanijos, keletą dienų jis užmigdavo tiktai prisigėręs migdomųjų.

Tą dieną suskambo telefonas. Gal jis būtų skambėjęs ir anksčiau, bet Adolfas buvo jį išjungęs. Skambino Bo.

– Noriu susitikti, – pasakė ji.

– Žinai, aš nekokios formos, – atsakė Adolfas. Dievaži, sekso jis nenorėjo.

– Reikia pakalbėti.

– Mielai. Kur?

– „Po laivu."

– Po valandos.

Jis nuėjo į vonią, pasižiūrėjo į veidrodį. Paakiai pajuodę, veido odos pablyškimas prasimušė net pro savaitę neskustus šerius, lūpų pakraščiai apsitraukę tamsiai rudomis apnašėlėmis, lyg būtų sirgęs gripu. Donžuanas senelių prieglaudoje, pabandė šyptelėti savo atvaizdui.

Virtuvėje kažkas sušvilpė ir ėmė neritmiškai dunksėti, paskui staiga nutilo. Jis pasiėmė prie vonios durų stovinčią

beisbolo lazdą, atsargiai nusėlino ligi virtuvės durų, žvilgtelėjo į vidų: tuščia. Lėtai pamosavo lazda priešais save, pastatė ją į kampą. Prisiminė, kad buvo užkaitęs vandenį elektriniame virdulyje. Atsisėdo prie stalo, suvalgė keletą žalių brokolio šakelių, raukydamasis nugėrė gurkšnį vynuogių sulčių tiesiai iš pakelio. Paskui grįžo į vonią, pasiėmė naują skutimosi peiliuką, išsitepė veidą skutimosi putomis. Gal reikėtų užsiauginti barzdą? Štai tokią, didelę, baltą. Ir žilų plaukų peruką. Ir dar Apulėjaus asilo ausis. Jis atsargiai palietė pakaušį, perbraukė ranka kaukolę ir staiga nutirpo iš siaubo – ten kažkas yra. Jam į smegeninę įmontuotas prietaisas! Valandą rausėsi sandėliuke, kol susirado nedidelį veidrodėlį, kažkada paliktą kažkurios iš moterų. Jos nuolat palikdavo kokį nors šlamštą, paskui skambindavo reikalaudamos susitikti. Adolfas meluodavo, kad nieko nerado.

Jis ilgai tyrinėjo galvą vonios veidrodyje. Nieko ypatinga ten nesimatė: trumpi plaukai, kaulai, į tamsą paniręs smegenų kalafioras. Dieve, kokios kvailystės.

„Po laivu“ jie pasimatė vienintelį, pirmą, kartą. Teatras, savaime suprantama, buvo lyg netikras pasimatymas. Išgėrė kavos, paplepėjo tris valandas ir išsiskyrė. O štai iš bažnyčios jiedu iš karto nuvažiavo į motelį ir mylėjosi. Tai buvo jo sumanymas. Su ištekėjusia moterimi susitikti bažnyčioje, o paskui važiuoti su ja dulkintis anuomet jam atrodė ganėtinai ekstravagantiška. Ji neužmiršo. Tą sykį Adolfas keletą sykių pasakė, kad jie susitiko po laivu. Galbūt tai jam atrodė simboliška. Laivas – visuomet patogus simbolis. Jūrininkai, mūrininkai, laukimas, išsiskyrimas, kelionė ar gyvenimas. Susitikime po savo gyvenimu, gal jis užgrius mus ir ištaškys smegenis.

Paprastai Bo jam skambindavo. Du kartus per savaitę. Kartais vieną. Jis niekad neklausdavo, ką tai galėtų reikšti. Ji pati vieną sykį pasakė – turiu ir kitų įsipareigojimų. Tarsi Adolfas

jai būtų pareiga. O gal taip ji vadino seksą. Profilaktikai, kad neužmirštų.

Brūkštelėjo peiliuku per gerklę. Skutimasis – nuolatinis žmogaus būties trapumo įrodymas. Nuostabu. Aš vaikštau peilio ašmenimis. Juk nepasakysi – mano gerklė vaikšto skustuvo ašmenimis. Venos jaučia ašmenų baimę. Adolfas skausmingai susiraukė, paskubomis nusigramdė smakrą ir skruostus ir išėjo į gatvę.

Nejaugi kraustausi iš proto, galvojo visą kelią ligi susitikimo vietos. Koka teisus, viskas, kas atsitiko užmiestyje, yra tik mano karščiuojančios sąmonės padariniai. Adolfas dar užuodė rūsio, požemio kvapus, jautė Valerijos prisilietimus. Valerija! Po velnių, kaipgi jis nepagalvojo. Reikia tuojau pat važiuoti atgal ir susirasti Valeriją. Ji, ji yra įrodymas. Tiktai kam ir ką jis turėtų įrodyti? Ar norėtų? Kita vertus, ne taip jau blogai būti pamišėliu.

Šventoriuje nebuvo nė gyvos dvasios. Pradėję kristi lapai gulėjo tiktai ant nublukusios žolės, plytelėmis kloti takai buvo švariai nušluoti, išmušti tamsiomis drėgmės dėmėmis. Lietuvos lauko etmonas čia guli, Lietuvos didysis etmonas čia palaidotas, Vilniaus vaivada, pasistatęs bažnyčią amžinam poilsiui, bus mūsų globėjas, šnabždėjo į ausį Adolfas moteriai, vardu Beatričė, niekada tavęs nevadinsiu Beata, pažadėjo jai jau per pirmąjį pasimatymą, pirmą sykį, kai jiedu pasimylėjo, prieš tai susitikę Petro ir Povilo bažnyčioje, kurios fundatorius Mykolas Pacas taip ir liko ištikimas Švenčiausiajai Mergelei Marijai, tai yra nevedęs. Iš kur žinai, kad Marijai, paklausė Bo, lyg ką tiktai praradusi nekaltybę. Na, nemanau, kad jis norėjo būti ištikimas Petrui ir Povilui, atsakė Adolfas.

Joje slypėjo jėga, kurios prigimties Adolfas nesuprato. Kentauras, ji buvo tikras kentauras, tik sudaryta ne iš gyvulio ir žmogaus, o iš mergaitės ir moters. Vieną akimirką ji būdavo

šešiolikos, o kitą jos veidu nuslinkdavo pagyvenusio žmogaus šešėlis. Kartais atrodydavo, kad žiūri susižavėjusiomis, kone ašarų ir meilės sklidinomis akimis, paskui staiga toks abejingas žvilgsnis, kad Adolfą net nukrėsdavo drebulys.

Jis įėjo pro duris – niekad to nedarydavo, – bet dabar kluptelėjo priešais centrinį altorių. Aš pradėsiu garbinti Mirusiųjų Valdovą, o gal net įstosiu į kokią nors sektą ar bent jau į vienuolyną, pamišėlis ir religija – sklandus derinys. Iš centrinės navos pasuko į dešinę, kiek paėjęs, užlindo už riebios kolonos, įslinko tarp suolų, atsisėdo taip, kad matytųsi ant ilgo plieninio lyno kybantis laivas. Kristaus laivas. Laivas, skleidžiantis vilties šviesą, laivas, į kurį jis neturi vilties patekti. O gal užteks paskutinės akimirkos – tereiks pasakyti „tikiu“, ir jis atsidurs po Išganytojo burėmis? Ką reiškia istorija apie pasiklydusią avį – viena paklydėlė brangesnė nei devyniasdešimt devynios ištikimos. Paklydėlė kaip tik yra ta, kuri gali apsispręsti paskutinę akimirką.

Aš, Lietuvos Didysis etmonas Pacas, nevedęs, puiku, iš tikrųjų gerai, visos sąlygos beprotybei, neturiu vaikų, neturiu artimųjų, kuriems mano beprotybė sukeltų tiktai rūpesčių ir kančių. Niekam nereikia rūpintis mano tikėjimo reikalais, tiksliau, niekam nebūsiu instrumentas pademonstruoti savo tikėjimą. Ligonius ir numirėlius artimieji naudoja savo skausmo, ištikimybės ir kito šlamšto demonstravimui. Savo! Kam mirštančiajam bažnyčia – ji nepadeda išsaugoti orumo, ji tik dar labiau jį pažemina, atimdama teisę mirti vienatvėje.

Sudundėjo bažnyčios durys – turbūt Pacas apsivertė kape po slenksčiu.

Bo vėlavo pusvalandį. Atsisėdo šalia, nusišypsojo. Kaip laikaisi, paklausė lyg niekur nieko. Taip jie anksčiau susitikdavo. Kaip laikaisi, kaip sekasi? Pakeliui į viešbutį persimesdavo vienu kitu žodžiu apie kainas, Lotynų Amerikos vynus, šunis. Ji būdavo

nuolat apkibusi smulkučiais plaukeliais – jos auksinis retriveris šėrėsi kaip senas persų kilimas.

– Vyrams vedybos susijusios su daugybe baimės formų, bet pagrindinė – ragai, –pasakė Adolfas.

– Prastai atrodai, – pasakė ji susirūpinusiu balsu.

– Mes abu šios butaforijos fone atrodom nekaip.

Ji pritariamai šyptelėjo.

– Iš tiesų. Tik vėliau supratau, kaip kvailai atrodys tokia simbolika.

– Nieko, simboliai yra gerai. Laivas, bažnyčia, gyvenimas, – Adolfas mostelėjo ranka į laivą-šviestuvą.

– Čia gana vėsu.

– Tiesą sakant, galėjai tai pasakyti ir telefonu.

– Norėjau pasimatyt. Bet tu teisus, gal ir nereikėjo.

– Baimė tapti raguotam. Vyrai nenori susisaistyti vedybiniais saitais tik dėl baimės tapti raguotais.

Bo nieko neatsakė. Adolfas nežiūrėjo jai į veidą – jo akys buvo nukreiptos į šalį ir aukštyn. Pažvelgusi ta pačia kryptimi, ji turėjo pamatyti paveikslą, kabantį virš šoninio altoriaus: Mozė, ką tik nusileidęs nuo Sinajaus kalno, po pasimatymo su Viešpačiu. Jo rankose švyti lentelės su įstatymais, o ant kaktos stūkso grėsmingi ragai.

– Vertimo klaida, – pasakė jis tebežiūrėdamas į paveikslą.

– Klaida?

– Mozės ragai – vertimo klaida, – pasakė jis kiek per garsiai, net priekyje klūpojusi moteriškė atsisuko į juos, priekaištingai nužvelgė ir vėl pasinėrė į meditaciją. – Nors aš įsitikinęs, kad tai puikybė. Vyro ragai yra vyro puikybė, virtusi įtūžiu ir besilaužianti lauk iš kaukolės kevalo.

– Aš nemanau.

– Kiekvienas turi teisę turėti nuomonę, – linktelėjo Adolfas.

– Nemanau, kad tai, kas buvo tarp mūsų, – klaida.

Adolfas pažvelgė į Bo, mėgindamas jos veide įžiūrėti kokią nors emociją, kuri atitiktų arba disonuotų su sakomais žodžiais. Gal ji išgąsdinta kaip ir jis? Gal tai Mizandro darbas? Veidas kaip veidas, Adolfas nieko negalėjo jame įžiūrėti.

Jis labai trumpai nupasakojo, kas jam atsitiko ar bent jau tai, ką jis mano jam nutikus.

– Vargšas, – tepasakė Bo. Balsas skambėjo labai įtikinamai. Vargšas? Ar štai šitaip skiriasi meilužiai? Adolfas pasijuto šiek tiek per mažai atlygintas.

– Tu niekad man apie jį taip ir nepapasakojai, – palietė jos ranką, padėtą ant suolo, paglostė plaštakos viršų, švelnų, mergaitišką, apaugusį gelsvais juokingais plaukeliais.

– Aš ir dabar neturiu ką pasakot.

– Jis galingas? – Adolfui prieš akis iškilo neperregimas stiklas, už kurio stovėjo jis, Kažkas.

– Galingi būna mechanizmai.

– O žmonės?

– O žmonės keičiasi, – ji žiūrėjo į jį, ir Adolfui nepatiko toks žvilgsnis. Taip žmonės žiūri į nuotrauką, kurią rado tvarkydami stalčių ir negali prisiminti, kas tai per velnias.

– Galingi mechanizmai... Tu niekad nenorėjai pasimylėti su traukiniu, ne?

Bo nieko neatsakė.

Jis atitraukė ranką nuo jos plaštakos. Anksčiau jam labai patiko Bo atsainumas. Dabar tai jį erzino. Visas pasaulis stovi už tamsaus stiklo ir stebi jį, ant įkaitintos keptuvės besiraitantį įkaitą.

– Kažką sakei? – ji vėl pasisuko į Adolfą.

– Ne, nieko.

– Viskas gerai, Adolfai, viskas gerai. Štai toks tu man labiausiai patinki.

– Koks?

– Antiisteriškas.

– Skamba kaip Antikristas.

– Nereikia kankintis ir neieškok atsakymų. Prisimeni, sakydavai man – ištrauk strėlę, – ji nusišypsojo, suėmė delnais Adolfo veidą, pabučiavo jį. – Ištrauk strėlę.

– Judo bučinys.

Jis niekad nuo pat jų pažinties pradžios neklausė Bo, kas jos vyras, kas ji, kur gyvena, ką veikia, tiesą sakant, tai buvo labai patogu ir tai labai jaudino. Laikyti glėbyje moterį, apie kurią nieko nežinai – nuostabus jausmas. Žinojimas mus ir pražudo. Kai viską sužinai apie žmogų, su kuriuo rengiesi eiti į lovą, jokios prasmės tai daryti nebelieka.

– Vadinasi, jis galingas, bet geras. Kaip Dievas, – Adolfas mostelėjo rankomis, tarsi norėdamas parodyti Dievą, kurio namuose abu sėdi, ir moteriškė, klūpojusi bažnyčios priekyje, vėl atsisuko į juos. – Sumautas teroristas, – pašnabždom ėmė berti jis, palinkęs Bo prie ausies. – Juk ir gerasis Dievas yra teroristas: visa žmonija, šeši su puse milijardo gyvybių yra jo įkaitai; jo reikalavimai neaiškūs, nuolat kintantys, priklauso nuo kalbos, regiono, tradicijų, bet idėja visur panaši – jis reikalauja tikėjimo, aklo, besąlygiško tikėjimo, kad yra visagalis, kad gali padaryti viską, netgi suteikti pomirtinį gyvenimą. Stebi mus pro tamsų dangaus stiklą ir mėgaujasi mūsų baimėmis, minta mūsų skausmu, kursto aistras, žaidžia likimais. Tiems, kurie netiki juo, jis grasina kančiomis ir susidorojimu. Tiems, kurie tiki, jis tiktai miglotai žada, daugiau nieko. Reikalauja kiekvieną jo įsakymą, kiekvieną jo siųstą siaubą, nelaimę, nusikaltimą suvokti ir priimti kaip išbandymą, už kurį bus atlyginta. Dar blogiau, jis visada veikia per nepatikimus tarpininkus, niekad į derybas neateina pats. Kaip aš galiu pasitikėti juodaskverniais, kurie tokie pat nususėliai dvasiniai onanistai kaip ir dauguma vienišų vadinamųjų globalizacijos aukų, šiuolaikinių piliečių.

Kas bus, jeigu po savo mirties, tai yra pagaliau teroristo paleisti į laisvę, rasime tik savo lavonus? Siurprizas?!

Bo žiūrėjo į jį atidžiai, tarsi pirmą kartą matydama.

– Čia šalta, – pasakė ji po pauzės. – Aš jau eisiu.

– Žinai, tu tik nepamanyk, kad aš tikrai išsikrausčiau iš proto, bet kartais man atrodo, kad girdžiu sieną.

– Sieną?

– Taip, ir ne bet kokią, o Murmančią sieną.

Ji rūpestingai suėmė abiem delnais jo kairiąją plaštaką ir ją krestelėdama kone išskiemenavo:

– Kad ir kas būtų, pažadėk gerti vaistus. Pažadi?

Adolfas linktelėjo galva. Gerti vaistus. Romantiška scena. Ofelija nuodais ištepa Hamleto kelnaites. Jis tuoj pradės verkti. Didvyriški gestai ir šekspyriški žodžiai filmuose, o jo galvoje vien sentimentali košė, kuri spaudžia gerklę kaip paauglystėj.

Bo atsistojo. Ištiesė ranką, perbraukė per nuskustą Adolfo skruostą vos vos virpančiais pirštais.

– Palauk, aš dar norėjau paklausti.

Bo atsisuko, pakreipė į šalį galvą, bažnyčios prieblandoj jos veidas priminė bizantiškas madonas: ovalus, šiek tiek putlus veidas, didelės rudos akys, siaura, bet ryški lūpų linija. Prieblandoje ji visai kitokia. Ko gero, tai prieblanda kitokia. Viena yra matyti moterį viešbučio lovoje, ir visai kas kita – bažnyčioje.

– Tau tiktų skarelė, – pasakė Adolfas. – Raudona, – paskui, lyg prisiminęs, – ta siena nepaprasta. Ji susijusi su mano giminės istorija. Gali būti, kad aš ir siena – tas pats. Ji susijusi... Tai...

Ir staiga jį apleido jėgos. Jis norėjo paklausti, bet nebuvo tikras. Ne dėl to, kad bijotų sulaukti neigiamo atsakymo. Norėjo kažką pasakyti, bet nežinojo, ką. Koks tai turėtų būti klausimas? Galva buvo tuščia kaip numirėlio sapnas.

– *Ite*, – pasakė žiūrėdamas į savo rankas.

Ji išėjo. Adolfas liko sėdėti klauptuose, visiškai vienas po miniatiūriniu Kristaus laivu, kuriuo Jis plaukia per pasaulį gaudydamas pasiklydusias, tikėjimą ir viltį praradusias sielas. Net gailestingiausias žvejys palieka išmestas ant kranto apgedusias, pašvinkusias žuvis. Maita maitinasi maitėdos. Kristus – didysis apipuvusios vilties maitėda. Adolfas stojo greta niūraus vairininko ir dabar jau plauks iki pabaigos. Ilgai atidžiai žiūrėjo į laivelio dugną, lyg ieškodamas išganingos skylės.

Moteris juodais drabužiais tolumoj klūpojo kaip iškalta iš tamsaus akmens – tolima Komandoro šmėklos giminaitė.

Kažkur viršuje suskambo varpas – dūžiai kalė Adolfui per smegenis, jose, kaip didžiuliame dubenyje su omleto tyre, kažkodėl plakėsi vienintelės frazės šerdis – ir laivas plaukia, ir laivas plaukia, ir laivas plaukia.

24.

Prieš keletą dienų jis sėdėjo patogiame fotelyje ir nuobodžiaudamas skaitinėjo laikraštį. Dabar priešais jį buvo metalinės durys su akute, šalia – bjaurios rudos spalvos spintelė ir akmeninis gultas, ant kurio gulėjo numestas šimtą metų neskalbtas skuduras, turintis atstoti patalynę. Laikinojo sulaikymo kamera. Laikraštis. Dėl laikraščio jis atsidūrė čia. Pirmame *Tiesos* puslapyje buvo išspausdintas visų socialistinių respublikų su TSRS priešakyje kreipimasis į Čekoslovakijos piliečius: „mes davėme savo nurodymą ginkluotosioms pajėgoms suteikti darbininkų klasei, visai Čekoslovakijos liaudžiai reikiamą paramą..." Paskambino pažįstamas gydytojas, kalbėjosi apie nereikšmingus niekniekius, paskui apie prostatą, keletas obscenінių pokštų, – gydytojai nuolatos turi parengę ką nors nešvankaus, – ir staiga

jis paklausė: ką manai apie Prahos įvykius? Atsakė glaustai, nepagalvojęs: labai panašu į keturiasdešimtuosius Lietuvoj. Dar nespėjęs padėti telefono ragelio, suprato, kad padarė didžiausią nesąmonę gyvenime.

Tą pačią naktį į duris kažkas stipriai pabeldė. Priėjęs prie durų, jis paklausė, kas ten, nors net ir nesulaukęs atsakymo žinojo. Šio beldimo jis laukė jau dvidešimt metų.

– Atidarykit, jums skubi telegrama! – pasigirdo kitapus durų. Jis priglaudė kaktą prie šaltų durų ir užsimerkė, tarsi norėdamas vėl nugrimzti į miegą, paversti realybę sapnu.

Tarpduryje stovėjo du kostiumuoti vyrai su skrybėlėmis.

Tardytojas sėdėjo prie seno, bjaurios tamsiai rudos spalvos stalo, rūkė pigias cigaretes „Prima“, pūtė dūmus į lubas, neskubėdamas sklaidė laikraščius. Per savaitę susikaupė nemažai medžiagos.

Apginti socializmo iškovojimus – bendras reikalas, – sako Tarybų Lietuvos žmonės... ginti socializmą – internacionalinė visų darbo žmonių pareiga, – pasakė vienoje seniausių miesto įmonių – J. Greifenbergerio gamykloje įvykusiame mitinge šaltkalvis E. Piskunovas... Gausūs darbo žmonių mitingai taip pat vyko „Spalio“ ir „Audimo“ fabrikuose.... Į Čekoslovakiją ištiesė savo grobuoniškus pirštus imperializmas....

Tardytojas pakėlė akis nuo laikraščio į priešais sėdintį žmogų: maždaug šešiasdešimties metų, plaukai pilkšvi, pelenų spalvos, viršugalvyje ir kaktos srityje akivaizdūs plikimo požymiai, veidas sukritęs, paakiai patamsėję, smakras apžėlęs dviejų trijų dienų šeriais, žvilgsnis niūrus, įsmeigtas į grindis. Ką gi, tegul dar pamąsto, pagalvojo tardytojas, kuo didesnis artistas, tuo ilgesnė pauzė, Stanislavskis būtų buvęs geras tardytojas, ko gi tie prakeikti puslapiai taip čeža, o gal čeža ne puslapiai,

gal tas čežėjimas jo galvoje? Visko gali būti. Vakar buvo visai neblogai. Vakar. Sunkiai atsiduso ir vėl ėmė sklaidyti spaudos puslapius:

Kontrrevoliucinių jėgų Čekoslovakijoje atakos visiškai atitinka imperialistinių NATO šalių tikslus ir planus. ČSR turi tiesioginę sieną su VFR. Į šią sieną imperialistinės valstybės žiūri kaip į vartus, kurie galbūt kada nors atsivers į Rytų Europą...

1938 metais buvo leista aneksuoti Austriją, o po to Čekoslovakiją. Negalima leisti, kad pasikartotų Miuncheno variantas...

Tarybiniai kariai kartu su broliškų socialistinių šalių ginkluotosiomis pajėgomis šią sunkią Čekoslovakijos socialistinei respublikai valandą garbingai ir tvirtai saugo jos 20 metų pasiekimus...

Tardytojas atidžiai įsižiūrėjo į nuotrauką prie straipsnio: du tankistai sėdi ant tanko šarvų, vienas kalbasi su dviem civiliais gyventojais. Tokia nuotrauka gali būti padaryta bet kur. Per mažai informacijos.

Tardytojo akys slystelėjo į puslapio apačią – *Kinas, Lietuva, Čingačgukas – Didžioji gyvatė, Vilnius – Didelis baltas bokštas, Pergalė – Dar kartą apie meilę. Vietnamo karas. Hanojus. Pietų Vietnamo Liaudies išsivadavimo ginkluotosios pajėgos Taiminio provincijoje rugpjūčio 23 d. ir 24 d. mūšiuose smogė naujų smūgių priešui. Patriotai išvedė iš rikiuotės daugiau kaip 450 Amerikos kareivių, sunaikino ir apgadino 96 tankus ir šarvuotus transporterius, numušė 4 malūnsparnius...* Ar galėtų kilti kas nors panašaus Čekoslovakijoje? Karas su kontromis. Ne, tai visai kas kita.

Čekoslovakijoje tokie dalykai neįmanomi, Vakarai niekad neišdrįs vidury Europos elgtis taip, kaip amerikiečiai džiunglėse. Džiunglėse džiunglių įstatymai, sako majoras Tiapkinas, Europoj mes jiems neleisim! Sušikti liberalai. Inteligentai.

Dvasinį smurtą prieš Čekoslovakijos pažangaus meno vystymosi procesą ryškiai gali pavaizduoti laikraštyje „Literarni listi“

išspausdintas Milano Kunderos straipsnis, kurio pats pavadinimas „Nebūtinai liaudis“ pakankamai akivaizdžiai nusako siekusių padaryti karjerą kultūrtregerių tikslus. „Čekų literatūros specifika yra tai, – rašė šis pernelyg uoliai siekiantis likviduoti dvasinį savo liaudies palikimą ponas, – kad ji per mažai aristokratiška. Tai iš esmės plebėjiška literatūra... Graikų ir romėnų antika ir krikščionybė, šie du Europos dvasios šaltiniai, skatiną ją intensyviai vystytis, beveik visiškai iškrito iš jauno išsilavinusio čeko sąmonės, o tai yra niekuo neatlyginamas nuostolis...“

Tardytojas atsilošė kėdėje, iškėlė rankas, sunėrė pirštus ant pakaušio, užsimerkė: prieš akis šmėstelėjo moteris baltais drabužiais su plačiakrašte skrybėlaite, nėriniuotomis pirštinaitėmis, laikanti lengvą skėtį nuo saulės, žvelgianti į jį, besišypsanti ryškiomis plonomis lūpomis... Per mažai aristokratiška, sumurmėjo tardytojas sau panosėje, visa tai per mažai aristokratiška. Priešais sėdintis vyras kilstelėjo galvą, įdėmiai pažvelgė į tardytoją. Tardytojas nieko nepasakė vyrui, vėl pakėlė laikraštį nuo stalo.

Vien tiktai per dvi rugpjūčio savaites negrų krauju buvo aplaistytos Majamio, Detroito, Inksterio, Jorko ir kitų miestų gatvės. Dabar vykstančios riaušės – stambiausios po balandžio įvykių, kai buvo nužudytas Martinas Liuteris Kingas. Viso to priežastis – socialinė sistema, kur viskas pajungta monopolijų interesams...

Tardytojas nuleido laikraštį, atidžiai pažvelgė į priešais sėdintį vyriškį:

– Ar esate matęs gyvą negrą?

– Negrą?

– Taip, negrą. Juodaodį.

– Esu.

– Buvote užsienyje?

– Ne, Olandijoje gyveno negras, Maiklas.

– Olandijoje?

– Dvaras, kuriame...

– Keistas pavadinimas.... Ar žinote, kad Amerikoje yra Odesa?

– Ne.

– Ne... Apie ką mes?

– Negras Maiklas.

– Taip, negras. Sako, jų pimpalai balti.

– Balti?

– Negras juodas?

– Juodas.

– O jo pimpalas – baltas.

– Nežinau, neteko matyt.

– Taigi, o sakot – matėt.

Tardytojas patenkintas linktelėjo galva, paskui sulankstė laikraštį, padėjo ant šalia gulinčios krūvelės, nuo kito stalo pakraščio prisitraukė storą bylos aplanką, atsivertė ir iš karto ėmė skaityti apklausos protokolus – jie buvo susegti iš eilės, pagal apklausų seką ir laiką.

– Pavardė?

– Adomaitis.

– Vardas?

– Paulius.

– Gimimo metai?

– 1908.

– Pareigos.

– „Zagatskoto“ direktoriaus Gorės pavaduotojas.

– Jūs seniai pažįstami su direktoriumi Gore?

– Apie penkiolika metų.

– Vadinasi, pradėjote dirbti galvijų paruošų kontoroje po karo?

– 1949 metais, kovo mėnesį.

– Balandžio devintą.
– Taip, ko gero.
– Kokios buvo jūsų pareigos?
– Skerdikas.
– Jums patiko jūsų darbas?
– Kodėl jūs klausiate?
– Jūs atsakykite – taip ar ne.
– Darbas kaip darbas, aš nenoriu pasakyti, kad dirbti man nepatinka.
– Taip ar ne?
– Kas dieną kraujas, mėšlas... Pavargsti.
– Taip ar ne?
– Taip. Ne.
– Kada jūs tapote Gorės Michailo Josifovičiaus pavaduotoju?
– Po Sta..., penkiasdešimt trečiaisiais.
– Vadinasi, po asmens kulto demaskavimo.
– Demaskavimas įvyko 1956-aisiais.
– Aš pats žinau, kas kada įvyko, pilieti Adomaiti.
– Taip.
– Kodėl Gorė jus paskyrė savo pavaduotoju?
– Nežinau.
– Kas jus sieja su Michailu Josifovičiumi Gore?
– Niekas.
– Jūs draugai?
– Taip. Tai yra galbūt tiek, kiek reikalauja pareigos.
– O jūsų žmona?
– Žmona?
– Ji artimai pažįstama su Gore?
– Nesupratau klausimo.
– Jums nereikia nieko suprasti, jūs tik atsakykite.
– Nežinau.
– Ji lankosi jo namuose?

– Kodėl jūs klausiate tokių dalykų?
– Atsakykite.
– Taip, mes kartu esam buvę.
– Aš klausiau ne apie kartu, klausiau – ar jūs žinote, kad ji lankosi jo namuose viena, be jūsų?
– Ne, šito aš negaliu pasakyti.
– Negalite ar nežinote?
– Nesuprantu, kuo čia dėta mano žmona.
– Gerai, šiandien užteks.
– Draugas tardytojau, kuo aš kaltinamas?
– Išveskite!

Tardytojas nusišnypštė į didelę languotą nosinę, rūpestingai sulankstė ją ir įsikišo į pilko švarko kišenę. Priešais jį sėdintis vyras šią sceną stebėjo su neslepiama pasibjaurėjimo išraiška veide, tačiau neištarė nė žodžio. Tardytojas tylėdamas paėmė kitą apklausos protokolą.

– Zėja Kovalčik. Kokia jūsų mergautinė pavardė?
– Belozar.
– Gimimo metai?
– Nepadorus klausimas.
– Gimimo metai?
– Tik visiški chamai klausinėja moterų tokių dalykų.
– Taigi?
– 1929.
– Čia parašyta – 1923 metai.
– Kontora.
– Specialybė?
– Argi ten neparašyta?
– Aš žinau, kas čia parašyta.
– Vertėja. Iš lietuvių į rusų.

– Anksčiau dirbote kokį nors darbą?

– Ne.

– Kokias kalbas, išskyrus rusų, dar mokate?

– Prancūzų ir vokiečių.

– Studijavote Maskvoje?

– Taip. Literatūrą.

– Jūsų vyras emigravo į Izraelį?

– Vadinasi, visas šis maskaradas – dėl to? Kad mano vyras išvyko gyventi į Izraelį? Po velnių, juk dabar visi žydai tenai važiuoja!

– Atsakykite į klausimą.

– Kokį klausimą?

– Kodėl jūs nevykote kartu?

– Ar jums neaišku?

– Atsakykit į klausimą.

– Jis – buvęs mano vyras.

– Ar jūs palaikote su juo santykius?

– Gavau atviruką. Su palmėmis.

– Susirašinėjate?

– Galima pamanyti, kad jūs neperskaitote laiškų iš ten. Ir iš čia į ten.

– Jūs neatsakėte į klausimą, piliete Zėja Kovalčik.

– Klausimus žmonės užduoda norėdami ką nors sužinoti, aš tai labai gerai žinau. Jūs klausinėjate dalykų, kuriuos pats žinote.

– Kur jūsų tėvai, jie gyvi?

(Moteris išsitraukė cigaretes ir užsirūkė.)

– Kaip jūs žinote, mano tėvai žuvo fašistinės okupacijos metais.

– Ar jūs pažįstate pilietį Paulių Adomaitį?

– Ne.

– O kodėl nusprendėte liudyti jo byloje?

– Nieko aš nenusprendžiau.

– Tai kodėl jūs čia?

– Gavau šaukimą. Ar tai koks nors pokštas?

– Nurimkite, drauge Zėja Kovalčik. Sakykite, drauge Zėja, jūs Gorę pažįstate?

– Gorę? Ak, štai kas. Juk tai jis, tai dėl jo aš čia, tiesa?

– Dėl ko jūs išsiskyrėte su vyru?

– Atleiskite, drauge tardytojau, jūs labai nenuoseklus. Gorė manęs paprašė. Jis pažinojo mano tėvą. O gal motiną, neprisimenu. Aš sutikau. Viskas.

– Juk jūs, drauge Zėja, girta, tiesa? Ir vyras padavė skyrybų dėl to, kad jūs...

– Klausykit, nors jūs ir tarybinis pareigūnas, bet aš neleisiu, kad jūs!

(Moteris užgesino nuorūką.)

– O gal skyrybų priežastis buvo nesantuokinis sūnus?

– Ne jūsų reikalas.

– Piliete Kovalčik!

– Taip, aš labai patenkinta, tarybinė liaudis labai rūpinasi vienišomis motinomis – jūs tai norite išgirsti?

– Kas jūsų sūnaus Konstantino tėvas?

– Na, tikrai ne šventoji dvasia.

– Atsakykite.

– Rašytojas. Nelabai žinomas. O gal aktorius. Aš buvau išgėrusi.

– Mes jus dar iškviesime.

– Aš nežinau, po velnių, kas to benkarto tėvas!

Vyras, sėdintis priešais, sujudėjo – visa povyza rodė, kad jau pavargo sėdėti. Nežinia ir nerimas – geriausi tardymo įrankiai. Nežinios baimė. Tai svarbiausia. Kuo ilgesnė pauzė, tuo geresni parodymai. Tardytojas vėl įniko skaityti.

– Pavardė?

– Zagorskis.

– Vardas.

– Augustinas.

– Gimimo metai?

– 1933.

– Vadinasi, jūs tvirtinate, kad jūsų tėvas, Zagorskis Augustinas Augustinovičius, gimęs tūkstantis devyni šimtai aštuntaisiais metais, žuvo keturiasdešimt ketvirtųjų rugpjūtį.

– Taip, maždaug, gal buvo liepos pabaiga, o gal rugpjūčio pradžia.

– O gal rugsėjis?

– Galbūt, neprisimenu.

– Papasakokite jo žūties aplinkybes.

– Mudu su tėvu sėdėjome traukinio vagone, aš prie lango, jis šalia. Paskui kažkodėl jis stvėrė mane už rankos ir mes išbėgome į vagono aikštelę. Traukinys važiavo nelabai greitai, tėvas metė lauk vieną lagaminą, kitą, o paskui riktelėjo man į ausį „Šok!“ ir stumtelėjo į nugarą.

– O kam lagaminai? Jūs bėgot į Vakarus?

– Ne. Mes nebėgom, mes važiavom pas dėdę.

– Gerai. Kas atsitiko, kai jūs šokot iš traukinio?

– Labai stipriai pasitempiau koją. Paskui sprogo bomba.

– Kokia bomba?

– Lėktuvo.

– Iš kur lėktuvas?

– Atskrido, nežinau iš kur.

– Kas toliau?

– Kai atsipeikėjau, buvo daug žuvusių. Beveik negalėjau paeiti.

– Ir tėvas žuvęs?

– Ne, neradau jo.

– Vadinasi, jis pabėgo?

– Ne, mes važiavom aplankyti dėdės Viktoro, tėvo brolio.

– Viktoro Zagorskio?

– Taip.

– Jį sušaudė buržuaziniai nacionalistai, vadinę save partizanais?

– Taip. Jį ir jo žmoną.

– Bet juk jie gyveno visai greta Olandijos.

– Taip, greta.

– Kodėl važiavot traukiniu? Ir dar su lagaminais. Juk ten net geležinkelio nėra.

– Nežinau. Aš buvau mažas.

– Vadinasi, jūsų tėvas Zagorskis Augustinas Augustinovičius žuvo šokdamas iš traukinio?

– Ne, nežinau. Galbūt jį sudraskė bomba. Ten buvo daug žuvusių. Man kareiviai neleido ilgiau pasilikti.

– Ir ką gi jūs?

– Ėjau keliu su žmonėmis.

– Kokiais?

– Jie visi nešėsi lagaminus ir ryšulius su daiktais.

– Jie bėgo nuo Raudonosios armijos?

– Jie bėgo nuo karo.

– Tėvo daugiau nematėt?

– Ne.

– Gal gavot laiškų?

– Ne.

(Prierašas: Kadangi apklausiamasis stipriai mikčioja, apklausa užsitęsė ilgiau nei įprastai.)

Reikia keisti tarnybą. Parašyt pareiškimą, kad pervestų į archyvą. Arba atsistatydint, gautų darbo kokioje nors šiltoje vietoje,

mėsos kombinate arba pramoninių prekių bazėje, vestų Tamarą, susilauktų trejeto baltaplaukių vaikų. Tardytojas nesąmoningai kilstelėjo delną ir sprigtelėjo nuo stalo paviršiaus tamsų plauką. Tamara blondinė, bet netikra. Kai ima ją iš nugaros, užverčia plaukus į priekį – matyti juodos šaknys. Užverčia ir stipriai trūkteli – jai tai patinka. Kaip būtų gerai dabar parsiversti ją. Šimtą penkiasdešimt ir... Reikia keisti darbą.

– Vardas?
– Paulius.
– Pavardė?
– Juk jūs jau žinot, jau klausėt.
– Pavardė?
– Adomaitis.
– Jūs įsitikinęs?

Taip aš įsitikinęs dvidešimt ketverius metus įtikinėju save kiekvieną dieną kad esu adomaitis nuo pat tos akimirkos kai iššokau iš traukinio ir pamačiau kad tie du skrybėlėti vyrai traukia ginklus ir žiūri į mane o ne į sužeistuosius ir užmuštuosius po bombos sprogimo dvidešimt ketverius metus kartojau vardą žmogaus kurio nepažinojau ir kurį apvogiau jau mirusį ir gyvenau jo vardu šiame pasaulyje o jis galbūt gyveno mano vardu mirusiųjų karalystėje keikiau save visus tuos metus kad palikau vaiką maniau kad jis negyvas mačiau jį gulėjo nejudėdamas maniau kad žuvo nors žinojau kad tai atsikalbinėjimas kad man svarbiausia buvo išnešti sveiką savo kailį nes nenorėjau supūti sibire nenorėjau supūti sovietų kalėjime gyvuliškai norėjau gyventi bėgau visą dieną ir visą naktį kol atgavau amą ir galėjau normaliai mąstyti nieko kito man neliko tiktai gyventi prisidengus svetima pavarde toli nuo namų kitoje respublikos pusėje pamažu reikalai susiklostė palankiai sužinojau kad sūnus liko

gyvas žmona su dar dviem sūnumis taip pat atvyko pas mane ir tapo adomaitiene vedžiau savo paties našlę ji keletą metų gedėjo manęs mirusio o paskui ją vedžiau taigi esu įsitikinęs kad esu adomaitis ir net jeigu dabar tektų vėl nešioti zagorskio pavardę niekad nebebūsiu jis nes jis miręs o jo našlė ištekėjusi todėl aš gerai žinau kas aš esu ir kas niekad nebebūsiu

– Kas jums, po velnių, atsitiko, užmigot ar ką?

– Taip, aš įsitikinęs.

– Ar žinote, kad nuoširdus, savanoriškas prisipažinimas visada būna naudingas tam, kuris prisipažįsta?

– Žinau.

– Tai ko delsiate?

– Nežinau, ką turėčiau prisipažinti.

– Draugas Adomaiti...

– Gerai, ką jūs konkrečiai norėtumėte sužinoti?

– Viską.

– Yra keletas kolūkių ir tarybinių ūkių, mes su jais sudarėme sutartį, neoficialiai, žinot, pažintys, asmeniniai ryšiai...

– Kokie ūkiai?

– „Lenino keliu“, „Šviesa“, „Spalio vėliava“, „Ždanovo“, „Į ateitį“...

– Tęskite.

– Kai jie turi prekę, kai krenta galvijai, pavyzdžiui, veršeliai, mes superkame juos kaip gyvus, na, suprantate, dėl abipusės naudos.

– Kodėl pasakojate man apie kažkokius veršelius?

– Taip, žinoma. Daugelis minėtų ūkių viršininkų fermose turi galvijų, kurie nėra įtraukti į registrą, bet auginami kolūkio sąskaita. Juos nupeni ūkio darbuotojai, o paskui mes juos nuperkame kaip privačiame sektoriuje užaugintą galviją.

– Vadinasi, jūsų nedomina savanoriškas ir nuoširdus prisipažinimas.

– Aš viską papasakojau.

– Manęs nedomina jūsų galvijai.

– O kas jus domina?

– Jūsų praeitis, Pauliau Adomaiti, Augustai Zagorski, ar kaip ten dar jus.

Ilga pauzė.

– Ką jūs norite žinoti?

– Yra liudytojų, kad jūs dalyvavote tarybinių piliečių egzekucijoje, fašistinių okupantų surengtoje 1941 metų liepos mėnesį.

– Aš nedalyvavau.

– Yra faktų, pilieti Zagorski.

– Vienintelį sykį dalyvavau kaip pagalbininkas.

– Vadinasi, jūsų rankos suteptos tarybinių piliečių krauju.

– Mane, kaip ir kitus Olandijos dvaro ūkininkus, privertė atvykti su vežimais. Taip, aš vežiau juos, bet nešaudžiau.

– Yra liudytoja, kuri tvirtina tą dieną mačiusi jus su ginklu rankoje.

– Tai ne ginklas, tai revolveris.

– Vadinasi, fašistai davė jums ginklą, kuriuo žudėte tarybinius piliečius.

– Nieko jie man nedavė. Aš tik stovėjau prie namo ir laukiau, kol vokiečiai išvarys Belozaro šeimą.

– O iš kur revolveris?

– Lenkiškas, iš trisdešimt devintųjų metų. Radau pakeliui iš Vilniaus.

– Vadinasi, jūs pripažįstate, jog bendradarbiavote su fašistiniais okupantais naikinant tarybinius piliečius?

– Ne.

– Pasirašykite.

Tardytojas nustūmė bylos aplanką į šalį, priešais pasiliko tik tuščią popieriaus lapuką. Šiek tiek virpančia ranka užrašė:

Išvados.

1. Pil. Adomaitis Paulius Jonovičius, g. 1908, iš tikrųjų yra pil. Zagorskis Augustinas Augustinovičius, g. 1908 m. Pagal apklausos protokolus, pavardę pil. Zagorskis A. A. pasikeitė bijodamas būti įtartas dėl bendradarbiavimo su nacistais fašistinės okupacijos metais 1941–1944.

Tardytojas atgalia ranka nubraukė nuo kaktos prakaitą, piktai žvilgtelėjo į priešais sėdintį vyriškį, tarsi jis būtų didžiausias jo kančių kaltininkas, ir vėl įniko rašyti.

2. Pagal pil. Zėjos Kovalčik-Belozar parodymus, pil. Zagorskis Augustinas Augustinovičius, talkindamas nacistiniams okupantams tarybinius piliečius gabenant į egzekucijos vietą, išgelbėjo jai gyvybę – kai ji iššoko pro savo namo, kuriame gyveno, langą, sargyboje stovėjęs A. Zagorskis leido jai pasprukti ir netgi pasakė, pas ką ji galėtų pasislėpti. Valstiečių Mykolaičių šeimoje ji sulaukė karo pabaigos ir tarybinės armijos išvaduotojos. Pilietė Zėja Kovalčik-Belozar į apklausas ateidavo išgėrusi, todėl

Tardytojas vėl kilstelėjo ranką prie kaktos, išmuštos smulkučiais prakaito lašeliais. Paskui šiek tiek virpančia ranka užbraukė paskutinį nebaigtą sakinį. Pasižiūrėjo, pakreipęs galvą, į brūkšnį. Brūkštelėjo dar du kartus. Pradėjo varyti netikusią, pagalvojo jis, niekaip negalėdamas prisiminti, kaip baigėsi vakar vakaras. Dulkinosi su mašininke Tamara, ar ne? Ji taip keistai šį rytą žvilgtelėjo į jį, su tokia skausminga šypsena. Gali būti, kad reikėtų atskirti šiuos du reiškinius – skausminga priklauso jam (galvą skauda vis labiau), o šypsena jai. Vadinasi, dulkinosi. Ir kaip visada prašė, kad Tamara apsivilktų balta suknele, užsimautų pirštinaites iki alkūnių ir užsidėtų skrybėlaitę. Per mažai aristokratiška. O gal apsinuodijo kilkės konservais? Kad daugiau kada nors tą šūdą imtų į burną.

3. Neįrodyta, kad pil. Zagorskis A. A. būtų dalyvavęs masiškai naikinant žydų tautybės tarybinius piliečius 1941 m. liepos 14–16 d. Olandijos miestelio žvyrduobėje.

Ne, taip kankinti žmogaus negalima, reikia skubiai išgerti šimtą gramų. Išvadas pabaigs rašyti vėliau, vis tiek viską reiks perrašyt. Tamara ištaisys klaidas. Dar geriau – jis jai padiktuos. Kažin, kaip ten su Tamara – ir klaust nepatogu, ir prisimint negali. Blogą vodką ėmė varyti, šunsnukiai.

Tardytojas padėjo parkerį į šalį, skausmingai susiraukęs žvilgtelėjo į vyriškį priešais.

– Ar žinote, kam turėtumėt dėkoti?

– Už ką?

– Jeigu ne jūsų bičiulis Gorė, kuris surado pilietę Kovalčik... – tardytojas nebaigė sakinio, nes pajuto, kad jeigu tuojau pat neišgers vandens, liežuvis prikeps prie gomurio.

Augustas Zagorskis sunkiai atsiduso. Jis beveik neabejojo, kad likusią gyvenimo atkarpą praleis kalėjime.

– O kaip veršeliai? – nusižeminusiu, kone maldaujančiu balsu paklausė.

– Veršeliai? – apsimetė nustebęs tardytojas. – Kokie veršeliai?

Augustas nieko nebesakė. Iš tiesų, reikia galvoti, kaip atsidėkoti Gorei.

25.

Koka vairavo atsipalaidavęs, švilpavimu pritardamas muzikai, sklindančiai iš automobilio garsiakalbių.

– Viename Elioto eilėraštyje, ne, vieno jo teksto komentare yra istorija apie keliautojų į Antarktiką nuotykius – jie visi buvo išsekę, išbadėję, neišsimiegoję, ir kai kurie iš jų nuolat matydavo

nepažįstamus ekspedicijos narius, naujai atsiradusius žmones, kurie dingdavo, kai jie susiskaičiuodavo. Žmonės – šešėliai.

Koka nieko neatsakė. Vairavo ir švilpavo. Nugrimzdęs į apmąstymus. Į suknistus smulkaus verslininko apmąstymus. Skaičiuoja pinigus. Užsakymus. Svajoja apie superinę jachtą ir Naomi Kempbel.

– Suskaičiuok mane, gal imsiu ir pradingsiu, – Adolfas kumštelėjo Kokai į petį. Paskui nusisuko į langą. – Prisimeni, pasakojau apie moterį... Apie Bo.

– Įdomus vardas.

– Ir jo savininkė.

– Nori apdovanoti ją savo pavarde?

– Jos nebėra.

Ir Adolfas iš karto pajuto aštrų smigtelėjimą į paširdžius. Jam jos trūksta. Jaučiasi lyg praradęs kažką... Jis negali nusiristi ligi tokios vulgarybės kaip žodis „brangaus", bet, velniai rautų, jis iš tiesų prarado kažką, kas buvo svarbu. Ar tapo svarbu tik dabar, kai prarado.

– Tu ją pašalinai? – Koka išraiškingai brūkštelėjo pirštu per kaklą.

– Seksas. Tai tokia efemerija. Viskas atvirkščiai – meilė gali trukti kad ir amžinybę, o geras seksas – mėnesį, du, tris. Geriausiu atveju – pusę metų.

Koka pasimuistė, patogiau įsitaisė vairuotojo krėsle.

– Statistika, žmonės pamažu ima gyventi pagal statistikos duomenis, o ne pagal natūralius poreikius, – tęsė Adolfas. – Jeigu statistikos departamentas ir žurnalistas pranešė, kad privalai per gyvenimą pagaminti dešimt tonų mėšlo – būk geras, pasistenk.

Koka ištarė nieko nereiškiantį „jooo", kuris sutapo su ilgu atodūsiu.

– Paskutinį sykį, kai buvau Frankfurte, nuėjau į viešnamį, – pasakė nepasukdamas galvos.

Koka buvo nedidelės baseinus įrengiančios ir aptarnaujančios firmos bosas, kartais apsilankydavo Vakarų Europoje naujų technologijų parodose ir panašiai. Kai tik pradėjo biznį, jiedu abu važinėjo su graibšteliais po privačias vilas, dabar Koka šlaistėsi tik po užsienį, dabar jis buvo bosas.

– Turėjau laisvo laiko, vaikščiojau be jokio tikslo, norėjau kur nors išgert alaus, bet negalėjau rasti padorios knaipės. Vokietijoj surasti normalią aludę – visos dienos darbas. Visos jų užeigos panašios arba į laidojimo namus, arba į klojimo teatrą – užeini, o ten milžiniškas tvartas su kažkokiais šūdinais paveikslėliais iš valstiečių gyvenimo. Vokiečiai! Beklaidžiodamas atsidūriau prie sienos. Gal net ne sienos, o tvoros. Atsidūriau prie jos staiga, nežinau, kaip prie jos atsiradau, paprasčiausiai ėjau nuošalia gatvele, vienoj pusėj buvo dangoraižiai, paskui kitoj pusėj staiga išniro didžiulis parkas. Pasirodo, ne tik parkas, bet ir kapinės.

– Tau pasisekė, rasti kapines mieste, ir dar parke – unikalus atvejis radinių istorijoje.

– Na, gal ir ne kapinės, aš nesigilinau. Kalbu apie tvorą. Tokios tvoros niekad nebuvau matęs. Iš pradžių net pagalvojau, kad tai zoologijos sodas. Arba koks nors sraigių veislynas. Didžiųjų vynuoginių sraigių. Tvora lipte aplipusi mažomis dėžutėmis, tokiomis pailgomis, stačiakampio formos, ir ant kiekvienos parašyta pavardė ir mirties vieta.

– Karių kapinės?

– Ten buvo surašyti žydai, pavardės tų, kurie šiame mieste gyveno, o paskui žuvo konclageriuose. Radau paminėtą ir Rygą, ir Vilniaus getą. Daugybė dėžučių ant sienos, atrodė, kad per sieną šliaužia tūkstančiai juodų sraigių. Specialios veislės stačiakampės vynuoginės sraigės su ištatuiruotais mirusiųjų vardais ant kuprų. Mažyčiai mirties konteineriai. Stovėjau ilgai nejudėdamas, žiūrėjau į tas sraiges, kol jos ėmė šliaužti į mane,

visos vienu metu, keldamos nejaukų triukšmą ir vėją, – esi kada nors pajutęs sraigių keliamą vėją? Patikėk – darosi šiurpu.

– Tikiuosi, restorane pietums užsisakei sraigių?

Adolfas pabandė įsivaizduoti stačiakampes sraiges, keliančias vėją. Koką sunku suprasti. Jis nuolat juokauja ir kartu kalba rimtai. Amžinas dviveidis. Jo vardas turėtų būti Jonas. Janas. Januarijus. Kadangi save vadindavo pusiau airių, pusiau žydų kilmės vaikinu iš O'Konelio gatvės, ir Koka nemėgo holokausto temos. Galbūt dėl žydės motinos, kurios taip pat nemėgo. Dėl tėvo, kurio niekada neturėjo. Išgėrusi motina kartais sakydavo, kad tėvas buvo garsus aktorius, o kartais – garsus rašytojas. Anksčiau ar vėliau vaikai surengia tėvams emocinį holokaustą, keršydami už tėvų vykdytą vaikystės genocidą.

– Iš karto patraukiau į viešnamį. Kapinės sukelia tokią nostalgiją.

– Nostalgiją? Sraigėms? Ar numirėliams? Tiesą sakant, nedidelis skirtumas.

– Na, ne nostalgiją... Gal ilgesį. Žalią, melsvais pakraštėliais. Tokį šlykštų jausmą ar būseną galima išsklaidyti tik gerai pasipisus, – Koka patylėjo, pliaukštelėjo liežuviu. – Geriausia, kai prezervatyvą moteris pati užmauna. Ir būtinai burna. Rankomis visai ne tas, o štai lūpomis....

Adolfas nieko nesakė. Sėdėjo, rūkė ir žiūrėjo tiesiai priešais save. Kalneliai, miškeliai, agrarinės idilės peizažas, trūksta tik piemenaičių su tautiniais drabužiais ir rūtų vainikėliais. Koka taip azartiškai lenkė priešais pasitaikančias mašinas, lyg tuščias kelias būtų svarbiausias jo gyvenimo tikslas.

– Ir praktinė nauda – tada jos nieko nekalba. Kuo mažiau su moterimis kalbi, tuo mažiau problemų.

Bo atsisveikinimas buvo problema. Nelemtas sutapimas. Labai jau klasikinis sutapimas, kad būtų tikras. Per daug tikras. Ji atsirado jo gyvenime kaip stebuklas, išniro iš putų kaip

mitologinė dievybė, o dabar vėl paniro. Ištirpo už juodo, neperregimo stiklo. Tarsi visa tai būtų surežisuota, sumanyta iš anksto. Adolfas suvokė, kad tai kvailystė, bet jokio atsakymo neturėjo. Padoraus, įtikinamo atsakymo. Bo buvo jo paslaptis, keleto pastarųjų mėnesių atradimas, jo vertės Adolfas nežinojo arba nenorėjo sau pripažinti. Laukė, kuo visa tai baigsis. Baigėsi banaliai. O gal ir tragiškai. Jeigu Bo susijusi su jo vos nesuknežintos smegeninės istorija.

Kartą, prieš porą mėnesių, vaikštinėjo Sereikiškių parke ir viename teniso korte pamatė pažįstamą siluetą. Grakšti pečių linija, kiek per sunki apačia. Tai buvo Bo. Ji jo nematė, ji nežinojo, o jis stebėjo ją, nelabai suprasdamas, kodėl tai daro ir kodėl tai pamažu jam ima teikti malonumą. Jam buvo gera žiūrėti į ją visiškai nepriklausomą, tiksliau, nesusijusią su juo. Kai žmogus būna su kitu žmogumi, jis vaidina tam tikrą vaidmenį. Meilužė – meilužės, motina – motinos ir panašiai. Dabar ji buvo teniso žaidėja, bet žaidė ne jam, o kitiems, tiems, kurie ją matė (apie kuriuos ji žinojo, kad ją mato), savo draugei porininkei, kurią galbūt mato porą sykių per savaitę, praeiviams, kurių ji nepažįsta. Bet ne jam. Vaidino kitiems, o žiūrovas buvo ir jis. Jam ji nebuvo teniso žaidėja ir kartu ji nebuvo ta Bo, ta meilužė, kurią matydavo jiems susitikus. Jis jautėsi esąs vujaristas. Stebėjo pažįstamą asmenį jam nežinant ir jautė pasitenkinimą. Jam buvo malonu ir dėl to, kad jautėsi visiškai svetimas šiai moteriai, ir kartu – toks artimas, retomis artumo akimirkomis tiesiog susiliejęs su ja vienu ritmu, vienu atodūsiu. Tuo pat metu norėjo, kad ji priklausytų jam, ir kad tarp jų išliktų štai toks atstumas – kai jis gali matyti, o ji ne. Arba atvirkščiai – galbūt ir Bo kada nors sekė paskui jį gatve, žiūrėjo, kaip jis perka produktus parduotuvėje. Nieko panašaus jis anksčiau nebuvo patyręs. Galbūt viskas ir turi likti taip, kaip yra.

Kai santykiai, net ir atsitiktiniai, staiga nutrūksta, žmogus jaučiasi įskaudintas. Jeigu tie santykiai tęstųsi ligi logiškos ato-

mazgos – vedybų, jis jaustųsi apgautas. Nėra trečio kelio. Trečioji išeitis – tik tu pats. Tačiau ką gi daryti su šiuo sunkumu, su nelaimingumo, neišsipildymo būsena, kuri apėmusi pastaruoju metu. Jaučiasi, tarsi kažkas jame būtų stipriai pasenę, reikalautų atsinaujinimo, metamorfozės. Man atrodo, aš kažką nužudžiau. Tarsi reikėtų kažką nužudyti, kad gimtų tai, kas nauja. Nužudyt savyje, nesunaikinant savęs. Gali būti, kad tai žmonės ir vadina amžiaus krize. Kažkas jį laiko įkalinęs skafandre, senojo „aš“ apvalkale, o aplinkui seniai jau nebe negyvenamas kosmosas, o deguonies sklidinas oras. Nieko nedaryti ir yra didžiausia egzistencijos prasmė – toks buvo jo šūkis iki šiol. Galbūt ne ligi galo įsisąmoninta, bet stabili programa. Dabar jis panoro vėl susitikti su Bo. Pasiūlytų jai pabėgti su juo. Į pasaulio kraštą. Japoniją, Kiniją, Malaiziją. Į džiungles. Nužudyt jos vyrą ir sprukti, atsiduoti avantiūroms, nuotykiams, likimui. Geriau keliaut per dykumą ir mirt iš troškulio, nei ramiai pūti šioje pelkėje, kuri vadinasi „vidutinis pragyvenimo lygis“. Ir iš karto jį apėmė apmaudas. Lengva gėda dėl tokių minčių. Nužudyt savo senąjį „aš“. Pabėgti. Keliauti. Numirti. Kokia nuobodybė.

– Turbūt geriausios žmonos – stiuardesės. Mataisi kartą per savaitę. Kur nors Londone, Stokholme, Malagoje ar Berlyne.

Adolfas žvilgtelėjo į Koką ir pagalvojo – dabar jis gūžtelės pečiais ir pasakys ką nors ne į temą. Kartais nieko šlykštesnio pasaulyje nėra už žmogaus gūžtelėjimą pečiais.

Koka gūžtelėjo pečiais.

– Kiekvieną kartą, kai nuvažiuoju į Berlyną, mane persekioja komiška nuojauta: man atrodo, kad jie visi su karinėmis uniformomis.

– Ten nuolat vyksta pyderų paradai. Prie falą apžergusios pergalės deivės, – nenoriai palaikė pokalbį Adolfas.

– Žiūriu į vokietį, ir galvoju – jam tiktų SS uniforma. Kepurės snapelis atspindėtų nosies profilį.

Atspindėtų!

– Geriau domėtumeisi moterimis.

– Ir moterims taip pat.

– Ar tai Mozės palikuonis bunda tavyje? Beje, moterys su karinėmis uniformomis – seksualu.

– Apsinuoginusios stiuardesės – taip pat.

Abu nusijuokė.

– Mes vaikystėje žiūrėjom per daug rusiškų filmų apie karą. Tai buvo blogiausia pasaulyje erotika – karo ideologijos erotika. Kiti mūsų amžiaus paaugliai kur nors Europoje smaukydavo žiūrėdami į apnuogintas krūtis, o mes žiūrėjom į vamzdžių falus ir apkasų vaginas.

Koka patylėjo.

– Tu teisus, kokį milijoną filmų apie karą. Rusas ir karas skamba kaip Saimonas ir Garfunkelis.... Rusams karinis mundūras – šventinis drabužis. Ko galima tikėtis iš tautos, kuri garbina karinę uniformą. Tiesą sakant, ją garbino visos didžiosios tautos.

– Jeigu matau rusą, tuojau pat įsivaizduoju, kad po pusvalandžio jis gulės patvoryje, uniforma bus išsipešiojusi, išsitepusi žole, sulaistyta alumi ir kečupu, o kariška kepurė privemta.

Koka nusijuokė. Jiedu ėmė žaisti:

Koka:

– Prancūzai?

Adolfas:

– Prancūzą gali įsivaizduoti tik be kelnių. Viršutinė uniformos dalis gal ir tinka, bet apatinė – būtinai be kelnių.

– Britai?

– Be vienos akies ir su medine koja.

– Lenkai?

– Nuo lūpdažių raudonom šiknom, ant žirgų ir su kardais prieš tankus.

– Lietuviai?

– Persirengę moteriškais drabužiais girdo žirgus Juodojoj jūroj.

– Žydai?

– Prie dujų kameros mėgina parduoti laikrodį sargybiniui.

Koka papurtė galvą.

– Baudos taškas – šneka apie tautas ir uniformas.

– Man žydai labiau patinka ne su ginklais, o su muzikos instrumentais ar kaip rašytojai.

Kurį laiką važiavo tylėdami. Koka pirmas nutraukė tylą:

– Žinai, kai buvau mažas ir nenorėdavau valgyti, motina man pasakodavo istoriją apie žydą, kuris labai daug valgė. Jo paklausė, kodėl jis tiek daug valgąs, netgi šeštadieniais. Ir jis atsakė: valgau dėl savo tėvo. Mano tėvas buvo geras žydas, švelnus ir gležnas, niekas jam nerūpėjo, tik Dievo šlovinimas, tiktai Tora ir padorumas. Vieną dieną jį nustvėrė krikščionys, pririšo prie medžio ir liepė bučiuoti kryžių. Jis, žinoma, atsisakė. Prievartautojai tėvą primušė, tačiau jis vis tiek nesutiko bučiuoti kryžiaus. Tada jie apipylė jį žibalu ir padegė. Kadangi mano tėvas buvo labai lieknas ir geibus, tai degė labai trumpai, tik akimirką: vos padegtas išleido dvasią. O aš visa tai mačiau. Tada prisiekiau, kad jeigu kada nors man taip atsitiktų, nesileisiu taip greitai sudorojamas. Parodysiu, kad žydas neužgęsta kaip trapi žvakelė, jei degsiu, tai degsiu kaip medis, taip ilgai, kad visi prievartautojai sprogs iš pykčio ir pavydo. Štai kodėl tiek daug valgau, – Koka vėl atsiduso tardamas „jooo“. – Ir žinai, kai motina papasakodavo šią istoriją, man atsirasdavo apetitas.

– Kad esant reikalui galėtum ilgiau degti?

– Kad toks šiknius kaip tu sprogtų iš pavydo!

Ir jiedu sutartinai nusijuokė.

– Žydai turi gerą humoro jausmą.

– Išskyrus vieną atvejį, – pritarė Koka. – Toroje yra pasakyta: Klausyk, Izraeli! Viešpats yra mūsų Dievas, vien tik Viešpats. Mylėsi Viešpatį, savo Dievą, visa širdimi, visa gyvastimi, *nafšeha* ir visomis jėgomis. O paskui prisakoma: prisirišk šiuos žodžius kaip ženklą ant rankos, tebūna jie kaip žymė tau ant kaktos. Graži metafora. Bet žydai neįkirto humoro, suprato paraidžiui, įsidėjo tikėjimo išpažinimo įrašus į dėžutes ir prisirišo jas ant riešų ir kaktų. Tik dėl susilpnėjusio humoro jausmo mes ką nors suprantame paraidžiui. Visas šis pasaulis – didelis anekdotas.

– Kvadratinės tikėjimo sraigės ant kaktų.

– Tikėjimas kvadratu.

Automobilį rado ten, kur ir palikęs. Apdulkėjęs ir vienišas, jis atrodė gana keistai šalia nuolaužų krūva virtusio jo prosenelio namo. Tarsi lauktų dvasių, kurios niekaip negali atsisveikinti su praeitimi ir išnykti iš šios vietos amžiams. Adolfas apmaudžiai pliaukštelėjo sau per šlaunis, paskui nieko nesakęs kone tekinas pasileido į paežerę, kur stūksojo niūrus, apsilaupęs sandėlio pastatas. Ant durų kabojo ta pati aprūdijusi spyna, pro plyšį – tas pats priplėkusio oro kvapas.

– Taip negali būti, mums būtinai reikia patekti į vidų.

Surūdijusi spyna – akių dūmimas, štai ten, viduje, turi būti patalpa, kurioje jis buvo laikomas ne mažiau kaip savaitę.

– Ifo salos neprimena.

– Palauk, pamatysi pats.

Adolfas ėmė ieškoti kokio nors daikto, kuriuo galėtų numušti spyną. Koka perspėjo, kad tai vis dėlto turto gadinimas, tačiau Adolfas nekreipė dėmesio. Susirado patogų gelžgalį šiukšlių krūvoje prie netoliese augančio klevo ir ėmė įnirtingai lupti spyną. Spyna pasirodė esanti tvirta – jis keletą kartų trinktelėjo krumpliais į duris, ir nubrozdintose vietose ištryško kraujo lašai. Spynos taip ir neįveikė, tačiau viena iš sklendę laikiusių

kilpų ištrūko iš senos durų medienos, ir jiedu pagaliau galėjo patekti į vidų.

Pirmas įlindo Koka, Adolfas neryžtingai stabtelėjo.

– Po velnių! – Kokos balsas sudundėjo atsimušdamas į sandėlio skliautus. – Koks kankinimo prietaisas! Kafka iš pavydo nagus nusigraužtų!

– Koks prietaisas? – Adolfui širdis smuktelėjo žemyn. – Ten turi būti stiklas! Neperregimas stiklas!

Adolfas įėjo į vidų. Patalpa buvo visiškai tuščia.

– Ne, Valerijos nėra, – dar sykį patvirtino sena moteris kretančia galva ir įbedė pavandenijusias akis į Koką. Jos žvilgsnis tarsi klausė: „Kokio velnio šitas psichas iš manęs nori?“ Koka atsilygino jai supratingu žvilgsniu – „aš jus suprantu, matot, su kokiais idiotais man tenka bendrauti“, – pasisuko į Adolfą ir tyliai, bet įsakmiai pasakė:

– Važiuojam, Adai.

Moteris, Valerijos motina, vos tik atidariusi duris pareiškė, kad Valerijos nėra, kad ji apsilanko labai retai ir kad nei prieš porą savaičių, nei prieš mėnesį ji nebuvo atvykusi aplankyt savo vargšės senos, vienišos, visų apleistos, valstybės žeminamos ir panašiai, ir panašiai motinos. Adolfas gana familiariai įsiprašė į vidų, dirstelėjo virtuvėje, viename kambaryje, kitame – iš tiesų moteris čia buvo visiškai viena. Kambariai pilni senatvinio vienatvės kvapo: vaistai, šlapimas ir naftalinas.

– Ji meluoja, – pasakė jis Kokai. – Aš jaučiu. Tai akivaizdu. Be to, matei, virtuvėje ant stalo kavos pakelis, servelatas ir net mikrobangė!

– Ką, iš tavęs ir dešrą atėmė?

– Iš kur sena boba galėtų turėti tokių brangių daiktų?

– Tokių brangenybių gali rasti kiekviename šiukšlyne.

Koka buvo teisus. Adolfas jautėsi kvailai.

Jis dar sykį apėjo krūvą nuolaužų, likusių prosenelio namo vietoje, atsitūpė, atsistojo, tarsi ieškotų kokių nors įkalčių.

– Turiu pasiūlymą – grįžtam pas senę, tu kirviu jai suknežinsi galvą, o aš pavogsiu jos servelatą, – Koka bakstelėjo koja iš nuolaužų krūvos styrančią siją. – O gal geriau ne kirviu, visu rąstu? Štai šitą. Gali būti – tą patį, kuriuo tau trinktelėjo per makaulę.

26.

Jis išgėrė. Stipriai išgėrė. Nuėjo pas Mariją Zagorskienę, nors jos ir nemėgo , nusipirko butelį neskiesto spirito, pas ją visą laiką galima gauti spirito, ir išgėrė. Gėrė dažnai, kai tik prasimanydavo pinigų, iš karto griebdavosi butelio. Žiurkėms – žiurkių nuodai, sakydavo sugėrovams ir gerdavo. Iš pradžių dar pasakodavo apie Sibirą, bet kuo toliau, tuo mažiau atsirasdavo norinčiųjų klausytis. Neaiškūs tipai pilkais lietpalčiais kartais išnirdavo iš tamsos ir perspėdavo, kad jeigu jis nelaikysiąs liežuvio už dantų, baigsiąs dienas už grotų. Kartais jam atrodydavo, kad tai alkoholio iškankintos sąmonės monstrai, o kartais – kad saugumo agentai. Pagaliau tai nebelabai ir rūpėjo, jis nebematė didelio skirtumo – pasaulis išsigimęs, ir atsakyti jam galima tiktai tuo pačiu. Ilgainiui ėmė gerti vienas. Jo namuose po karo apsigyveno nepažįstami žmonės, baigęs tarnybą enkavėdistas su šeima, grįžus iš Sibiro teko glaustis senoje pirtelėje. Jis buvo laisvas. Pagaliau visiškai laisvas.

Tą dieną išgėrė vienas ir patraukė tiesiai į Komunistų partijos komitetą. Įėjo į salę, skendinčią prieblandoje, tačiau net esant blogam apšvietimui galėjo įžiūrėti susirinkusių deputatų veidus. Platūs, blizgantys snukiai. Atsistojo prie raudonu audeklu už-

tiesto stalo, kiek pasvarstęs perėjo prie tribūnos, priešais stovėjo grafinas su vandeniu gerklei praskalauti, greta jo pasistatė butelį spirito, – jeigu jau skalauti gerklę, tai spiritu, – ir pradėjo savo ilgai rengtą kalbą:

– Kiaulės komunistai! Žiūrit į mane savo mažomis kiauliškomis komunistiškomis akutėmis, kratot savo mėšlinus raudonus komunistiškus snukius, spoksot iš savo mėšlinų šiltų, iš savo komunistiškų migių, išsivolioję savo išmatose, prisibraidę nekaltų žmonių kraujyje, ko spoksot į mane, kiaulės komunistai, ko! Ką, jaučiatės likę našlaičiai, nebėra jūsų mylimo tėvelio Stalino, nudvėsė galvijas, kiaulės komunistai, pastipo jūsų didžiausias kuilys Stalinas, ir Beriją pakabino už kojų, o juk bučiavote šikną ir Stalinui, ir Berijai, visi bučiavote, kiaulės komunistai, ir Lietuvą pardavėte, visi pardavėte, ir darbininkai, ir valstiečiai, ir inteligentai, visos nėrys, venclovos, cvirkos, krėvės, visi pardavėt tėvynę, prekiavot prosenių kaulais, kurvos jūs, kiaulės komunistai, norėjot sunaikinti mane, šaudėt mane, mušėt pagaliais ir virvėm, šaudėt mano brolius, išplėšėt mano širdį, ištraukėt žarnas, laižėte smegenis, gėrėte mano kraują, rijote mano mėsą, graužėte mano kaulus, bet mirti aš negalėjau, kiaulės jūs, komunistai, negalėjau mirti, kol nepažiūrėjau į jūsų kiauliškas raudonas akis, kiaulės jūs, komunistai, nemirtingas aš, nes nebijau jūsų, kiaulės komunistai, jūsų, kurie žmogų pavertėt pašaru, nieko nereiškiančiu šiaudu, atėmėt iš manęs tėvynę, atėmėt draugus, ateitį ir praeitį, sveikatą ir laisvę, kiaulės komunistai, bet ir patys nieko neturite, voliojatės savo mėšle, ryjate savo pašvinkusį jovalą ir nieko jūs neturite, nes gyvenate baimėje ir netikrume, nes niekas jumis netiki, kiaulės komunistai, niekas jūsų nemyli ir nelaukia, jūs net amžinybės viltį atėmėte iš savęs, bažnyčias pavertę kiaulidėmis...

Martynas nutilo, kad įkvėptų oro. Paskui paėmė butelį, truktelėjo tiesiai iš kakliuko, apžvelgė prieblandoje skendinčią

salę – tai vienur, tai kitur pasigirsdavo šnaresys ir prislopinti nepatenkinti balsai.

– Tai ką, kiaulės komunistai, neturite ką man pasakyti, drybsote savo mėšle ir manote, kad taip amžinai drybsosite, ne, kiaulės komunistai, aš ne dėl to koviausi su jumis miškuose, ne dėl to apraudojau savo žuvusius brolius ir iškenčiau Sibiro badą ir šaltį, kad jūs ramiai jaustumėtės! Būsiu čia, kol galėsiu, būsiu ligi paskutinio atodūsio, kad matytumėte mane, kiaulės komunistai, kad drebėtumėte pamatę mane, kad prisimintumėte savo nusikaltimus žmonijai, kad dieną naktį jums vaidentųsi milijonai nukankintų, sušaudytų, užbadytų, sudegintų, badu numarintų vyrų ir moterų, vaikų ir senelių, kiaulės komunistai, būsiu jums kaip priekaištas, būsiu jums angelas Gabrielius, atsiųstas iš paties pragaro, kad priminčiau jūsų laukiantį Rūstųjį Teismą, kad drebėtumėt, galvijai jūs, kiaulės komunistai, kad triestumėte savo baime ir krauju, kad žinotumėt, jog greitai ateis laikas, kai jūs rysite savo partinius bilietus, rysite iš gėdos ir pažeminimo, susikišite savo raudonas vėliavas į savo riebius užpakalius ir tris kartus, tris šimtus kartų išsižadėsite savo numirėlio dievo, savo dievo mumijos, ir gėda bus jums, kiaulės komunistai, poetai ir poetės, kad bučiavote šikną numirėliui, garbinote tuščiavidurę iškamšą, kurios vardu buvo pavergta nelaiminga mūsų tauta, ir nebus jums jokio atleidimo, turėsite suryti savo mėšlinas knygas ir nuplauti savo gėdą krauju, šunsnukiai, kiaulės jūs, komunistai...

Martynas nebeturėjo jėgų pasakyti dar bent žodį, jam pasidarė silpna, pritrūko kvapo, jis pasiėmė butelį, lėtai atsisėdo ant žemės ir vėl truktelėjo gurkšnį deginančio skysčio. Staiga iš prieblandos pasigirdo pliaukšėjimas – plojo vienas žmogus, su dideliais intervalais, tarsi nenoriai, vis dėlto tai buvo plojimai.

– Bravo, puiki kalba! Ją reikėtų Maskvoje pasakyti, iš karto po Brežnevo kalbos. Suvienytųjų Nacijų asamblėjoje. Bravo!

Pasaulis būtų sužavėtas. Atkreiptų dėmesį, imtųsi priemonių, gal net išleistų atskira knygele tokią puikią, tokią uždegančią kalbą!

Martynas prisimerkė, įtempė regą, stengdamasis įžiūrėti, kas kalba. Kitoj pusėj gardo stovėjo Augustas Zagorskis, neseniai parsiradęs į Olandiją iš kito Lietuvos pakraščio.

– A, giminaitis, – sumurmėjo Martynas. – Žmonės šneka, kad tu irgi pardavei sielą bolševikams.

– Žmonės daug ką kalba. Sako, tu negauni registracijos, nes neturi darbo, ir neturi darbo, nes neturi registracijos. Ir ne giminaitis aš tau.

– KGB visur, vadinasi, kad ir kur dirbtum, dirbi jiems. Aš – laisvas žmogus. Na, pone Augustai, mudu beveik broliai. Tai daugiau nei giminės.

– Kvailystė! Tau nuo girtavimo suminkštėjo smegeninė. Sakai kiaulėms pamokslus.

– Tiesą sakant, kiaulės padoresnės ir už komunistus – jos bent šiokios tokios naudos duoda.

Augustas su užuojauta pažvelgė į Martyną.

– Iš kur tu ištraukei, kad mes?!...

– Vieno vieno, – pertraukė Martynas, – motina man prieš mirtį... kaip per išpažintį – nuodėmingas, nuodėmingas dvaro ekonomas! Ištvirkėlis.

Augustas stovėjo atsirėmęs į lentas, traukė šnervėmis aitrų kiaulidės kvapą, o galvoje sukosi vienintelė mintis – tėvas ir arklininko duktė! Kokia gėda.

– Nepasakok apie tai niekam, – pagaliau ištarė pusbalsiu. – Nesvarbu, kad tai netiesa. Nepasakok.

– Tai tiesa.

– Juo labiau.

– Bijai, kad sutepsiu tavo gerą vardą? Tiesa, brolau, visiška tiesa. Štai čia, greta, arklidėje, parsigriovė mano motulę ir pykšt –

Martynas! Štai kaip atsiranda benkartai – arklidėse! Aš tik metais už tave jaunesnis. Net ne metais, devyniais mėnesiais.

Augustas, vis dar nepatikliai žiūrėdamas į girtą Martyną, susiėmė galvą rankomis, persibraukė delnais veidą. Vėl stipriai įtraukė su šiaudais sumišusių srutų kvapo.

– Kaip aš nuo viso to pavargau... Toks mėšlas kaip tu prie padoraus žmogaus nelimpa.

– Padoraus? Geriau pasakyk, kaip tau pavyko išsisukti nuo katorgos. Ką pardavei, jude, – staiga sukriokė Martynas. – Eisiu ir sakysiu visiems, kad tu mano brolis, ir kad mudu žadame išsikasti tunelį ligi Kremliaus! Cha cha! Nuo Olandijos iki Kremliaus – tegul šokinėja blusos komunistai iš baimės.

– Gerai, gerai, tik nešauk, – Augustas apsižvalgė, brūkštelėjo delnu per aukštą kaktą. – Gorė man padėjo, jis įtakingas senis, frontininkas. Turi ryšių organuose. Atsimeni Zėją, Belozaro dukterį? Jeigu ne ji, jeigu ne jos liudijimas, kad išgelbėjau jos kailį vokietmečiu... Gorė ją surado, įkalbėjo liudyti. Man tas kainavo, nemanyk. Viską, ką buvau sutaupęs, atidaviau. Demaskuotojas atsirado...

Augustas Zagorskis, dvidešimtį metų pragyvenęs Pauliaus Adomaičio pavarde, su niekuo nekalbėjo apie tai, kaip jį demaskavo KGB, niekam nepasakojo ir net nenorėjo apie tai šnekėtis. Dabar, mėšlu pradvisusioje kiaulidėje apie tai prabilęs girtam Martynui Pipiniui, neseniai grįžusiam iš Sibiro tremties, kažkodėl pasijuto geriau. Jam iš tiesų geriau nei vargšui Martynui. Na, pastovėjo jis su revolveriu apsiaustyje, kai Olandijos žydus vežė į žvyrduobes, – buvo toks laikas. Jei ne tu, tai tave. Zėjai leido pasprukti, ačiū Dievui, ji liko gyva, patvirtino, kad Augustas nešaudė vargšų jos giminaičių, tik stovėjo sargyboje. Tą gali patvirtinti bet kas iš olandiškių. Ne, jis švarus, ir be reikalo girtuoklis Martynas taip priekaištingai spokso į Augustą. Jis švarus.

Martynas pažvelgė į jį paniekos sklidinomis akimis, paskui numojo ranka, pakėlė pusiau nugertą spirito butelį:

– Išgerkim, brolau. Dabar jau nusispjaut, kas kam padėjo, kas ką išdavė. Lietuvos nebėra ir nebebus. Visur tik kiaulės komunistai.

Augustas atsisėdo šalia Martyno ant pakreiktų šiaudų, atsirėmė nugara į gardą.

– Buvo gandų, kad tavo motina ir mano tėvas... – ir nebaigęs kalbėti, gurkštelėjo iš butelio. Paskui pažiūrėjo į Martyną, palingavo galva. – Juk tai tik gandai! Kam tau to reikia? Kas pasikeis?

– Karas, miške kariavau, Vorkutoje anglį kasiau... Turėjau sugrįžt, kad pasakyčiau... Niekad neturėjau brolio, motina pasakė, kai jau buvau miške, o tave tuo metu visi laikė žuvusiu... Negalėjau pats palaidoti motinos, svetimi užkasė, aplankiau ją prieš mirtį naktį, turėjau sprukti, stribai su rusais siautėjo apylinkėse, kiaulės komunistai... Norėjau pasakyti tau, kad turi dar vieną brolį... Nė gyvos dvasios daugiau neturiu šiame pasaulyje, tik tave, šūdžiau. Motina mirus, sesuo mirus, nieko daugiau, tik tave, apsišikėlį...

– Tai dėl to mane ir pakvietei čia, į kiaulininką?

– Nežinau. Galbūt. Ar tu toks pat kiaulė, kaip jie? Kaip kiaulės komunistai?

– Atrodai šlykščiai. Dvoki, nesiskutęs, apiplyšęs – ne ten ieškai teisybės. Nėra tiesos alkoholyje.

– Komunistai viską atėmė. Žmona su vaiku, darbas, namai, draugai, sveikata, gyvenimas – viskas šuniui ant uodegos... Stribai manęs neįveikė, Sibiras nepalaužė, o štai spiritas – šita bjaurastis pribaigs, pakirs mane kaip dilgėlę.

– Žmoną ir vaiką – irgi komunistai? – paklausė Augustas, nors pats gerai žinojo, kad Martyno žmona ir vaikas nuskendo Olandijos ežere dar prieš karą.

– Pasiėmė Dievas. O žinai, – Martynas pasuko girtą galvą į Augustą, išsišiepė tarsi norėdamas įkąsti, – Dievas irgi komunistas. Žydas ir komunistas, nieko gero iš jo negali tikėtis.

Augustas pyktelėjo:

– Nors tu ir kiaulininke, bet kaip kiaulė nesielk!

– Ką, nepatinka?

– Piktžodžiaudamas nieko neįrodysi. Viešpatie, atleisk, kad tokią bjaurastį man teko išklausyti.

– Labai dievobaimingas, ar ne?

– Sąžinės reikia turėt.

– Nieko nenoriu įrodyti. Nieko nėra. Nei Dievo, nei velnio. Tik sienos su ausimis.

– Ko gi tu nori? Pinigų?

– Pinigų? Nereikia man tavo kruvinų pinigų. Nors gal būtų ir neblogai...

– Gerai, duosiu tau pinigų, ko dar?

– Viską pasakiau, ką norėjau.

– Ar palengvėjo? Kaip gyvensim toliau?

– Tu apie kokį gyvenimą?

– Apie tokį, apie šmeižtą, kad mano tėvas ir...

Martynas staiga sugriebė Augustą už atlapų, prisikišo prie pat veido ir sušnabždėjo:

– Gal turi ko užvalgyt?

Kitą dieną Martynas Pipinys, buvęs garvežio mašinistas, partizanas ir tremtinys, buvo rastas prie tarybinio ūkio kiaulidės srutų duobėje. Niekas nesistebėjo, kad girtuoklis įkrito į duobę ir prigėrė. Jį palaidojo be jokių iškilmių, be bažnyčios, tyliai ir kukliai. Kadangi giminių ir artimųjų nebuvo, laidojimo rūpesčius ir išlaidas prisiėmė Augustas Zagorskis.

27.

Koka išvažiavo į Vilnių, o Adolfas, nors ir ilgai įkalbinėjamas, atsisakė važiuoti kartu. Pasakė, kad nori pasižvalgyti po apylinkes, pakvėpuoti „mirusios vaikystės“ oru. Grįšiąs vėliau, vienas.

Jis jautėsi išduotas, paliktas, vienišas. Šis jausmas, iš pradžių slėgęs ir gniuždęs, pamažu peraugo į keistą pasididžiavimą. Sadomazochistinis malonumas tarti žodį „vienas“ ir sutapti su tuo žodžiu. Gerti vienatvę kaip lėtai veikiančius nuodus ir mėgautis kiekviena jos akimirka.

Mirusios vaikystės oras nekėlė jokių malonių asociacijų, veikiau pasibjaurėjimą. Ir anksčiau jis nejautė sentimentų vadinamajam gimtajam kraštui, o dabar juo labiau. Mėginimas grįžti į tėviškę jam siejosi su nešvankybe, su noru grįžti į motinos įsčias ar panašiai. Žmonės, kurie nuolat trindavosi savo baigtose mokyklose, universitetuose – gyvas froidistinės teorijos įsikūnijimas. Jie visi nori įsisiurbti į motinos krūtį. Nors jų kūnai seni, o smegenis sudarkiusi patirtis, pasinaudodami kraujo giminystės teise jie vėl tarsi išsigimėliai apsivelka vaikiškus drabužėlius, matuojasi prieš kelias dešimtis metų patirtas būsenas, panyra į jas, didžiuojasi, vadina tai „giminės jausmu“. Šlykštūs bambagyslės rijikai. Adolfo brolis Daumanas, nuo pat vaikystės sirgęs dauno sindromu, buvo geriausias įrodymas, kaip žmoguje telpa dvi substancijos – vaikas ir suaugėlis. Jo protinė veikla – ketverių metų vaiko mentalitetas, o genitalijos – patino, galinčio apvaisinti visas genties moteris.

Jis sustojo prie nereguliuojamos automatinės geležinkelio pervažos. Tolumoje iš kairės matėsi artėjantis sąstatas – krovininis traukinys. Lokomotyvas vilko paskui save tvarkingai ant platformų sukrautą medieną, didžiules tamsias naftos statines ir uždarus rusvai nudažytus vagonus. Palei geležinkelio sankasą iš

abiejų pusių driekėsi tankiai susodintos eglės. Su kitais dvaro vaikais Adolfas kadaise čia praleisdavo nemažai laiko. Jie žaisdavo karą. Būdavo rusų partizanai, pasaloje tykantys fašistų traukinio. Mediniais pačių pasigamintais ginklais apšaudydavo pro šalį slenkančius vagonus, – traukinių greitis beveik visada būdavo nedidelis, nes Olandijos geležinkelio stotis jau netoli, atvykstantys ir išvykstantys traukiniai šioje vietoje dar tik pradėdavo įsibėgėti arba jau mažindavo greitį, – mažamečiai kariai mėtydavo medines granatas, dusliai atsitrenkiančias į naftos ar benzino cisternas, jeigu tai būdavo keleivinis traukinys, gąsdindavo prie langų sėdinčius žmones, nušaudavo juos, šaukdavo „jūs negyvi, jūs negyvi!“, o traukinio keleiviai manydavo, kad vaikai juos nori užkalbinti, šypsodavosi, mojuodavo rankomis pro stiklą atsisveikindami.

Apsauginės, sniegui sulaikyti skirtos eglutės palei geležinkelio sankasą buvo taip tankiai suaugusios, kad vaikai galėdavo bėgioti jų susipynusiomis lajomis. Klausantį tyliai burzgiančio automobilio variklio Adolfą nutvilkė per odą nuvilnijęs smulkutis virpulys – lyg būtų pajutęs aštrius spyglių brėžius ant rankų, nugaros, veido, kai bėgdamas eglučių viršūnėmis prasmegdavo į staiga atsivėrusį plyšį ir smukdavo akėjamas spyglių ligi pat plyštančių kerpių mėsa, sutryptais grybais ir drėgnom samanom kvepiančios žemės.

Traukinys jau buvo už keliasdešimties metrų nuo pervažos, kai Adolfas pastebėjo, kad už jo sustojo visureigis „Nissan“ – didžiulis, tamsintais stiklais, priekyje, po „ragais“, matėsi ritė su lynu. Apie tokių automobilių savininkus kalbama, kad jie kompleksuoti. Tai yra – kuo didesni ratai, tuo mažesni kiaušai, ar panašiai. Amerikoje daugybė tokių visureigių. Užkietėjusių eurocentristų džiaugsmui. Mano voveriukai eina riešutauti – staiga iš atminties iškilo Bo veidas, jos nedidelė, jauki galva su ant veido užkritusiais plaukais ir pro juos kyščiojantis rau-

donas liežuvio galiukas. Dievas, pasivertęs gyvate. Gundantis ir baudžiantis Dievas. Dievas žaltys. Baudžiantis ir jaučiantis malonumą Dievas. Smaugiantis savo auką ir žiūrintis jai į akis. Dievas Mazochas, Dievas de Sadas. Man tavęs labai trūksta, Bo. Negaliu tau to pasakyti, bet jaučiu tave kaip purvą panagėse. Ne kaip purvą, kaip rakštį.

Adolfas nepajuto smūgio – pamatė, kad automatinio užkardo dryžuota ranka ėmė gana greitai artėti prie jo automobilio. Už nugaros ūžė visureigio variklis, Adolfas iš visų jėgų nuspaudė stabdžio pedalą, tačiau jo automobilis į tai beveik nereagavo, tarsi ūžesys, sklindantis iš po „Nissan“ kapoto, būtų užburiantis kaip stebuklinga fleita. Galinio vaizdo veidrodėlyje pro tamsintą stiklą Adolfas nesugebėjo įžiūrėti figūros, vairuojančios monstrą, veido. Akimirksnį jam net pasirodė, kad ten sėdi ne žmogus, o violončelė. Man atrodo, jis mane nužudys, šmėkštelėjo galvoje. Iš kairės kur kas grėsmingiau nei užkardas artėjo traukinys. Visa tai truko keletą sekundžių, tačiau Adolfui atrodė kaip pusantros valandos siaubo trileris. Tokie filmai nepopuliarūs, po velnių, nė vienam normaliam žmogui, malonumų industrijos vartotojui, nepatiktų tokia pabaiga. NIEKAM NEPATINKA BLOGOS PABAIGOS – sušuko jisai automobilio salone, desperatiškai spausdamas stabdžio pedalą, nors jo automobilis, sulaužęs užkardą, priekiniais ratais jau buvo ant bėgių, ir jis, pasukęs galvą, galėjo aiškiai matyti persigandusias šilumvežio mašinisto akis. Traukinys pradėjo stabdyti, bet buvo akivaizdu, kad nespės. Adolfas užsimerkė ir nukėlė koją nuo stabdžio pedalo.

Adolfas atsargiai apsižvalgė. Kambarys, idealiai tinkantis nusakyti tardytojo darbo vietai: rašomasis stalas, langas su grotelėmis, palei sieną lentyna su teisinėmis knygomis ir bylų aplankais.

– Kas nors ne taip? – paklausė Edvardas.

– Čia nėra stiklo? To, neperregimo? – klausimu atsakė Adolfas ir išsitraukė cigaretę.

Išklausęs pasakojimą apie visureigį ir nepermatomą stiklą, Edvardas valandėlę sėdėjo žiūrėdamas kažkur Adolfui pro petį. Adolfas viską išdėstė lakoniškai, neminėdamas nei Kokos, nei Bo. Jos čia tikrai nereikėtų painioti.

Edvardas buvo gerokai pasikeitęs per tuos keliolika metų: sustambėjęs, gunktelėjęs, pradėjęs plikti, tik veidas vis dar toks pat jaunatviškas, beveik vaikiškas. Kai jiedu mokėsi universitete, alkoholį pirkdavo Adolfas, nes Edvardui be dokumento neparduodavo.

– Kažkur man tai labai girdėta.

– Dabar XXI amžius, viskas daugiau ar mažiau girdėta.

– Iš tiesų, kaip greitai mes vartojam laiką, – pažvelgė Edvardas į Adolfą, lyg pirmą sykį matytų studijų draugą, su kuriuo tiek blaškytasi po Vilnių.

– Arba mus – laikas.

– Eime, išgersim alaus, prisiminsim senus gerus laikus.

– O kas gi ten gero? – gūžtelėjo pečiais Adolfas, tačiau iš prokuratūros ir jis norėjo išeiti. Aplinka čia nebuvo maloni, švelniai tariant.

Studijų arba mokyklos draugai nepakenčiami. Kuo labiau tolsta mokslų metai, tuo baisesni darosi mokslo draugai. Su jais bendraujant esamasis laikas neegzistuoja. Su jais paprasčiausiai nėra ką kalbėti apie dabartį, na, nebent apie orą arba vaikus. Telieka vienintelė pokalbio tema – „prisimeni, kai..." Nuo šios formulės Adolfą visuomet ima pykinti – visi sutikti klasės ar studijų draugai būtinai prisimena ne jį, o kažkokį kitą šlykštų tipą, su kuriuo visiškai nenorėjo būti tapatinamas.

Su Edvardu buvo kiek kitaip. Jie nebuvo artimi draugai, nebuvo ir tik šiaip pažįstami. Dažniausiai jiedu keliaudavo į kokį nors barą, pavyzdžiui, „Tauro rago“, „Žemaičių“ ar „Rūdininkų“ alubarius ir ten prisilupdavo ligi sąmonės aptemimo. Todėl ir prisiminti turėjo ne kažin ką, na, nebent tai, kad anais laikais kankino nuolatinis pinigų stygius, alus buvo skanesnis, o Vilnius – niūresnis, bet dėl to niūrumo ir gražesnis.

– Vilnius buvo panašus į seną purviną girtuoklį, kuris ir neturėdamas nė grašio kišenėj nepraranda orumo ir nesižemina, – samprotavo Edvardas.

– Užtat dabar atitinka Europos standartus – tipiškas senstelėjęs, raukšles pomada užsitinkavęs, paslaugiai subinę visiems atkišęs gėjus.

Studijų bičiulis sukikeno.

– Tu visą laiką tai mėgdavai.

– Ką?

– Viską apdergti.

Prasideda. Dabar ir šitas ims varyti mėšlą apie mane, mėšlą, kurio visiškai nenoriu girdėti. Save aukštins, o mane visaip stengsis pažeminti.

– Kartais pasiilgstu to Vilniaus – tamsaus, nuožmaus, dvokiančio, atsimeni, eidavom per visas skyles ieškodami alkoholio, braudavomės per virtuves į restoranų bufetus, nes prie durų stovėdavo pyderai durininkai, kurie norėdavo savo dalies, duok rublį, įleisiu, o iš kur imti tą sušiktą rublį, dažniausiai juk pas mus būdavo suma, kuri vadinosi „lygiai tiek ir nė kapeikos daugiau“.

– Aš laukdavau tavęs už kampo, – pritarė Edvardas, – man nenorėdavo duoti alkoholio.

– Tu amžinai jaunas. Kaip Leninas.

Kalba nesimezgė. Adolfui kilo įspūdis, kad jiedu kelia vienas kitam nemalonias asociacijas. Tipiškas dviejų bendramokslių

susitikimas po šimto metų. Vemti verčianti nostalgijos priepuolio nuojauta.

– Į galvą atėjo Tarkovskio *Soliaris*, – Edvardas nugėrė gerą gurkšnį alaus, bet siūlomos cigaretės atsisakė. – Mečiau. Širdis.

– Tardytojai ir širdis – siurrealistinis junginys.

– Kai pasakojai apie tą neperregimą stiklą, žinai, apie ką pagalvojau, – apie Banionį.

– Aktorių?

Edvardas linktelėjo galva.

– Tarkovskis, *Soliaris*. Ten Banionis vaikšto tokiu juokingu kostiumu, o jo kojos trinasi per kelius kaip dvylikametės mergaitės.

– Prisimenu. Tą bjaurastį sunku užmiršti.

– Tau patikdavo Tarkovskis.

– Bjaurastis ne Tarkovskis, bjaurastis reiškinys, kai rusai vaidindavo užsieniečius. Kurdavo filmus apie Vakarus. Banionis amerikietis taip pat juokinga. Tas rusų žaidimas, kur pabaltijiečiai neva vakariečiai, irgi koktus – tarsi sakytų: štai, mes ir vakariečius galime dulkinti. Okupavome jus, nors jūs ir panašūs į amerikonus ar vokiečius. Dar baisiau – gyvaplaukiai Banionio ausyse. Man tas siaubas iki šiol stovi akyse – kamera pritraukia vaizdą artyn, o ten ausyje styro miškas riebių gyvaplaukių! Koks amerikietis astronautas leistų sau tokią šlykštynę! Gyvaplaukiai tarybiniais laikais, atsimeni, visiems mokytojams, dėstytojams, visiems partiniams darbuotojams iš nosies styrodavo gyvaplaukiai, storos rudos ataugos, kaip siaubingos vėžio žnyplės! – Adolfas mostelėjo padavėjui, kad šis atneštų dar vieną bokalą alaus, Edvardas ranka parodė, kad jam užteks.

– Astronautas... Koks jo vardas? Kevinas, taip, stovi prie didžiulio iliuminatoriaus, žiūri į Lemo aprašytą okeaną ir jaučia, kad į jį taip pat kažkas žiūri.

– Kita vertus, kai Holivudo žvaigždės vaidina erotines scenas, jų intymiąsias kūno dalis suvaidina dubleriai. Kim Besindžer krūtis vaidina emigrantė iš Lenkijos, o Di Kaprio užpakalį – našlaitis iš Albanijos. Gali būti, kad Banionio ausis – visai ne Banionio, o kokio nors Kozlovo ar Petrovo. Ausis – kaskadininkė.

Edvardas santūriai nusijuokė. Vėl pakartojo mintį apie iliuminatorių, Lemą ir okeaną.

– Vadinasi, Lemas rašė ne apie kosmosą, o apie striptizo klubą. *Peep show*?

– Okeanas – ne šiaip vandens krūva, tai mąstanti būtybė.

– Ir ką gi? – Adolfas apgirto jau nuo pirmų gurkšnių, o išgėręs tris bokalus jautė, kad jo galvoje viešpatauja miglotas malonumas, bet ne logika.

– Manau, pasiknaisiojęs tikrai rastum kokio nors sindromo aprašymą: pypšoumanija ar panašiai.

– Ir tu kitoj pusėj stiklo?

– Gali stovėti arba vienoj, arba kitoj pusėj.

– Vadinasi, įsikaliau į galvą, kad esu nusirenginėjanti už pinigus kekšė, o anapus stiklo stovi iškrypėliai klientai, ateinantys manęs pažiūrėti?

– Tu įsivaizduok, – Edvardas siurbčiojo alų taip, tarsi tai būtų arbata. Gali būti, kad jis ir gerti metė. Sukūrė laimingą šeimą, rytais kankina nusižengusius piliečius, laužo jiems sąnarius, kiša įkaitintas adatas po oda, o vakarais kūrena šeimos židinį, glosto vaikučių galvutes, pasakoja istorijas apie Alisą Veidrodžių karalystėje. – Tu tik pagalvok, juk tai vienas iš seniausių kompleksų. Dievo idėja sukurti žmogų galėjo kilti kaip tik dėl to, kad jis vieną dieną pasijuto stebimas!

Studijų bičiulis buvo toks patenkintas savo atradimu, kad net garsiai nusijuokė ir apsižvalgė, norėdamas pasidalyti gerąja naujiena. Kūnas paseno, manieros nepasikeitė – tas pats infantilumas, sumišęs su pseudoišmintimi.

– Dievas – vujaristas. Vadinasi, gyvenimas tėra kekšių paradas, pone tardytojau.

Edvardas nieko neatsakė, tik pritariamai linktelėjo.

– Dėl tavo reikalo, – staiga prabilo jis rimtu balsu. – Bėda ta, kad traukinio mašinistas tvirtina matęs tiktai vieną automobilį.

Dabar jau Adolfui atėjo eilė pritariamai linktelėti. Kažkodėl jis nė kiek nenustebo tai išgirdęs.

– Tikiuosi, supranti, kieno buvo automobilis, sulaužęs automatinės geležinkelio pervažos „šlagbaumą" ir vos nepatekęs po šilumvežio ratais, – pabeldė krumpliais į stalą Edvardas. – Beje, dėl šlagbaumo. Teks sumokėt.

– Man atrodo, kad dar galėjau ką nors ir nužudyti. Ne? Nieko? Tu įsitikinęs?

Edvardas tylėjo.

– Aš sumokėsiu, – Adolfas mostelėjo padavėjui.

28.

Žvejyba organizuota, meškerės kainuojančios po tūkstantį litų, išnuomojamos, Koka sumoka už keletą valandų prie tvenkinio, kur, nespėjus užmesti, kabliuką su masalu praryja deputato dydžio karpis.

– Kodėl deputato? – klausia Adolfas.

– Jie labai pataiso savo formas, patekę į Seimo tvenkinį.

– Seimo tvenkinį, – pakartoja Adolfas. Maurais apaugęs, dvokiantis, pelke virstantis pastatas, pilnas sunkiai žiopčiojančių rupūžių ir nusipenėjusių karpių. Dar viena metafora.

– Upė, ežeras, jūra – geri išradimai. Bet baseinas tiksliau įkūnija žmogaus gyvenimo metaforą – kuo labiau užsiteršia,

tuo labiau dvokia. Kuo rečiau jis valomas, tuo dažniau žmogus nepastebi savyje mėšlo.

Juoda, vešli jo barzda pasišiaušia kaip iguanos, bėgančios per vandenį, apykaklė. Vadinasi, jis sau labai patinka. Jaučiasi globėjas. Tave reikia prižiūrėt, pasakė jis, pakvietęs Adolfą į žūklę, darai kvailystes. Kaip jis sužinojo apie „Nissan“ ir „šlagbaumą“? Gal Adolfas pats papasakojo?

Adolfas žiūri į plūdę, kuri nuolat niurkčioja, paskui staiga dingsta, ir, nespėjęs užkirsti, ištraukia kabliuką be slieko.

– Baseinas – štai kas yra gyvenimas. Jam tinka visos definicijos, kurios apibūdintų gyvenimą. Kokie šlykštūs slidūs žmonės, – Koka iškelia ranką aukštyn, lyg tie slidūs žmonės kekėmis kabotų jam virš galvos. – Jie šypsosi tau, maloniai bendrauja, bet kiekvieną akimirką slysta tau iš rankų.

– Tu norėtum visus kontroliuoti, laikyti kaip šprotus uždarytus dėžutėje.

– Jais negalima pasitikėti. Slidūs žmonės tie, kuriais neįmanoma pasitikėti. Palik atviras duris, ir jie apsigyvens tavo namuose.

– Koka, ar tau neatrodo, kad prasidėjo laikų pabaiga? Viskas, ką mes kalbam, ką darom, ką svajojam – viskas kartojasi. Viskas jau buvę – ir tai jau ne *deja vu*, o kažkoks tiesiog fizinis pojūtis: maistas, kurį valgau, atrodo suvalgytas, moterys, kurias myliu, jau mylėtos. Žmonių net karas nebegąsdina – jau tiek būta karų, tiek lavonų. Nuobodybė.

Koka žvilgteli į jį, nori kažką pasakyti, bet jo plūdė akimirksniu dingsta po vandeniu. Jis staigiu judesiu užkerta, ir po keleto minučių tylių grumtynių į Adolfo ištiestą graibštelį riste įsirita kokių dviejų šimtų kilogramų karpis.

– Meilė – tai masalas kvailiams, mano drauge, – sako Koka, glostydamas sunkiai žiopčiojantį padarą, ką tik karaliavusį tvenkinio gelmėse. – Instinktai, mus valdo instinktai. Tai dauginimosi

instinktas sugalvojo meilę, tai jis, galvijas, tūno mumyse ir sako: meilė – nuostabiausias pasaulyje dalykas.

– Visi kalba apie malonumus. Visi nori malonumų.

– Malonumas – be galo svarbu. Bet meilė nėra malonumas, kurį patys sau galime suteikti. Žmonės kankinasi, jos ieškodami, kenčia ją prisimindami. Begalę laiko gydosi jos paliktas žaizdas. Štai mylėjo vyras ir moteris vienas kitą, beprotiškai mylėjo, tačiau praėjo keletas metų, gimė keletas vaikų, ir jiedu žiūri į savo buvusios meilės pusę, dūsauja ir kenčia, kenčia, kenčia, nes nebėra jokios meilės, nes jos, po velnių, ir nebuvo!

– O kas buvo?

– Pinklės kvailiams, masalas. Instinktas pakiša meilę kaip slieką ant kabliuko, neva kažką labai dvasingo ir tauraus, neva kažką, kas sklinda iš žmogaus vidaus, o iš tiesų meilė tėra papurusi kalės pyzda – ji skleidžia tokį kvapą, kad visi šunys aplinkui kraustosi iš proto. Kvailas karosas stveria slieką – meilę, bet iš tikrųjų ten tūno kabliukas – instinktas. Rūšies pratęsimo instinktas. Meilė – masalas kvailiams, – pakartoja Koka ir suvaro peilį į didžiulio karpio sprandą.

Ir tai vadinasi žvejyba, pramoga, atsipalaidavimas, žmonių, turinčių pinigų daugiau nei vidutiniškai, pasaulis.

Kai jiedu daugiau nei prieš dešimt metų kartu pradėjo baseinų biznį, draugai šaipėsi. Čia jums ne sumauta Kalifornija, lietuviai baseinuose tik agurkus raugia. Netgi valdininkas, išdavęs verslo leidimą, pradžioj išpūtė akis, o paskui išsiviepė su taktiška panieka. Taip šypsosi tik valdininkai – šypsena, parodanti, kad jie tave niekina, bet kartu yra pasirengę tarnauti Dievui ir tėvynei. Ir tau. Tačiau vis tiek niekina. Tarnauja tik iš paniekos. Jie viską niekina, netgi save, imančius pinigus už paslaugas. Viską niekina, išskyrus pinigus.

Pradžia buvo keista, atsitiktinė. Nei Koka, nei Adolfas nemanė imtis tokio verslo. Koka rašė neskaitomas knygas, kurių

veiksmas vykdavo Egipte, po piramidėmis egzistuojančiame pasaulyje, arba Tibeto Mirusiųjų knygos kontekste – viena jo knyga taip ir vadinosi – „Mirusiųjų sapnai". Hetitų dievai, asirai, babiloniečiai, Ra, Plutonas, Poseidonas ir panašus herojų kratinys jo knygose užsiimdavo pasaulio griovimu arba gelbėjimu, bet skaitytojams nedarė jokio įspūdžio. Mano knygos gydomojo pobūdžio, sakydavo Koka. Jos iš tiesų puikiai padeda užmigti, pritardavo Adolfas. Jis laikinai buvo įsidarbinęs gidu: vedžiodavo lenkiškai ir vokiškai kalbančių šalių turistų grupes po Vilniaus bažnyčias, po spalvotu Disneilendu pamažu virstantį Vilniaus Senamiestį, po Universiteto užkaborius, koridoriais, kuriais dar ne taip seniai pats vaikščiojo, kol prieš pat diplominį darbą metė studijas nusprendęs, kad rusų kalba ir literatūra Lietuvoje nebus perspektyvi profesija. Lietuviai daugiau ar mažiau nemėgo rusų, o po Sausio tryliktosios net skaityti rusiškai tapo amoralu.

Koka tyrinėjo visiškai kitokią rinką – jis turėjo tokį meilužių tinklą, kokio galėjo pavydėti net McDonaldo restoranai ir degalinių verslu užsiimančios bendrovės. Skaičių jis melavo, bet tai, kad meilužės jį ir pamaitindavo, ir pripildydavo degalų – duodavo pinigų, buvo tiesa. Kaip jis suspėdavo visas jas aplankyti ir ką visoms joms sakydavo, Adolfas nesidomėjo. Pakeliui Koka dar sugebėjo ir vesti, ir susilaukti sūnaus, ir išsiskirti. Vėliau, kai gyvenimas susiklostė daugmaž taip, kad jį drąsiai galėtum pavadinti buržuaziniu, Adolfas su Koka susitikdavo vis rečiau. Jie nutolo. Susirado savų interesų, pasikeitė ir draugų ratas. Adolfas žinojo, kad jis vedė dar sykį, gerokai jaunesnę moterį, bet Koka su ja nesupažindino. Ir nebekviesdavo Adolfo į svečius – jiedu susitikdavo kur nors mieste arba teritorijoje, okupuotoje pramogų industrijos – pavyzdžiui, pažvejoti.

Didieji pokyčiai jų gyvenime prasidėjo, kai jiedu apsilankė pas dėdę Semą – sukriošusį senį iš Amerikos, su jauna žmona gyvenusį griozdiškuose rūmuose viename iš ramiųjų Vilniaus

rajonų. Senis šventė kažkokį jubiliejų, iš pažiūros Abraomą jis jau tikrai buvo pralenkęs, eilėje laukė tik dinozaurai.

Neskoningiausio namo konkurse rūmai būtų laimėję visus prizus. Iš išorės pastatas atrodė kaip vestuvinis šakotis, ant kurio atsisėdo šimtą kilogramų sverianti pamergė – styrojo kažkokie pradėti ir nebaigti bokšteliai. Namo vidus, kuriame gyveno amerikietis, buvo dar keistesnis. Vos įėjęs žmogus patenka į milžinišką erdvę – svetainė primena ne gyvenamą patalpą, o koplyčios navą. Šį įspūdį sustiprina beprotiškai aukštos lubos ir dėl to vizualiai susiaurėjančios sienos. Priešais akis, ant tolimiausios sienos puikuojasi didžiulis raudono ir geltono stiklo vitražas, o viską vainikuoja masyvus marmuro stalas po tuo vitražu. Stalas buvo toks didžiulis ir masyvus, tarsi ant jo laisvalaikiu praktikuotųsi studentai medikai, pjaustinėdami iš prozektoriumo atvilktus lavonus.

Negana to, palei sienas, kampuose likusios keistos nišos, lyg vieta kunigų klausykloms, lyg žmogžudžiams, ketinantiems šešėlyje ramiai laukti tinkamos progos kam nors perrėžti gerklę.

Tą vakarą stalas buvo nukrautas vaišėmis vadinamojo „švediško stalo" principu – žvakių šviesos nepakako, kad galėtum aiškiai įžiūrėti, ką valgai, todėl Adolfas dėl viso pikto pirmiausia išgėrė. Viskas paruošta komunijai, sušnibždėjo Koka ir savo dėmesį sutelkė į namų šeimininkę.

Adolfui net nereikėjo spėlioti, kad Koką ir senio žmoną Ivetą sieja šis tas daugiau nei idiotiškas klausimas „ar mes kartais anksčiau nesimatėme?" Koka mokėdavo sudominti moteris. Nors buvo vyresnis ir estetiniu požiūriu gana atgrasus tipas – visas gauruotas, veido dalis, kurios nedengė Markso barzda, nusėta kažkokiais vulkaninės kilmės spuogais, moteris jis traukė. Nemėgo slidžių tipų, bet pats buvo vienas iš jų. Moterys nori, kad jų vyrai būtų santūrūs, padorūs, nuobodūs ir panašiai, tačiau meilužiais jos visados renkasi slidžius tipus.

Kai svečiai išsivaikščiojo, prie marmuro stalo liko tiktai Koka, Adolfas, Iveta ir jos Abraomas, senis, atvykęs iš Amerikos su savo milijonais baigti gyvenimo tėvynėje. Koka su Adolfu mėgo išgerti, senis turėjo puikaus škotiško, parsisiųsto tiesiai iš Valstijų. Čionykštį, Lietuvos parduotuvėse pardavinėjamą viskį arba kitokį brangų gėralą atkurtos Nepriklausomybės pradžioje vartoti buvo neatsargu – jį gamindavo kur nors Lenkijos pasienyje, Baltarusijoje arba tiesiog gretimo namo rūsyje. Senis akivaizdžiai nuobodžiavo su savo kvailoka, bet užtat turiningos išvaizdos žmona, todėl pasikalbėti su jaunimu, anot jo, nevengdavo. Tokius pobūvius jis rengdavo kone kiekvieną savaitę.

– Ką jūs veikiate, vyrai, kaip užsidirbate duonai? – paklausė jis netikėtai, lėtai makaluodamas tirpstantį ledo gabalėlį taurėje. – Iveta sako, tu rašai?

– Ntaip, – numykė Koka.

– O jūs, jaunasis žmogau? – senis kreipėsi į Adolfą.

– Aš turistas, – išspaudė Adolfas. Jautė, kad girtas ir gali pasakyti ką nors netaktiška. – Tai yra vedžioju turistus. Kaip Vergilijus Durantę. Žinot, Beatričė ir kitokie stebuklai. Paolo ir Frančeska, turgus, bažnyčia ir univerka... Viskas prasideda nuo Smuglevičiaus salės, biblioteka – visų žmonijos nelaimių šaltinis, žinios – nuodai, paskui Lelevelis, beprotiškai graži salė, beprotiškai, o paskui – Gedimino bokštas – pragaro dugnas, pagal *Dieviškąją komediją* pragaras buvo piltuvo formos, tai štai to piltuvo galas ir yra Gedimino pilies bokštukas. Pragaro pimpalas styro Vilniaus centre. Kaip sako vienas lietuvių rašytojas – bokštukas bybukas.

Abraomui tokie Adolfo paistalai nepadarė jokio įspūdžio. Matyt, jis nusprendė, kad kalbėtis verta su Koka. Koka visiems, net vyrams, keldavo pasitikėjimą. Tą naktį Adolfas labai rimtai galvojo apie galimybę užsiauginti barzdą. Milžinišką, vešlią kaip šieno kaugė, kad joje būtų galima paslėpti patį Leniną.

– Kodėl jūs, lietuviai, taip susinat kalbą? – pradėjo sunkiai švokšdamas senis. – Kam tiek daug tarptautinių žodžių? Tik ir girdžiu – psichozė, prognozė. Ar ne geriau būtų sakyti – pamišimas ar pramatymas?

– Kalba – kaip laukinis galvijas, nereikėtų jos per daug prisijaukinti, – Koka mokėdavo kalbėti tokiu tonu, kad pašnekovas būtinai manydavo, jog jam pritariama, nors būdavo priešingai. – Jums tai nepatiks, tačiau lietuvių kalba netinka literatūrai. Ja nieko padoraus negali parašyti.

Amerikietis, užuot ką nors atsakęs, ėmė kvatotis. Jis apskritai juokėsi daug. Atrodė, kad senis juokiasi per daug nuoširdžiai, per daug tikru juoku, kad tas juokas būtų tikras. Žodžiu, amerikietis juokėsi klastingai. Tyčia. Ne dėl to, kad būtų juokinga, o tik dėl to, kad organizmas gamintų daugiau vitaminų. Ir kad būtų be galo svetingas. Slidus tipas, dar vienas šlykščiai slidus tipas. Adolfas buvo beveik įsitikinęs, kad vėliau, kai svečiai pasišalins, senis nueis į savo apartamentus ir kokį pusvalandį vems, gausiai ir ciniškai.

– Pavyzdžiui, – tęsė Koka, – žinoma, noriu iš karto atsiprašyti pokalbyje dalyvaujančių moterų, bet, pavyzdžiui, noriu parašyti bybis. Parašau ir iš karto susigūžiu, laukiu smūgio per galvą.

– Ne toks jis jau ir didelis, – burbtelėjo Adolfas. Iveta sukikeno, bet akis įsmeigė į Koką.

– Metafora. Laukiu atsako, smūgio, kontratakos.

– Rusai pimpalą vadina kareiviu, – Adolfas pritariamai linktelėjo galva. Iveta dar aistringiau įsisiurbė akimis į Kokos barzdą.

– Laukiu smūgio iš lietuvių kalbos, iš pačios tautos. Gotfrydas Benas yra sakęs, kad kalba yra tautos falas. Štai tuo falu per galvą man tauta ir gali užvažiuoti, kad darkau jos kalbą. Kalba yra didis vidinis cenzorius, gali pasakyti ir net mąstyti tik tiek, kiek ji tau leidžia.

Amerikietis jau nesijuokė, o ūbavo.

– Vadinasi, ji tau neleidžia sakyti – bybis?

– Aš ne apie tai. Lietuviškai aprašyti lyties organus arba sueitį yra neįmanoma misija. Visos kitos kalbos su šia užduotimi susidorojo seniai, tarkim De Sadas ar Vijonas, o štai lietuviai ligi šiol, iki dvidešimtojo pabaigos vis dar negali pasakyti – pisuosi, arba – mano kambarėlis toks mažas, kad nuo lovos bybiu galiu TV kanalus perjungti. Negali ir viskas! Patys nežino, kodėl, kankinasi, išgyvena, skundžiasi, serga neurastenija, bet negali! Nesubrendusi kalba, paaugliškos kalbos sindromas!

Tą naktį buvo daug kalbama apie įvairiausius dalykus – apie patriotizmą, apie sunkiai uždirbtus Amerikoje pinigus ir panašiai, tačiau kokią trečią nakties milijonierius pažiūrėjo į žmoną, kažką sumurmėjo panosėje ir pasiūlė visiems nusileisti į apačią.

Pusrūsyje buvo įrengtas prašmatnus baseinas, mažytis baras pasienyje su dviem aukštom kėdutėm, palei vieną sieną augalai, primenantys palmes, baseino lubos išklijuotos veidrodžiais. Abraomas nesimaudė, jis sėdėjo išsidrėbęs šezlonge, lėtai siurbčiojo viskį ir tylėdamas spoksojo, ką išdarinėja jo jaunoji žmona. Iveta nė akimirką nesusimąsčiusi nusimetė liemenėlę ir kelnaites ir į vandenį įšoko nuoga. Net būdamas visiškai girtas Adolfas sugebėjo pajusti šventą pyktį – bent jau tiek, kad imtų gailėti senio. Jam atrodė, kad šis turėtų jaustis žeminamas ir erzinamas, kaip sužeistas, nebegalintis apsiginti bulius. Adolfas klydo – senis ne tik nesijautė įžeistas, atrodė, kad jam tai patinka. Greitai jis pastebėjo, kad ir Koka visiškai nuogas, ir kad jo ir Ivetos glėbesčiavimasis vandenyje neprimena brolio ir sesers išdykavimo. Kai Iveta priplaukusi prie Adolfo staigiai panėrė ir nutraukė jo trumpikes, Adolfas šiurkščiai ištraukė jai iš rankų savo drabužėlį ir išlipo iš baseino.

– Sėskis, – pliaukštelėjo sunkiu mėsingu delnu senis per šalia stovintį šezlongą. – Jai velniškai nuobodu su manim. Man pačiam jau nuobodu su savim.

Rytojaus dieną Iveta paskambino Kokai ir vėl pakvietė abu bičiulius apsilankyti Abraomo rezidencijoje. Jis sėdėjo virtuvėje su sportiniu kostiumu, lėtai papsėdamas rūkė cigarą. Poza priminė Volandą iš Bulgakovo romano. Raišas velnias su raudona kamža. Paakiai pajuodę, lūpos baltos, odos poros ant nosies tokio dydžio, kad jose galėtų sukti lizdus kregždės.

– Noriu jums pasiūlyti biznį, – pasakė senis. – Esu investavęs Lietuvoje jau nemažai, bet jūsų rinkos galimybės kol kas neribotos. Ką manote apie baseinus?

Koka žiūrėjo į senį kiek suglumęs. Adolfas apkritai pasijuto velniškai nejaukiai – štai dabar iš tų tamsių viduramžiškų nišų išlįs Vilniaus brigados nariai su automatais ir ištaškys pagirių skaldomą galvą. Po velnių, kodėl už Kokos linksmybes turėtų mokėti ir jisai, Adolfas. Senis nusprendė, kad Koka sau leido per daug, ir dabar juos nudės. Iš pradžių pakankins, o paskui nušaus ir išmes užmiestyje. Iveta taip pat šiandien atrodė taip, tarsi vakar vakaro Eroto ir Tanato siautėjimo apskritai nebūtų buvę – paslaugi, meili, ištikima. Gudraujanti katė prie šeimininko kojų. Gal jie ir nesidulkino, bet Adolfas tikrai matė Koką ir šeimininkę baseine nuogus. Velniškai nuogus.

Amerikonas pasiūlė kurti verslą – jis duoda tam tikrą dalį pinigų, Koka ir Adolfas steigia firmą, kuri užsiimtų baseinų priežiūra. Adolfui iš pat pradžių tai atrodė visiška kvailystė, o Koka užsikabino. Jis buvo hibridinis žmogus, pats save tokiu vadino: pusiau žydas, pusiau lietuvis, pusiau filologas, pusiau fizikas. Mano širdis – lyriko, o smegenys – fiziko, – taip jis apibrėždavo savo prigimtį, remdamasis kadaise Tarybų Sąjungoj populiaria dvinare opozicija „fizikai ir lyrikai“.

Amerikiečio sumanymas buvo toks: pirmiausia Koka ir Adolfas turi patys susipažinti su darbo specifika. Tai yra padirbėti eiliniais baseinų valytojais. Esą jis to išmokęs iš vokiečių. Kažkada bendravęs su Rytų Vokietijos geležinkelio priežiūros inžiniere, kuri, baigusi aukštąjį mokslą, keletui mėnesių buvo išsiųsta kilnoti užkardą eilinėje provincijos geležinkelio pervažoje. Jam toks principas pasirodęs labai įdomus ir naudingas. Pedagogiškas.

Koka ir Adolfas kone metus šlaistėsi po Vilnių ir jo apylinkes su kibirėliais ir graibšteliais, labiau panašūs į iškrypėlius drugelių kolekcionuotojus, negu į baseinų priežiūros specialistus. Prižiūrėjo baseinus. Adolfą toks darbas erzino, jis kone kiekvieną dieną keikė amerikoną, samprotaudamas apie jo ryšius su vokiečiais, – šūdą jis mala apie savo pažintį su kažkokia kvaiša inžiniere, jis neabejotinai tarnavo kokiame nors SS dalinyje ir pribaiginėjo konclagerio kalinius baseinuose, štai iš kur jo keistas potraukis baseinams, pamatysi, sakydavo Adolfas Kokai, jis ir mus vieną dieną įgrūs į baseiną ir pribaigs surūdijusiu kastuvu. Koka juokdavosi, bet dirbo sukandęs dantis – jis matė perspektyvą, jis norėjo būti bosas.

Keista, tačiau pasirodė, kad baseinų Vilniuje kur kas daugiau, nei jiedu manė. Amerikietis turėjo pasiturinčių bičiulių, kurie savo ruožtu taip pat turėjo turtingų draugų ir pažįstamų, – Adolfas su Koka dirbo kiekvieną dieną, nepritrūkdami užsakymų. Tauta buvo neseniai išsilaisvinusi iš Rusijos priespaudos, kartais atrodydavo, kad ten, už gražių prabangių namų sienų, vyksta tai, kas darėsi Romos imperijoje jos saulėlydžio laikais. Tarsi išviję barbarus žmonės būtų ėmę ilgėtis jų. Troškimas kuo daugiau pinigų, kuo daugiau valdžios, kuo daugiau malonumų buvo toks stiprus, kad galiausiai paaiškėjo, jog visi tie mieli lietuviai, stovėję Baltijos kelyje, prie Parlamento ir Televizijos bokšto,

patys virto barbarais, galinčiais žudyti, naikinti ir griauti. Staiga visi suprato, kad visiškai nepažįsta savęs, kad laisvas žmogus yra bauginanti, alinanti, sunkiai pakeliama nežinomybė. Niekas taip neslegia žmonių kaip nežinomybė. Dar sunkiau buvo susitaikyti su mintimi, kad pasikeitė tiktai kameros dydis ir jos kaimynai, bet ne pats kalėjimas.

Juos dažnai iškviesdavo po pobūvių, po galingų išgertuvių – baseinuose plaukiodavo maisto likučiai, tušti buteliai, drabužiai, panaudoti prezervatyvai, spermos debesys, žinoma, kartais pasitaikydavo ir vienas kitas lavonas. Na, jei ne lavonas, tai bent jau kraujo ar žmogaus kūno dalių.

Galiausiai viskas įėjo į savo vėžes, ir Kokos svajonė išsipildė – jis tapo bosu. Išsipirko savo dalį iš dėdės Semo, verslas plėtėsi, žmonės darėsi vis turtingesni, įsitaisydavo baseinus namų rūsiuose, kiemuose, ant stogų. Adolfas nenorėjo pasinerti į verslą, jis taip ir liko Kokos samdomu darbuotoju, iš esmės – baseinų valytoju, netgi ne valytoju, o žmogumi, kuris rūpinasi skaidrumu.

– Toks jausmas, kad negaliu sugrįžti į dabartį, – sako Adolfas. Koka jam neatsako, žiūri į vandenį kramtydamas barzdą ir tyli.

– Jeigu meilė – masalas kvailiams, kodėl gi juo susigundo visi išmintingieji?

Koka tik gūžteli pečiais.

Ir namo jiedu važiuoja tylėdami. Nenatūraliai garsiai klausydami „Smoke on the water“. Koka padalija žuvis – du karpiai Adolfui, keturi jam. Barzdotas, niūrus pranašas, mesijas, dauginantis pinigus kaip žuvis. Adolfas niekad net nepaklausė, koks jo žmonos vardas. Berenikė. Berta. Baobabas. Koka trinkteli durelėmis, mosteli apžėlusia letena ir nuvažiuoja. Adolfas stovi ant šaligatvio, žiūri į tuščią kelio posūkį, kylantį įkalnėn, paskui

apsisuka, prieina prie šiukšlių konteinerio ir išmeta abi žuvis. Iš konteinerio išgąsdinta šasteli katė. Žiūri į Adolfą pritūpusi, lyg pasirengusi šuoliui. Siauri, neįžvelgiami akių plyšiai – kas ilgiau išlaikys nesumirksėjęs. Adolfas neišlaiko nė minutės. Eik po velnių, sako jis katei ir išsitraukia cigaretę.

29.

Kaip ir visi Rytų bloko piliečiai, Adolfas psichoanalize mėgdavo užsiimti pats. Vieno iš tokių seansų – nykaus knaisiojimosi po praeities mėšlą – metu jis nusprendė, kad yra dvi svarbios jo asmenybę formavusios bazės: spiritas ir bažnyčia, nuodėmė ir išganymas. Ir dar keletas panašių opozicijų, kurias suformulavęs žmogus nė velnio nepasijunta laimingesnis. Kam man žinoti apie savo nelaimių priežastis, jeigu nieko negaliu pakeisti? Aš vis tiek kentėsiu, dar blogiau – žinodamas, kodėl kenčiu.

Psichoanalitikų draugija už tokias mintis užmuštų jį beisbolo lazdomis.

Pirmiausia atsirado žodis, o kai atsiranda žodis, toje vietoje iškyla bažnyčia, nes žodžiui reikalingi namai, kadangi žodis yra dvasia, ir dvasiai reikia buveinės, taigi bažnyčia – kūnas, o kad tas kūnas nebūtų vienišas, aplink jį ima telktis žmonės, ištroškę tiesos žodžio ir išganymo vilties. Adolfo močiutės teologiniai samprotavimai nebuvo įtikinami vien dėl to, kad Olandijos dvaro ir miestelio gyvenimas sukosi ne apie bažnyčią, o apie spirito varyklą, Spiritinę. Dvidešimtojo amžiaus pradžioje ją pastatė grafas Bolcevičius, gavęs žemės sklypą iš miestelio, mainais bendruomenei pasiūlęs naujausią gaisrininkų karietą, kuri per 1908 metų Švenčiausiosios Mergelės Marijos Dangun Žengimo bažnyčios gaisrą buvo bejėgė, bet miestelėnai ilgai prisiminė

gaisrininkus, kurie atvyko tarsi muzikantai, skambaliuojantys ir spindintys, gražūs kaip iš švento paveikslo.

Spiritus yra dvasia, sakydavo Adolfo tėvas ir gerdavo spiritą, ir būdavo pilnas dvasios, na, bent jau keletą valandų, kol nenukrisdavo po stalu, *spiritus* yra labai stipri dvasia, sakydavo Adolfo dėdė Jokūbas ir taip pat gerdavo spiritą, ir būdavo dvasingas kaip arkangelas Gabrielius, kol nenukrisdavo po stalu, ir kiti olandiškiai, dvaro ir miestelio vyrai, sakydavo tą patį, kad spiritas yra dvasia, ir visi gerdavo spiritą, atrodydavo, kad jeigu ne ta iš degančio skysčio sklindanti melsva švieselė, ta melsvoji protą atimanti dvasia, tai čia niekas negalėtų nei gyventi, nei mirti. Kiekvieną sykį, kai motina parnešdavo iš Spiritinės spirito, Adolfas su močiute Vincine žaisdavo tokį žaidimą: įmeta degtuko galvutę į šaukštą, didelį valgomąjį šaukštą (kartą jo brolis Daumanas norėjo jį praryti, bet šaukštas užstrigo gerklėje) pripila pilną spirito, uždega ir abu prikišę nosis laukia – jeigu spiritui sudegus degtuko galvutė žybteli melsva liepsna, spiritas geras, 96 laipsnių stiprumo, tokį galima naudoti žaizdoms ir vaistams, jeigu neužsidega arba vos vos šnypšteli – jame per daug vandens, toks spiritas niekam tikęs, tiktai lakti latrams.

Motina Marija, komunistinio darbo spartuolė, Spiritinės partinės organizacijos vadovė, sandėlininkė, kartais atsivesdavo sūnų į niūrų raudonų plytų, gotikinius maldos namus primenantį pastatą. Kartą, kai ji turėjo išduoti spiritą iš sostinės atvykusiam sunkvežimiu su dviem ilgom geltonom cisternom, paliko Adolfą prie milžiniško aparato – sidabru žvilgančio keliolikos metrų aukščio kubilo, ir čia jį nutvėrė pamainos meistras Anglickis – juodas kaip anglis, žvairas, nuolat išsiviepęs. Pro dešinį jo lūpų kamputį kartkartėmis žybtelėdavo auksinis dantis.

– Žinai, kas yra partinis aparatas? – paklausė Anglickis, paplojo Adolfui per petį, mostelėjo ranka į katilą, – štai šitas griozdas

ir yra partinis aparatas, – mirktelėjo, o paskui vėl: – Ar žinai, kaip visa tai veikia, kaip atsiranda spiritas?

– Ne, – atsakė Adolfas.

Meistras apsimestinai pasipiktino, paskui nusišypsojo, pasikrapštė pakaušį ir pradėjo ekskursiją po Spiritinę: štai čia yra salyklas, grūdai daiginami. Įėjęs į neaukštą, drėgme ir pelėsiais trenkiančią skliautuotą patalpą, Anglickis įjungė daugiau šviesų. Ant grindų supilti grūdai buvo suskirstyti lygiais laukeliais, juos reikia nuolat laistyti ir vartyti, pasakojo meistras, kartais išsiviepdamas kaip velnias, jo žvairoji akis lakstė į visas puses, o aukso iltis žybčiojo metalo lankeliais suveržtų žibintų šviesoje, kai grūdai sudygsta, juos moterys tempia kibirais į malūnėlį, štai čia, meistras parodė ankštą patalpą, erdvė ten buvo perskirta pusiau metaline pakyla, ant jos antrame aukšte stovėjo didžiulis, į mėsmalę panašus agregatas – štai čia moterys tempia grūdus kibirais ir mala juos, mala, kol jie pavirsta į šlapią košę, o kodėl moterys, paklausė Adolfas, juk vyrai stipresni, cha, nusijuokė Anglickis, tavo galva ne kopūstas, pritarė jis, matai, moterys, kaip čia pasakius, jos kaip darbiniai arkliai, ištvermės daugiau turi, esi matęs sportinius žirgus, esu, linktelėjo Adolfas, kiekvieną žiemą ant ežero vyksta lenktynės, iš pradžių būna karnavalas, o paskui lenktynės, lenktyniauja žirgai, gražūs ilgakojai, žvilgančiais nuo prakaito šonais, jų karčiai ir šnervės pasidengia šerkšnu, o garas, mušantis iš snukių, panašus į garvežio leidžiamus garus Olandijos geležinkelio stotyje, tai štai, pasakė Anglickis, vyrai kaip lenktynių žirgai, jie gerai bėga tiktai tam tikrą distanciją, prabėga greitai, bet greitai ir pavargsta, o moterys, pro duris įėjo aukšta moteris raudona skarele, apvalių skruostų, plačių klubų, iš veido šiek tiek primenanti Adolfo motiną, tiktai motina niekad taip geraširdiškai nesišypsodavo, o kas gi čia, nežiūrėdama į Anglickį paklausė moteris, kaip tai kas, Marijos vaikas, nekantriai mostelėjo ranka Anglickis, kai moteris pasilenkė paglostyti galvos

Adolfui, ta pati vyro ranka pakeitė trajektoriją ir delnu švelniai grybštelėjo per raudonskruostės užpakalį, liaukis prie vaiko, nepiktai subarė moteris ir kažką po nosim niūniuodama užlipo ant metalinės platformos, į antrą aukštą, pažvelgė į maltuvės, vadinamos malūnėliu, vidų ir dingo už agregato. Adolfui labai patiko, kad moters vardas Angelė, angelas moteriškos giminės, ji buvo panaši į muzikos instrumentą, į violončelę, kurios gražų kūną Adolfas pavasarį surado kontoros palėpėje ir net mėgino groti vienintele likusia styga.

– Eime iš čia, – nurijęs seiles pasakė Anglickis, – eime į mielinę.

– O kaipgi su arkliais?

– Kokiais arkliais? – nustebo vyras, ak, taip, arkliai, na, pats supranti, kiekvienas vyras svajoja tokia kumele pajodinėt, mirktelėjo Anglickis ir klaktelėjo liežuviu, tačiau Adolfas nesuprato, jo tėvas dirbo arklininku, Adolfas dažnai lankydavosi arklidėse, ir jam buvo nelabai aišku, kodėl kiekvienas vyras nori jodinėti kumele, o ne eržilu, Adolfas lytinių santykių srityje buvo velniškai neišprusęs, dešimties metų jis dar manė, kad vaikus atneša gandrai, tačiau ekskursija tęsėsi, Anglickis, mikliai laviruodamas siaurais koridoriais tarp metalinių laiptų ir įvairaus dydžio, dažniausiai tamsiai rudai arba dilgėlių spalva dažytų spintelių, nuvedė jį į mielinę, štai čia rūgsta mielės, o štai ten, Anglickis parodė ranka kažkur ten, nors toje pusėje vaikas matė tiktai sieną, ten verda masė, pasakė meistras, kai masė išverda, į ją įkrečiama Motina, motina, Adolfą apėmė baimė, įsivaizdavo savo motiną besikapanojančią tirštoje karštoje košėje, šaukiančią pagalbos, skęstančią ir rėkiančią baisiu balsu, toks pavadinimas, tai tam tikros mielės, tau žinot nebūtina, numojo ranka Anglickis, paskui vėl išsišiepė blykstelėdamas auksiniu dantimi, o jo žvairoji akis linksmai sušvytavo į šalis, žinai, ką tėvas su motina daro, kai užgęsta šviesa, ir jo skardus, šaižus, kartkartėm cypiantis juokas

nuskambėjo tarp lygia greta stovinčių žalių kubilų. Meistras parsivedė berniuką atgal į aparatinę, parodė purvinu smiliumi į sidabro spalvos keliolikos metrų aukščio katilą ir pasakė:

– Štai čia tėvas, o ta košė – motina, supranti? – vyras mirktelėjo berniukui, tas pažiūrėjo į vyrą ir papurtė galvą.

– Iš bulvių, kukurūzų ar kviečių virta masė su fermentais ir mielėmis yra motina, o aparatas – tėvas, supranti? – su entuziazmu aiškino Anglickis, – ir kai jie daro štai šitą, – jis kairės rankos smiliumi ir nykščiu suformavo nelygų apskritimą, o dešinės smiliumi keletą sykių brūkštelėjo per tą apskritimą ir vėl nusijuokė kaip cypiantys vagono ratai, – kai jie šitą daro, – pakartojo Anglickis, – atsiranda, kaip manai, kas atsiranda? – Adolfas gūžtelėjo pečiais, jo dėmesį patraukė meistro dešinės rankos mažylis pirštas be nago – jam trūko vieno narelio, oda toje vietoje buvo užsitraukusi nelygiai, likęs kreivas, gilus randas atrodė lyg šaukianti iš skausmo mažytė burna, spiritas, atsargiai pamėgino spėti jis, taip, spiritas spiritas, bet jeigu bobos su vyrais taip lengvai darytų spiritą kaip daro vaikus, tai aš vaikščiočiau užsipylęs akis nuo ryto ligi vakaro, ir dabar Anglickis taip pratrūko juoktis, kad jo žvairoji akis apskritai dingo – jos vietoje švytėjo tiktai balzgana, drėgna plėvelė, ir buvo jis panašus į vienaakę pabaisą, gyvenančią miglotose senovės Graikijos žemėse.

Paskui atėjo motina, jiedu kartu papietavo gamyklos valgyklėlėje, o vėliau Adolfą parvežė namo viena iš spiritą į sostinę vežančių mašinų – didžiulis vilkikas mėlyna kabina su dviem geltonom, gulinčio ovalo formos statinėm, pilnom melsva ugnele degančio, žmones iš proto išvarančio skysčio. Spirito.

Ir kitas iš praeities nuolaužų nuolat išneriantis epizodas, kuriame beveik visi veikėjai tie patys, tik dekoracijos kitos. Paslaptingos, iškilmingos, šventiškos dekoracijos – dažniausiai žmogus taip nori įsivaizduoti savo praeitį, ypač vaikystę.

In nomine patris et filli et spiritu sa-ancti-i-i, garsiai skambėjo sodrus kunigo balsas bažnyčios paskliautėje, močiutė, kiekvieną sekmadienį atsivedanti Adolfą išklausyti mišių, murmėjo panosėje poterius, Adolfas nuobodžiavo, jam visada taip būna, kai išpažintis jau atlikta, o komunijos dar reikia laukti, kunigas laiko mišias, kelia virš kaktos taurę su vynu, kuris, pakeltas į dangų, virsta spiritu arba šventąja dvasia, o kai nugarą atsukęs į maldininkus kunigas iškelia paplotėlį, paplotėlis tampa Kristaus kūnu, kurį paskui Adolfas drauge su kitais olandiškiais praris, ir eis jie visi namo, pilni gyslomis keliaujančio Viešpaties Dievo kūno, paaukoto už juos visus, ir Viešpaties Dievo kraujo, pralieto už juos visus. Spirito varykla buvo pilna Motinos, o bažnyčia sklidina Tėvo, jos marmurinėmis, šviesiai rudomis kolonų gyslomis tikinčiųjų maldos varinėdavo spiritą, tik ne tą, nuo kurio vyrai praranda sąmonę, dainuoja ir mušasi, bažnyčia pilna dvasios ugnies, melsvos liepsnos, šokančios ant nuodėmingųjų ir ant šventųjų lūpų, kuri šoks ant mūsų kaulų pasaulio pabaigos dieną. Vyrai eina į dešinę pusę, Adolfas į kairę, su moterimis, šiek tiek priekyje sėdėjo ta pati moteris, kurią jis anądien matė Spiritinėje, tik dabar jos skarelė ne raudona, pasileidusi plaukus, jie gula ant pečių ir kiekvieną sykį, kai žvilgteli į vyrų pusę, kruščioja tarsi būtų gyvi, Adolfas žiūrėjo į tuos plaukus, paskui, kai jie ir vėl sujudo, jis pažvelgė į vyrų pusę, ten, prie pat centrinio tako priešais didįjį altorių, sėdėjo Anglickis, žvairaakis meistras, tik tada Adolfas suprato, kad moters vardu Angelė plaukai kruščioja ne šiaip sau, ir kaip ji gali šypsotis tokiam baisiam vienaakiui, galvojo Adolfas, motina sakė, kad Anglickiui jau trisdešimt šešeri metai ir kad jis turi ligotą, pavydžią, nuolat ant jo šaukiančią žmoną, kuri vis negali pagimdyti jam berniuko, jau gimė trys mergaitės, o berniuko, tikrojo paveldėtojo, Anglickis vis nesulaukiąs, *spiritusa-a-ancti-i-i*, vėl nuaidi paskliautėm kunigo balsas, jam atitaria moterys

aukštais balsais, iš dešinės pritariantys vyrų bosai paremia moterų balselius, paskui ant viškų stovintis choras nugriaudėja „Marija Marija, skaisčiausia lelija...“, ir Adolfą apima malonus jausmas, motinos šalia nėra, ji nemėgsta bažnyčios, ginčijasi su močiute, esą komunistai negali tikėti Dievą, nes tada juos nubaus komunistų dievas, kas tas dievas, nelabai aišku, kartais Partija, kartais Brežnevas, štai Anglickis vėl grįžteli į moterų pusę, o Angelės plaukai jam atsiliepia, krusteli klusniai, tuojau pat, kai tik Anglickis pasuka galvą, jo dantis žybteli liepsnojančių žvakių šviesoje, o žvairoji akis taip nerimsta, kad siekia net ir per keletą suolų nuo moters sėdintį Adolfą, šis susigūžia nuo minties – Anglickis dabar atsistos šalia kunigo ir sakys, pakaitinkim motiną, užkurkim jai pragaro ugnį, o tėvas tegul padaro taip, kad iš jos imtų tekėti spiritas, *spiritusancti*, šventasis spiritas, šventoji dvasia, kurios prisigėręs visas Olandijos miestelis, visi Adolfo dėdės, visi kaimynai ir tėvas, net gyvuliai, ir tie geria brogą, tirštą rudą dvokiantį skystį, kuris sykį buvo pilnas spirito, kai girtas operatorius Šalkauskas supainiojo čiaupus ir išleido dalį spirito tiesiai į brogos duobę, purvini mėlyni traktoriai „Belarus“ išvežiojo rudom statinėm tą brogą po apylinkių tvartus, ir maurojo linksmai spirito prisisprogę galvijai, ir baubė Adolfo motina raudonom akim, užmušiu tave, gyvuly, o Adolfas įsivaizdavo, kad jo motina kapanojasi karštoje tirštoje košėje, ir jam buvo beveik baisu ir beveik linksma laukiant šventosios komunijos.

Iš bažnyčios močiutė Adolfo paprastai neveda namo, jiedu kaskart užsuka į vietinę kavinę, kuri yra antrame aukšte virš geležies ir žaislų parduotuvių, močiutė užsisako stiklą degtinės su silke, išgeria, išsitraukia papirosų „Belomor“ pakelį, užsirūko. Taip būna kiekvieną sykį, kai ji vedasi Adolfą į bažnyčią, kai iš Dievo namų išeina apsivalę, maldomis ir mišių giesmėmis nusiplovę visas nuodėmes.

Tai buvo neeilinė diena, karnavalo diena, į kavinę užsuko ir Angelė, aukšta, graži, tamsūs plaukeliai aplink lūpas padengti baltu šerkšnu, lauke šaltis spigina ne mažiau kaip dvidešimties, jos plaukai taip pat spėję pasidengti šarma, nors nuo bažnyčios iki kavinės visiškai netoli, matyt, buvo ką nors sutikusi ir kalbėjosi sustojusi prie kapinių tvoros, geresnės vietos moterims paplepėti nėra, prie kapinių tvoros, netoli buvusios senosios turgavietės, jos stovi valandų valandas ir aptarinėja visas miestelio ir dvarelio naujienas, šis postas niekad nebūna tuščias, jeigu viena pamaina baigiasi, tuojau pat stoja kita, iš čia puikiausiai matyti, kas užeina į kavinę, kas išeina, o ką ir išneša, iš kavinės išneša pilnus degtinės piliečius, o iš bažnyčios į kapines atnešami pilni šventosios dvasios parapijiečiai, savaitgaliais pro čia iš bažnyčios važiuoja ir jaunieji dideliais žiedais papuoštomis baltomis volgomis, su baltais kaspinais ir žaliais rūtų vainikėliais.

Adolfas gėrė kakavą užkąsdamas pyragaičiu ir stebėjo Angelę – tokios gražios moters jis dar nebuvo matęs, jo teta Magda buvo labai graži, bet ji anksti mirė, todėl graži ji buvo tik nuotraukose ir danguje, bet čia, kavinėje, gražiausia Angelė, ji prisėdo prie stalo, kur dar buvo laisva vieta, ir nuo kito stalo prie jos tuojau pat, blaškydamasis kaip ruonis tarp apsėstų, į ledo lytis panašių stalelių, prisiyrė žvairuojančios akies ir auksu spindinčios šypsenos šeimininkas, atsisėdo šalia Angelės, išstūmęs jau apsinešusį operatorių Šalkauską ir kažką ėmė šnabždėti Angelei į ausį, ji tylėjo, gėrė raudoną serbentų vyną, tylėjo, linkčiojo galva, jos skruostai pamažu raudo, o Anglickio liežuvio gyvatė vis kyščiojo ir kyščiojo prie jos ausies, kol galiausiai Angelė ėmė juoktis, juokėsi garsiai, užversdama galvą, Adolfas pavydėjo to juoko visiems, kurie jį girdi, klauso ir nevertina jo grožio, o Anglickio ranka jau buvo ant jos šlaunies, ir ji nepastūmė jos, netrenkė per pirštus, nenurėžė čia pat ant stalo gulinčiu peiliu, tik juokėsi atlošdama galvą, juokėsi ir juokėsi, kol tas juokas Adolfui tapo nepakenčia-

mas, ir jis pasakė močiutei, noriu namo, tačiau, nepaisant įvairių kliūčių, pavyzdžiui, amžiaus skirtumo ar meistro Anglickio ir jo šėtoniškos auksinės šypsenos, Angelė buvo pirmoji jo neoficiali moteris – pradėjęs lavinti seksualinę vaizduotę, jis išsirinko ne Meriliną Monro ir ne Valentiną Tereškovą, kaip darė daugelis to meto berniukų, jis į savo nekaltybės guolį pasikvietė Angelę iš spirito varyklos, iš Spiritinės, gražų, kiek apvaloką, darbinių drabužių įkalintą, tačiau be galo geidžiamą kūną, primenantį violončelę, kūną, taip įtempiantį aistrų stygas, kad didesnės palaimos, kylančios tas stygas liečiant, Adolfas net negalėjo įsivaizduoti.

Iš „Aukštosios“ kavinės visi patraukė į gatves – greitai turėjo prasidėti karnavalas, didysis Olandijos įvykis, kuriame vienaip ar kitaip kasmet dalyvaudavo beveik visas miestelis: prie kultūros namų karnavalo dalyviai nuleisdavo sunkvežimių kėbulų bortus, apdengdavo juos raudona, mėlyna, kartais ir balta marška, – tiesa, tie patys sunkvežimiai veždavo ir malkas, ir runkelius, ir šieną, ir numirėlius, tiktai marška tada būdavo juoda, o palei karstą iš visų pusių šlamėdavo ką tik nukirsti berželiai, o žiemą eglišakės, su berželiais vaizdas būdavo be galo gražus, todėl žmonės kaip įmanydami stengdavosi mirti, kol dar medeliai su lapais, mirti žiemą buvo blogo skonio požymis, žiemą žemė baisiai kieta, įšalusi kaip kaulas, reikia barstyti daug druskos, kad ji suminkštintų gruntą, duobkasius nuolat girdyti spiritu, kad jie patys nesušaltų į kaulą, visi tą žinojo, žiema netinka mirčiai, žiema Olandijoje skirta karnavalui.

Marškomis uždengtų sunkvežimių kėbuluose būdavo statomos dekoracijos. Tos dekoracijos priklausė nuo siužeto, kuris bus vaidinamas važiuojančiame sunkvežimyje: ten atsirasdavo ir žemės ūkio padargų, ir galvijų, ir kapitalistinių bombų, ir pinigų maišų, sunkvežimiai būdavo panašūs į dideles gremėzdiškas knygas, atverstas viduržiemy mažo miestelio gyventojų džiaugsmui.

Adolfas su močiute įsitaisė ant parduotuvės laiptų kaip tik priešais bažnyčią, iš čia geriausiai matėsi nedidelė miestelio aikštė, į ją sugarmėjusi karnavalo procesija apsukdavo ratą, o paskui judėdavo prie ežero, kur baigdavo savo kelionę, apvažiavusi ratą žirgų lenktynių trasa. Žirgai lenktyniaudavo ant tvirto melsvai žalsvo Olandijos ežero ledo, specialiai lenktynėms nuvalyto taisyklingu ovalu, iš aukštai panašiu į didelę ištįsusią 0 raidę.

Pirmiausia pasirodė sunkvežimis su Užgavėnių kaukėmis prisidengusiais muzikantais – Žydelio smuikas, Velnio armonika ir Nežiniaįkąpanašaus monstro būgnas šaltyje skambėjo skardžiai, bet tarsi kiekvienas sau.

– Muzikantai dar neapšilę, – mirktelėjo močiutė Adolfui, jis suprato, kad šiame mirktelėjime slypi dviprasmybė, paskui muzikantų sunkvežimį lėtai riedėjo automobilis, vaizduojantis milijonierių, kuris, matyt, dėl didelio godumo beveik visas buvo pavirtęs pinigų maišu – iš juodo kostiumo kyšojo tiktai galva, o ant didžiulio pilvo buvo užrašyta „1000000“ ir dviem stačiais brūkšneliais perbraukta S raidė. Šį simbolį Adolfas ne sykį matė žurnalų karikatūrose, kuriose pašiepiama Amerika ir jos grobuoniškas imperializmas.

Milijonierius kapitalistas sunkiai judėjo po kėbulą, kartais atsitrenkdamas į šalia jo stovėjusius dar du maišus su pinigais ir užrašais „Milijonas“, jo veidas buvo liūdnas, visi žiūrovai suprato, kad būti turtingam Amerikoje tikrai ne pyragai, tačiau kompoziciją žiūrovai vertino gana santūriai. Kur kas daugiau dėmesio, plojimų ir švilpčiojimų susilaukė kita kompozicija – scenos kūrėjai, norėdami pademonstruoti, kiek daug pieno šiais metais primelžta, sunkvežimyje pastatė milžinišką bidoną, o aplink jį šoko trys gražiais baltais chalatais apsirengusios melžėjos. Kadangi šaltis spaudė nuo pat ryto, merginos po chalatais vilkėjo kailinukus, todėl atrodė panašios į tris baltąsias meškas, ir tai jau savaime buvo linksma. Kartkartėmis iš didžiulio bidono

iššokdavo vaikinas, apgaubtas balta marška, jis strykteldavo pagal muzikos ritmą, sumakaluodavo rankomis ir vėl pradingdavo, pieną išliesit, pieną, šaukė susirinkę olandiškiai, ši kompozicija minią išjudino, daugelis ėmė šokti, taikydami į muzikos, sklindančios iš didžiulių ant stulpų kabančių garsiakalbių, ritmą, kiti traukė iš kailinių kišenių buteliukus su spiritu, vaišinosi patys ir vaišino kaimynus.

Vėliau važiavo sunkvežimiai su šokėjais, muzikantais, su kalviais, kurie kartoniniais kūjais lėtai ir iškilmingai daužė per didelį raudoną žodį „DARBAS", dar viename sunkvežimyje stovėjo Darbininkas ir Valstietė, atstatę po vieną koją, ištiestose į priekį ir aukštyn iškeltose rankose suspaudę raudoną vėliavą, tačiau kai ši gyvoji skulptūra važiavo pro gausiausiai susirinkusią miestelio gyventojų minią, kažkas garsiai šūktelėjo, Vytautai, laikyk, paukštukas paspruks, Darbininkas nevalingai stvėrėsi ranka tos vietos, kuri visiems suaugusiesiems visuomet kelia juoką, ir minia sprogo nevaldomu kvatojimu, Valstietė neišlaikiusi taip pat pradėjo juoktis, o Darbininkas, viena ranka laikydamas vėliavą, kita paukštuką, kad tas nepaspruktų, buvo visas pamėlęs, net nežinia, ar nuo šalčio, ar iš pykčio, o gal nuo to ir nuo kito, paskui ir jis nesusilaikė, ėmė juoktis, stvėrė Valstietę į glėbį ir, užuot stovėję kaip skulptūrinė kompozicija, juodu ėmė suktis valso žingsniu nedideliame sunkvežimio kėbule, tarsi tai būtų šokių aikštelė, apkaišyta ką tik išsprogusiais berželiais.

Sunkvežimiai su karnavalinėmis scenomis pasuko ežero pakraščiu, pervažiavo ovalų ratą, skirtą žirgų lenktynėms, ir galiausiai dingo kitame miestelio gale, o ant ledo pasirodė žirgai, iš jų burnų mušė toks galingas, toks tirštas garas, jog atrodė, tai ne žirgai, o daugybė Spiritinės kaminų, iš kurių be paliovos kyla ir kyla garas, *spiritus*, dvasia, tvyranti virš dvarelio, virš miestelio, virš bažnyčios bokštų ir storai apsnigtų Olandijos gyventojų širdžių.

30.

Kaip ir kiekvieną dieną, rengėsi pasivaikščioti po miestą be jokio tikslo. Iš ryto ilgai gulėjo lovoje, paskui išropojo iš jos. Ne išlipo, o išropojo kaip priešistorinis gyvūnas, pirma priekiniai pelekai, paskui užpakaliniai, galiausiai ilga blogos nuotaikos uodega. Žvilgtelėjo po lova – ten gulėjo kažkoks popierėlis. Pasiekė ištiesęs ranką – suvyniotas į popierių sudžiūvęs kramtomosios gumos gabalėlis. Sėdėjo gerdamas kavą, rūkė ir žiūrėjo į priešais ant stalo gulintį pajuodusį gumos gumulą – tai galėtų ką nors reikšti. Kramtomoji guma kaip nenutraukiami saitai tarp žmonių, tarp jo ir Bo, kramtomosios gumos gumuliukas, sulipinęs jų delnus per pirmąjį pasimatymą. Turbūt net tas pats. Krikščionys garbina savo šventųjų kaulus, nors tie vėliau pasirodo esantys visai ne šventųjų, kartais net ne žmonių. Svarbu norėti garbinti, o ką – visada atsiras. Meldžiasi šventojo Petro šonkauliams, o pasirodo, kad tai purvinos kiaulės skeletas. Dievas niekada nepraleis progos pakišti žmogui kiaulę.

Prisiminė šią naktį sapnavęs keistą sapną – grįžo į vaikystės laikus, dalyvavo Užgavėnių karnavale, kuris buvo įgavęs tarybinį turinį, nors forma išlikusi senoji, ir jį per visą sapną persekiojo Velnias su auksiniu dantimi, – paties sapno jis aiškiai neprisiminė, tačiau ta velniškai auksinė šypsena padarė stiprų įspūdį.

Reikėtų jį įamžinti, pagalvojo Adolfas, sukinėdamas tarp pirštų gumos gabalėlį. Įrėminti. Arba įmontuoti į plastmasės gabalą, į neorganinio stiklo narvą – kaip daroma su Berlyno sienos fragmentais. Suvenyrų parduotuvės Berlyne pilnos šūdinų cemento gabalų, įkištų į stiklą. Ir jis galėtų pardavinėti savo nutrūkusios aistros fragmentus – kramtomosios gumos gabalai su kraujo ir tuštumos atspalviais. Visur, visose suvenyrų

parduotuvėse. Ritualinių paslaugų biuras „Nutrūkusi aistra“ – laidojame nevykėlių apmaudą.

Iš tiesų keista savijauta. Žmogus nori net visiškai atsitiktinių santykių tęsinio. Nors gerai žino, kad tie santykiai pasmerkti. Jis viską nori racionalizuoti, viskam suteikti formą, jį nervina neapibrėžtumas. Jausmų nebrandumas. Įdomu, sakydamas „žmogus“, jis turi omenyje tik save, ar nori atsakomybės naštą perkelti ant abstraktaus žmogaus pečių. Ant visos žmonijos pečių.

Dabar jis turi dvi galimybes. 1. Jaustis paliktas. Tokia būsena leidžia savęs gailėtis. Pateisina įvairias smulkias šunybes prieš save ir kitus. Gali girtuokliauti intensyviau nei įprastai. Kas atsitiko. Mane paliko. Ak. Taip, ak. Gali nesiskusti bazdos. Apšaukti pardavėją. Jūs nesveikas! Mane paliko. Ak. Ir panašiai. Nesumokėti mokesčių. Jūs vengiate mokėti mokesčius, pilieti A. Z. Mane paliko, aš išduotas! Ar žinote posakį, kad kvailį ir mokesčių inspekcijoje muša? Ak. Kuo daugiau ak. Kuo daugiau galimybių išnaudoti nuskriaustojo ir verto gailesčio pozicijas. Kol visa tai įgris iki gyvo kaulo. 2. (antra) galimybė. Pagaliau tai baigėsi, nes jau buvo nusibodę. Seksas darėsi vis labiau inertiškas. Pozos ir situacijos kartojosi ir nebejaudino. Apie spontaniškumą nebegali būti nė kalbos. Artėjo diena, kai būtų tekę kelti klausimą – kaip gyvensime toliau. Taip negali toliau tęstis. Tekstai iš muilo operų. Apnuogintos banalybės, po kuriomis buities ir rutinos baimė. Aš myliu tave. Aš negaliu be tavęs gyventi. O aš galiu. Man patinka ne gyventi, o būti. Būk su manim. Būk. Nenoriu, kad tik gyventum. Štai taip. Viskas baigta. Ir ačiū Dievui. Aš jam nedėkoju. Ačiū gumos gabalėliui. Reikėtų jį įrėminti. Parašyti jam šlovinamąją odę. Ne su kiekvienu gumos gabalėliu aš kalbuosi gerdamas kavą. *Te deum*.

Stepono Batoro gatvė šalia Senamiesčio, tačiau nuo centro ją skiria triukšmingi Olandai – tam tikra simbolinė juosta, linija, žymė, kurią reikia peržengti, kad patektum į Miestą.

Adolfas atostogavo. Koka jį išleido neterminuotų atostogų, todėl pastaruoju metu daug vaikštinėdavo pėsčias ir kiekvieną sykį pastebėdavo, kad eina tarsi laikydamasis kokio turistinio maršruto: Katedra, Bernardinai su Šv. Ona, Šv. Mykolas, Šv. Jonai, Šv. Mikalojus. Jis bijo pasiklysti, jam reikalingi orientyrai. Bažnyčios visą laiką buvo orientyrai pasiklydusioms avelėms, dvasios švyturiai tuščiaviduriams kvailiams, plūduriuojantiems būties vandenyno paviršiuje. Žinoma, paklaustas jis niekad neprisipažintų, kad gali būti vienas iš jų. Nors skamba beveik aristokratiškai – tuščiaviduris kvailys.

Šventojo Kristoforo statulėlė Mikalojaus kieme sukėlė nestiprų maudulį paširdėje. Stabtelėjo prie jos. Suaugęs vyras, nešantis ant peties berniuką, arba viso pasaulio kančią, kaip sakoma turistams, jam visų pirma siejasi su jo tėvyste – su jos nebuvimu. Buvo laikas, kai jis labai norėjo vaikų, bet paskui tas noras palengva peraugo į abejingumą – jeigu nėra partnerės, su kuria iš tiesų norėtum dalytis ne tik kūno skysčiais, bet ir genetiniais *failais*, apie vaikus imi galvoti kaip apie socialinio statuso pakeitimo ilgesį. O toks ilgesys, kaip ir bet koks ilgesys, tėra seilės. Aš ir mano vaikai. Aš ir tėvas. Aš ir vaikai ir mokykla ir mažamečių tvirkinimas ir baimė dėl vaikų ir tėvo ir sūnaus santykių problema, tėvui sūnus yra visiškai svetimas asmuo ir vis dėlto tam tikra prasme tai yra jo aš, išeinantis už asmeninės būties ribų. Emanuelio Levino samprotavimus apie tėvystę Adolfas suprimityvindavo ir prisitaikydavo egoistiniam pasiteisinimui, kodėl jis nenori vaikų: jeigu tėvystė yra (sūnaus dėka) pliuralistinis egzistavimas, tai jis mieliau renkasi singuliarinį variantą. Žmogus, neturintis vaikų, panašus į Visatą, kuri niekada nesprogo. Vienišius ir Visata – du skirtingi dydžiai. Autoritetų netrūko, pavyzdžiui, Džoiso mintis: jeigu nori būti patriotas, niekados neturėk vaikų, nes jie gali būti išsigimėliai. Išsigimėlių irgi netrūksta. Vienas psichiatras Adolfui aiškino,

kad tokia jo nuostata vaikų atžvilgiu – dėl brolio Daumano. Tik pamanykit, priežastis – vargšas daunas Simonas. Geriau pakapsčius paaiškėtų, kad tas psichiatras pats išsigimėlis. Vien jau dėl to neverta kreiptis į juos pagalbos. Jie nurodo netikras priežastis. Galbūt netgi tyčia. Kad taptum silpnas, kad pykčio ištiktas atidengtum tikrąsias savo silpnąsias vietas.

Kai uždarbiavo gidaudamas, pasakodamas turistams apie bažnyčias berdavo išmoktą tekstą, o pats į sakralinius pastatus žvelgė su tam tikra distancija. Šv. Onos bažnyčia jam buvo panaši į jo motiną Mariją, ką tik grįžusią po pamokų, rašaluotais pirštais ir aštriom alkūnėm sėdančią prie skurdaus stalo, o štai putojantis Šv. Petro ir Šv. Povilo barokas priminė motiną Mariją, kekšiškai sanguliaujančią su komunistų partija, besielgiančią kaip paskutinė Babilono kurva. Ne, brolis Simonas čia visiškai niekuo dėtas.

Apsuko ratą Senamiesčiu, norėjo eiti į Trakų, paskui kilti Basanavičiaus gatve, bet apsigalvojo, išėjo į Vokiečių gatvę, paėjėjęs gabalą, užsuko į „Savą kampą". Užsisakė degtinės su ledu, išgėrė.

Eidamas gatve staiga suprato, kad prisibijo didelių parduotuvių vitrinų. Ypač tokių, kuriose matė tiktai savo atvaizdą, kurios buvo neperregimos, neįžvelgiamos. Stiklas, už kurio gali stovėti bet kas. Gali stovėti ir žiūrėti į tave, juoktis, tyčiotis iš tavo išsipešusių marškinių, išsitepusių kelnių, iš tavęs, besiraitančio šios būties dugne ir nieko negalinčio pakeisti. Dieve, kada jis tapo toks patetiškas ir mąslus? Gal tikrai sutrenkimas itin stiprus, ir dabar jis jau visą gyvenimą bus idiotas, klausinėjantis žmonių gatvėse apie buvimo prasmę? Puiki perspektyva.

– Nenori išgerti? – Adolfas paskambino Kokai, nes daugiau nesugalvojo jokio žmogaus, kurio balsą norėtų išgirsti.

– Aš dirbu, – visiškai rimtai atsiliepė Koka. – Nepersistenk, tavo galva kaip klimakterinė moteris – vėl pulsi į isteriją.

Adolfas išjungė telefoną, užsisakė dar vieną degtinės su ledu. Atsisukęs nužvelgė nedidelę salikę: už poros stalelių sėdėjo vyras, pasisukęs profiliu į Adolfą. Pajutęs žvilgsnį, jis pakėlė akis, įdėmiai nužvelgė Adolfą ir vėl įbedė akis į žurnalą.

Jis beprotiškai norėjo pakalbėti su Bo, tačiau ji nekėlė ragelio. Skambino jai ne mažiau kaip penkis kartus. Parašė keletą žinučių. Paskui pats ėmė gėdytis tokio elgesio, šaipėsi iš savęs ir niekino. Reikia išdidumo. Tokio šalto, melsvo, aprašyto kokio nors šunsnukio menkystos, kuris paliktas moters myžo į lovą ir draskė nagais jos duris. Sunku susitaikyti su mintimi, kad galima taip staiga nutraukti santykius. Kita vertus, tai tik įžeistos savimeilės smigtelėjimas. Tiesiai į sėklides. Cha. Ji manosi esanti neatremiama. Vargšė kompleksuota storulė. Ar tai galima vadinti santykiais? Vieną du kartus per savaitę susitikti užmiestyje vien dėl sekso – tai ne santykiai, tik santykiavimas, po velnių. Dulkinimasis, krušimasis. Jis ėmė pykti ant savęs. Jautėsi žeminamas tokios situacijos. Kuo labiau stengėsi išsinarplioti, tuo labiau painiojosi. Voratinklis, nekontroliuojamų emocijų voratinklis. Norėjo satisfakcijos. Tuojau pat.

– Ar jūs ko nors laukiate? – paklausė Adolfas, atsistojęs priešais staliuką, prie kurio sėdėjęs vyras skaitė žurnalą.

Vyras nustebęs dėbtelėjo į Adolfą ir nieko neatsakė.

– Jūs laukiate, kol baigsiu, ar ne? Paskui numesite savo sušiktą žurnalą ir seksite mane? Taip?

Adolfo balsas skambėjo ir grėsmingai, ir kiek per aukštai, kaip žmogaus, kuris negali susitvarkyti su jauduliu.

Vyras nieko neatsakė, atsistojo ir neatsisukdamas išėjo pro kavinės duris.

– Taip! – šūktelėjo Adolfas pavymui, – ir nešdinkis! Ir nedrįsk prie manęs prisiartinti, nedrįsk!

– Geriau būtų, jeigu išeitumėt, – ramiai pasakė iš džino butelio iššokusi padavėja. Adolfas numetė banknotą ant prekystalio ir išėjo į gatvę.

Valandėlę pastovėjo ant šaligatvio, paskui prisėdo ant suolelio, prisidegė cigaretę, rūkė ir nuolatos sukiojo galvą į visas puses, stengdamasis aptikti ką nors įtartina. Visas pasaulis yra įtartinas, jeigu jautiesi persekiojamas. Visas. Elgeta, ištiesęs ranką išmaldos, dvi studentės, kvatojančios prie bankomato, vyras su šunimi, jau kelintą sykį praeinantis pro jo suolelį, net balandžiai, ir tie gali būti... Kas tik nori gali būti prakeikti balandžiai

Ypač jeigu tipas, persekiojantis tave, esi tu pats.

Ši mintis pralinksmino.

Jis vėl patraukė šaligatviu, visiškai nežinodamas, kur nori nueiti. Būtų puiku pakalbėti su Bo. Būtų puiku pakalbėti su Bo. B P P S B.

Adolfas sustojo prie drabužių parduotuvės vitrinos. Net įtempęs regą negalėjo įžiūrėti, kas ten, viduje, anapus stiklo. Priešais stovėjo tik du manekenai, aprengti drabužiais, kurių joks normalus žmogus neapsirengtų.

– Ar galiu kuo padėti? – paslaugiais, minkštais katės žingsniais pritipeno iš už nugaros pardavėjas. Adolfas atsisuko į jį, nužvelgė nuo galvos iki kojų: neaukšto ūgio, putliais žandais, juodaplaukis, nosis nedidelė, šiek tiek paukštiška, veide lyg ant keraminio puodelio nupiešta šypsena. Tamsios, skvarbios ir kartu atsainios akys. Adolfas užėjo į parduotuvę visai neketindamas ką nors pirkti.

– Ne, – atsakė Adolfas. Pakilnojo vieno, kito kostiumo rankoves, pažiūrėjo į kainas, paskui vis dėlto šūktelėjo nueinančiam pardavėjui:

– Dovanokit, galiu paklausti?

– Taip, be abejo, – blykstelėjo keraminė šypsena, kaipmat atsidūrusi per porą žingsnių nuo Adolfo.

Parduotuvėje, be Adolfo, buvo dar vienas pirkėjas – aukštas, prakaulaus veido vyras, intensyviai besirausiantis pakabintų drabužių eilėje. Jis taip kruopščiai tikrino kiekvieną švarką, tarsi

vakar čia būtų pakabinęs savąjį ir dabar mėgintų jį surasti pagal kokius nors tik jam vienam žinomus požymius.

– Ar galiu pirkti tiktai švarką, be kelnių?

– Pone, jeigu norite švarko, prašyčiau štai čia, – paslaugiai mostelėjo pardavėjas atokiau stovinčių kabyklių link, kaip tik ten, kur rausėsi aukštasis vyriškis.

Adolfas nepajudėjo iš vietos.

– Klausykit, ką jūs slepiate? – staiga kreipėsi į pardavėją. – Kam jums tie tamsinti stiklai? Ar jūs stengiatės praeivių labui? Kad kiekvienas asilas sustojęs galėtų pasigrožėti savo snukiu? Kodėl eidamas gatve aš turiu grožėtis savimi? Jeigu jūs taip skatinate narcisizmą, tai Lietuvoje jau apsivemti galima nuo šito prakeikto grožėjimosi savimi! Visi ekspertai, kiekvienas kretinas būtinai pasaulinio masto ekspertas, visi viską žino apie automobilius, drabužius, dainavimą, sportą, politiką, viską žino, kiekvienas sušiktas šunsnukis! Ar jūs vis dėlto ką nors slepiate? Savo nešvarius sandėrius su banditais, ar ne? Su visokiais iškrypėliais maniakais, kurie atneša jums savo kruvinus pinigus ir nenori, kad žmonės iš gatvės matytų?! Atsakykit, po velnių!

Adolfas ėjo nesustodamas iki pat skvero priešais Jaunimo teatrą, vėl prisėdo ant suolelio krašto, virpančiais pirštais išsitraukė cigaretę. Regis, bus išgąsdinęs pardavėją kaip reikiant. Jis išbalo ir ėmė trauktis atatupstas, prakaulusis vyriškis taip pat liovėsi rausęsis skuduruose ir žiūrėjo į šią sceną labai susidomėjęs.

– *Вы не против*? – pasigirdo balsas visai šalia, ir nelaukęs atsako ant suolelio prisėdo žmogus iš parduotuvės.

Taip ir maniau, kad rusas. Prašys rūkyti arba pinigų. Arba homoseksualas. Man tik tokios kompanijos ir trūksta.

Žmogus kalbėjo rusiškai. Jis atsiprašė, bet lietuviškai sakėsi nemokąs. Atvykęs čia iš Sankt Peterburgo, pas draugus. Labai žavisi Vilniumi ir apskritai Lietuva jam be galo patinkanti.

– Į sveikatą, – atsakė Adolfas ir jau stojosi eiti, tačiau rusas iš karto pakilo kartu.

– Atleiskite, aš nesupratau, kas įvyko tarp jūsų ir pardavėjo parduotuvėje, tačiau visiškai suprantu jūsų įniršį – jis tikrai vertas pykčio, švento pykčio.

– Nenoriu apie tai kalbėti.

– Ar jūs pastebėjote, kas jis, kokios jis tautybės? Ir kam ta parduotuvė priklauso?

– Man nusišikt, – pasakė Adolfas kuo nemandagiau, bet rusas nereagavo. Šlykštus įkyrus rusas. Ėjo visiškai greta, kone prisišliejęs prie Adolfo alkūnės. Negana to, jis ėmė lygiu, labai maloniu ir įtaigiu balsu pasakoti:

– Viešpataujančios rasės doktrina buvo sukurta penktame amžiuje prieš Kristų, maždaug 458 metais. Šventikai, vadinamieji levitai, įteigė judėjams, kad jie yra viešpataujanti rasė, tai skelbia Įstatymas, kuris ir yra viešpataujančios rasės teorija. Jeigu egzistuoja viešpataujanti rasė, kitaip tariant, Dievo išrinktoji tauta, tai ji pati ir yra Dievas. Vadinasi, visa tai prasidėjo jau prieš du tūkstančius penkis šimtus metų – žydai, kad ir kur gyventų, visuomet jaučiasi esantys nelaisvėje, jeigu jie negyvena Pažadėtojoje žemėje. Kad ir kokia tauta juos priimtų, ta tauta yra svetima ir priešiška, ir ją reikia sunaikinti, nes taip sako Jehova, – judėjų propaguojamas Jehovos kultas yra rasizmo, neapykantos ir keršto kultas.

Adolfui pamažu darėsi silpna – tai ne šiaip sau, tai ženklas, jis pasijuto pagautas į spąstus. Iš pradžių norėjo bėgti nuo priekabaus tipo, paskui apsigalvojo. Keista, valią kaustanti nuojauta sakė, kad reikia pasilikti ir išklausyti kliedesį apie visuotinį žydų sąmokslą ligi galo. Ne sakė, o įsakinėjo. Štai taip vokiečiai klausydavosi savojo fiurerio Adolfo – išsižioję, netekę valios, laukdami gerosios naujienos. O gal jis čigonas? Ne, pinigus ir laikrodžius gatvėse iš piliečių paprastai išvilioja moterys čigonės. Apie vyrus

jis nebuvo girdėjęs. Arba tai kokia nors Hario Hudinio atmaina. Kai Adolfas atsipeikės, namai bus apšvarinti, kreditinė kortelė tuščia, automobilis parduotas, o jis apkrėstas sifiliu ir AIDS.

Vis dėlto jis labai giliai širdyje tikėjosi, kad rusas pasakys dar ką nors, kas Adolfui bus labai svarbu. Asmeniškai. Gal jis pasiųstas su kokiu nors pranešimu, su žinia. Mizandro patikėtinis, klastingasis Hermis. O gal tai pats Mizandras.

– Pakartoto Įstatymo knygoje pasakyta: Nesudaryk su jais sandoros ir jų nepasigailėk. Nesimaišyk su jais vedybomis, duodamas savo dukteris jų sūnums ar imdamas jų dukteris savo sūnums, nes tai nugręš tavo vaikus nuo manęs tarnauti kitiems dievams. Tuomet Viešpaties įniršis suliepsnos ant tavęs, jis nedelsdamas tave sunaikins. Jūs turite su jais šitaip pasielgti: sugriaukite jų aukurus, sudaužykite jų šventuosius akmenis, nukirskite jų stulpus ir sudeginkite jų stabus ugnyje, nes tu esi Viešpačiui, savo Dievui, pašvęsta tauta, Viešpats, tavo Dievas, išsirinko iš visų žemės tautų tave būti jo branginama tauta.

– Tai poezija, tai viso labo literatūra, – pasakė Adolfas, pagaliau atgavęs žadą, bet rusas nekreipė į jį dėmesio, kalbėjo ir kalbėjo, tarsi viduje turėtų spyruoklę, ir kol ji stumia iš jo žodžius, jis negali pasakyti nieko kita, tik tai, kas užprogramuota.

– Geras žydas – griaunantis žydas, – sakė rusas iš Piterio, – jų vaidmuo visame pasaulyje per visą žmonijos istoriją – griauti, nes jiems rūpi tiktai žydų Įstatymo vykdymas ir galutinis judėjų triumfas, o pagrindinis Jehovos reikalavimas yra išnaikinti viską, kas svetima, taip levitai mokė judėjus, ir jie virto vienintele pasaulyje tauta, kurios tikslas griauti ir naikinti, jie patys nekinta, bet sugeba keisti juos supančių tautų sąlygas ir charakterį...

Jis mane nužudys, tuojau jis man suleis vaistų arba trenks per galvą kokia nors specialia kuokele, arba užmes ant veido skepetaitę su chloroformu, jis tikrai mane nužudys, mintys Adolfo galvoje trynėsi viena į kitą kaip akmenų ir stiklo mišinys, jis

žingsniavo šalia ruso antisemito, nenuleisdamas nuo jo akių, kad nepražiopsotų kokio nors klastingo veiksmo, nukreipto prieš jį, jis mane tikrai nudės, užkalbės dantis ir nudės, galbūt aš panašus į žydą.

– Judėjai padėjo sugriauti Babiloną, jie ten gyveno su babiloniečiais, tačiau kai pasirodė okupantai persai, žydai juos pasitiko išskėstomis rankomis kaip išvaduotojus, tai pasikartojo ir Egipte – ten žydai gyveno kaip namuose, egiptiečiai priėmė juos labai svetingai, tačiau kai atėjo persai, žydai ir vėl juos priėmė kaip išvaduotojus, ir Aleksandrijos žydai sutiko okupantus išskėstomis rankomis, manau, nereikia aiškinti, kad helenistinė civilizacija ir Romos imperija žlugo dėl žydų intrigų, jeigu abejojate mano žodžiais, prisiminkite savo šalies istoriją, kas išskėstomis rankomis pasitiko Raudonąją armiją keturiasdešimtaisiais metais, kas dainavo dainas ir mėtė gėles okupantams po kojų, ar lietuvių tauta nebuvo žydams svetinga, ar jie čia negyveno laisvai ir nepriklausomai, jie visuomet perbėga į stipresniųjų pusę ir visuomet patys sunaikina nugalėtojus. Taip jie elgėsi ir atkeliavę į Europą, Ispanijoje talkino užkariautojams arabams ir už savo paslaugas likdavo jų užimtuose miestuose, saugodavo juos ir klestėdavo, galiausiai po aštuonių šimtų metų ispanai išvijo maurus iš jų tėvynės, ir čia žydai vėl pasistengė, padėjo išvaryti maurus, vėl pamėgino taikyti savo taktiką, įsisprausti tarp dviejų kariaujančių tautų ir likti nugalėtojais, bet šį sykį nepasisekė, ispanai išvarė žydus, ir jie pasklido po Europą, vadovaujami talmudistų Lenkijoje, vėliau Rusijoje, jie virto valstybėmis valstybėse, ten ir susiformavo antirusiškas revoliucijos centras, ilgainiui virtęs „pasauline revoliucija“, ir kaip tik šių žmonių dėka buvo rengiamasi naikinti krikščionišką Europą, judėjų Įstatymas pripažįsta tik Jehovos valdžią ir tik vieną teisėtą naciją – jo išrinktą tautą, Anglijos, Prancūzijos revoliucijos buvo išprovokuotos ir paremtos žydų pinigais, o

Rusijos revoliucija – judėjų triumfas ir žydų keršto siautėjimas, kokio dar nebuvo istorijoje, dėl jų keršto įstatymo žuvo šimtai milijonų nekaltų žmonių, jų tikslas griovimas, jie siekia sunaikinti visas valdžias ir patys vadovauti, nes yra pasakyta: nerodydamas gailesčio, sunaikinsi visas tautas, kurias Viešpats, tavo Dievas, tau duoda.

Kuo toliau, tuo sunkiau buvo ką nors nuspręsti – tereikėjo pasakyti, eik po velnių, asile, ir viskas būtų liovęsi, tačiau Adolfas negalėjo. Neturėjo valios. Jautėsi paralyžiuotas. Smauglio ir triušio sindromas. Mizandras smauglys, stebintis jį stiklinėmis akimis, o Adolfas – triušis, praradęs nuovoką, ištiktas baimės šoko. Kad visa tai, ką rusas pasakojo, kliedesys, jis galėjo suvokti, bet neturėjo nė vieno argumento prieš. Buvo užkluptas nepasirengęs. Galėjo tik trauktis. Bet tolydžio kylanti panika vis labiau siaurino ir atsitraukimo galimybes. Bėgti, reikia bėgti – tai viskas, ką jis sugebėjo sugalvoti. Bet jeigu šis rusas netikras, jeigu jis tik mano šizofreniškos sąmonės produktas, kur bėgti? Jeigu dabar mano automobilis stovėtų kur nors netoliese. Pasivaikščioti jis eidavo pėsčias – iš Stepono Batoro gatvės, kirsdamas Olandus, Filaretų, Užupio gatvėmis žemyn, per Vilnelę, Išganytojo, Bokšto gatvėmis, kartais pasukdavo pro Šv. Oną ir Šv Mykolą, kartais – pro barbakaną, palei senosios miesto sienos likučius. Važiuodamas automobiliu, niekada nepamatysi miesto. Niekada nepamatysi naujos raukšlės bažnyčios veide, šviežio, akinamai žalio žolės kuokšto, prasimušusio per siaurutį betono plyšelį šaligatvyje, arba katino, kantriai tykančio po tiltu augančiuose krūmuose nerūpestingai skraidančios mėsos.

– Aš išvažiuoju, – pasakė jis rusui. – Traukiniu. Tuojau pat. Man reikia.

– Gerai, aš palydėsiu jus į stotį.

Adolfą po truputį ėmė krėsti drebulys. Norėjosi išgerti, bet dar labiau – atsikratyti pamišėlio antisemito. Nutraukti šią keistą

priklausymo nuo visiškai svetimo žmogaus būseną. Kai jiedu pasiekė geležinkelio stotį, Adolfą suėmė dar didesnė panika – jeigu jis lydės jį ir į peroną? Teks važiuoti, bet kur? Emigruot po velnių iš šios šalies, kurioje net turistai dėsto trumpąjį ksenofobijos kursą.

Adolfas stovėjo senomis nuorūkomis ir išlaistytu alumi dvokiančiame elektrinio traukinio „Vilnius–Kaunas" vagono prieangyje ir pro užsivėrusių automatinių durų stiklą žiūrėjo į pamažu tolstantį, keletą žingsnių paskui nuvažiuojantį traukinį dar žengusį ir pagaliau sustojusį pasaulinio sąmokslo specialistą.

– Aš esu žydas, – pasakė Adolfas vietoj atsisveikinimo rusui, – nelaimingas amžinas žydas, nes nepaklusau Viešpaties mano Dievo valiai, atmečiau jį, nes bijojau jo ir dabar kenčiu nuo jo bausmės, esu persekiojamas savo namuose ir nebus man niekad ramybės. Jūs labai gerai viską papasakojot, bet problema tai, kad aš pats – žydas!

Rusas šypsojosi ir švelniai mojavo jam ranka. Adolfas kyštelėjo ranką į kišenę – užčiuopė kažkokį popierėlį. Ištraukęs apžiūrėjo – kramtomosios gumos gumulėlis. Įėjo į traukinio vagoną, švystelėjo gumą pro atidarytą orlaidę ir įtraukė pilną krūtinę oro.

31.

– Įaugai į panages, – sako Bo, ir Adolfas jaučia, kaip jo kūnas, sklidinas ką tik patenkinto geismo šilumos, pasipildo sunkiai suvokiamų, dar sunkiau nusakomų spalvų, vos pastebimo švelnumo, jaukumo niuansų, kurie skverbiasi iki pat jo esybės dugno ir netgi pranoksta ją, tą esatį. Gali būti, kad tai ir yra dvasinis orgazmas, papildantis fizinį, pagalvoja Adolfas ir nusišypso.

– Kaip purvas? – klausia jis, nors žino, kad gali būti už tai nubaustas. Bo niukteli jam į šoną.

– Ne, ne purvas. Ne purvas. Ne purvas, – jos balse įsižeidusios penkiametės mergaitės intonacijos. – Kaip smėlis, kaip sakai, kaip stiklas, kaip spygliai, kaip dulkės, kaip žiedadulkės, kaip laiškai, kaip debesys, kaip smėlis...

– Smėlis jau buvo, – Adolfas negali liautis jos erzinęs, ir Bo nustoja vardijusi, tarsi būtų pritrūkusi kvapo.

– Vadinasi, kaip purvas, – Adolfas nori dar sykį pajusti jos mažo, minkšto kumštuko dunkstelėjimą į savo šonkaulius. Ji kumšteli, ir jis nežinia kodėl apsidžiaugia. – Štai, – sako jis, – pataikei kaip tik į tą vietą, iš kurios buvai išplėšta.

– Tu bjaurrrrrrrrus šovinistas, – suurzgia ji ir apsimeta įsižeidusi, nusisuka, žiūri pro langą. Tačiau jos blauzda tuo pat metu stipriai prisiglaudžia prie jo blauzdos, regis, net apsipina kaip žaltys aplink lazdą. Aplink kietą, gumbuotą rojaus medį. Kažkur ten, už širmos, sėdi Dievas, nešvankus vujaristas, stebi savo kūrinius, mėgaujasi jų įžūlumu ir paskubomis galvoje kurpia bausmę už tai, ką pats organizavo. Režisierius, kuris dėl viso pikto iš anksto pasmerkia savo kūrinį žūčiai, kad paskui, jeigu tai iš tiesų atsitiktų (juk akivaizdu, kad būtinai taip ir atsitiks!), galėtų pasakyti – o ką aš sakiau! O ką aš sakiau?! Aš juk perspėjau!

Vynuogienojas sukurtas iš gyvašakės, sako tyliai Adolfas, kužda Bo į ausį, iš skiepūglio, iš auginio. Atidaviau kūrėjui savo šonkaulį, kad iš jo, kaip iš skiepūglio, būtum išauginta tu. Esi tu, yra mano šonkaulis, o kas gi kūrėjas? Vienatvė? Laikas ir erdvė? Kol tavęs nematau, tu vis tiek negali pasikeisti, tavęs net nėra, kai tavęs nematau. Tu gyveni su kažkuo, su kuo? Bet man tai kažkodėl nerūpi. Nerūpi? Žmonės sukuria vieni kitus. Pripildo fantomais savo erdvę, kuri juos ima slėgti savo tuštuma ir bergždumu. Žmonės tai vadina meile. Savo pačių lūkesčius, baimę likti vienatvėje.

– O vis dėlto.

– Kas?

– Taip. Jis – kas?

– Daug žinosi, greit pasensi.

– Aš jau pasenau.

– Galėtum ir dar trupučiuką. Tau tinka.

– Neišsisukinėk.

– Kažkada tu kalbėjai apie stiklinius žmones.

– Jis stiklinis?

Bo patyli, atsigula ant nugaros, žiūri į lubas ir kalba lyg skaitytų iš jų, iš tų papilkėjusių pakelės motelio lubų, į kurias galbūt prieš ją jau žiūrėjo šimtai moterų ir vyrų, šaukė į jas, liudijo savo orgazmus, savo aistras ir nuovargį.

– Žinai, – sako Bo, – būna dalykų, kurie neišsitrina. Įstringa.

– Kaip žuvies ašaka gerklėje? Kaip stiklas, kaip smėlis, kaip spygliai panagėse?

– Aš nejuokauju, – ji pasiremia kumštuku galvą, įdėmiai pažiūri į Adolfą, kalba prislopintu, bet aiškiu balsu, žodžiais artėdama prie jo, tarsi tai būtų ne žodžiai, o žingsniai tamsoje. – Buvau muitinėj, – pastebėjusi nuostabą Adolfo akyse, jinai nusišypsojo, – na, aš dažnai būnu muitinėse ir kitokiose egzotiškose vietose, tai visai nesvarbu, – ir tęsė, – sėdėjau muitinėje, šoniniame kambarėlyje, ten yra toks stiklas, tu viską matai, o tavęs nesimato. Tai buvo Lietuvos ir Rusijos pasienyje, ir visi mūsiškiai banditai, stambiausių grupuočių vadai, keliavo į Karaliaučių, į susitikimą.

– Jie tai vadina „strielke“, – įsiterpė Adolfas.

– O gal į kokio nors rusų šulo laidotuves, jau neprisimenu. Jie ėjo vienas paskui kitą, reikėjo atlikti kažkokius formalumus, parodyti pasus ar kažką užpildyti, nesvarbu. Atsimenu tik tai, jog mane apėmė labai keistas įspūdis. Panašus į pagarbią baimę. Supratau, kokie galėjo būti pranašai bibliniais laikais. Kas tai yra

charizmatinė asmenybė. Pavyzdžiui, Hitleris. Arba Stalinas. Jų veidai, jų elgesys, jų laikysena – tai kažkas daugiau nei paprastas žmogus. Jie visi buvo tarsi... Jie visi galėjo būti bet kas, nes juose jautėsi jėga. Galia. Kaip bombos, nesprogusios, bet su tiksinčiais laikrodiniais mechanizmais. Tokiems sunku atsispirti. Jie gali sunaikinti vien akimis.

– O man sunku atsispirti?

– Tu kitoks, – šyptelėjo Bo.

– Vadinasi, pranašai?

– Taip, kažkas panašaus.

– Nori pasakyti, kad kiekvienas banditas gali būti Jėzus Kristus?

– Ne kiekvienas.

– Gerai, kiekvienas didelės grupuotės banditų vadas gali būti pranašas, Hitleris ir Osama Bin Ladenas?

– Neapsimesk, kad nesupratai.

– O tavo vyras – jis irgi?

– Kas?

– Pranašas?

– Sakei, nebūsi smalsus.

– Nebūsiu.

Bo vėl nusisuka į langą.

Adolfas atsargiai ją atverčia ant nugaros. Vos vos prisiliečia lūpomis prie nosies galiuko. Atsiprašau, sušnabžda jis. Jeigu tavo nosis nebūtų tokia siaubingai ilga ir graži, pabučiuočiau tau į akis.

Nevykęs pataikūnas, sumurma ji.

– Ar tau kas nors sakė, kad tavo krūtys panašios į du voveriukus? – sako nuklojęs antklodę.

Moteris nesąmoningai prisidengia krūtinę delnais, paskui delnai iš lėto slysta žemyn, ir pro vos praskėstus pirštus pamažu išlenda du rudi snukučiai, du apvalūs pabrinkę speneliai.

Jis pasilenkia prie vieno, lyžteli tarsi skanautų ir sušnypščia, lyg būtų nusideginęs.

– Po velnių, tu manęs neperspėjai! – šūkteli jis ir stveriasi už burnos.

– Kas? – Bo pakelia galvą, nusišypso, vėl krenta ant pagalvės. – Išgąsdinai, – sako tyliai, – tu išgąsdinai voveriukus.

– Jie žiūri žemyn nuo šakos, žiūri tiesiai į mane, kaip manai, ar man reikėtų susirūpinti? Gal jie pavojingi? Vienas nuplikė liežuvį – toks karštas.

– Taip, geriau jau būtų tau pasisaugoti, – staiga prabyla klastingu balsu Bo, – nes jie ką tik nusprendė... – ji nutyla, ir Adolfas pajunta, kaip jos kūnas įsitempia lyg prieš šuolį, – nes jie ką tik nusprendė pariešutauti.

Bo padeda galvą jam ant krūtinės, paskui pamažu ima slinkti žemyn, po akimirkos Adolfas pajunta jos karštą liežuvį, tyrinėjantį bambos duobutę. Jis ištiesia ranką, paneria pirštus į moters purius, lygius, labiau pilkus nei šviesius plaukus, užsimerkia ir mėgina įsivaizduoti jos veido išraišką, jos akis, lūpas, bet užmerktų akių tamsoje iškyla čia Stalino, čia Bin Ladeno figūros, ir Adolfas jaučia malonų kutenimą kažkur giliai viduje, jausmą, tvyrantį visai ties juoko riba, Bo lūpos vėl juda žemyn jo kūnu, į papilvę, nosis prisiliečia pabrinkusio lyties organo, nustumia jį, vis labiau stangrėjantį, į šalį, ir liežuvis jau kilsteli iš apačios kapšelį su riešutais.

Adolfas pasiima cigarečių pakelį, įsikiša cigaretę į burną, vėl išsiima. Reikėtų išeiti į lauką.

Jie atvažiuoja į šį viešbutį jau ne pirmą sykį. Šeimininkas juos pats pasitinka, jis Bo pažįsta, Adolfas nežino, kas juos sieja, bet ji sako, kad čia jiems visada saugu. Visada saugu. Ar iš tiesų pasaulyje yra vietų, kur visada saugu?

Viešbučių baldai visur panašūs – jie nepastebimi, jų spalva nekliūva. Šviesiai rudas fotelis, jis galėtų būti tamsiai žalias, net

ryškiai raudonas – argi svarbu, kaip atrodo prisiekusieji, kurie tau paskelbs mirties nuosprendį? Abstraktaus paveikslo reprodukcija ant sienos, aukšta vaza kambario kampe, pigi azijietiško meno kopija, rašomasis stalas, lyg čia kas nors atvažiuotų rašyti. Kodėl rašomasis? Ne, tai paprasčiausias stalas, jam taip pasirodė tik todėl, kad ant stalo guli bloknotas ir rašiklis. Gali parašyti laišką iš viešbučio. Viešbutis per žemos klasės, čia nėra popieriaus su firminiu viešbučio antspaudu.

– Tu, kaip šonkauliukų giminės atstovė, visai nieko, – Adolfas nutaiso pataikaujantį balsą, prisiglaudžia prie jos peties linkio, pabučiuoja. Ji kvepia Adolfu, pilvas ir šlaunys. Aš dar truputį pagulėsiu, sako ji, stipriai suspaudžia kojas ir truputį paguli.

– Eik, eik, nežiūrėk į mane, – vėl prislopintu balsu sumurma, ji nori miego, ji labai dažnai pasimylėjusi užsnūsta – dešimt, penkiolika minučių, kartais pusvalandį. Tai vadinasi truputį pagulėsiu.

Adolfas palieka ją ramybėj, atsikelia, nueina prie lango – tolumoj mėlynuoja ežeras, vėliavos prie viešbučio plakasi vėjyje, primena šventę, riterių turnyrą, valdžios simbolis, vyriškos garbės ir ištikimybės simbolis, mūšio lauke besiplaikstanti vėliava. Bo apie savo vyrą niekada nekalba, geriau tau nežinoti; negadinkime dienos; nenoriu apie tai kalbėti; daug žinosi, greit pasensi ar panašiai, ji visuomet atsikalbinėja, visuomet stumia šią temą kuo toliau nuo savęs, tarsi ji su tuo nebūtų tiesiogiai susijusi, tarsi tai būtų kažkas neįveikiama, neperžengiama, lyg nepagydoma liga ar mirtis. Prisiekia vieni kitiems ištikimybę ligi mirties – Adolfas stengiasi atsiminti žodžius, kuriuos nuolat kartoja jaunavedžiai: ir mirtis teneišskiria, ar atvirkščiai – kol mirtis mus išskirs? Ar įmanoma prisiminti tai, ko niekad gyvenime nesi ištaręs? O gal tokių žodžių tuoktuvių rituale apskritai nėra? Reikėtų paklausti Kokos, jis tikrai žino. Adolfo santykius su ištekėjusia moterimi jis vadina profanine prostitucija – sakralinės prostitucijos

priešingybe. Pastarosios atveju šventykloje atliekamas lytinis aktas simbolizuoja susijungimą su dievais, vaisingumo siekį, o profaninė prostitucija – šventyklos išniekinimas, dievų rūstybės provokavimas ir vaisingumo vengimas. Ką tu turi galvoje, sakydamas šventykla? – paklausė pašaipiai Adolfas, ir Koka atsakė, jog šventykla šiuo atveju yra santuoka, moters ir jos vyro santuoka, kurią Adolfas taip begėdiškai niekinąs. Vadinasi, „dievai" yra jos vyras, ironizavo Adolfas. Taip, jeigu nori, taip, ir jo rūstybė vieną sykį gali kristi ant tavo galvos.

Bo tyliai suvaitoja per miegus. Adolfas greitai užsimauna trumpikes, susirenka drabužius ir išsėlinęs į koridorių apsirengia. Užsidega cigaretę ir išeina į kiemą – vėliavos plakasi į metalinius stiebus ir primena stiklinių taurių caksėjimą. Garbė ir ištikimybė, kažkas už tai kelia taures, kažkas tas taures sudaužo, įlenda į panages kaip purvas. Jis nusileidžia prie ežero, jiedu su Bo kartais irstosi valtimi, jis irkluoja, o ji ką nors niūniuoja po nosim arba deklamuoja eilėraštį, Mes pasimatėm pro kitų žodžius, Nelyginant pro perregimą sieną, O tam, kas mudu kvietė į svečius, Gyventi liko ne daugiau kaip mėnuo.

Adolfas sprigteli nuorūką į vandenį, valandėlę pastovi nejudėdamas. „Gyventi liko ne daugiau kaip mėnuo..." Puikiai tiktų mirtininko celėje arba onkologijos dispanseryje. Žodžiai. Parašyti ant sienos krauju. Kad nenusiplautų. Jis nusiauna batus, įbrenda į vandenį, pasemia saują vandens taip, kad tame vandenyje atsidurtų ir dar nespėjusi ištežti nuorūka, išbrenda į krantą, laiko saują su vandeniu, kol delne lieka tik šlapia, dvokianti nuorūka. Staiga krūpteli nuo netikėto prisilietimo: Bo prisėlino už nugaros be garso ir apkabino jį per pečius. Jis nori atsisukti, bet ji neleidžia. Ji sukasi kartu su juo, ji tapusi jo šešėliu, neatsisuk, sako ji, aš tavo šešėlis, negaliu nuo tavęs atsiplėšti, jos balsas persmelktas ašarų, neatsisuk ir niekad nepalik manęs vienos, niekad nepalik manęs miegančios, vienos miegančios.

Jis važiavo traukiniu atgal į Vilnių, migdomas monotoniško vagono siūbavimo, žiūrėjo į mirkčiojančias pro šalį pralekiančias šviesos akimirkas, mazochistiškai mėgavosi prisiminimų nuolaužomis. Toks buvo jų paskutinis pasimatymas vasarą. Tu įaugai man į panages. Galbūt ji žinojo, kad viskas greitai baigsis? Buvo apsisprendusi viską pabaigti. Ne, negali būti. Arba: taip, gali būti. Ir tai, kad ji verkė, jis, ko gero, prasimanė. Dabar, kad būtų dramatiškiau. Ko gi jai verkti? Moterys dažnai pravirksta tuomet, kai reikėtų juoktis. Vyrai dažnai painioja moters juoką su ašarom.

Tokių susitikimų buvo daug. Jiedu susitikdavo užmiesčio aikštelėje, pamiškėje, Bo persėsdavo į Adolfo automobilį – jos mersedesas buvo per daug pastebimas, per daug krentantis į akis. Adolfui būdavo malonu perimti Bo, tarsi persivilioti į savo teritoriją, – automobilis susijęs su privatumu, su erdve, kuri priklauso tau arba taksistui, žmogui, maloniai sutikusiam tave pavežėti, šeimininkui, kurio automobilį tu vairuoji, arba vyrui, kuris tau jį dovanojo.

Po velnių, ji iš tikrųjų žinojo. Kad tai paskutinis kartas. Aš tik šešėlis, aš tik šešėlis, kartojo ji, moteris vyro šešėlis.

32.

Tėvas ir motina Adolfo gyvenime buvo šiek tiek nerealūs. Jie buvo personažai, apie kuriuos jis kažkada skaitė knygoje, kūrinyje su neaiškiu siužetu, niūria pabaiga, ir daugelis puslapių toje knygoje buvo negailestingai išplėšti. Gali būti, kad jis ir buvo tas barbaras, plėšęs puslapius iš savo atminties. Net ir vaikystėje daugiausia apie savo tėvus jis sužinodavo iš močiutės Vincinės. Ji buvo tarsi vertėja arba mediumas, per kurį jis bendravo su savo

gimdytojais. Gal nebendravo, bet žinojo apie jų buvimą. Tėvai nedaug skyrėsi nuo jo brolio Simono, nors abu buvo normalūs. Gyveno tarsi už stiklo. Juos sunku buvo užuosti, išgirsti, ir jie jo taip pat negirdėdavo. Adolfui jų gyvenimo kalba buvo beveik nesuprantama.

Simonas buvo silpnaprotis, ir liga buvo dar viena stiklo siena, tačiau Adolfas vis tiek jį mylėjo keista meile, kurios priežastis buvo baimė ir pagarba.

Simonas sirgo nepagydoma dauno liga – su juo susikalbėti buvo neįmanoma, nes jis beveik nekalbėjo, tik gromuluodavo kaip akmenis burnoje keisčiausius garsus, tie akmenys dundėjo, čežėjo, trynėsi vieni į kitus, bet niekad nesulipdavo į rišlius žodžius.

Kad ir kaip būtų, Simonas buvo vyresnysis Adolfo brolis.

Močiutė Vincinė nemėgo silpnapročio anūko ir atėjusi į svečius vadindavo jį „Berlyno sienos benkartu", tiesa, stengdamasi, kad neišgirstų Marija, nes ši po tokių žodžių arba nutildavo kaip mirtis, arba imdavo triukšmauti virtuvėje taip, kad namuose niekam nebelikdavo vietos.

Kai Vincinės vyrą, Augustiną Zagorskį, po karo pasikeitusį pavardę ir virtusį Pauliumi Adomaičiu, KGB demaskavo, išmetė iš skerdyklos direktoriaus pavaduotojo pareigų ir jam teko vėl vadintis ankstesne pavarde, jiedu sugrįžo į Olandiją, nusipirko mažą namuką netoli nuo sūnaus Gusčio namų, senelis įsidarbino naktiniu sargu spirito varykloje, laisvalaikiu užsiėmė sodininkyste ir anūkų auklėjimu. Kadangi Simonas buvo silpnaprotis, daugiausia senelių dėmesio teko Adolfui. Žmonės nepasitikėjo Augustinu Zagorskiu, asmuo, lengvai ištrūkęs iš saugumo nagų, visam laikui lieka paženklintas nepatikimumo žyme. Jo visi šalinosi, taigi Adolfo seneliui liko tiktai obelys ir serbentai, kurių Adolfas pakęsti negalėjo, – jam vien pažiūrėjus į serbentų krūmą burnoje imdavo kauptis rūgščios seilės. Senelis

Augustas labai mėgo ne tik sodą, bet ir arklius – šį pomėgį įskiepijęs ir sūnui Gusčiui, mėgino prie arklių pripratinti ir anūką, tačiau Adolfas nepasidavė. Kai senelis nusivesdavo jį į arklides ir imdavo glėbesčiuotis su arkliais, tarsi būtų Kaligulos Incitato palikuonis, Adolfas tik ir laukdavo progos, kaip čia pasprukus – prietemoje jam kartais atrodydavo, kad senelis Augustas iš tiesų yra truputį arklys, ypač jo didelė, pailga galva su milžiniškomis atlėpusiomis ausimis ir plaukų kuokštu, nuolatos neklusniai styrančiu tarp tų ausų. Vieną sykį senelis į arklides buvo atsivedęs ir Simoną, tačiau šis, pamatęs arklius, pradėjo taip keistai ūbauti, kad visi arkliai garduose ėmė prunkšti, žvengti, galiausiai trypti ir spardytis. Daugiau Simono senelis Augustas niekur nebesivesdavo.

Simonas, beprotis vargšas brolis Simonas – Adolfas dažnai pagalvodavo, kad galbūt ir jis galėtų būti toks kaip Simonas, juk jie vieno kūno ir kraujo, ir ši mintis jį gąsdindavo. Net įžengęs į paauglystės amžių, jis kartais užmigdavo apimtas neaiškaus nerimo, beveik siaubo – o jeigu rytojaus rytą atsibus toks kaip Simonas? Jeigu silpnaprotystės liga tūno jame kaip virusas, ir jį išlaisvins, suaktyvins vienas iš tų košmarų, erotinių perversijų, kurias sapnuoja augantys berniukai. Kai apie tai prasitarė močiutei Vincinei, ji pasisodino Adolfą ir papasakojo Simono, Berlyno sienos sūnaus, istoriją.

Adolfo tėvas, Augustinas Zagorskis, žmonių buvo vadinamas tiesiog Gusčiu. Po karo patyrė stresą – manė, kad tėvas žuvo, motina jo nesusirado, be to, matė, kaip buvo sušaudyti jo dėdė ir teta, ir paskui su iš baimės viduriuojančia mokytoja laukė ligi ryto, nežinodami, ar bus likimas jiems maloningas šį kartą, – po tokių įvykių Gustis keletą metų beveik nekalbėjo. Gyveno kaip laukinis, eidavo iš kiemo į kiemą, iš sodybos į sodybą, skaldydavo malkas, pjaudavo žolę, kaustydavo arklius, skersdavo kiaules ir taip užsidirbdavo duonos bei kokio nors gėralo.

Kiaules jis skerdė puikiai – pataikydavo nudurti iš pirmo sykio, tiesiai į širdį, smeigdavo gyvulį ne šiaip, o su aistra, su keistu, žmonėms keliančiu baimę ir pagarbą nirtuliu, lyg kiaulė būtų kažkas daugiau nei gyvulys, skirtas maistui. Išgėręs naminės degtinės arba vis labiau apylinkėje populiarėjančio spirito iš Spiritinės, sėdėdavo kur nors kampe nunėręs akis, aukštas, kone dvimetrinis vyras, nieko nekalbėdavo, tarsi gedėtų ką tik nusmeigtos kiaulės, tarsi melstųsi už jos kiaulišką sielą.

Kai pagaliau Gustis prakalbo, o žodžiui lūpas jis pravėrė tik sulaukęs dvidešimties metų, paaiškėjo, kad jaunuolis stipriai mikčioja. Ar tu nebylys, klausinėdavo jį vyresnieji, ei, ei, nebylys, nebylys, šaukdavo dvaro berniūkščiai, ir vieną kartą Gustis, stengdamasis pagaliau ištarti gerklėje užstrigusį neiginį neeeenebybybylys, ėmė ir uždainavo. Balsas buvo gražus, tragiškas ir sodrus, visi pašaipūnai tuojau pat užsičiaupė, ir ne dėl grožio, bet iš baimės, nes Gustis, pajutęs, kad dainuojant žodžiai jam nebestringa burnoje, ėmė dainuoti nesustodamas, dainavo tris paras, kartais užsiversdamas spirito stiklinę, kad balsas geriau skambėtų.

Jis dainavo dirbdamas, dainavo ilsėdamasis, dainavo kaustydamas arklius – galbūt kam nors atrodė, kad tas jo dainavimas įsitvėrus arklio kanopą labiau primena žvengimą, tačiau Gustis neėmė į galvą, – tylėdamas jis tiek prisiklausė žmonių, kurie nuolat kalbėjo visokias kvailystes, kad dabar paprasčiausiai dainavo pats sau. Labiausiai jis mėgo dainuoti dvaro arklidėse, kuriose, atėjus tarybiniams okupantams, įsikūrė tarybinio ūkio arklidės – Gustis nueidavo į jas, glostydavo arklius, nesvarbu, ar tai būdavo grakščiakojai ristūnai, ar darbiniai arkliai, sunkūs žemaitukai, ir niūniuodavo jiems į ausį, murmėdavo tik jam žinomas istorijas. Gustis, šiaip ar taip, irgi juk buvo Murmančios sienos vaikas, Augusto ir Vincinės pradėtas Hitlerio atėjimo į valdžią metais.

Dainavo jis ir vesdamas Adolfo motiną, Mariją Strielnikaitę, tačiau civilinės metrikacijos biure užbaubė „taip", o paskui tą „taip" dar galingiau pakartojo po bažnyčios skliautais ne iš laimės. Jo „taip" skambėjo kaip gaištančio gyvulio atodūsis.

Ilgą laiką Gustis buvo uždaras vienišius. Suprantama, kai negali kalbėti, žmonės tavęs vengia. Maža kas tam ilgšiui galvoje, tyli tyli, vieną sykį ims ir padarys ką nors. Be to, žmonės, atvirkščiai nei gyvuliai, nemėgsta tylos. Bijo savo minčių, klaidžiojančių po kaukolių skliautais. Gusčiui patiko tyla. Tačiau ir toje tyloje girdėjosi galingas dundesys, vienišas, bet galingas. Tai plakė širdis, vyro širdis, – močiutė Vincinė apie savo sūnaus širdį kalbėdavo itin pakiliai ir melodramiškai. Ji apskritai kalbėjo keista literatūrine, pilna palyginimų ir metaforų kalba, kokia žmonės įprastai nekalba. Galbūt Vincinė sąmoningai pabrėždavo, kad yra kitokia nei visi, iš kito laiko, iš kitokios emocinės patirties.

Taigi Guscio širdis buvo ne ledinė, o štai Marija – Ledo Karalienė. Adolfui girdint močiutė Vincinė jo motiną vadindavo KaKa. Tik sulaukęs brandžios paauglystės, Adolfas sužinojo, kad tai reiškia Klastinga Kalė.

Kartą, jau grįžęs iš kariuomenės, Gustis nuėjo į gegužinę, jas dvaro jaunimas rengdavo paežerėj, prie Murmančios sienos, ir grįžo iš jos dainuodamas. Ir dainavo visą naktį lig ryto, ir visą savaitę ligi kito šeštadienio, ligi kitos gegužinės. Gustis įsimylėjo. Veroniką buvo įsimylėję visi dvaro vyrai, net ir tie, kuriems taukai nuo blyno tekėdavo per smakrą, nekliudydami nė plaukelio. Ji buvo aukšta, ilgakojė, juodaplaukė, juokdavosi atlošusi galvą, blykčiodama perlo baltumo dantimis, o jos raudono sijono klostės iš proto varė visus vyrus, stoviniuojančius gegužinėj po alyvų krūmu ar bažnyčioj dešinėj pusėj, jų šnervės pasipūsdavo, skruostais imdavo bliaukti prakaitas, o krūtinės sunkiai ir smarkiai kilnodavosi, tarsi jie būtų žirgai, ką tik baigę lenktynes ir dar

negalintys nusiraminti, pasirengę vėl šokti į trasą ir vytis varžovą. Ir Gustis stovėdavo su vyrais, ir jis žiūrėdavo į Veroniką, į raudonas jos sijono klostes, ir jo akys pasrūdavo raudona spalva. Veronika kiekvieną kartą pasirinkdavo kitą palydovą, šis eidavo kartu su ja iki namų slenksčio, o gal ir toliau, nes niekas negalėjo iš tikrųjų žinoti, kaip tokie pasivaikščiojimai baigiasi, kadangi vyrai visais laikais buvo pagyrūnai arba tyleniai, o kartais ir apskritai nei šiokie, nei tokie, nešiodavo paskalas kaip turgaus bobos, rodydavo dantis vieni kitiems sustoję tarpuvartėse arba dainuodavo ilgesingais balsais užvertę galvas į kruviną vakaro dangų, užpylę aitrų nerimą ir slogų geresnio gyvenimo ilgesį Spiritinės dieną naktį gaminama mėlynąja dvasia.

Vieną vakarą atėjo ir Gusčio eilė, Veronika pasirinko jį. Ilgai ji vengė Gusčio žvilgsnio, ilgai apsimetinėjo, kad jis nė kiek jai nerūpi, tačiau buvo akivaizdu, kad Veronikai patiko aukštas juodaplaukis, ir kai jiedu pašoko, kai išėjo pasivaikščioti paežerės alksnynais, kai grįžo prie Murmančios sienos, jau abu dainavo, ir jei nebuvo girdėti jų garsios dainos virš Olandijos ežero, tai tik dėl to, kad lūpas buvo surakinęs ilgas, kone ligi paryčių užsitęsęs bučinys.

Adolfui labiausiai patikdavo ši močiutės Vincinės pasakojimo vieta – visą naktį trukęs bučinys. Širdis imdavo daužytis krūtinės vienutėje, o galvoje iškildavo miglotas merginos vaizdinys, merginos, kurią Adolfas kada nors apkabins ir pabučiuos.

Matyt, tas bučinys ir išvarė iš proto Gustį, nes jis, iš pat ryto pasikinkęs savo mylimiausią kumelę Aivą į lenktyninį dviratį vežimą, pasileido per dvarą į miestelį, o iš miestelio atgal į dvarą, ir taip lakstė pirmyn atgal, kol jam kelią mėgino pastoti vyriausiasis Olandijos įgaliotinis milicijos viršila Grišajevas su „emka“, kurios lopšyje jis veždavo savo žmoną, vienintelės miestelio kavinės vedėją Marfą Vasiljevną, rudaplaukę rusę su stiklo rutuliuku vietoj akies, kurią ji prarado būdama vaikas

dėl savo smalsumo, nes mėgdavo žiūrėti pro rakto skylutę, ir kartą jos brolis kyštelėjo į tą skylutę ką tik nudrožtą pieštuką. Stiklinės akies rainelė buvo žydros spalvos, o kitos, tikrosios, spalva – tamsiai ruda, tačiau niekas labai tuo nesistebėdavo, maža kokių dalykų nutinka pasaulyje, čia juk ne veršelis dviem galvom. Išgėrusi Marfa Vasiljevna kartais pamesdavo savo stiklinę akį, ir tada visi kavinės klientai ropinėdavo po stalais, o tas, kuris surasdavo akį, gaudavo du šimtus gramų baltosios nemokamai ir dar Marfos Vasiljevnos drėgną ir riebų bučinį, nes Marfa Vasiljevna buvo stambi moteris, vos vos įtilpdavo į motociklo lopšelį, ir kai milicijos vyriausiasis įgaliotinis Grišajevas veždavo ją į kalną, iš motociklo duslintuvų rūkdavo gausūs, tiršti, mėlynas juostas ant milicininko kelnių primenantys dūmai. Tą rytą, kai Gustis pamišęs iš meilės lakstė po miestelį ir dvarelį su lenktynių žirgu Aiva, milicijos įgaliotinis Grišajevas vežė savo moterį Marfą Vasiljevną į kavinę. Vedėja buvo stipriai pagiringa ir priekaboje sėdėjo nelabai tvirtai, todėl, kai sankryžoje įgaliotinio „emka“ pastojo kelią Gusčio lenktyniniam ekipažui, kumelė Aiva pasibaidė, staiga šoko į šalį, vežimaičio ratas užkabino motociklo priekinį ratą, ir Marfa Vasiljevna išlėkė iš lopšelio kaip lakūnas iš degančio lėktuvo – riaumodama iš baimės, plevėsuodama savo raudonais plaukais, mosuodama rankomis, tarsi mėgindama sugauti iš akiduobės iššokusią ir čia pat po arklio kanopomis sutraiškytą akį.

Vyriausiasis milicijos įgaliotinis Grišajevas pasipiktino tokiu Gusčio elgesiu ir sudavė jam antausį, tačiau Gustis buvo ne iš kelmo spirtas, jo krūtinėj plakė įsimylėjusi širdis, – jis tėškė milicininkui antausį grąžos.

Močiutė Vincinė buvo įsitikinusi, kad ne už antausį, o už stiklinę akį, kurios Marfa Vasiljevna labai verkė visą savaitę, Gustį tarybinis liaudies teismas nuteisė dvejiems metams viešųjų darbų kalėjimo ir išsiuntė į Rusiją.

Veronika verkė. Verkė ir žadėjo jo laukti. Visus dvejus metus. Rašysiu laiškus ir lauksiu, žadėjo Veronika, negalėdama pamiršti tos nakties prie Murmančios sienos.

Marija irgi norėjo Gusčio. Ji buvo dailaus veido, tačiau turėjo vieną bėdą – buvo nedidelio ūgio, o dar ir liemuo ilgas, o kojos trumpos. Marija nemėgdavo dviračių, nes, net ir labai stengdamasi, sunkiai pasiekdavo pedalus.

Dviratį turėjo paštininkas Dvarionas. Kai tik Gustis su kitais nuteistaisiais kaliniams skirtame vagone išvyko į Kuibyševą statyti elektrinės, Marija atlėkė pas Dvarioną su trijų litrų stiklainiu spirito ir akimirksniu sudarė sandėrį, mat Dvarionas dviratį dažniausiai varydavosi, ir ne dėl to, kad jo kojos būtų per trumpos. Dvarionas nuolat būdavo įkaušęs ir alkanas, nes pagiriomis jį amžinai kankindavo alkis, ir kai jis kam nors atnešdavo laišką, laikraštį, ar telegramą, stovėdavo prie slenksčio ir žiūrėdavo ilgesingomis akimis, kol žmogus susiprasdavo ir duodavo paštininkui šimtą gramų ir kokios nors menkos užkandos, nes Dvariono alkis buvo nesibaigiantis, o pagirios amžinos.

Marija pasinaudojo šia paštininko silpnybe, ir nuo to laiko Veronika negaudavo nė vieno laiško iš Gusčio, o Gustis, gulėdamas ant grubiai sukaltų narų, nebežinojo ką ir galvoti apie Veroniką, iš kurios taip pat negaudavo nė eilutės. Tiesą sakant, Marija taip stropiai viską sutvarkė – o stropumu ji pasižymėjo jau mokykloje, kurios, tiesa, nebaigė, nes tėvas buvo miręs, o motina keleto vaikų negalėjo viena išmaitinti, todėl Marija, baigusi vos ketvertą klasių, jau ėjo dirbti ir dirbo nuo ryto ligi vakaro: laukuose, fermoje, kol galiausiai įsidarbino Spiritinėje. Taigi Marijos stropumas užkirto kelią Gusčio ir Veronikos susirašinėjimui nuo pat pradžių. Iš karto po išsiskyrimo niekas taip nenumaldo skausmo kaip mylimojo laiškas ir švelnus žodis. O šių svarbiausių žodžių abu taip niekada ir nesulaukė.

Gustis statė elektrinę, dirbo vadinamojoje komjaunuoliškoje statyboje, nors komjaunuolių čia buvo nedaug, daugiausia piliečiai, nuteisti už smulkų chuliganizmą, nedideles vagystes, įskųsti kaimynų už politikavimą, smulkūs disidentai ir panašiai. Šimtai tūkstančių žmonių dirbo beveik už dyką, už skurdų maistą ir palaikį drabužį, bet tokia jau buvo tvarka Tarybų Rusijoje – neklausk, už ką esi nubaustas, nes būsi nubaustas dar ir už tai, kad paklausei. Apie tarybų valdžią močiutė Vincinė buvo blogos nuomonės, bet stengdavosi kuo mažiau ją peikti girdint anūkui – kad gyvenimo vaikui nesugadinčiau, sakydavo.

Ėjo dienos, Veronika verkdavo rečiau, o Gustis staiga ėmė gauti trumpus, šiltus laiškus. Nelaisvėje brangus kiekvienas žodis, pasiekiantis tave iš už tvoros, šitą žino visi kaliniai, šitą patyrė ir Gustis. Ir jis pamažu ėmė rašyti Marijai laiškus, pradžioj trumpučius ir santūrius, paskui ir ilgesnius. Marija turėjo ir labai gražių, eilėmis parašytų Gusčio laiškų, tačiau visi jie buvo adresuoti ne jai, o Veronikai. Tai buvo vogti laiškai, bet Marijai nerūpėjo – ji skaitė Veronikai adresuotus laiškus kaip skirtus jai ir neabejojo, kad Gustis bus jos.

Veronikai laiškai trumpėjo ir retėjo, o Marijai ilgėjo ir dažnėjo.

Marija pasistengė, kad vienas jai rašytas laiškas netyčia – Dvarionas dažnai nepataikydavo su laiškais – patektų Veronikai į rankas. Buvo likęs tik mėnuo ligi Gusčio paleidimo, ir Veronika ištekėjo. Ištekėjo už Marijos brolio, liūdno traktorininko Jokūbo. Jokūbas – tikras liurbis, sakydavo Vincinė, o tavo motina – tikra KaKa.

Adolfo motina labai greitai ėmė kopti karjeros laiptais – tapo komunistinio darbo spartuole, viešai smerkė žmones, lankančius bažnyčią, rašydavo partiją šlovinančius straipsnius į Spiritinės sienlaikraštį ir dainavo saviveiklos chore, nes šokti negalėjo, kojos buvo per trumpos. Greitai ji tapo pamainos meistre, paskui

ir Spirito varyklos komunistinės organizacijos sekretore. Patirtis su paštininku Dvarionu jai labai pravertė – KaKa Marija darė karjerą regzdama įmantriausias intrigas.

Ir štai septintojo dešimtmečio pradžioje Marija pirmą sykį pamatė užsienį. Jai viskas buvo gražu – ir spygliuotos vielos pasienyje, ir niūrūs kariai pasieniečiai su vilkšuniais, ir kruopštūs dokumentų patikrinimai. Tai atrodė rimta ir saugu, taip ir turi būti saugomos socialistinės tvirtovės sienos. Netgi jų turistinės grupės instruktažas, kurį Lietuvos respublikiniame profsąjungos komitete atliko saugumo darbuotoja Melnik, Marijai buvo kaip paslaptingas įvadas į laukiantį nuotykį. Instruktorė nesiliaudama kartojo apie pavojų, slypintį užsienyje – ten jų nuolatos tyko kapitalistinių valstybių agentai, pasirengę kiekvieną akimirką provokuoti, bet Marija į tai nekreipė dėmesio. Jos negalėtų sutrikdyti joks agentas. Bulgarijoje ji gyveno „Balkan turist" viešbutyje, pirmą kartą gyvenime maudėsi vonioje, ir tai jai atrodė nuostabu. Vėliau aplankė Pleveno, Tyrnovo, Gabrovo miestus. Čekoslovakijoje Marija apsinuodijo maistu – čia ji su kartėliu prisiminė saugumo instruktorės žodžius apie užsienyje slypinčius pavojus, – tačiau Vokietijoje jautėsi puikiai. Ji dar mokykloje buvo tiek daug girdėjusi apie Berlyną, tiek skaičiusi apie Didįjį tėvynės karą, tiek diskutavusi su draugais komunistais apie fašizmo padarinius ir nuostolius, padarytus tarybiniam liaudies ūkiui, kad atvykusiai į Heinės ir Himlerio šalį jai svaigo galva. Ji čia, kur tarybiniai kariai dar visai neseniai virš Reichstago iškėlė raudonąją pergalės vėliavą.

Adolfas tik kur kas vėliau suprato, kad močiutė Vincinė buvo ironiška cinikė, ypač tada, kai kalbėdavo apie tarybinę liaudį ir jo motiną – ji visą laiką kalbėdavo rimtu tonu, perdėtai rimtai.

Ypač Marijai patiko ką tik pastatyta Berlyno siena, amerikiečiai dėvėjo kvailai išdažytus šalmus, tarsi tai būtų ne kariškos uniformos dalis, o gėlių vazonas. Marija stebėjosi ir pasakojimais

apie žmones, kurie šokinėjo pro namų langus, norėdami pabėgti iš socialistinio rojaus į supuvusią buržuazinę sistemą, kur darbo žmonės išnaudojami, kur tvyro nepasitikėjimas vienas kitu, šmeižtas ir seksualiniai nusikaltimai. Ji panoro apsilankyti tokiame name – pro kurio langus būtų galima pamatyti Vakarus, tą prakeiktą buržuazinį sugedusį pasaulį, kuriame dūsta laisvės nematantys kapitalistų engiami žmonės. Jai padėti pasisiūlė gražuolis inžinierius Diteris Baumanas, STASI agentas, aptarnaujantis turistų grupes iš socialistinio lagerio.

Jiedu apsilankė viename name, esančiame visai šalia Berlyno sienos, netoli Frydrichštrasės, o gal Brandenburgo vartų, o gal Unter den Lindeno, visi pavadinimai buvo paslaptingi ir kerintys. Marija stebėjosi, kad tas negyvenamas butas puikiausiai apstatytas, nors namas apleistas, kadangi jis pasienio zonoje, ir staiga jai atsitiko keistas dalykas. Ji išgirdo švelnų ilgesingą sienos murmesį. Jos kraujyje prabudo Murmanti siena. KaKa Marija plėšte nuplėšė drabužius nuo gražuolio inžinieriaus Baumano, užšoko ant jo ir žiūrėdama į supuvusius Vakarus iš penkto aukšto Rytų Vokietijoje, Berlyne, pradėjo Adolfo brolį Daumaną. Tiesa, jo vardas buvo Simonas, tačiau motina, vos sužinojusi ligos diagnozę, paniuro ir pasakė: „Daumanas.“

Simono tėvas džiaugėsi sulaukęs pirmagimio, nors džiaugsmą ir temdė liga. Jis nekreipė dėmesio į motinos Vincinės bambėjimą, kad išsigimimo priežastis – kūdikis ne prie tos sienos pradėtas! Kokia dar, po velnių, ne ta siena, nervinosi Gustis, kiek galima tikėti pasakomis apie Murmančią sieną, tačiau motina buvo nepalenkiama – ne ta siena! Gustis nežinojo, kad jo motina pažįstama su felčere, prižiūrinčia Mariją, kuri ir pasakė Vincinei apie nėštumo terminus, tačiau ji negalėjo išduoti sūnui savo šaltinio, o galiausiai jinai jo gailėjo.

Adolfas vaikystėje didžiumą laiko praleisdavo brolio lovoje. Simonas, arba Daumanas, nuolatos sėdėdavo parietęs kojas kaip

Buda, linguodavo pirmyn atgal arba į šalis ir ką nors niūniuodamas vartydavo laikraščius bei žurnalus. Laikraščius Daumanas vadindavo *šinigo*, o žurnalus *užlia*, duona jam buvo *kamū*, radijas – *lianija*, pamatęs Brežnevo portretą žurnale, jis pakeldavo kumštį prie nosies ir mįslingai ištardavo: *furu*. Jis buvo susikūręs visą žodyną, visą kalbos imperiją, kurią pats ir valdė. Ir tiktai Adolfas galėjo susikalbėti su Simonu Daumanu, jeigu apskritai įmanoma vadinti tai kalba – brolis buvo visiškas idiotas.

Močiutė Vincinė pamažu įtikino Adolfą, kad jam negresia Simono likimas. Nes jis pradėtas teisingai, prie tinkamos sienos. Adolfas aprimo. Vėliau dar ne kartą prašė papasakoti Berlyno sienos sūnaus istoriją – kai tik jį imdavo krėsti baimės drebulys dėl gresiančios beprotystės, bėgdavo pas močiutę Vincinę ir klausydavosi istorijos apie tėvo širdį ir Marfos Vasiljevnos stiklinę akį, apie dviratininką Dvarioną ir inžinierių Baumaną.

Dabar nebėra nei močiutės, nei Simono, abejonės ir vėl sugrįžta: po velnių, juk Vincinė galėjo visa tai prasimanyti. Žmogaus dabarties tikrumą visada užtikrina prasimanyta praeitis. Ir kuo labiau ta praeitis prasimanyta, tuo dabartis atrodo tikresnė. Kaip sakoma pigiuose sveikinimo atvirukuose – svarbiausia tikėti. Arba atvirkščiai.

33.

Iš geležinkelio stoties jis nuvažiavo pas Viktoriją. Iš pradžių nenorėjo niekur važiuoti – sėdėjo laukiamojoje salėje ir smalsiai žvalgėsi aplinkui: geležinkelio stotis buvo visiškai nebe tokia, kokią jis prisiminė buvus prieš penkiolika ar dvidešimtį metų. Paskui paskambino Vikai, trumpai išdėstė reikalą – sudegė mano namai. Po tokio pareiškimo turėjo aiškintis, kad pajuokavo.

Viktorija uždavė keletą kontrolinių klausimų (pirmiausia liepė ištarti „refrežeratorius“ norėdama įsitikinti, ar Adolfas neprisisiurbęs kaip kempinė) ir pasakė uždegsianti žvakes. Operos dainininkė, jos mėgsta butaforiją. Adolfas sėdo į taksi ir pasakė adresą.

Viktorija atidžiai pažvelgė jam į veidą, suėmė ranka į šalis slystančio chalato atlapus ir mostelėjo galva:

– Užeik.

Svetainėje degė žvakės, kampe mirguliavo televizoriaus ekranas.

– Atrodai tarsi sugrįžęs iš jūros.

– Anksčiau tu nežiūrėdavai televizoriaus, – bučiuodamas į skruostą pasakė Adolfas.

– Atrodai kaip Odisėjas po dešimties metų plaukiojimo!

– Norėčiau nusipraust, šiandien prie manęs buvo prikibęs toks glitus rusas, iki šiol šleikštulys ima.

Viktorija palydėjo jį ligi vonios, padėjo ant kėdutės rankšluostį ir įrėmė rankas sau į šonus. Tokia jos poza paprastai reiškė – „na, tai kas dabar?“

– Minėjai gaisrą.

– Esi girdėjusi istoriją apie ilgai degantį žydą? – Adolfas paniro vonioje po vandeniu ir išpūtė visą plaučiuose susikaupusį orą, dar keletą akimirkų palaukė ir kai jau pajuto, kad nebegali kentėti, išniro iš vandens giliai įkvėpdamas. – Istorija tokia – kuo žmogus stambesnis, tuo ilgiau dega.

– Prašyčiau be užuominų.

Viktorija nevalingai susisiautė prasiskleidusį chalatą, pridengdama gražią, pilną, kaip ir dera dainininkei, didelę krūtinę.

Viktorija buvo operos solistė. Adolfo manymu, visos moterys, kurios dainuoja klasikinę kamerinę muziką, yra šiek tiek nelaimingos. Ypač operos solistės. Kažkada, kai jie buvo ką tik susipažinę, Adolfas paprašė Viktorijos padainuoti „Uriah Heep“

„Liepos rytą“ – Viktorija spyriojosi, esą ji nenusileisianti ligi popso, tačiau Adolfo argumentui, kad net Kabaljė dainuoja su Merkuriu, neatsispyrė, – nieko gražesnio Adolfas gyvenime nebuvo girdėjęs. Roko dainininkai lėkštai sentimentalūs arba paaugliškai agresyvūs, o operinis balsas roko muzikai suteikia gylio dimensiją, ir roko baladė tampa giliai sentimentali. O gal net dar daugiau – giliai jausminga, nes sentimentalumas ir jausmingumas skirtingos sąvokos. Klausytis Viktorijos, dainuojančios „July Morning“, ypač kai esi išgėręs saikingą kiekį alkoholio – sunkiai nusakomas malonumas. Jeigu esi išgėręs nesaikingai – gali išsikraustyti iš proto.

Jiedu su Viktorija susitikdavo retai, tačiau kad ir kada Adolfas paskambindavo, Viktorija būdavo ką tik išsiskyrusi su eiliniu „boifriendu“. Deja, jai nepadėdavo net „July Morning“. Galbūt net atvirkščiai – kai kuriuos vyrus klasikinio balso ir roko baladės derinys gąsdina. Trys nesėkmingos santuokos, daugybė dietų, daugybė meilužių, apgavysčių, išdavysčių – ir puikus balsas. Balsas, nuo kurio Adolfą krėsdavo šiurpas, o kartais net beprotybės baimė. Jos dainavimas pažadindavo jame mirusio brolio Simono šmėklą ir silpnaprotystės grėsmę.

Iš tiesų karma egzistuoja. Ir prakeiktas samsaros ratas, ir dar kas nors panašaus. Puikiems žmonėms gyvenimas pasitaiko sumautas, o mulkiams viskas sekasi kuo puikiausiai. Telieka guostis, kad kitas įsikūnijimas bus sėkmingesnis. Dievas sėdi prekybos centro kasoje ir šūkauja – kitas, praeikite prašom, kitas!!!

– Yra tokių vietų, kurios bloškia į praeitį. Baisiau nei laiko mašina... – pradėjo Adolfas, gulėdamas vonioje, smakrą iškėlęs virš kvapnių putų. – Po daugybės metų važiavau traukiniu, sėdėjau geležinkelio stotyje. Pojūčiai lyg ir seni, jau ne sykį patirti, bet ir visiškai kitokie.

– Rafinuotos pramogos.

– Stotis pasikeitusi, viskas ten iškuopta ir užklijuota lyginant su tais „siaubingais tarybiniais laikais", tačiau kažkas vis dėlto išlikę.

Kai Adolfas sėdėjo geležinkelio stotyje, niekaip negalėjo suprasti, kas išliko: nebėra purvinų, ištrupėjusių grindų, nebedvokia pervirtom pieniškom dešrelėm, pigia kava iš prišnerkštos kavinukės ar šlapimu pro niekad neužsidarančias viešojo tualeto duris, nebesišlaisto čigonės ir pigios kekšės, kurios arba išmirė, arba, gavusios Europos Sąjungos paramą, persikvalifikavo į aukštesnę kategoriją ir dabar aptarnauja Briuselio kontingentą; nebėra ir daugybės prekybos kioskų, prekiavusių alumi, kibinais, žurnalais, žiebtuvėliais, kramtoma guma ir dar dievaižin kuo, tiesą sakant, kuo tik širdis geidžia, tačiau kažkas išliko. Ir tik dabar, gulėdamas šiltoje vonioje, jis ėmė nujausti – tie patys veriantys, ilgesį ir nerimą keliantys garsai: varstomos durys, skubantys arba kažko lūkuriuojantys, neturintys kur prisiglausti žingsniai, pranešimai apie išvykstančius ar atvykstančius traukinius, iš piniginės iškritęs ir per visą laukimo salę riedantis pinigas, nervingai traukiamos cigaretės dūmų kvapas, dyzelino, dervos, prakaito ir užmaršties kvapai, per bėgių sandūras dunksintys vagonų ratai, kurių trinksėjimas atsimuša giliai sunkiai nusakomoje tuštumoje, slypinčioje banalybės, vadinamos siela, gelmėje, – tai niekad nesikeičia, tai ir yra geležinkelio stoties dvasia, galbūt visų pasaulio stočių dvasia: išsiskyrimo, laukimo, nerimo garsai. Miglotos vilties lūkestis. Studijų laikais jis dažnai atvažiuodavo į geležinkelio stotį paprasčiausiai pasėdėti ir pasiklausyti tų garsų, pasinerti į tuos kvapus, jie krūtinėje sukeldavo kone skausmingą maudulį, ilgesį kažko, ko jis niekad negalės patirti, suprasti, pažinti.

– Klausyk, tu dar ilgai? – atsargiai paklausė Viktorija, – klaikiai noriu šlapintis.

– Aš tau netrukdysiu.

Teatrališkai patempusi lūpą, Viktorija kilstelėjo chalato kraštus ir staigiai atsisėdo ant klozeto. Po trumpos pauzės jo šnervės pagavo aitroką, beveik salsvą šlapimo kvapą.

Jis išlipo iš vonios, keliais staigiais judesiais rankšluosčiu brūkštelėjo per šlapią odą, atsistojo priešais tupinčią Viktoriją ir pajuto, kad keičiasi. Ypač sparčiai keitėsi ta dalis, apie kurią padoriose kompanijose įprasta kalbėti tik nešvankiomis užuominomis.

– Oho, – nuoširdžiai nusistebėjo Viktorija. – Kas gi jam padarė tokį įspūdį? Nejaugi tau stovi jau ir nuo geležinkelio stočių?

– Padarom tai čia, – beveik pašnabždom ištarė Adolfas.

Viktorija nieko neatsakė, klusniai prigludo veidu prie šlaunies.

– Tik nepykštelėk man į burną, – sumurmėjo ji, atgalia ranka nuleisdama klozete vandenį, – man rytoj pas odontologą.

Viktorija neįtikėtinu būdu sugebėdavo derinti nežabotą emocionalumą su prūsišku racionalumu, klasikiniam išsilavinimui tinkančias manieras su netikėtai išnyrančiu valstietišku šiurkštumu. Adolfas nepažinojo Viktorijos tada, kai ji buvo padorumo ir nuolankumo įsikūnijimas, – dabar ji kartais prabildavo kaip rusas taksistas. Jeigu jai kas nors priekaištaudavo dėl tokio mišinio, ji atsikirsdavo – Mocartas sakydavo, kad žmogaus balsas yra jo sielos atspindys. Mano siela gali sau leisti bet kokias dėmes, niekas neužgoš jos spindesio!

Jiedu gulėjo lovoje, rūkė, pūtė dūmus į lubas.

– Visiškai neplanavau šiandien dulkintis, – staiga pasakė Viktorija.

– Viešpaties keliai nežinomi. Beje, tu anksčiau visada sakydavai „mylėtis".

– Man kuo toliau, tuo labiau patinka vulgarybės. Bachas neišgelbėjo pasaulio. Vadinasi, chamai jo taip pat nepražudys. Prisipažink, kartais taip malonu pasijusti visišku degradu. Aš

trisdešimt metų maniau, kad jeigu pasakysiu *chui*, mano burnoje atsiras skruzdžių.

– Neatsirado?

– *Chui*! – piktai suurzgė Viktorija. Moteriška reakcija į nelaimingą meilę. Keiksmažodžiai jai netiko. Ji nežinojo tikrųjų intonacijų, nejautė vietos kalboje, kurioje keiksmažodis jaučiasi natūraliausiai, pagaliau, neturėjo pakankamai patirties. Gali būti, kad paskutinis ją palikęs vyras buvo netašytas stuobrys, ir ji tokiu būdu, jį mėgdžiodama, mėgina išstumti iš savo gyvenimo niekingą išdaviko figūrą.

– Galima, liksiu nakvoti?

– Ką tu, – išgąstingu balsu pasakė ji. – Nė nemanyk!

Adolfas sunerimęs žvilgtelėjo į Viktoriją – ta gulėjo kaip gulėjusi ir jos veide nebuvo jokio ženklo, liudijančio kokį nors nerimą.

– Vis juokauji?

Jis norėjo jai papasakoti apie keistus įvykius ir nuojautas, kurios pastaruoju metu jį persekioja, bet vos pradėjęs suprato, kad visa tai skamba kaip šimtą sykių girdėtas anekdotas, ir jėgų jį pasakoti juokingai jis paprasčiausiai neturi. Ėmė kažką samprotauti apie sustiprėjusį dualizmo pojūtį, stiklą, skiriantį jį nuo tikrovės, atbukusius pojūčius ir panašų šlamštą. Galiausiai neišlaikęs pravirko.

– Atleisk, tai dėl alkoholio. Vonia, seksas, alkoholis – per daug mano išderintam pianinui, – ir keletą kartų pirštu stuktelėjo sau į galvą.

– Tau keturiasdešimtmečio krizė, brangusis, – rimtai pareiškė Viktorija. – Žinai, man prieš porą metų irgi buvo tas pats. Aš dainavau „Don Žuane“ ir staiga akyse ėmė plėstis kažkokia beprotiška balta šviesa. Kuo labiau ta šviesa ryškėjo, tuo aiškiau supratau, kad tuojau nebeatsiminsiu nė vieno žodžio ir apskritai... – ji puslankiu suglaudė lūpas ir melodingai švilptelėjo.

– Balta krizės šviesa. Kaip paprasta. O aš mėginau sulipdyt teoriją apie pasenusį „aš". Apie tapatėjimo procesą – „aš" pajudėjo „pats" link, tik pajudėjo ne ta kryptimi, dėl to man lenda į galvą velniai žino kokios nesąmonės. Tau taip nebūna, tarsi jaustum savyje kažką pasiklydusį? Ir tas kažkas esi tu, bet lyg ir ne tu. Reikėtų susirasti kokią brošiūrą apie šizofreniją. Nes jeigu manasis „aš" nesusiras manojo „pats"...

– Prisimeni, Vilniuje yra parduotuvė „Pasidaryk pats"?

Abu juokėsi nuoširdžiai ir ilgai, su palengvėjimu. Adolfas padėjo galvą ant didelės nusvirusios Viktorijos krūties. Lyžtelėjo tamsiai rudą spenelį. Galbūt teorija apie norą sugrįžti į įsčias ne tokia jau ir šlykšti – gražios krūtys, gražios įsčios, šilta, jauku, drėgna.

Viktorija tęsė:

– Po spektaklio nuėjau pas gydytojus. Jie mane tyrė tris dienas, kol galiausiai pasiuntė pas psichiatrą. Keturiasdešimtmečio sindromas – štai kas mane ištiko.

– Tu jais mažiau pasitikėk. Jie kaip tarybiniai kagėbistai – jaučiasi nebaudžiami ir arogantiški, tiktai pinigų gauna daugiau. Jie tau viską gali pasakyti, kad tik išplėštų vieną kitą šimtinę.

– Man pinigų negaila. Patariu ir tau.

– Deja, jokios sumautos šviesos nematau.

– Vieniems tai būna šviesa, kitiems – neperregimas stiklas.

– Baseinas, rūsys, skafandras – galima išplėsti įvaizdžių sąrašą. Kas pasikeis?

– Ne, nemanau. Bet kad sugrioviau spektaklį, – maniau. Kad nebaigiau dainuoti, kad – Viešpatie, tiek visokių nesąmonių prisigalvojau tą naktį... Įsivaizduok, scenoje stovėjo arklys. Butaforinė šlykštynė. Aš dainuoju, ir mane taip pykina, kad imu ir apvemiu arklį. Visą arklį nuo galvos ligi kojų.

– Apvemi?

– Taip! Nuo šnervių ligi uodegos! Nuo balno ligi kanopų. Dainuoju ir vemiu, vemiu ir dainuoju! Maniau, išprotėsiu. O pasirodo, kad nieko neįvyko. Visiškai nieko!

– Vadinasi, tu apvėmei ką nors kitą, ne arklį?

– Iš karto po to dulkinausi su Chuanu...

– Chuanu?

– Šiaip jo vardas Vytautas, bet žinai, Vytautas... Toks vardas negali jaudinti, jis neseksualus, o Chuanas... Lietuviai vyrai pažymėti. Juose yra kažko iš pirkios, iš kaimo klojimo teatro. Net jų pimpalai kaimietiški. Dievaži, panašūs į šakių ar grėblių kotus.

– Tai štai kodėl moterys taip mėgsta meksikietiškas muilo operas.

Su Viktorija nenuobodu – vien jau jos sumanymas permanentiniams meilužiams suteikti operų personažų vardus gali prablaivinti. Mylėjausi su Rigoletu, prieš savaitę mane suvedžiojo Hercogas; šiandien jaučiuosi ponia Pinkerton – tokias frazes girdėdamas gali pasijusti arba devynioliktajame amžiuje, arba durnyne.

– Žinai, dėl ko mane labiausiai užknisa meilė? – Viktorija pasirėmė plaštaka galvą. – Kaip manai, man labiau tiktų sakyti užknisa ar užpisa?

– Man abu variantai atrodo labai subtilūs.

Ji šyptelėjo, pratisai nusižiovavo.

– Prakeikta atsakomybė. Negali mylėti nesuinteresuotai, šiaip, atsiduoti jausmams, kaip plaštakė vėjui. Būtinai turi įsipareigoti, atsakyti, tarnauti. Būtinai turi pavirsti erke, kuri įsisiurbia į savo partnerio kūną ir sprogsta, sprogsta kraują, kol viską ligi galo, ligi paskutinio lašelio išlaižo, o paskui – drama, tragedija, jausmai atvėso, ką dabar darysime ir panašiai. Tai tokia nuobodybė.

– Plaštakė viso labo skrendanti kirmėlė. O meilė – tik gamtos spąstai plaštakei. Gamta nori būti pratęsta, jausmai jos nedomina.

– Mes panašūs. Tu nemėgsti meilės, tu nuo jos bėgi. Toks pat šiknius, kaip ir visi, įmerki meškerę, ištrauki ir į geležinkelio stotį. – Viktorijos balse pasigirdo tektoninio jausmų lūžio pėdsakai. Išsiskyrimas su kokiu nors chuanu ar oneginu vertė ją elgtis neadekvačiai. Visi mes pamažu senstame, ir likti abejingiems savo nesėkmėms darosi vis sunkiau. Don Žuanas, ar ji atsitiktinai paminėjo Don Žuaną? Komandoras ir Mizandras turi kažką bendra. Pavyzdžiui, ragus ir norą atkeršyti. Mizandras – Komandoras. Aleksandras – Pomidoras.

– Na, nežinau, kai tu būni viršuje, aš iš tiesų galvoju apie garvežį, – šyptelėjo Adolfas.

Viktorija atšlijo nuo jo peties. Valandėlę pagulėjo tylėdama, paskui beveik kaltu balsu prabilo:

– Nori pasakyti, kad aš ir esu tas ilgai degantis žydas?

– Ne, ką tu. Juk tai tik sąlygiškumai. Ilgai degantis kūnas – viso labo didelės, stiprios asmenybės simbolis. Sielos, jeigu nori. Tikėjimo.

– Aš tikrai klaikiai sustorėjau, – pasakė ji ir ėmė ieškoti cigarečių pakelio.

Bendraujant su Viktorija jokiu būdu negalima minėti stambių objektų – ji viską priima labai asmeniškai.

– Tavo kūnas puikus, tikrai.

– Puikus būti garvežiu. Šūdas! – ji negalėjo rasti žiebtuvėlio. Adolfas pasilenkė, iš ant grindų numestų kelnių kišenės išsitraukė savąjį, pridegė.

– Prisiminiau Vudžio Aleno filmą apie prasimanytą gitaristą Emetą Rėjų. Yra toks epizodas apie moterį, regis, ją vaidina Uma Turman, ji rašytoja ar žurnalistė. Gitaristas mėgsta žiūrėti į traukinius, nusiveža ją prie geležinkelio ir grožisi pro šalį riedančiais traukiniais. Moteris mėgina išsiaiškinti, kodėl jam patinka traukiniai, bet jis negali pasakyti priežasties, tuomet ji nusprendžia, kad jam patinka garvežio galia, – ji taip pakylėtai

kalba apie garvežį, jo stūmoklius, ratus, pakurą, apie jo jėgą, kad Šonas Penas, tai yra Emetas Rėjus, replikuoja: skamba taip, lyg norėtum permiegoti su garvežiu. Esi mačiusi garvežį? Jo ratai sujungti tokiomis keistomis svirtimis su velniškai erotiškais stūmokliais. Ką jau kalbėt apie pakurą, kurioje nuolat liepsnoja paslėpsnių ugnis.

– Nesiteisink. Aš stora kaip garvežys. Šlykštu, – išpūtė dūmus į lubas. – Internete susiradau moliūgų dietą. Po poros savaičių tu manęs nepažinsi.

– Pora savaičių – daug laiko.

Abu gulėjo tylėdami, pūsdami paeiliui dūmus į viršų, tarsi paskutinė nuskambėjusi frazė būtų tokia sudėtinga, kad ją apmąstyti reikia didelio susikaupimo ir tylos.

– Kaip tau baigėsi su vėmimu?

– Tu taip nieko ir nesupratai!

Tą patį ji sakė ir tada, kai Adolfas nusprendė, kad jiedu ne pora. Kitaip tariant, kai jis spruko nuo jos, kol po kiek laiko vėl grįžo, tik jau su kitokiu vaidmeniu.

– Jau vėlu. Užteks tapatėjimo. Kaip tavo vienišių klubas, lankaisi?

– Buvau nutraukusi... Dėl jo, dėl to šikniaus, su kuriuo... Tiek to.

Kažkada Viktorija ir jį buvo nusivedusi į vienišų širdžių klubą, kurio kontingentą sudarė daugiausia homoseksualai arba tie, kurie niekur kitur negali susirasti poros.

– Tas senas perdyla, baleto specialistas, vis dar vienišas?

Maloniai apsvaigęs, gulėdamas šalia Viktorijos, jis prisiminė seneliuką iškrypėlį geltonomis iltimis ir beveik net pasijuto jo pasiilgęs.

– Galima sakyti ir taip. Jis prieš porą mėnesių mirė.

Iš ryto jiedu su Viktorija pasimylėjo jau be jokio entuziazmo, skubėdami. Viktorija baiminosi pavėluoti pas odontologą, o

Adolfui susikaupti trukdė suvokimas, kad Viktoriją jis aplankė tik dėl to, kad ji šiek tiek jam priminė Bo.

34.

Taigi autoanalizė. Adolfas suprato, kad turėti per daug laisvo laiko kenksminga. Ypač jeigu esi linkęs analizuoti save. Jeigu neturi mechanizmo susitvarkyti su savo atminties siužetais, jei kiekviena istorija iš praeities tau ima atrodyti lemtinga kokios nors šlykščios pasekmės priežastis.

Pusbrolio Svajūno neleido į bažnyčią. Kunigas, riebus, į nusipenėjusį meitėlį panašus vidutinio amžiaus vyras, užsispyręs kratė didelę galvą ant storo, kaukolę greitai prarysiančio kaklo ir laidoti pusbrolį su bažnyčia griežtai atsisakė. Nepadėjo nei siūlomi pinigai, nei Adolfo motinos, garsios komunistų partijos veikėjos, grasinimai uždaryti šią darbo liaudies akių dūmimo kontorą (Adolfui patiko toks vaizdinys – motina iškilmingai uždaro bažnyčios duris ir skersai užkala dviem lentgaliais), tačiau kunigas buvo užsispyręs kaip liūto ėdamas pirmasis krikščionis – savižudžiams bažnyčioj ne vieta.

Maironis, poetas klasikas, beje, irgi kunigas, velniai rautų, kadaise parašė eilėraštį, kuriame buvo žodžiai – jau slavai sukilo... pavasaris eina Karpatų kalnais. Tai tikrai ne sutapimas – kai Lenkijos slavai ėmė kilti, Olandijoje taip pat prasidėjo pokyčiai. Tik ne pavasaris – staiga užsidegė Dodigo mašina. Sunkvežimis „GAZ-53“ – gera mašina, beveik puiki, panaši į zilą, tamsiai žalia, net su nedideliu snapeliu virš priekinio stiklo. Dodigas ją mylėjo kaip merginą, puošdavo kabiną plastmasinėmis gėlėmis, ant galinio stiklo pakabindavo užuolaidėles, galinio vaizdo veidrodėlius išdažydavo baltais ir juodais dryžiais, ant grindų

pasitiesdavo kilimėlį ir kas kartą lipdamas į kabiną, nesvarbu, žiemą, vasarą, rudenį ar pavasarį, kruopščiai nusivalydavo kojas; nors didžiausia puošmena buvo pavarų perjungimo svirties bumbulas, kurį pasigamino iš neorganinio stiklo, o to bumbulo viduje puikavosi mažytė nuogos moters figūrėlė, žmonės kalbėjo, kad tai Dodigo žmonos atvaizdas.

Dodigas buvo keistas tipas. Ką jis kalbėdavo, žmonės sunkiai suprato, bet tai jam netrukdė turėti žmoną ir porą vaikučių, motociklą su priekaba ir baigiamą statyti nuosavą namuką. Dodigas pažvelgė į visą šį gėrį, susinervino ir padegė sunkvežimį. Ne visą – tik variklyje susimaizgiusius laidus. Žinodami, kaip jis mylėjo sunkvežimį, galėtume įsivaizduoti, kaip jis kentėjo, tačiau Dodigas buvo paslaptinga asmenybė. Jis turėjo ir vardą, ir pavardę, bet visi olandiškiai vadino jį Dodigu dėl mėgiamo posakio: jis ką nors pasakodamas nuolat sakydavo „ir dodigaz", išvertus į normalią kalbą tai reikštų „duodi gazo", spaudi akceleratoriaus pedalą ligi dugno.

Dodigas ne šiaip sau padegė laidus, – jis nenorėjo keliauti į tolimą Lenkiją, – sklido kalbos, kad lenkai nori nuversti tarybų valdžią ir užmuša visus, kas tam trukdo. Dodigas, nors ir ne bailys, bet žiūrėdamas į gražią žmoną ir du vos iki stalo paaugusius vaikučius nusprendė, kad rizikuoti neverta. Valdžia surinko gurguolę sunkvežimių, parengtų kelionei į Lenkiją, bet taip jų ir neišsiuntė – gali būti, kad lenkai nurimo, o gal pasaulio dėmesį atitraukė svarbesni įvykiai – tais pačiais metais buvo nušautas Džonas Lenonas, tarybinė kariuomenė neseniai buvo įžengusi į Afganistano teritoriją, todėl, kai pusbrolį Svajūną paėmė į kariuomenę, jis pateko kaip tik ten – į kalnų ožių ir moterų su maišais ant galvų šalį.

Dodigas išvengė kelionės į Lenkiją, bet jam prilipo automobilių padegėjo dėmė. Visi, kas tik rasdavo laiko, šaipėsi iš jo, laidė juokelius, ilgainiui ėmė net vadinti Lenku. Nuo to laiko

jis nebepuošdavo savo automobilio, išmetė kilimėlį, nutraukė užuolaidėles, o spalvotą perregimą bumbulą su nuogos moters figūrėle, dėl kurios visi dvaro paaugliai norėdavo pasivažinėti su Dodigu, pakeitė juodu nieko nereiškiančiu bumbulu.

Lenkų solidarumas sužlugdė Dodigo gyvenimą, greitai po to jis ėmė girtauti, mušti žmoną, važinėti išgėręs, galiausiai prarado vairuotojo teises, persėdo į traktorių, su traktorium apvirto siloso duobėje ir buvo gražiai palaidotas Olandijos kapinėse su dūdų orkestru, šlamant berželiams jo mylimo automobilio kėbule, į kurį buvo įkeltas karstas su paskutinį sykį šios žemės keliais važiuojančiu Dodigu.

Pusbrolis mirė kitaip. Neužsimušė motociklu „IŽ-Jupiter“, nors ir turėjo, nes lakstydavo kaip pamišęs, neužsidėjęs šalmo. Neprigėrė ežere, nes niekad jame nesimaudydavo. Nepakliuvo po traukiniu, kertančiu Olandijos šiaurę čia į Rytus, čia į Vakarus. Jis paprasčiausiai pakėlė ranką prieš save. Olandiškiai, ypač dvaro gyventojai, net ir dvidešimtojo amžiaus pabaigoje vis dar tikėjo, kad žmogus, kurį laidojant tarpininkauja bažnyčia, kitame pasaulyje bus laimingesnis už tuos, kurie užkasami grojant tik dūdų orkestrui. Jis buvo savižudis, todėl bažnyčia pusbroliui Svajūnui iškilmingai atsuko užpakalį.

Keletas dienų prieš mirtį pusbrolis atėjo pas Adolfą į namus ir prasėdėjo kone valandą Simono kambaryje. Kažkodėl jis mėgo Simoną, prieš armiją ir ypač grįžęs iš jos dažnai užsukdavo, sėdėdavo ant Simono lovos krašto ir ką nors tyliai pasakodavo. Simonas linguodavo sau įprastu būdu pirmyn atgal, vartydavo iki skylių pratrintus žurnalus ir laikraščius, ir atrodydavo, kad mokinys atėjo pas mokytoją pasipasakoti savo rūpesčių, kuriuos tik jis, didysis guru su laikraščiu rankoje, galėtų išspręsti. Kartais leidžiantis saulei Simono Daumano lovą nutvieksdavo keista bronzinio atspalvio šviesa, jis akimirksnį sustingdavo ir atrodydavo truputį panašus į Budos statulėlę – toks pat bejausmis,

bereikšmis veidas, idioto šypsena, tuščios akmeninės akys, tuo pačiu metu reiškiančios ir visišką beprotybę, ir absoliučią išmintį, viską ir nieką.

Tai, ble, buvo viena paskutiniųjų mano operacijų, pasakojo tą popietę pusbrolis Svajūnas, pasakojo Simonui, nors ant savo lovos išsitiesęs gulėjo ir Adolfas, bet į jį pusbrolis nekreipė dėmesio, pasakojo silpnapročiui, tarsi Adolfo apskritai nebūtų šiame pasaulyje, mes turėjom lydėti koloną su svarbiu kroviniu, nežinojom, koks tai krovinys, ble, viskas, kas būdavo sukrauta karinėse armijos mašinose, buvo svarbu, ble, net jeigu ten būdavo koks nors šūdas, partiankės, tušonkė ar minosvaidžiai, kolona judėjo keliu Kabulas–Surubis, palei Kabulo upę, ten yra tokių vietų kalnuose, kur kelias, ble, raitosi kaip gyvatė, ir štai tokiose vietose jie ir laukdavo mūsų, dušmanai su granatsvaidžiais ir kitokiu šūdu, tiktai spėk, ble, dairytis, nes galvą nuneš ir viskas, kai tik pradėjom tarnaut, ukrainietis Tolianas užėjo į sodą pasiskint obuolių, suradom jį kitą dieną perrėžtu pilvu, ble, žarnos išverstos, o į vidų obuolių prikišta, jis nesulaukė dembelio, o aš sulaukiau, daug chebros nesulaukė, Vicka iš Charkovo, jam mina koją nutraukė, Sieras iš Uralo, skeveldra į kaklą, Liocha su Talgatu sudegė bėempėškėj, ble, tądien mes paskutinį sykį prieš dembelį saugojom koloną, ble, paskui tiktai dembelio darbas, pastatyt šikinyką ir viskas, ir namo, į Sąjungą, ar tu manęs klausaisi, supranti, kaip malonu statyt šikinyką, tai ne šiaip šikinykas, tai bilietas namo, į graždankę, tas šikinykas patys gražiausi rūmai pasaulyje, kai žinai, kad greitai namo, pusbrolis kalbėjo nė velnio nesuprantančiam Simonui, kuris lingavo pirmyn atgal kartais žvilgtelėdamas į Svajūną, galėjai netgi pagalvoti, kad jis iš tiesų klausosi išgėrusio giminaičio pasakojimo, gali būti, kad Svajūnui ir reikėjo kaip tik tokio klausytojo, kad ir kaip būtų, jis tęsė, visą laiką į operacijas eidavau šalia kapitono, šalia mūsų kuopos vado, iš vienos pusės aš, ble, su SVD, o iš kitos kuris

nors kulkosvaidininkas, vadas mūšyje pats svarbiausias, nieko baisaus, jeigu žus vienas kitas lochas automatininkas, blogiau, jeigu minosvaidininkas, bet juos visuomet galima pakeisti, ble, o vado niekas nepakeis, visi prisiploja prie akmenų, sėdi kaip sraigės ragus įtraukę ir viskas, ir nebėra mūšio, ir karpo, ble, po vieną dušmanai, supranti, vadą reikia saugot, vadas... pusbrolis valandėlę nutilo, ėmė žvalgytis po kambarį, tarsi mėgindamas rasti kur nors čia padėtą žodį, kurio jam dabar labiausiai trūko, vadas tai kaip siela, ble, supranti, jeigu sielos nėra, tai kūnas niekam nereikalingas, kūnas be sielos nieko negali, ble, mes važiavom kolonos vidury, ir staiga – babach, priekyje sprogo mina, o paskui – ir iš paskos važiavęs bėtėeras užsidegė, granata pataikė, ir mus ėmė remti iš visų pusių – jie šaudo iš viršaus, ble, gerai pasislėpę, užlindę už uolų, o mes nieko nematom, tratinam kaip užsimerkę, dūmai, ugnis, sprogimai, du sunkvežimiai buvo pakrauti šaudmenų, maniau, viskas, o man kaip tik dembelis ant nosies, mirt nesinori, ble, šikinyką statyt noriu, aplinkui riksmai, degantys kareiviai šokinėja į upę, o ten juos iš kulkosvaidžių, ble, iš stambaus kalibro, vanduo net verda nuo kulkų, atrodo, kad ne upė, o verdantis katilas, ir tas katilas darėsi vis raudonesnis ir raudonesnis nuo kraujo, ble, o ten mano draugų mėsos verda, žarnų ir kraujo sriuba, smegenys ištiškusios, ir viskas verda ir verda, ir kas gi šitą patieklą, ble, užsisakė, žmogėdra, ble, Svajūnas žvilgtelėjo baltosiomis į Adolfą, mes su kulkosvaidininku tempiame vadą, paskui prie mūsų prisidėjo dar keliolika likusių gyvų, mėginom prasimušti kelią pirmyn, prisiglaudėm vienoj oloj, prieš tai ten sėdėjo dušmanas, šaudo, gnyda, nenori pasiduot, rėkia alahakbar alahakbar, savo dievo šaukiasi, ble, įmetėm dvi granatas, ir vieta liko laisva, ir prisišaukė jis savojo dievo, pradėjo temti, ten temsta greitai, kalnai, saulė nusileidžia už kalno ir tamsu, ble, pusbrolis išsitraukė iš vidinės švarko kišenės nedidelį plokščią buteliuką su baltu skysčiu, mostelėjo buteliuku

į Simono pusę, truktelėjo užsivertęs, vėl įkišo į užantį, jau buvo paryčiai, pradėjo švisti, staiga pasigirdo kanopų kaukšėjimas, ble, stovėjau sargyboj, kiti snūduriavo, mes buvom siaubingai išvargę, buvo sužeistų, laukėm pastiprinimo, vieta tokia šūdina, kad net malūnsparnis negalėjo atskristi, „MI-24" pasirodė, bet tuojau pat nešė mėsas, ble, dušmanai iš jo būtų padarę rėtį kaulams sijoti, šoviau nesitaikęs, tiesiai nuo juosmens, raitelis iššoko iš už uolos taip netikėtai, mane, ble, apgavo akustika, aidas atsimuša kalnuose labai keistai, atrodo, kad žmogus artėja iš tos pačios pusės kaip ir garsas, ble, garsas ten elgiasi savarankiškai, šlaistosi po kalnus ir tada, kai jo šeimininko jau nebėra tarp gyvųjų, aš pataikiau, visada buvau geras šaulys, buvau netgi apdovanotas kažkokiu, ble, šūdženkliu, bet niekad nenorėjau šaudyti žmonių, pusbrolis nutilo, kažką sumurmėjo, susiėmė galvą rankomis, nusipurtė, vėl išsitraukė buteliuką ir išgėrė visą degtinę ligi dugno, pataikiau tiesiai į veidą, berniukas buvo gal dešimties, gal dvylikos metų, be ginklo, bet jeigu būtų turėjęs, būtų, ble, nudėjęs mane pirmas, gal pasiuntė žvalgą, o gal jie visi mūsų nekentė, nuo mažo ligi seno, laimi tik tas, kas šauna pirmas, bet iš tikrųjų, ble, kas laimi, kai šaudai vaikams į veidą, nieko dar nesuspėjusiems suprast vaikams...

Kunigas buvo teisus. Svajūnas nežuvo kelyje, nenuskendo ežere ir nepakliuvo po traukinio ratais, kaip būtų norėjusi močiutė Vincinė arba jo motina, žema, stora, bažnyčioje sunkiai atsiklaupianti ir dar sunkiau galinti atsistoti moteris.

Pusbrolis Svajūnas pasiėmė savo tėvo medžioklinį šautuvą, sėdo į valtį, išplaukė į Olandijos ežero vidurį ir pykštelėjo sau į gerklę kaip Hemingvėjus, vamzdį įsikišęs į burną, gaiduką nuspaudė basos kojos didžiuoju pirštu. Gali būti, kad jis buvo skaitęs apie tokį savižudybės būdą, o gal jam kas nors pasakojo armijoje ar kalnuose, ar statant šikinyką, kaip jis sakė, rūmą, pro kurio vartus išeinama į laisvę.

Kokie ten gali būti rūmai, skylė mėšlui ir daugiau nieko.

Adolfas po pusbrolio laidotuvių dažnai išplaukdavo valtimi į ežero vidurį, nusiaudavo batus, pastatydavo basas pėdas ant valties dugno, vos vos apsemto pro nematomas siūles į vidų patenkančio drungno ežero vandens, ir bandydavo įsivaizduoti, ką galvojo ir ką jautė Svajūnas štai taip sėdėdamas paskutinę savo gyvenimo akimirką vidury ežero valtyje, sustojusioje tarp baltų, ką tik prasiskleidusių vandens lelijų.

Adolfas užsimerkdavo, atsirėmęs rankomis į valties kraštus atsilošdavo ir pajusdavo, kad kyla vis aukštyn ir aukštyn, ir ežeras virsta didele balta akim, o jisai su savo valtele, su savo rūpesčiais ir nuoskauda dėl pusbrolio mirties viso labo tik mažas juodas taškelis, juodas krislas, kurį labai nesunku nubraukti kartu su išsprūdusia ašara.

Tą beveik kokčiai giedrą ir gražią vasaros dieną Adolfas pajuto, kad jo vaikystė jau baigėsi ir prasideda kažkas, ką suaugusieji vadina gyvenimu.

35.

Koka paskambino ir pasakė, kad Adolfas atvažiuotų į boulingo klubą.

Koka gyveno prašmatniame name Jeruzalėje. Anksčiau, kai kartu pradėtas verslas braškėdamas augo ir plėtėsi, daugybę vakarų jiedu praleisdavo boulingo, biliardo klubuose, kartais užsukdavo į kazino, o kartais paprasčiausiai sėdėdavo pas Koką priešais jaukiai traškantį židinį, gerdavo viskį ir varinėdavo orą, vadinamą žodžiais. Viskas ilgainiui pasikeitė. Susitikimai darėsi vis retesni, į namus Koka Adolfo jau nebekviesdavo. Kartais Adolfas pakviesdavo Koką, bet jis ilgai ieškodavo priežasties,

kad atsisakytų. Žmones išskiria ne priešiškumas, o baimė virsti vienas kitam blogu įpročiu.

Kai taksi automobilis prisiartino prie Šv. Petro ir Povilo bažnyčios, Adolfas paprašė sustoti.

Bažnyčioje tvyrojo šventa prieblanda, pelėsiais trenkianti kekšė amžinybė kantriai laukė savo klientų. Net ir patys ištikimiausi gyvenimo sutuoktiniai vieną sykį rizikuoja sugulti su ja.

Adolfas atsisėdo į suolą netoli „Kristaus laivo". Juk tai tik seksas, nieko daugiau. Prakeiktas žmogaus įprotis prisirišti. Vos tik kas nors ima kartotis, ir žmogus jau laukia – kada tai pasikartos. Taip įninkama į narkotikus, į neištikimybę, į Dievą. Net prie skausmo žmonės pripranta. Ir prie mirties. Žinoma, ne savo.

Jis galėjo pasakyti labai tiksliai, kiek laiko jiedu su Bo praleido kartu, tačiau nenorėjo tikslumo, tarsi tai būtų negailestinga ligos diagnozė, kurią sužinoti ligonis stengiasi kuo vėliau, ir kuo ta diagnozė miglotesnė, kuo neaiškesnė, tuo daugiau vilties, kad kas nors paaiškės, išlįs kokia nors klaida, kas nors bus supainiojęs duomenis, pavardes, skaičius. Viskas bus kaip anksčiau. Niekad niekas nebūna kaip anksčiau – tai viena iš skaudžiausių tiesų, su kuria žmonės nemoka susitaikyti.

Taksistas sėdėjo automobilyje ir niūriai stebėjo pro bažnyčios vartus išeinantį, prie automobilio artėjantį Adolfą. Melancholiškas Charonas smirdinčiais sportbačiais ir mėnesį neplautais plaukais.

Leisdamasis į rūsį, kuriame buvo įrengtas boulingo klubas, Adolfas pajuto, kad jį pamažu ima panika. Koka. Pilna klubų virš žemės, jis išsirinko Hitlerio bunkerį. Adolfas valandėlę pastovėjo prie durų – gal apsisukti ir eiti iš čia. Paskambins ir pasakys, kad blogai jaučiasi. Tai netgi nebūtų melas – jis pastaruoju metu jaučiasi nekaip. Galiausiai pravėrė duris, apsižvalgė – boulingo takai buvo tušti, šviesos užgesintos. Adolfas žvilgtelėjo į laikrodį – pirma valanda. Šiandien šeštadienis, paprastai tokiu metu

čia jau šurmuliuoja šeimynos, švenčiami vaikų gimtadieniai, koks nors kompleksuotas moksleivis lieja visą savo paauglystės ir testosterono perteklių daužydamas kėglius.

Prie biliardo stalų buvo tuščia. Koka mušinėjo rutulius vienas.

– Jie remontuoja boulingą, – Koka linktelėjo aptemdytų takelių pusėn.

– Jeigu nori vienatvės, užsiimk onanizmu, – beveik su pašaipa pasakė Adolfas ir priėjusios jaunos padavėjos paprašė to paties – tai yra viskio su ledu.

Koka stovėjo prie snukerio – angliškojo biliardo stalo. Milžiniško kaip futbolo aikštė.

– Aš nemoku žaisti snukerio.

Adolfas žiūrėjo, kaip Koka mušinėja raudonus ir spalvotus rutulius, ir jautė neaiškų pyktį.

– Kiekvienas žaidimas perauga į kokį nors kitą žaidimą. Svarbiausia ne mokėti, o mėgautis galimybėmis.

– Pulas į nieką neperauga.

– Todėl mes ir žaisim snukerį.

– Galėtume mėsos kombinate kapoti kiaulėms galvas.

Remontuojamas boulingas. Prie biliardo stalų – nė gyvos dvasios. Koka vaiposi be jokios priežasties. Adolfą ėmė krėsti drebulys.

– Tiesą sakant, atrodai kaip tikras šunsnukis.

– Matai, – išsišiepė Koka, – snukeris jau peraugo į šunsnukį.

Kai padavėja atnešė gėrimo, Adolfas išgėrė ligi dugno ir paprašė dar.

– Gal jums atnešti visą butelį? – paklausė mergina.

– Neverta. Noriu, kad visą vakarą sukinėtumėtės šalia, nes aš bijau likti vienas su šituo pabaisa. Pažiūrėkit, kokia jo barzda – joje galima paslėpti teroristą.

– Atnešk butelį. Ir gali eiti.

Adolfas tik dabar suprato.

– Tu nusipirkai klubą. Tu nusipirkai šitą sumautą klubą!?

Koka nieko neatsakė. Tylėdamas sustatė rutulius, gurkštelėjo viskio.

– Snukeris – labai panašu į rašymą. Esi nors kartą žaidęs?

Adolfas papurtė galvą. Jis žaisdavo tiktai amerikietiškąjį biliardą, ir rusiškąjį biliardą. Buvo matęs per televiziją žaidžiamą „snukerį", bet jam šis žaidimas pasirodė per nuobodus, lėtas ir sudėtingas. Esi kada nors žaidęs? Kodėl nepaklausė – esi kada nors rašęs? Žaidimas panašus į rašymą – kvailystė. Rašymas panašus į žaidimą – skambėtų kur kas sąžiningiau.

– Jis nėra nuobodus. Trumpai paaiškinsiu. Yra šeši spalvoti rutuliai, kiekvienas turi savo taškų kainą, pavyzdžiui, mažiausia vertė yra geltono, du taškai, žalias trys, rudas keturi, mėlynas penki, rožinis šeši, taigi visa spalvų skalė ligi juodo, jį įmušęs pelnai septynis taškus.

– Ir kur žavesys? Kad gali įmušti rožinį?

– Žaviausia yra tai, kad kiekvieną sykį, prieš mušdamas spalvotą rutulį, privalai įmušti raudoną, kurių iš viso yra penkiolika.

– Raudonas – spalvotas, raudonas – spalvotas? – pasitikslino Adolfas.

– Taip.

– Nieko ypatinga. – Adolfas pažvelgė į rutulius ant žalios gelumbės. – Labai jau maži rutuliai.

– Viena iš žaidimo ypatybių. Viskas gana rafinuota, rutuliai ne maži, bet elegantiški, ir, kaip jau minėjau, žaidimas primena rašymo procesą.

– O man primena Velykas.

Koka valandėlę žiūrėjo į margus rutulius, šyptelėjęs pritariamai linktelėjo.

– Kurdamas savo kūrinio struktūrą, rašytojas imasi labai panašių veiksmų kaip ir snukerio žaidėjas. Pirmiausia turi įmušti

raudoną, kad galėtum mušti spalvotą. Ir mušti taip, kad kiekvienas tavo smūgis būtų pasirengimas kitam smūgiui.

– Šachmatai?

– Principas panašus – geriausia mušti numatant keletą ėjimų į priekį.

– Skamba paguodžiamai, – ironiškai atsiliepė Adolfas. Kad ir kiek jis stengėsi, rutuliai nenorėjo kristi į kišenes. – Pagal tavo schemą, aš grafomanas, nes šitie sušikti rutuliai manęs neklauso.

Ko gero, Koka visus vakarus praleido mušinėdamas prakeiktus rutulius – jis nuolat įmušdavo, Adolfas ne.

– Kalbu apie priežasčių ir pasekmių santykį. Jeigu nori savo veikėją paskutiniame skyriuje nužudyti, turi priežastis parengti pirmuosiuose skyriuose.

– Pirmame skyriuje įmuši raudoną, o paskutiniame – spalvotą?

– Taip, paskutinį juodą. Iš esmės taip konstruojamas kiekvienas epizodas, su tokiu pat kartojimosi pastovumu – kalba sudaryta taip, kad ji nuolatos minta priežasties ir pasekmės binariškumu. Opozicijomis, jeigu nori. Yra penkiolika raudonų rutulių, vadinasi, paeiliui mušdamas raudoną ir juodą tu gali surinkti šimtą dvidešimt taškų, dar dvidešimt septyni – spalvotų rutulių suma – tai romano apimtis. Šimtas keturiasdešimt septyni taškai. Aukščiausios klasės meistrai sumuša juos nesustodami – tobulos struktūros kūrinys. Jeigu raudonus rutulius muši pakaitomis su mažesnės vertės spalvotaisiais, pavyzdžiui, geltonu ar žaliu ar rudu, taškų skaičius bus mažesnis, vadinasi, struktūra silpnesnė, skylėta. Jeigu laimėsi rinkdamas tiktai po keletą taškų, jei prie stalo teks prieiti bent keliolika sykių – fragmentiškumas, epizodai menkai susieti vieni su kitais, kitaip tariant, siurrealistinis postmodernizmas – produktas, kuriuo daugelis rašytojų mėgina pateisinti nesugebėjimą sukurti klasikinę struktūrą.

– Tu vėl pradėjai rašyt? – paklausė Adolfas. Jam buvo šiek tiek keista, kad Koka staiga tiek daug dėmesio skiria veiklos sričiai, kurią seniai sakėsi apleidęs. Prisiminęs Kokos jaunystės knygas, veikusias kaip migdomieji, Adolfas norėjo pasakyti ką nors kandaus, bet apsigalvojo. Koka šiandien atrodė labai susikaupęs, tarsi ko nors lauktų.

– Pradėjau žaisti snukerį, – pasakė Koka, gurkštelėjo iš stiklinės, pastatė ją atgal ant biliardo stalo krašto ir pasilenkė mušti rutulio. Ir vėl jam tie prakeiti rutuliai krito į skyles lyg prijaukinti. Žmonės, kurie mėgsta demonstruoti savo pranašumą, – kas gali pakęsti tokius žmones.

Koka įmušė juodą rutulį, partija baigta. Rezultatas septyniasdešimt du – septyni. Vis dėlto meistriškumo trūksta.

– Tenka guostis, kad tobulas romanas tau nepavyko, – pasakė Adolfas, norėdamas įgelti Kokai.

– Sumetam dar sykį.

Adolfui staiga ėmė sektis. Jis įmušė keletą porų „raudonas–spalvotas" iš eilės, o Kokai rutuliai būdavo išsidėstę nepalankiai, ir jam įmušti nesisekė. Adolfas gurkštelėjo gerą gurkšnį alkoholio – po velnių, jie gėrė ne mažiau kaip šimtą metų išlaikytą „Glenfiddich" – ir vėl pajuto norą paerzinti Koką.

– Anądien, po žvejybos, spėliojau – koks tavo žmonos vardas. Stovėjau prie smirdinčio šiukšlių konteinerio ir staiga supratau, kad nežinau tavo žmonos vardo. Tu man niekad nesi jo sakęs.

– Žuvis buvo skani?

– Aš pasidalijau. Su labiau išalkusiais.

Koka dar sykį nepataikė, piktai trinktelėjo storuoju lazdos galu į grindis.

– Žinai, mane visą laiką žavi schemos primityvumas: pakvieti moterį... (pagaliau jis įmušė raudoną)... pakvieti moterį vakarienės, pašeri ją kokiu nors ištaigingu šlamštu ir jau įgyji teisių į jos kūną, iš esmės tampi nuomininku. Komercinė žvejyba.

Priklausomai nuo to, kiek investuosi, kiek pašersi, tiek žuvies tau bus leista iš tvenkinio ištraukti. Bet paskui kažkas atsitinka – ir žvejas, ir laimikis staiga nusprendžia, kad reikia pakeisti taisykles, reikia tai kaip nors įteisinti ar bent pateisinti.

Koka vėl sumušė krūvą raudonų su spalvotaisiais, o kai pagaliau ir Adolfas gavo progą mušti, iš karto nepataikė.

– Magritas. Vyras pusiau žuvis ir moteris pusiau žuvis, tolumoj burlaivis. Ta dalis, kuri nori išplaukti, virtusi žuvimi, ta, kuri nori likti, – kojos. Dabar ir aš galėčiau jam pozuoti.

– Pozuotojas.

Kokos balse girdėti lengva panieka. Kuo toliau jis kalbėjo, tuo labiau ta aštri metalinė gaidelė stiprėjo.

– Moteris – turto dalis. Daugelio vyrų galvose tai aksioma. Ir tų, kurie tą turtą valdo, ir tų, kurie į jį kėsinasi. Malonu miegoti su kieno nors turtu, naudotis juo ir už tai nemokėti, gauti malonumą nemokamai, štai kur kiekvieno padoraus vyro svajonė. Žmona – investicijos, ir netgi milžiniškos, nes tu investuoji ne tik pinigus, tu investuoji kur kas brangesnį kapitalą, tu įmerki į žmoną savo gyvenimą, savo laiką, savo tapatybės dalį ir panašų šlamštą, o naudotis kito žmona, netgi ne prostitute, už ją tu turėtum mokėti, o kito žmona – štai kur geras biznis! – Koka taip stipriai smūgiavo rutulį, kad tas, atsitrenkęs į stalo kraštą, aukštai išlėkė į orą ir trinktelėjo ant grindų.

Adolfas pakėlė rutulį, padėjo jį ant stalo.

– Keturi baudos taškai, – pasakė Koka.

– Nori pademonstruoti, kaip žaidimas virsta kažkuo kitu?

Koka dėbtelėjo į Adolfą. Adolfas prisėdo prie miniatiūrinio stalelio. Tik dabar pastebėjo, kad prie tolumoje dūluojančio baro nieko nebėra. Viduje, galiniame kambarėlyje, degė blausi šviesa, apšviesdama už kojelių sukabintas taures – jos atrodė kaip spindintys vienakojai stiklo šikšnosparniai.

Koka taip pat prisėdo prie stalelio.

– Blogai miegojai? – paklausė Adolfas, žiūrėdamas Kokai į veidą.

– Mūsų amžiaus gerai miega tiktai numirėliai, – atsakė Koka.

Koka žiūrėjo į tolumoje mirgančias spalvotas baro švieseles ir kažką mąstė. Adolfas priėjo prie stalo:

– Dar žaisim? – paklausė atsisukęs į Koką. Jis pritariamai linktelėjo.

– Snukeryje yra toks dalykas – mušamojo rutulio slėpimas. Kad varžovas nematytų tiesioginio kontakto su rutuliu, į kurį reikia pataikyti. Taip slepiami dažniausiai spalvotieji arba mušantysis rutulys. Ir kiekvienas nepataikymas atneša varžovui taškų. Tai ir vadinasi – snukeris, – Koka lengvu smūgiu išmušė piramidę.

– Spąstai?

– Žmonės nuolat spendžia spąstus vieni kitiems. Pagal Gombrovičiaus teoriją, žmonės, bendraudami tarpusavyje, primeta vieni kitiems tam tikrą elgsenos, kalbėjimo, netgi jautimo būdą. Formą, taip. Mes formuojam vieni kitus. Ir esam vieni kitų formuojami. Tarpžmogiškoji bažnyčia. Visuotinis snukeris.

– Spalvotieji rutuliai priklauso nuo raudonųjų, o raudonieji nuo mušančiojo, ir taip toliau?

– Raudonas rutulys – žmogus, spalvotas – istorija. Vienas be kito jie negali.

Adolfui kilo noras prieštarauti.

– Žmogus be istorijos puikiausiai išsiverstų, tai tik istorija be žmogaus nė velnio negali.

– Taip, istorijos gyslomis teka žmogaus kraujas. Bet žmogui reikalinga istorija, nes istorija visų pirma atmintis, o žmogus negali be atminties. Jam snobizmas neleidžia išsiversti be atminties, jis neturėtų kuo puikuotis, neturėtų dėl ko kabintis ant krūtinės medalių, negalėtų mosuoti šūdinomis vėliavomis,

herbais ir dinastijomis, jeigu sumenkintų istorijos vaidmenį savo gyvenime.

Koka nepatikliai pažvelgė į Adolfą. Arba jis girtas, arba atsitiko kas nors nemalonaus.

– Ir kas gi vadovauja Žaidimui?

– Tas, kas jį stebi.

– O kas stebi? – sukluso Adolfas.

– Priklauso nuo figūros apimties. Nuo sugebėjimo pasirinkti tinkamą stebėjimo vietą.

Adolfas jau keliolikta sykį smūgiavo taip stipriai pro šalį, kad jam kilo nenumaldomas noras trenkti biliardo lazda į pirmą pasitaikiusį objektą.

– Sušiktas diletantizmas visa tai. Sušikta literatūra, o rašytojai – išsipūtę, susireikšminę, daugžodžiaujantys mulkiai diletantai, negalintys užsiimti niekuo rimtu.

Adolfas ėmė pykti. Taip pyksta žmonės, kurie sau reikšmės teikia daugiau nei žaidimui.

– Aistringas kaip jautis.

– Šūdini diletantai, ir tavo samprotavimai – lygiai toks pat diletantizmas. Migla.

– Pitijos, Antikos filosofai, vienuoliai atsiskyrėliai, šventieji Bažnyčios tėvai, Augustinas, Tomas ar pagaliau Guru Rinpočė – kaip jie kalba? Jie kalba miglotai. Kuo migločiau, tuo geriau. Vokiečių filosofija – vien miglos pūtimas. Heidegeris – tautologijos genijus. Nyčė – poetas, o kas gi poezija, jei ne migla? Pagrindinis literatūros tikslas – miglos archeologija; filosofija kasinėja tą pačią substanciją, tačiau šį procesą vadina mokslu, todėl iš filosofų visi juokiasi. Tu tai pavadintum diletantizmu, o visas pasaulis sako, jog tai išmintis.

– Mėšlas.

– Visiškas. Tau nepatinka, kad jie per daug nekonkretūs? Norėtum, kad aiškiau formuluotų mintį, kad būtų mažiau metaforų,

palyginimų ir parabolių, o daugiau tiesos, grynumo, nepagražinto, atviro, skvarbaus, iki skausmo teisingo žodžio? Jie negali taip kalbėti. Jie negali kalbėti konkrečiai. Jeigu jie kalbėtų kaip fizikai ar matematikai, tai jau būtų ne pranašystės, ne biblinės ar filosofinės amžinosios tiesos, tai būtų instrukcijos. Tai būtų saugumiečių instrukcijos kaip žudyt žmones. Visi diktatoriai griebdavosi tokių instrukcijų, bet jų esmė – kulka į pakaušį. Mūsų gyvenimo esmė – migla, – Koka nutilo, paskui lyg tarp kitko tarstelėjo. – Būtų geriau, jei parašytum prašymą neapmokamų atostogų.

Adolfas tylėjo.

– Nepasakai man savo žmonos vardo, nesupažindini su ja. Ką tu slepi, Koka? Ką? – pagaliau prabilo jis.

– Tai neturi jokios reikšmės.

– Nori, kad aš išeičiau.

– Ne. Galbūt. Taip.

Tai štai kodėl toks brangus viskis ir tokios tėviškos pamokos apie „žaidimą, kuris į kažką perauga“. Koka apvertė lazdą ir dabar jau storuoju galu baksnojo rutulius ant stalo.

– Kodėl?

Adolfas pajuto, kad kartojasi scena su Bo. Jis dar sykį išvaromas. Metamas. Paliekamas. Apgaunamas.

– Su finansais pastaruoju metu prastai.

Adolfas nebenorėjo kalbėti. Apmaudas nustelbė net pasipiktinimą.

– Tu nusiperki šitą sumautą klubą ir sakai, kad prastai su finansais.

– Tu sakei, kad nusipirkau, ne aš.

Pro mini bare sukabintas vyno ir konjako taures dvi prie didelio angliškojo biliardo stalo trypčiojančios figūros atrodė šiek tiek netikroviškos. Iš amerikietiško filmo apie biliardinę

atkampiame provincijos miestelyje. Alkoholis, cigarečių dūmai, šūksniai, fone grojanti beveidė muzika. Jeigu kas nors norėtų stebėti du vienišus žaidėjus, nišoje už baro, tarp durų į sandėliuką ir išėjimo durų būtų ideali vieta – stebėtoją pamatyti, net ir labai norint, būtų sunku. Tačiau jis labai gerai matytų, kaip vienas vyras, padėjęs biliardo lazdą ant stalo, mosteli ranka ir pasisuka eiti, o kitas, sugriebęs tą lazdą, žengia porą žingsnių pavymui ir stipriai trenkia nuo stalo tolstančiam vyrui.

– Man atrodo, aš jį nužudžiau, – po akimirkos nuaidėjo tuščioje patalpoje.

36.

Namas, kuriame gimė Adolfas, anot jo dėdės Jokūbo, skridusio virš Olandijos dvaro „kukurūzniku“, panašus į jaučio pimpalą. „AN-2“ tręšė tarybinio ūkio pievas, o vakare, po darbo, lakūnai prisisodindavo olandiškių ir skraidindavo juos virš gimtųjų vietų. Moterys pasipuošdavo gražiausiomis suknelėmis, vyrai išsitraukdavo iš apdulkėjusių lagaminų lakuotus jaunystės batus, apsivilkdavo baltus marškinius, susišukuodavo ir nusiskusdavo, pakilę į dangų visi imdavo dainuoti dainas, deklamuoti eilėraščius arba melstis. Vyrai dėl viso pikto į kelnių kišenes įsisprausdavo po pusbutelį spirito – danguje visai kitaip geriasi, vienu balsu tvirtindavo keleiviai, netvirtai stodamiesi ant žemės, sunkiai išsiropštę pro lėktuvo duris. Adolfas irgi būtų paskraidęs, tačiau vieną vakarą lakūnai padaugino spirito – danguje kitaip geriasi! – blogai uždarė duris, o gal tų durų ir visai nebuvo, todėl Spiritinės operatorius Šalkauskas baltais marškiniais ir lakuotais batais iškrito iš skrendančio lėktuvo ir tėškėsi tiesiai į pelkę, stipriai išgąsdindamas ten lizdus susukusias laukines

antis. Šalkauskas, anot dėdės Jokūbo, buvo girtas kaip įsimylėjusi gervė, todėl liko gyvas – susilaužė dvidešimt vieną kaulą ir pusę metų ligoninėje kortomis žaidė „akį". Vieni sakė, kad tai stebuklas, iš lėktuvų iškritę žmonės gyvi nelieka, kiti piktinosi, kad girtuokliams velnias pakiša pagalvę, tačiau po šio nuotykio žmonių skraidinimai baigėsi, ir Adolfas nebegalėjo savo akimis įsitikinti, ar dėdė Jokūbas buvo teisus, lygindamas namą, kuriame jis gyveno, su jaučio daikčiuku.

Kažkas gyvuliška jų giminėje buvo – Adolfo senelis Augustas, kai Adolfas atėjęs į svečius pakeldavo šaukštą prie burnos, tuojau pat dėbtelėdavo milžiniškomis išsprogusiomis akimis, sumurmėdavo „*esistkalt*" ir leptelėdavo ką nors panašaus į „neryk kaip arklys". Jis pats buvo panašus į gyvulį, gali būti, kad jo tvirtinime, jog Zagorskių giminę pradėjo Austrijos ir Vengrijos imperatoriaus arklys, buvo tiesos. Jeigu jau Dzeusas galėdavo pasiversti jaučiu, tai pasiversti arkliu kur kas lengviau.

Adolfas stebėjo jaučius, bet niekaip negalėjo suprasti, kad tas daiktas jų papilvėje būtų panašus į namą. Ir atvirkščiai. Bet kai pagalvodavo, kad gyvena dideliame jaučio pimpale, jį apimdavo siaubas. Žmonės šį namą, kuriame gyveno dvylika šeimų, vadino Apaštalų namu, arba Apaštalyne. Buvęs kumetynas, pastatytas XIX amžiaus pabaigoje, stūksojo šiek tiek atokiau nuo išlikusių senojo Bolcevičiaus dvaro pastatų. Pro Apaštalynės langus vakarų pusėje matėsi tik pelkė, į kurią nukrito Šalkauskas, ir tuoj už jos dūluojantis raudonas spirito varyklos mūras, slepiantis savyje milžinišką naminės aparatą, pietinėje pusėje slūgsojo kasmet vis labiau pelkės pasiglemžiamas Olandijos ežeras, rytuose, jei ne matomi, tai bent jau girdimi neogotikinės Švenčiausiosios Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų bažnyčios bokštai, – daugybė čia gimstančių merginų buvo pasmerktos gauti vardą Marija. Šiaurėje, perkopus per kalvą, ant kurios tarp karo metais sudegusio namo griuvėsių buvo iškastas šulinys,

stovėjo vėjo malūnas, jo kepurė ir sparnai išsisklaidė pavėjui per Antrąjį pasaulinį karą.

Kadangi ilgainiui po karo miltus imta malti elektrinėmis girnomis, malūnas buvo rekonstruotas ir perdirbtas į lentpjūvę: Adolfas ateidavo pažiūrėti iš kažin kur atvežamų ilgų storų kamienų, kurie kaip bejėgiai surišti kūnai tysodavo specialiuose sunkvežimiuose, miškavežėse, paskui juos išversdavo prie trumpų bėgių, kuriais važinėdavo specialūs vagonėliai, kai kurių medžių kamienai būdavo rausvi, beveik kruvini, panašūs į saulę, kuri leisdavosi už Spiritinės, o gal tai saulė buvo panaši į medžius, didelis raudonas, iki pat pašaknų nupjautas kamienas, kruvinas kelmas, riedantis dangumi vakarų link, prasmengantis tolumoje stūksančiuose miškuose ir paliekantis tik neįžvelgiamą tamsą.

Paskui rąstai vagonėliais pamažu keliaudavo į gaterį, statmenai įtvirtintų pjūklų rikiuotė stropiai imdavosi lėtai judančio kamieno, padalydavo jį į lygias keturias dalis ir per kitą pusę rąstas išlįsdavo jau tapęs gelsvomis, sakais kvepiančiomis, drėgnomis lentomis.

Adolfui tie pjūklai keldavo baimę – jis įsivaizduodavo, kad vieną dieną ir jį kaip medį kas nors paguldys ant bėgiais riedančio vagonėlio, ir jis keliaus tiesiai į gaterį, kur bus padalytas į keturias dalis.

Motiejus, Adolfo senelis iš motinos pusės, iš pradžių neteko vienos kojos iki kelio, paskui kitą nupjovė iki pakirkšnių, dar vėliau ir pirmąją nupjovė iki pat šaknų, nors ir neatrodė jis kaip kamienas, greičiau kaip niekam tikęs gumbuotas stuobrys, o galiausiai jis visas sulindo į žemę, taip Adolfas ir įsivaizduodavo – pamažu, pirma iki kelių, paskui iki juosmens, o paskui jau visas senelis panyra po žeme ir išnyksta, paviršiuje palikdamas tiktai nustebusį paminklinį akmenį, pilką, blizgantį, primenantį didelį riebų oro burbulą, kokie atsiranda balose lyjant šiltomis vaikystės vasaromis.

Miestelio pirtyje Adolfas matydavo atsargos majorą Karpovą, kuriam buvo nupjautos abi pėdos, nes žiemą jis girtas per ilgai gulėjo pusnyje, žiūrėdavo, kaip jis su savo kuksomis baksnoja šlapias ir muilinas grindų plyteles, ir galvodavo, kad greitai Karpovui bus kaip seneliui Motiejui, ir jis prasmegs į žemę, palikdamas tiktai žvilgantį antkapio burbulą, nes štai, pėdų jau nebeturi.

Kartais apie tai kalbėdavosi su dėde Jokūbu, kurio žmona labai patiko Adolfo tėvui. Dėdė tikindavo Adolfą, kad žmogus pjaustomas ne taip lengvai kaip rąstai ir kad Karpovui galbūt teks ilgokai palaukti, kol giltinė imsis darbo. Dėdė Jokūbas buvo nedidelio ūgio, liūdnų akių ir labai ilgu kaklu, gali būti dėl to, kad, vairuodamas savo mėlynos spalvos traktorių, visuomet ištempęs kaklą žiūrėdavo pro duris, kur važiuoja, nes pro priekinį stiklą nieko nematydavo. Jis atvažiuodavo prie ežero, sėdėdavo, gerdavo vyną ir žiūrėdavo, kaip meškerioja Adolfas, o kartą netgi atėjo į jų namus ir atsinešė beveik naują akordeoną, kurį buvo laimėjęs kažkokiose artojų varžybose, nes visuomet labai gerai mokėjo žiūrėti pro duris, todėl geriausiai matė, kur važiuoti, kur vagą baigti ir kur pradėti. Jis atsinešė akordeoną, padavė jį Adolfui, o pats užsidarė su tėvu virtuvėje, Adolfas maigė akordeono klavišus, o dėdė su tėvu taip garsiai kalbėjo, kad reikėjo dar stipriau ir garsiau tampyti dumples, kad nesigirdėtų, kaip dėdė verkia, o tėvas supykęs aiškina, kad nieko negalįs padaryti, nes tai yra daug svarbiau nei akordeonas, tai yra tai, kas vyksta tarp jo ir dėdės žmonos, Adolfo tetos Veronikos, paskui dėdė nugriuvo virtuvėje į didelę pintinę, kurioje buvo laikomi miltai, ir buvo panašus į sniego žmogų, o kai vakare atėjo teta Veronika pasiimti akordeono, kartu ji pasiėmė ir dėdę Jokūbą, baltą nuo galvos iki kojų, tarsi jis būtų ne purvinas traktorininkas, o princas iš pasakos, siuvėjas, kirpėjas, ar gydytojas, kaip, pavyzdžiui, kitas Adolfo

dėdė Eduardas, išvykęs iš Olandijos į Kauną ir niekados čia nebepasirodęs, nes tapo ponu ir nenorėjo prisipažinti, kad yra kilęs iš skurdžios šeimos.

Kai dėdę Jokūbą ėmė smaugti liga, žnyplėmis užspaudusi jam gerklę, kad dėdė nieko negalėtų nei valgyti, nei, blogiausia, išgerti, ką jau kalbėt apie parūkymą, jis nuėjo į daržinę, suskaldė paskutines likusias medžių trinkas, vieną pasiliko, pasilypėjo ant jos, įkišo savo ilgą kaklą į kilpą, paspyrė trinką ir nusiyrė dangumi, o jo iššiepti dantys, daugelį gąsdinę kaip negeras ženklas, Adolfui priminė akordeono klavišus, akordeono, kuriuo jam taip ir nebuvo lemta išmokti groti, nes juo nuolat grojo dvaro vyrai, tai vienas, tai kitas, aplankydavo tetą Veroniką ir grodavo dar dėdei Jokūbui gyvam esant, grodavo ir po jo mirties, užmiršę jo baisiąją šypseną, labai panašią į akordeono klavišus, vienas dantis juodas, kitas baltas, ir taip visa burna, nes dėdė nesirūpino šypsenos baltumu, ką jau ten baltumu, jo dantys buvo ištrupėję, kas antro danties vietoje žiojėjo skylė, o kiti buvo geltoni, beveik rudi, taigi ir atrodė kaip akordeono klaviatūra, niekam nebereikalinga, kai suplyšo plaučių dumplės, ir kūnas išleido paskutinį kvapą.

Amžinatilsis dėdė Jokūbas labai mėgdavo Jonines. Jis buvo jų organizatorius, šventės įkvėpėjas, geroji laužo dvasia. Susikviesdavo dvaro vaikus, duodavo jiems pinigą, rublį ar net pusantro, kad jie nusipirktų limonado, ir tada vaikai iš visų pagriovių, upeliūkščių, papelkių ir pakelių imdavo rinkti dėvėtas, suplyšusias, o kartais net ir beveik naujas be priežiūros paliktas automobilių, traktorių, motociklų padangas. Dėdė Jokūbas, paauglių žynys ir mokytojas, ant Požnugarių kalno įkasdavo į žemę stulpą ir ant to stulpo imdavo verti visą vaikų laimikį – pirmiausia, kaip pamatas, guldavosi didžiosios galinės traktorių „Belarus“ padangos, paskui, jeigu pasisekdavo, ir „K-150“ storos padangos, vėliau vis mažėjančia tvarka – sunkvežimių, lengvųjų automobilių,

priekinės traktorių padangos, ir taip laužas išaugdavo ligi dviejų, trijų metrų, o kartais dar didesnis.

Tais metais laužai Olandijoje pradėjo liepsnoti dar prieš Jonines. Spiritinės darbininkas Anglickis, kurio Adolfas prisibijojo ir netgi nemėgo, padegė savo namus ir vienmarškinis patraukė pavasario laukais. Žmonės kalbėjo, kad jam baltoji karštinė, kad jis išjojęs baltaisiais žirgais ir panašiai, tačiau gydytojai greitai nustatė, kad Anglickis išsikraustė iš proto. Visiškai, negrįžtamai. Jo smegeninė ištuštėjo kaip aruodas pavasarį. Visi aruodai rudenį vėl prisipildo, o Anglickio smegeninė ne, sakė dėdė Jokūbas.

Anglickio žmona nenorėjo gyventi su bepročiu ir jį uždarė specialiuose namuose, vadinamajame durnyne. Netoli Olandijos, prie Apynių kelio, stovėjo namas, aptvertas spygliuota viela, o už tos vielos kaip galvijai gyveno bepročiai. Jie nuo galvijų skyrėsi tik tuo, kad galėdavo paimti akmenį ir mesti į šalia, už tokio pat spygliuoto aptvaro besiganančias Olandijos tarybinio ūkio karves. Karvės tarybinės, todėl niekad nemėto akmenų į žmones, mėgdavo sakyti dėdė Jokūbas, ir žmonės, klausantys jo samprotavimų, juokdavosi.

Dėdė Jokūbas mėgo linksminti žmones. Kai Valentina Tereškova pakilo į kosmosą, dėdė Jokūbas ant daržinės stogo užkėlė mokytojos panelės Raižytės ožką, ožka blaškėsi ant stogo ir mekeno nesavu balsu, o dėdė Jokūbas juokėsi ištempęs savo ilgą kaklą ir sakė, kad taip Tereškova kosmose jaučiasi. Dėdė Jokūbas, net ir juokdamasis, buvo liūdniausias žmogus pasaulyje.

Adolfas gailėjo karvių, į kurias bepročiai mėtydavo akmenis, – jos tik žiūrėdavo į pamišėlius didelėmis, ilgesingai spindinčiomis akimis ir kartkartėmis veriamai sumaurodavo. Gailėjo, bet nieko negalėjo padaryti – šiuose kraštuose žmonių ir galvijų santykiai buvo nuo seno komplikuoti.

Adolfui buvo gaila ir Anglickio. Kai Joninių laužas pagaliau suliepsnojo, kai šovė ilgi juodi liepsnos liežuviai į dangų ir vyrai ėmė nedarniai traukti girtas dainas, jis prisiminė, kad Anglickis gražiausiai dainuodavo ir būdavo dosniausias vaikams. Jo kišenės visada būdavo pilnos ledinukų arba su tabaku ir šiaudais sulipusių saldainių „Irisas".

Ir koks siaubas visus, sėdėjusius prie laužo ir gurkšnojusius vyną ar degtinę, apėmė, kai iš tamsos tą naktį išniro Anglickis. Išniro ne vienas, o su kareiviu, kaip vyrai nustatė, pasieniečiu – žalia kepurė, žali antpečiai, ir netgi vilkinis šuo, tiktai vėliau pasimatė, kad pasieniečio kelnės baltos, tai yra netgi ne kelnės, o apatinė pižamos dalis. Niekas į tai labai nekreipė dėmesio, nes kareivis buvo ramus, jis sėdėjo atokiau, nusiėmęs kareivišką žalią kepurę, žiūrėjo į didelę liepsną, kurios viršūnė virto tirštais juodais dūmais, nes padangos kitaip ir nedegdavo, tiktai juodai, tarsi pati pragaro smala kunkuliuotų Joninių lauže. Vilkinis kareivio šuo klusniai tupėjo šalia, o Anglickis, tarsi ir nebūtų išsikraustęs iš proto, tarsi jo kaukolės aruodai vėl būtų prisipildę išminties ir šviesos, uždainavo kaip ir anksčiau, ir moterys jam pritarė, ir vyrai, ir atrodė, kad viskas vėl grįžta į savo vėžes, ir kad bepročiai nebemėtys daugiau į tarybinio ūkio karves akmenimis, net Angelė ėmė šypsotis žiūrėdama, kaip Anglickis susikaupęs ir neklysdamas traukia melodiją, traukia galingai lyg trauktų tinklą iš ežero ar iš pačios nakties vandenų, bet staiga, nebaigęs dainos, Anglickis pakilo ir dingo tamsoje, jam iš paskos nusekė ir kareivis su šunimi, ir niekas nepajudėjo iš savo vietos, niekas nesekė jiems įkandin, nes visiems rūpėjo pabaigti dainą, visiems norėjosi būti šviesos rate, nes už to rato buvo baugi, neįžiūrima, nerimą kelianti juoduma, kurioje kartais suūkdavo traukiniai, lekiantys netoliese, į šiaurę nuo dvaro nutiestu geležinkeliu.

Rytojaus rytą ūkininkas Trumpa parlėkė iš ganyklos persigandęs – tvirtino matęs velnią, ir ne vieną. Esą krūmai sušlamėję ir iš ten iššokusi šėtono kariauna, pulkas juodų, kaip galvijai bliaunančių padarų. Joninių rytą visko gali būti, bet kad velniai pulkais lakstytų, tuo suabejojo net miestelio klebonas. Vėliau paaiškėjo, kad velniai buvo pasivertę avimis – paryčiais, kai laužas užgeso, o žmonės išsiskirstė, avys išsivoliojo laužavietėje, ir į jas įsikūnijo velnias, daug paišinų velnių.

Be piktųjų jėgų Joninių naktį niekados neapsieinama. Per tas Jonines dvaro žmonės paskutinį sykį matė Anglickį, – jis žuvo po traukinio ratais. Bepročiai mėgo geležinkelį: jie pabėgdavo iš savo spygliuotos vielos aptvaro pralindę pro apačią, o gal prasmukdavo ir pro vartus, kai prižiūrėtojai nebūdavo pakankamai dėmesingi, ir iš karto žygiuodavo prie geležinkelio. Traukiniai juos traukte traukė, kaip vaikus saldumynai. Kartais pamišėliai sustabdydavo kokį nors manevruojantį garvežį, seną, rūkstantį garais ir anglies dūmais, paprašydavo mašinisto užrūkyti, o tas supykęs vydavosi juos su didžiuliu veržlėrakčiu, nors kartais duodavo ir užrūkyt, nes bepročiai tokie pat žmonės, tiktai jų aruodai tušti. Tačiau tą naktį traukinys nesustojo, pūstelėjo iš savo vidurių suspausto oro taip, kad ir Anglickis, ir kareivis nulėkė aukštyn ir nusileido ant elektros laidų, liko gyvas tiktai šuo, jis keletą dienų tupėjo šalia bėgių ir kantriai laukė, kada šeimininkas nusileis iš dangaus ir paims jį už pavadžio.

37.

Pagaliau viskas baigėsi, sėdėjau jausdamas slūgstančią įtampą ir automatiškai pasirašinėjau tituliniame romano lape. „Kam?", „ir man malonu", „labai ačiū", „malonaus skaitymo" – skysta

bereikšmių žodžių užtvara, per kurią retsykiais prasprūsta atviresnis žvilgsnis, šypsena, gestas.

„Kam?“, paklausiau atversdamas eilinį egzempliorių – „Didžiausiam pasaulyje šikniui“, negarsiai, bet labai aiškiai ištarė moteriškas balsas. Šio balso nesupainiočiau su jokiu kitu.

– Gali manęs palaukti? Aš greitai, – pasakiau jausdamas, kaip krūtinė prisipildo šlykštaus sutrikimo ir kaltės švino.

Nemačiau jos salėje. Gali būti, sėdėjo kur nors pačiame gale. Niekad nesistengiu atidžiai stebėti susirinkusiųjų veidų – turėčiau dalyvauti kosmonautų rengimo programoje, kad atlaikyčiau tokią psichologinę ataką.

Pasakiau pirmą į galvą atėjusią kavinę, ji linktelėjo, kurį laiką ėjo šalia tylėdama. Pasiūliau cigaretę.

– Ačiū, vėliau. Gatvėje aš nerūkau. Vis dar.

Ji atrodė pavargusi. Pajuodę paakiai, blyškesnė nei įprastai veido oda. Judesiuose, veido išraiškoje, balse jautėsi liguistumas, susierzinimas, kartėlis.

– Gerai atrodai, – pasakiau, kad užpildyčiau tylą.

– „Vargšė kompleksuota storulė“. Tiksli citata?

Ji skaitė knygą. Žinoma, ko aš tikėjausi. To, velniai rautų, ir tikėjausi. Aistra, apėmusi ką nors darant, visuomet būna stipresnė nei blaivus protas, sakantis, kad už tai teks kentėti. Jeigu nusikaltėlis prieš nusikalsdamas turėtų galimybę pamatyti (tarkime, ką nors panašaus į filmą su komentarais), kas jo laukia, didžioji dalis nusikaltimų – kriminalinių, o ypač smulkių buitinių, moralinių šunybių – nebūtų įvykdyta. Kita vertus, galbūt niekas nepasikeistų – žmogus niekada netiki ligi galo tuo, ko pats nėra patyręs. Net savo mirtimi.

– Tai tik literatūra. Žodžiai. Personažo charakteristika. Charakterizuojantys juos sakantį, o ne atvirkščiai, – mėginau barstytis galvą pelenais. Negalėjau normaliai suformuluoti sakinio. Liežuvis pynėsi, jaučiau apmaudą ir tuštumą paširdėje. Tarsi tik

dabar ėmęs suvokti, kad visa tai nebe fikcija, o tikrovė. Tamsi, bjauri, nepavaldi žodžiams, nepavaldi tavo norams, tikrovė su savo įstatymais, savo logika ir skausmu. Atpildu.

– Atleisk, – nebesugalvojau nieko geriau.

Kai tik atsisėdome prie laisvo stalelio, ji išsitraukė cigaretę.

– Kavinėse nebeleidžiama rūkyti, – pasakiau rodydamas draudžiamąjį ženklą.

– Ką gi.

– Galime atsisėsti kieme. Nesušalsi?

Ji papurtė galvą. Užsimetė ant pečių lengvą plonos vilnos skarą, žiūrėdama man per petį brūkštelėjo ranka plaukus – prisiminiau, kažkur man už nugaros turėtų kaboti veidrodis.

Nors buvo spalio pradžia, bobų vasaros metas, dangus jau kelintą dieną elgėsi įnoringai: žemi, purvini debesys, retai pro savo tinklus praleidžiantys saulės pluoštą. Tarp namų įsisukdavo vėjas, tarkšteldavo palangių skardą, pagriebdavo numestą popiergalį, apversdavo vazelę su plastmasinėm gėlėm, subrazdindavo ant žemės gulinčius sudžiūvusių lapų skeletus. Pasiūliau jai savo švarką ir tylomis beveik apsidžiaugiau, kai atsisakė – vienais marškiniais akimirksniu būčiau sumedėjęs.

– Knygų pristatymai velniškai išvargina. Jaučiuosi, lyg vakarėlyje būčiau tortas, kurį visi valgo, o vos išėję pro duris išvemia, – pamėginau pralinksminti ją, bet ji sėdėjo žiūrėdama į vėstantį arbatos puodelį ir nepratarė nė žodžio. Nesureagavo net mimika.

– Kam tau visa tai? Kam tau to reikėjo?

Pasakė sunkiai tramdydama ašaras ir iš karto pravirko.

Per visą tą laiką, nuo pat susitikimo knygos pristatyme, paskui, kol atėjome ligi kavinės, kol laukėme arbatos, buvau parengęs apie šimtą atsakymų į šį klausimą, bet dabar visi jie buvo niekam tikę. Kvaili ir bejėgiški.

– Nežinau, – pagaliau išspaudžiau. – Būk gera, neverk. Atrodo velniškai melodramatiškai.

– Atrodo, tau viskas tik atrodo. – Ji pagaliau susitvardė, vėl išsitraukė cigaretę, ėmė rūkyti taip paskubom, tarsi tikėtųsi rasti atsakymą pelenų krūvelėje.

– Man to reikėjo. Chaosas, kuris buvo galvoje ar dar kur nors, nežinau, reikėjo visa tai kaip nors sustruktūrinti, sukurti modelį, nuo kurio galėčiau atsispirti.

– Dieve, kaip tauru.

– Manau, labiau mediciniška. Saviterapija.

– Geriau jau būtum gydęsis klizma.

Šyptelėjau. Pokštas piktokas, bet ji sugeba juokauti.

– Kodėl negalėjai sugalvoti kitokių būdų, kitokių formų, kodėl visa tai reikėjo pateikti kaip... kaip...

– Kaip išpažintį? – mėginau padėti.

– Kaip paskalas. Kodėl tau būtinai reikėjo įmurdyti ir mus.

Prieš trejetą metų sakydama „mes“ ji turėdavo galvoje ką kita.

– Man to reikėjo. Turėjau tai padaryti. Suprantu, kad žodžiai garbė ar sąžinė šiais laikais skamba kaip nešvankybės. Bet aš turėjau į ką nors atsispirti. Man buvo likę labai nedaug, tik gėdos jausmas. Kartais tai būna išsigelbėjimas. Pripažįstu, gelbėjau savo kailį.

Pasakiau tai visiškai nuoširdžiai, nors neabejoju, per tuos išsiskyrimo metus jau buvau surepetavęs ir šias frazes, ir balso tembrą, ir nudelbtą žvilgsnį.

– Man, aš, savo, – jos ironija, nuplauta ašarų, buvo dar aštresnė, skaudesnė, žeidžianti. – Garbė ir sąžinė. O kaipgi aš? Kodėl apie mane nepagalvojai? Kodėl? Stengeisi dėl jo, tiesa? Didžioji vyrų draugystė. Jauteisi jį išdavęs, nutarei efektingai atsiprašyti. Su trenksmu. Bet kodėl nepasijutai išduodąs mane?

Ji vėl pravirko. Priėjęs padavėjas priekaištingai žvilgtelėjo į mane, paskui mandagiai jos paklausė: „Ar viskas gerai?" Ji garsiai išsišnirpštė nosį, linktelėjo padavėjui. Vyriškis dar sykį metė priekaištingą žvilgsnį mano pusėn, pasakė, „jeigu ko prisireiktų...", ir nuėjo. Galėtų atnešti nuodų, manau, dabar man kaip tik prisireiktų.

– Turėjau tai padaryti. Suprantu, kad įskaudinau tave. Bet turėjau prisipažinti, kad esu kiaulė. Ir kad nenoriu toks būti. Visą laiką bjaurėjausi žmonėmis, kurie lieja savo išpažintis laikraščiuose, žurnaluose, televizijoje, pasibaisėtinai apsinuogina, verkšlena, yra sentimentalūs ir dėl to sentimentalumo netgi vulgarūs.

– Ir kuo tu geresnis už juos, už tuos žmones?

– Ne, ne geresnis. Kaip tik to ir siekiau. Ne geresnis, blogesnis.

Netyčia uždėjau ranką ant knygos, gulinčios šalia arbatos puodelio. Prisiekiu Dievu sakyti tiesą ir tiktai tiesą, nieko daugiau išskyrus tiesą – scena iš teismo salės. Ji akimirksniu įvertino judesį.

– Na, ką jau čia, nesikuklink. Tu juk viskam suteikei estetinę formą, viską uždangstei prasimanytais vardais ir įvykiais.

– Mano nuopuoliui reikėjo didingų dekoracijų.

– Ir svetimo kraujo.

– Aš kentėjau. Velniškai kentėjau, raičiausi kaip persmeigtas kirminas. Daug ir bergždžiai.

– Ir nusprendei užversti savo kančios rezultatus kitiems ant pečių. Kad vargas nenueitų veltui.

Ėmiau sukioti šaukštelį tarp pirštų, supratau, kad norėčiau, jog šis pokalbis kuo greičiau baigtųsi. Visi mano argumentai, kuriuos taip ilgai gludinau ir puoselėjau vienatvėje, dabar, ištraukti į dienos šviesą, atrodė nebrandūs ir netikslūs. Neįtikinami. Dėsčiau juos ir pats jais netikėjau.

– Patikėk, man tai kainavo daug pastangų. Po velnių, juk tai gali būti istorija apie bet ką, tokių istorijų kiekviename žingsnyje, kodėl reikia suprasti taip pažodžiui.

– Bet jis iš karto suprato, – ji trūkčiojamai atsiduso, numojo ranka. – Tik aklas nesuprastų.

Patylėjo žiūrėdama į knygą, gulinčią ant stalelio krašto.

– Ši nelaiminga knyga sunaikino mane.

– Tai pirmas rimtas jos įvertinimas.

Nors ir stengdamasis viską paversti juokais, kalbėjau visiškai rimtai – man iš tiesų šmėstelėjo mintis, kad bloga knyga gali sugriauti tik jos kūrėjo, bet ne kieno nors kito gyvenimą.

– Tikiuosi, jis elgiasi civilizuotai.

Turėjau to paklausti, nors žinojau, kad vėl gali pasipilti ašaros.

– Išvažiavo pas motiną.

– Seniai?

– Prieš mėnesį.

Vadinasi, apytikriai kai perskaitė. Užsisakiau vyno. Ji papurtė galvą.

– Blogai miegu. Geriu vaistus.

Bet paskui linktelėjo galva.

Alkoholis šiek tiek sušvelnino nejaukumą, atsiradusį tarp mudviejų.

– Turėjau jam suteikti galimybę atsilyginti. Bent jau tokiu būdu, leisdamas save užmušti. Manau, anksčiau ar vėliau jis tai supras. Norėjau atsiprašyti išsamiai, pateikdamas atmosferą, tam tikrą nuotaiką ar net pagaliau būklę, būseną tos situacijos, į kurią buvom pakliuvę. Jis protingas žmogus, privalo suprasti.

– Tu nieko taip ir nesupratai. Ničnieko.

– Na, gal vis dėlto šį tą...

– Aš juk ne apie jį atėjau pakalbėti, apie save, kad tu prasmegtum su savo teorijom.

– Žinai, jeigu jis vis dėlto...

Knygos pristatymas išsunkė iš manęs didžiąją dalį energijos, reikalingos savisaugai, bet nebuvau toks nusilpęs, kad pasakyčiau tai, dėl ko visą gyvenimą gailėčiausi. Nors impulsas jau buvo: velniop, mesk jį, gyvenkim kartu, išvažiuokim. Būtų beprotiškai kilnu, riteriška, verta pilnos salės žiūrovų ir aplodismentų. Ir kitą akimirką mane sukaustė baimė – o ką, jeigu ji sutiktų? Jeigu ji kaip tik dėl to ir atėjo susitikti? Gėda ir nejaukumas, kankinę ligi šiol, ėmė trauktis, jų vietą užėmė baimė. Nebenoriu jos. Konfliktas įvykęs, kulminacija blėsta, antrą sykį į tą pačią upę... Ji pati taip nusprendė. Prieš trejetą metų. Manęs net neatsiklaususi.

– Mes buvome vieniši, tai visiškai suprantama. Jis turi suprasti, privalo, po velnių, jeigu nori, pats su juo pakalbėsiu. Juk ir jis ne šventasis.

– Žinau. Jis niekad to ir neslėpė. Visi lygūs, bet yra lygesnių, – ryžtingai papurtė galvą. – Nereikia. Jau tiek visko kalbėta, nereikia.

Jaučiau, kad būtinai turiu nusukti kalbą kokia nors švelnesne kryptimi, bet kartu žinojau, kad kitos progos išsikalbėti galiu ir nesulaukti.

– Aš supratau, kad smerkdamas juos, buvau neteisus. Žmones ir jų išpažintis. Jiems reikalinga vieša išpažintis, vienatvėje niekas nėra asmenybė – štai kur Gombrovičiaus minties esmė. Vienatvėje gali šimtą kartų įveikti savo kompleksus, bet reikia, kad rezultatą patvirtintų auditorija. Daugybė vertinančių, niekinančių, užjaučiančių akių, ausų ir kitų sudėtingų organų. Auka negali būti nepastebėta. Nebūtų veiksminga, neįgytų galios. Negydytų. Neįvyktų metamorfozė. Suprantu, nes pats tą patyriau. Ir tai man padėjo. Manau, kad ir jums padės. Pamatysi. Jis supras. Turi suprasti. Privalo. Protingas žmogus anksčiau ar vėliau supranta, kad dėl visų nelaimių gali kaltinti tik patį save.

Ji pažiūrėjo į mane lyg į gatvės oratorių, stovintį ant savo egoizmo statinės, užsidengė veidą nosine. Atsargiai paliečiau raudos purtomą petį. Jaučiausi esąs kurjeris, pranešinėjantis žmonėms apie jų artimųjų mirtį. Kas nors juk turi tai padaryti. Sunkus, bet ir daug valios pastangų reikalaujantis darbas. Šventas darbas.

Ji atitraukė nosinę nuo veido, žvilgtelėjo į mano susirūpinusią, užjaučiančią fizionomiją ir dabar jau garsiai nusikvatojo.

– Tu taip ir neišmokai atskirti, kada moteris verkia, kada juokiasi.

Atšlijau kaip po antausio.

Perprato kaip neįgudusį kišenvagį, nustvėrė už rankos, vos pamėginusį lįsti į kišenę, kuri per gili naujokams.

– Tu išsigandai. Pamačiau tai tavo akyse – tu išsigandai, kad aš... Dieve, kaip tu save myli.

– Tik tiek, kiek to reikalauja personažas. Tiek, kiek vaidmeniui skirta teksto.

– Tu net romane neįstengei prisipažinti, kad myli mane, kad mylėjai, nejaugi manai, kad ateisiu kaip išvaryta kekšė ir prašysiu, kad priimtum mane į savo glėbį? Viskas baigta, sakau tai, nenorėdama atkeršyti, nenorėdama likti išdidi tavo akyse, baigta. Kaip ir tuomet, kai pasakiau tau tai, kai prašiau, kad viskas liktų tik tarp mūsų. Dieve, jeigu tu esi, tai toks pat pasipūtęs egoistas kaip ir visi patinai!

– Kalbi apie meilę tarsi apie konkretų objektą. Tu ją turi, ir niekas jos neturi. Bet tai nėra objektas, nė velnio, tai ne daiktas. Neseniai tikrino man akis, regėjimą, gydytoja rodė visokį spalvotą šlamštą, figūrėles monitoriuje ir panašiai, ir klausinėjo: ką matai? Nežinojau, ką turiu matyti. Klausiau – ką? Ir kartojau jai – jeigu žinočiau, ką turiu matyti, pasakyčiau. Aš nežinau, ką turiu matyti.

– Reikia ne matyti, tik jausti.

Pajutau, kad pamažu žvarbstu.

Išsitraukė telefoną, perskaitė gautą žinutę.

– Man metas. Reikia paimti iš mokyklos dukrą.

– Atleisk man. Kvaila to prašyti, bet nieko kito nesugalvoju. Atleisk.

Palingavo galva.

– Pasidaryk pats.

Atsistojome. Ji suėmė pirštais mano švarko sagą, pasukiojo, paskui rūpestingai užsegė ją. Visą laiką, norėdama pasakyti ką nors svarbaus, užsegdavo tą prakeiktą švarko sagą.

– Tu pats stovi už stiklo, apie kurį tiek daug kalbi, pats stebi savo kančias ir nenori sau padėti.

– Mums visiems patinka žiūrėti pro rakto skylutę. Net jeigu tik į save.

Ji manęs tarsi nebegirdėjo, žiūrėjo kažkur tolyn pro petį. Veidrodžio ten tikrai nebuvo, aklina siena.

– Kaip purvas panagėse. Keista. Niekad nemėgau purvinų panagių, – patylėjo. – Jis grasina pasiimti vaikus.

Žengė žingsnį atgal, stipriau įsisiautė į skarą.

– Taigi neprašyk atleidimo iš kekšės motinos. Aš neverta atleisti.

– Neskubėk. Viskas susitvarkys. Galbūt. Be abejo, susitvarkys. Jis atlyš. Tai tik laikinas aptemimas.

– Nežinau, kaip aš be jų... nežinau. Visiška beprasmybė. Totali, niūri beprasmybė.

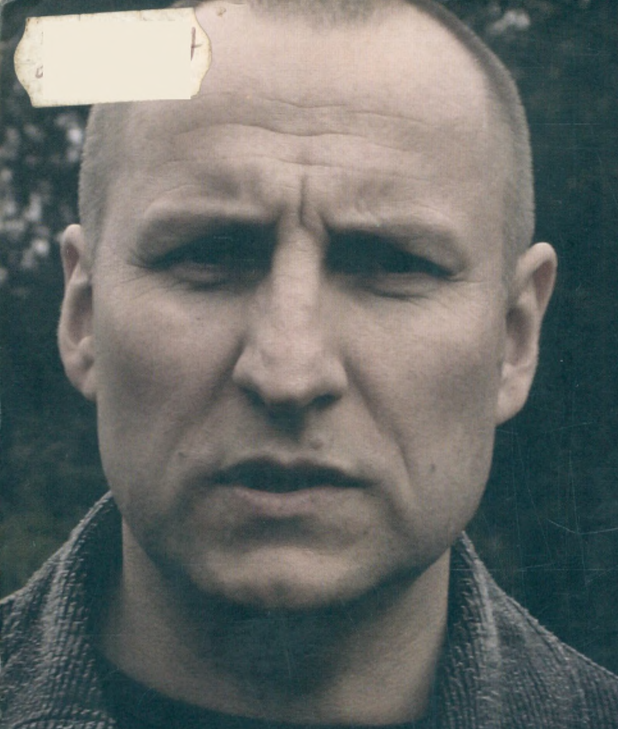
Nebeturėjau ką pasakyti. Laikiau rankoje taip iki šiol ir nepasirašytą knygą ir jaučiau, kad turėčiau ją dabar mažų mažiausiai suvalgyti niekuo neužsigerdamas.

– Nelydėk manęs, – pasakė ji, staigiai pakštelėjo į skruostą, sumurmėjo „laimingai“ ir greitai nutolo šaligatviu. Tamsiai melsva suknele, apsisiautusi ruda skara, su permesta per petį rankine, eilinė po darbo skubanti namo moteris.

Užėjau į Šv. Kotrynos bažnyčios šventorių, atsisėdau ant suolelio. Norėjosi rūkyt ir išgert. Šiek tiek virpančiose rankose vis dar laikiau romaną. Padėjau jį ant suolelio, išsitraukiau cigaretę. Staigus vėjo šuoras užgesino žiebtuvėlio liepsną, atvertė knygą, stipriai supurtė puslapius. Mirusių lapų skeletai subarškėjo savo minkštais perregimais kaulais.

UAB „Baltų lankų“ leidyba
Kęstučio g. 10, LT-08116 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt

Spausdino UAB „Sapnų sala“
S. Moniuškos g. 21, LT-08121 Vilnius
www.sapnusala.lt
info@sapnusala.lt
Tiražas 2 000 egz.

Romanas „Murmanti siena" – vienos šeimos istorija, užsimezgusi praeito amžiaus pradžioje ir tebesitęsianti iki šių dienų. Kaip ir XX amžiaus Lietuvos istorija, taip ir šios šeimos gyvenimas susijęs su abiem pasauliniais karais, su komunistiniu režimu, fašizmu, žydų genocidu, sovietinės Lietuvos partizanais... Skaitytojo pamėgtas Sigito Parulskio kūrybos braižas atpažįstamas ir „Murmančioje sienoje": romanas ironiškas, paradoksalus, įžvalgus. Murmanti siena – ir ta, kuri mus skiria, ir ta, kuri gal vienintelė liks mums atsiremti:

XX amžiuje apie sienas buvo daug kalbama: Kinijos siena, Berlyno siena, „Pink Floyd" siena, valstybės siena, Raudų siena, pasaulis be ribų, atvira visuomenė, susvetimėjimo sienos ir kitokios nesąmonės. Kad ir ką žmonės būtų norėję pasakyti, vienokiu ar kitokiu pavidalu jų kalboje slypėjo arba sienos baimė, arba baimė, kad sienos nebėra, ir nebus į ką atsiremti, nebus kam suversti bėdos dėl savo nelaimių, neryžtingumo ir nesėkmių.

Poetas, dramaturgas, eseistas Sigitas Parulskis 2004-aisiais tapo Nacionalinės premijos laureatu, jo esė knyga „Sraigė su beisbolo lazda" skaitytojų išrinkta geriausia 2007-ųjų, o romanas „Murmanti siena" – viena iš penkių geriausių 2009-ųjų metų knygų.
Sigitas Parulskis – daugiausiai į užsienio kalbas verčiamas šiuolaikinis lietuvių rašytojas.

ISBN 978-9955-23-296-4

www.baltoslankos.lt